

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ШИНКАР ТЕТЯНА ЮРІЇВНА

УДК 373.2.091.12:005.22](477)"192/193"(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ
В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
(20 – 30-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ Т. Ю. Шинкар

Науковий керівник: **Беленька Ганна Володимирівна**, доктор педагогічних наук, професор

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Шинкар Т. Ю. Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті роки ХХ століття). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, 2021.

У дисертації розкрито генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) як педагогічного феномену.

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми; визначено об'єкт, предмет, мету й завдання; схарактеризовано систему методів дослідження; висвітлено наукову новизну, практичне значення; наведено інформацію про апробацію, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах як історико-педагогічна проблема»** – висвітлено історіографію та джерельну базу з теми дослідження, передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України; уточнено понятійно-категоріальний апарат дисертаційної роботи.

Вивчення історіографії та джерельної бази дозволяє створити цілісне уявлення про генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. З'ясовано, що проблема розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах у досліджуваний період не розглядалася як цілісне явище. Виокремлено чотири джерельних групи: джерела нормативно-правового характеру; педагогічна преса; дидактичні матеріали; інтерпретаційні джерела.

Уточнено поняття «методична робота», «організаційно-змістові засади», сформульовано поняття «організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільному навчальному закладі» як сукупність взаємозумовлених і взаємозалежних теоретичних, практичних та нормативних положень, що визначають мету, принципи, завдання, зміст, методи, засоби, форми здійснення методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. За взаємозумовленості, взаємозв'язку і взаємозалежності елементів структури поліфункційний характер методичної роботи змінює співвідношення між елементами структурного наповнення компонентів цього поняття.

На основі аналізу історико-педагогічних джерел та особливостей суспільного дошкільного виховання початку ХХ ст. визначено передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.: суспільно-політичні (усвідомлення державою важливості періоду дошкільного дитинства; розроблення правової та нормативної бази); соціально-економічні (збільшення чисельності дошкільних закладів; інтенсифікація перебудови суспільно-економічного життя); педагогічні (організація системи фахової підготовки; активізація діяльності педагогічних товариств; інтенсивний розвиток наукової думки в галузі дошкільної освіти; створення теоретико-методичних порад для «дитячих садівниць»; розроблення програм занять для дитячого садка; популяризація «передового» педагогічного досвіду та ін.).

У другому розділі – **«Теоретичні аспекти методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.)»** – розкрито генезу та розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст.

На основі визначених критеріїв (освітня політика держави щодо розвитку суспільного дошкільного виховання, соціально-економічні умови розвитку суспільства, нормативно-правова база організації та функціонування дошкільних навчальних закладів, програмно-методичне забезпечення системи

суспільного дошкільного виховання) розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.): I етап – пошуковий (1920 – 1923), II етап – новаційний (1924 – 1929), III етап – системоутворювальний (1930 – 1938). I етап (1920 – 1923) характеризувався актуалізацією проблеми розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: позитивні – орієнтація дошкільного виховання на змінний характер потреб суспільства; реформування дошкільного виховання; здійснення професійної підготовки вихователів; негативні – заідеологізованість освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах; відірваність теоретичної підготовки вихователів від практичної в закладах вищої освіти. II етап (1924 – 1929) характеризувався формуванням організаційно-змістових засад методичної роботи. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: позитивні – побудова освітнього середовища на новаційних підходах; актуалізація проблеми підвищення професійної майстерності вихователів; негативні – відсутність налагодженої взаємодії між керівними органами влади та практиками в галузі дошкільного виховання; недостатність кваліфікованих педагогів. III етап (1930 – 1938) характеризувався активним розвитком методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: позитивні – трансформація ідейно-політичного виховання в громадянське; реформування системи підготовки педагогічних кадрів; радикальні перетворення в системі дошкільної освіти (уніфікація, розширення мережі закладів дошкільного виховання, орієнтація на якість дошкільного виховання та методичної роботи); переосмислення цілей та змісту дошкільного виховання (розроблення програмно-методичних матеріалів); негативні – недостатність кваліфікованого управлінського

супроводу реалізації завдань методичної роботи; предметно-центричний підхід до реалізації змісту дошкільного виховання; орієнтація методичної роботи на «масового» педагогічного працівника (виключення індивідуального підходу для самореалізації педагогів).

У третьому розділі – **«Досвід реалізації змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України»** – схарактеризовано практичну реалізацію організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладів України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.; визначено напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти України.

Вивчення та аналіз джерельної бази дослідження дозволили з'ясувати, як зміст і форми організації методичної роботи впроваджувались у практику дошкільних навчальних закладів України у 20 – 30-х рр. ХХ ст. відповідно до розробленої періодизації. На I етапі дошкільні навчальні заклади працювали за системою вільного виховання. Налагодження організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах відбувалося в умовах спроб і помилок, проте, зважаючи на економічний стан у країні та відсутність кваліфікованих кадрів, результативністю цей процес не відзначався. На II етапі – методична робота здійснювалася за напрямами: планування та облік роботи в закладі; вивчення колективу дітей, аналіз організації роботи з дітьми щодо розвитку мовлення, математичних уявлень, трудової та ігрової діяльності. Важливим чинником освітнього процесу став облік роботи як перша спроба моніторингу якості освіти. На III етапі – визначено завдання методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Уперше одним із пріоритетних завдань постало підвищення якості освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах. З метою вдосконалення планування та обліку роботи, контролю за виконанням вимог програми розроблено схему типового річного плану роботи дошкільного навчального закладу. Незважаючи на важливість та цінність визначених завдань, методична робота не повною мірою реалізувалася на практиці, часто мала декларативний характер. З'ясовано, що зусилля

спрямовувались однобічно на чітку реалізацію вимог програми, у результаті чого вихователі не виявляли гнучкості при організації освітнього процесу, а керувалася інструкціями.

На основі порівняльного аналізу форм методичної роботи в дошкільних навчальних закладах 20 – 30-х рр. ХХ ст. та на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти визначено інваріантні форми методичної роботи: методичні об'єднання, методичні ради в закладах, консультації, екскурсії, виставки, курси підвищення кваліфікації, обмін досвідом через педагогічну пресу, семінари, колективні перегляди форм освітнього процесу, робота творчих груп, наставництво, методичний інструктаж, самоосвіта та ін. Ці форми стали базовими для організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти.

Визначено основні напрями вдосконалення методичної роботи сучасних закладів дошкільної освіти: контроль-аналітична діяльність; методична підтримка; методичне забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти; підвищення кваліфікації педагогічних працівників; інноваційна діяльність.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* на основі історико-педагогічного аналізу наукової літератури та архівних джерел цілісно й системно розкрито генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.; з'ясовано передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (суспільно-політичні, соціально-економічні, педагогічні); на основі визначених критеріїв (освітня політика держави щодо розвитку суспільного дошкільного виховання, соціально-економічні умови розвитку суспільства, нормативно-правова база організації та функціонування дошкільних навчальних закладів, програмно-методичне забезпечення системи суспільного дошкільного виховання) розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.): I етап – пошуковий (1920 – 1923); II етап – новаційний (1924 – 1929); III етап –

системоутворювальний (1930 – 1938); *уточнено* поняття «методична робота в дошкільних навчальних закладах», «організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах»; значення методичної роботи в системі дошкільного виховання в Україні у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.; *подальшого розвитку набули* систематизація історіографії та джерельної бази наукових пошуків, дослідження пріоритетних напрямів удосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти; *до наукового обігу введено*: маловідомі архівні джерела (30 позицій), історико-педагогічна література, не відомі раніше історичні факти, пов'язані з історією розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Практичне значення дослідження. Фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки дослідження можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін «Дошкільна педагогіка», «Історія педагогіки» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; навчальних дисциплін управлінського циклу для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня вищої освіти; оновлення змісту тематики курсових, кваліфікаційних магістерських робіт; у системах підвищення кваліфікації педагогів.

Ключові слова: організаційно-змістові засади, методична робота, дошкільні навчальні заклади, дошкільне виховання, генеза, тенденції, напрями вдосконалення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема тих, що входять до міжнародних наукометричних баз:

1. Шинкар Т. Ю. Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20 – 30-ті рр. ХХ ст. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»*. 2015. № 4(48). С. 176 – 183.

2. Шинкар Т. Ю. Характеристика дошкільних закладів України в 20-х рр. ХХ ст. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2015. № 4. С. 308 – 312.

3. Шинкар Т. Ю., Беленька Г. В. Дошкільна освіта України в 30-ті рр. ХХ ст: зразкова дошкільна установа як центр методичної роботи. *Народна освіта*. 2019. Вип. 3(39). [URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5948](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5948) (електронне видання)

4. Шинкар Т. Ю. Методична робота в закладах дошкільної освіти: нормативно-правові аспекти. *Збірник наукових праць «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2020. Вип. 28. Том 1. С. 252 – 258.

5. Шинкар Т. Ю. Дефінітивний аналіз організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Збірник наукових праць «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2020. Вип. 32. Том 1. С. 4 – 12.

6. Шинкар Т. Ю. Керівництво методичною роботою в дитячих садках України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. Вип. 27. С. 45 – 49.

7. Шинкар Т. Ю., Беленька Г. В., Коваленко О. В. Якість дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС: параметри виміру та методичний супровід. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 2020. № 72. Т. 1. С. 33 – 39.

Статті в зарубіжних наукових виданнях:

8. Шинкар Т. Ю. Історичні передумови розвитку методичної роботи в освітніх установах України для дітей 3 – 7 років. *Рідна мова*. 2015. № 23.

С. 49 – 53.

9. Шинкар Т. Ю. Особливості змісту методичної роботи в системі дошкільного виховання України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, VII (84). Issue: 207. Budapest, 2019. P. 43 – 47.

10. Шинкар Т. Ю. Організація дошкільної освіти в Україні: методичний супровід. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa, 2020. 38 (2020) nr 1 – 2*. P. 207 – 211.

11. Shynkar T., Bielienka A., Kovalenko O. ICT as a tool for improving the quality of methodical work in the first link of the system of education. ICTERI-2020: 16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial Applications (oktober 06 – 10, 2020, Kharkiv, Ukraine (online), 2020. P. 334 – 341 (*Scopus*).

12. Шинкар Т. Ю., Літіченко О. Д. Методичний супровід здійснення трудового виховання дітей дошкільного віку: історичний аспект. *International periodic scientific journal*. 2020. 5 (13). URL: <https://www.modscires.pro/index.php/msr/issue/view> (електронне видання)

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

13. Шинкар Т. Ю. Розвиток змісту та форм організації методичної роботи в дитячих садках України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 27 берез. 2014 р.)*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 73 – 78.

14. Шинкар Т. Ю. До питання вивчення проблеми розвитку методичної роботи в дитячих садках України у 20 – 30-ті роки ХХ ст. *Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 11 квіт. 2014 р.)*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 356 – 362.

15. Шинкар Т. Ю. Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20 – 30-ті роки ХХ століття. *Інноваційний розвиток вищої освіти:*

глобальний та національний виміри змін: матер. II Міжнародної наук.-практ. конф. (Суми, 26 – 27 берез. 2015 р.). Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. С. 185 – 189.

16. Шинкар Т. Ю., Літіченко О. Д. Дошкільне виховання в Україні: особливості становлення і розвитку у 20 – 80-ті рр. ХХ ст. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: матер. V щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 берез. 2015 р.)* Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. С. 35 – 43.

17. Шинкар Т. Ю. Методичний супровід дошкільної освіти. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи: матер. VI Міжнародної наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12 – 18 трав. 2020 р.).* Запоріжжя: КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», 2020. URL: https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip41.html (електронне видання).

18. Шинкар Т. Ю. Джерельна база дослідження організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України в 20 – 30-ті рр. ХХ ст. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти. (Київ, 21 жовт. 2020 р.).* Київ: ДНПБ, 2020. С. 44 – 46.

ABSTRACT

Shynkar T. Yu. Organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine (the 20s – 30s of the 20th century). – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

This dissertation is for obtaining a candidate's degree in pedagogical sciences on a specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – State Institution of Higher Education Donbas State Pedagogical University, Sloviansk, 2021.

The dissertation reveals the genesis of organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine (the 20s – 30s of the 20th century) as a pedagogical phenomenon.

The Introduction substantiates the relevance and expediency of the chosen topic; the object, subject, purpose, and tasks are defined; the system of research methods is characterized; highlighted scientific novelty, practical significance; information on approbation, structure, and volume of the dissertation.

In the first section – **«Organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions as a historical and pedagogical problem»** – historiography and source base on the research topic, prerequisites for the development of organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine; the conceptual and categorical apparatus of research is specified.

The study of historiography and the source base of the study allow creating a holistic view of the genesis of organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine in the 20 – 30s of the 20th century. It was found that the problem of development of organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions in the studied period was not considered as a holistic phenomenon. There are four sources of research groups: sources of regulatory and legal nature; pedagogical press; didactic materials; interpretive sources.

The concept of «methodical work», «organizational and content principles» is specified, the concept of «organizational and content principles of methodical work in preschool educational institution» is formulated as a set of interdependent theoretical, practical, and normative propositions defining the purpose, principles, tasks, content, methods, means, forms of implementation of methodical work in preschool educational institutions. Due to the interdependence, interconnection of the elements of the structure, the multifunctional nature of the methodical work changes the relationship between the elements of the structural content of the components of this concept.

Based on the analysis of historical and pedagogical sources and features of public preschool education of the early 20th century the preconditions for the development of organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine in the 20s – 30s of the 20th century are determined: socio-political (state awareness of the importance of the period of preschool childhood; development of legal and regulatory framework); socio-economic (increase in the number of preschool institutions; intensification of the restructuring of socio-economic life); pedagogical (organization of the system of professional training; intensification of pedagogical societies; intensive development of scientific thought in the field of preschool education; creation of theoretical and methodical advice for kindergarteners; development of curricula for kindergarten; popularization of «advanced» pedagogical experience, etc.).

In the second section – **«Theoretical aspects of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine (the 20s – 30s of the 20th century)»** – the genesis and periodization of the development of organizational and content bases of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine in the 20s – 30s of the 20th century are revealed.

Based on certain criteria (educational policy of the state on the development of public preschool education, socio-economic conditions for the development of society, the legal framework for the organization and functioning of preschool educational institutions, providing with programs and methodological support of public preschool education) periodization of organizational and substantive principles in preschool educational institutions within certain chronological limits were developed (stage I – 1920 – 1923 – search; stage II – 1924 – 1929 – innovation; stage III – 1930 – 1938 – systemforming). The first stage (1920 – 1923) was characterized by the actualization of the problem of the development of organizational and semantic principles of methodical work. The tendencies of development of organizational and semantic bases of methodical work in preschool educational establishments of this stage are defined: positive – orientation of preschool education on change character of needs of society; reforming preschool

education; implementation of professional training of preschool teachers; negative – the ideology of educational work in preschool educational institutions; detachment of theoretical training of educators from practical in higher education institutions. The second stage (1924 – 1929) was characterized by the formation of organizational and semantic principles of methodical work. The tendencies of development of organizational and semantic bases of methodical work in preschool educational establishments of this stage are defined: positive – construction of the educational environment on innovative approaches; actualization of the problem of improving the professional skills of preschool teachers; negative – the lack of established interaction between the governing bodies and practitioners in the field of preschool education; lack of qualified teachers. Stage III (1930 – 1938) was characterized by the active development of methodical work in preschool educational institutions. The tendencies of development of organizational and semantic bases of methodical work in preschool educational establishments of this stage are defined: positive – the transformation of ideological and political education into civic education; reforming the system of pedagogical training; radical transformations in the system of preschool education (unification, expansion of the network of preschool education institutions, focus on the quality of preschool education and methodological work); rethinking the goals and content of preschool education (development of the program and methodological materials); negative – lack of qualified management support for the implementation of the tasks of methodical work; subject-centric approach to the implementation of the content of preschool education; orientation of methodical work on «mass» pedagogical worker (exclusion of individual approach for self-realization of teachers).

The third section – **«The experience of realization content and forms of organization of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine»** – describes the practical implementation of organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine in the 20s – 30s of the twentieth century; the directions of improvement of methodical work in modern establishments of preschool education of Ukraine are defined.

The study and analysis of the source base of the study allowed finding out how the content and forms of organization of methodical work were introduced into the practice of preschool educational institutions of Ukraine in the 20s – 30s of the twentieth century according to the developed periodization. At the first stage, preschool educational institutions worked according to the system of free education. The organization of methodical work in preschool educational institutions took place in conditions of trial and error, but given the economic situation in the country and the lack of qualified personnel, the effectiveness of this process was not observed. At the second stage – methodical work was carried out in the following areas: planning and accounting of work in the institution; study of children's team, analysis of the organization of work with children on the development of speech, mathematical concepts, work and play activities. An important factor in the educational process was the accounting of work as the first attempt to monitor the quality of education. At the third stage – the task of methodical work in preschool educational institutions was determined. For the first time, one of the priority tasks was to improve the quality of the educational process in preschool educational institutions. To improve the planning and accounting of work, control over the implementation of the requirements of the program developed a scheme of a typical annual work plan of the preschool educational institution. Despite the importance and value of certain tasks, methodical work was not fully implemented in practice, often had a declarative nature. It was found that the efforts were aimed unilaterally at the clear implementation of the requirements of the program, as a result of which educators did not show flexibility in organizing the educational process, but were guided by instructions.

Based on a comparative analysis of forms of methodical work in preschool educational institutions of the 20s – 30s of the 20th century and at the present stage of development of preschool education invariant forms of methodical work are defined: methodical associations, methodical councils in establishments, consultations, excursions, exhibitions, advanced training courses, exchange of experience through the pedagogical press, seminars, collective revisions of forms of

the educational process, work of creative groups, mentoring, methodical instruction, self-education, etc. These forms became the basis for the organization of methodical work in preschool institutions.

The main directions of improvement of methodical work of modern establishments of preschool education are defined: control and analytical activity; methodical support; methodical support of the educational process of the preschool educational institution; advanced training of teachers; innovative activity.

The scientific novelty of the obtained results is that: *for the first time* based on the historical and pedagogical analysis of scientific literature and archival sources the genesis of organizational and content bases of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine in the 20s – 30s of 20th century is integrally and systematically revealed; the preconditions for the development of organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine (socio-political, socio-economic; pedagogical) are clarified; on the basis of certain criteria (state educational policy on the development of public preschool education, socio-economic conditions of the development of society, the regulatory framework for the organization and functioning of preschool educational institutions, providing with programs and methodological support of public preschool education) developed periodization of organizational and substantive principles of methodological work in preschool educational institutions of Ukraine (the 20s – 30s of the 20th century): stage I – search (1920 – 1923); stage II – innovation (1924 – 1929); stage III – systemforming (1930 – 1938); the concept of «methodical work in preschool educational institutions», «organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions» are *specified*; the importance of methodical work in the system of preschool education in Ukraine in the 20s – 30s of the 20th century; systematization of historiography and source base of scientific researches, research of priority directions of improvement of methodical work in modern establishments of preschool education have got *further development*; the following were introduced *into scientific circulation*: little-known archival sources (30 positions), historical and pedagogical

literature, previously unknown historical facts related to the history of the development of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine in the 20s – 30s of the 20th century.

The practical significance of the study. The factual material, theoretical provisions, and conclusions of the research can be used during the teaching of disciplines «Preschool pedagogy», «History of pedagogy» for students majoring in 012 Preschool education of the first (bachelor's) level of higher education; academic disciplines of the management cycle for students majoring in 012 Preschool education of the second (master's) level of higher education; updating the content of the course, qualifying master's theses; in teacher training systems.

Key words: organizational and content principles, methodical work, preschool educational institutions, preschool education, genesis, tendencies, directions of improvement.

LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE DISSERTATION TOPIC

Articles in scientific professional publications of Ukraine, in particular, which are included in international scientometric databases:

1. Shynkar T.Yu. Metodychna robota v systemi doshkilnoho vykhovannia Ukrainy v 20–30-ti roky XX st. [Methodical work in the system of preschool education of Ukraine in the 20s–30s of the 20th century] *Naukovyi zhurnal Pedahohichni nauky: teoriia, istoria, innovatsiini tekhnolohii*. 2015. No.4 (48). pp. 176 – 183 [in Ukrainian].

2. Shynkar T.Yu. Kharakterystyka doshkilnykh zakladiv Ukrainy v 20-30kh rokakh XX st. [Characteristics of preschool educational institutions of Ukraine in the 20-30s of the 20th century]. – *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni M. Hoholia. Seria Psyholoho-pedahohichni nauky*. 2015. No.4. pp. 308 – 312 [in Ukrainian].

3. Shynkar T.Yu., Bieliienka H.V. Doshkilna osvita Ukrainy v 30-ti roky XX st: zrazkova doshkilna ustanova yak tsentr metodychnoi roboty [Preschool education in Ukraine in the 1930s: an exemplary preschool institution as a center of methodical

work]. – *Narodna osvita*. – 2019. – Issue: 3 (39). – Retrieved from: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5948 [in Ukrainian].

4. **Shynkar T.Yu.** Metodychna robota u zakladakh doshkilnoi osvity: normatyvno-pravovi aspekty [Methodical work in preschool education institutions: regulatory and legal aspects]. *Zbirnyk naukovykh prats. Aktualni pytannia humanitarnukh nauk*. 2020. Vol. 1. Issue: 28. pp. 252 – 258 [in Ukrainian].

5. **Shynkar T.Yu.** Definityvnyi analiz orhanizatsiino-zmistovykh zasad metodychnoi roboty v doshkilnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (20–30-ti rr. XX st.) [The definitive analysis of organizational and content principles of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine (the 20s–30s of the 20th century)]. *Zbirnyk naukovykh prats. Aktualni pytannia humanitarnukh nauk*. 2020. Vol. 1. Issue: 32. pp. 1 – 4 [in Ukrainian].

6. **Shynkar T.Yu.** Kerivnytstvo metodychnou robotou v dytiachykh sadkakh Ukrainy (20–30-ti rr. XX st.) [Management of methodical work in kindergartens of Ukraine (the 20s–30s of the 20th century)]. *Naukovyi zhyrнал: Innovatsiina pedahohika*. 2020. Issue: 27. pp. 45 – 49 [in Ukrainian].

7. **Shynkar T.Yu., Bielienka H.V., Kovalenko O.V.** Yakist doshkilnoi osvity v Ukraini ta krainakh YeS: parametry vymiru ta metodychnyi suprovid [Quality of preschool education in Ukraine and EU countries: measurement parameters and methodical support]. *Zbirnyk naukovykh prats. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. 2020. № 72. Vol. 1. pp. 33 – 39 [in Ukrainian].

Articles in foreign scientific journals:

8. **Shynkar T.Yu.** Istorychni peredumovy rozvytku metodychnoi roboty v osvitnikh ustanovakh Ukrainy dlia ditei 3–7 rokiv [Historical preconditions for the development of methodical work in educational institutions of Ukraine for children 3-7 years.]. *Ridna mova*. 2015. № 23. pp. 49 – 53 [in Ukrainian].

9. **Shynkar T.Yu.** Osoblyvosti zmistu metodychnoi roboty v systemi doshkilnoho vykhovannia Ukrainy (20–30-ti rr. XX st.) [Peculiarities of the content of methodical work in the system of preschool education of Ukraine (the 20s–30s of

the 20th century)]. *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2019. VII (84). Issue: 207. P. 43 – 47 [in Ukrainian].

10. **Shynkar T.Yu.** Orhanizatsiia doshkilnoi osvity v Ukraini: metodychnyi suprovid [Organization of preschool education in Ukraine: methodical support]. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa, 2020. 38 (2020). nr 1-2.* P. 207 – 211 [in Ukrainian].

11. **Shynkar T., Bielienska A., Kovalenko O.** ICT as a tool for improving the quality of methodical work in the first link of the system of education. ICTERI-2020: 16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial Applications (oktober 06–10, 2020, Kharkiv, Ukraine (online), 2020. p. 334 – 341 (*Scopus*).

12. **Shynkar T.Yu., Litichenko O.D.** Metodychnyi suprovid zdiisnennia trudovoho vykhovannia ditei doshkilnogo viku: istorychnyi aspekt [Methodical support of labor education of preschool children: historical aspect]. *International periodic scientific journal*, 2020. 5 (13). Retrieved from: <https://www.modscires.pro/index.php/msr/issue/view> [in Ukrainian].

Articles in other publications, conference proceedings:

13. **Shynkar T.Yu.** Rozvytok zmistu ta form orhanizatsii metodychnoi roboty v dytiachykh sadkakh Ukrainy u 20–30-ti rr. XX st. [Development of the content and forms of organization of methodical work in kindergartens of Ukraine in the 20s–30s of the 20th century]. *Doslidzhennia molodykh uchenykh u konteksti rozvytku suchasnoi nauky: mater. IV Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 27/3/2014)*. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2014. pp. 73 – 78 [in Ukrainian].

14. **Shynkar T.Yu.** Do pytannia vyvchennia problemy rozvytku metodychnoi roboty v dytiachykh sadkakh Ukrainy u 20–30-ti rr. XX st. [To the question of studying the problem of the development of methodical work in kindergartens of Ukraine in the 20s–30s of the 20th century]. *Standarty doshkilnoi osvity: dyskurs nauky i praktyky: mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 11/4/2014)*. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2014. pp. 356 – 362 [in Ukrainian].

15. **Shynkar T.Yu.** **Metodychna robota v systemi doshkilnoho**

vykhovannia Ukrainy v 20 – 30-ti rr. XX st. [Methodical work in the system of preschool education of Ukraine in the 20s–30s of the 20th century]. *Innovatsiinyi rozvytok vyshchoi osvity: hlobalnyi ta natsionalnyi vymiry zmin: mater. II Mizhnarodnoi nauk.-prakt. conf.* (Sumy, 26–28/3/2015). Sumy: SumDPU im. A.S. Makarenka, 2015. pp. 185 – 189 [in Ukrainian].

16. **Shynkar T.Yu., Litichenko O.D.** Doshkilne vykhovannia v Ukraini: osoblyvosti stanovlennia i rozvytku u 20–80-ti rr. XX st. [Preschool education in Ukraine: features of formation and development in the 20s–80s of the 20th century]. *Doslidzhennia molodykh uchenykh u konteksti rozvytku suchasnoi nauky: mater. V shchorichnoi Vseukr. nauk.-prakt. conf.* (Kyiv, 27/03/2015). Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, 2015. pp. 35 – 43 [in Ukrainian].

17. **Shynkar T.Yu.** Metodychnyi suprovid doshkilnoi osvity [Methodical support of preschool education]. *Neperervna osvita novoho storichchia: dosiahnennia ta perspektyvy: mater. VI Mizhnarodnoi nauk.-prakt. conf.* (Zaporizhzhia, 12 – 18/5/2020). Zaporizhzhia: KZ Zaporizkyi oblasnyi instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity, 2020. Retrieved from: https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip41.html [in Ukrainian].

18. **Shynkar T.Yu.** Dzherelna baza doslidzhennia orhanizatsiino-zmistovykh zasad metodychnoi roboty v doshkilnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy v 20 – 30-ti rr. XX st. [Source base of research of organizational and content bases of methodical work in preschool educational institutions of Ukraine in the 20s – 30s of the 20th century]. *Doslidnytski pidhody do istoryko-pedahohichnykh rozvidok: vid tradytsii do novatsii: zb. Materialiv V Vseukr. nauk.-metodol. Seminary z istorii osvity* (Kyiv, 21/10/2020). Kyiv: DNPB, 2020. pp. 44 – 46 [in Ukrainian].

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	21
ВСТУП	22
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	31
1.1. Історіографія та джерельна база дослідження	31
1.2. Передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті роки ХХ століття.....	61
Висновки до розділу 1	78
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (20 – 30-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ).....	82
2.1. Періодизація розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті роки ХХ століття.....	82
2.2. Генеза організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті роки ХХ століття).....	111
Висновки до розділу 2	141
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ І ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ.....	145
3.1. Реалізація організаційно-змістових засад методичної роботи в практиці роботи дошкільних навчальних закладів України у 20 – 30-ті роки ХХ століття.....	145
3.2. Напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти України	178
Висновки до розділу 3	205
ВИСНОВКИ	209
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	214
ДОДАТКИ	241

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет

ДНМК – Державний науково-методологічний комітет

КП(б) – Комуністична партія (більшовиків)

МО – методичне об'єднання

НКО – Народний комісаріат освіти

РНК – Рада Народних Комісарів

РСФРР – Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

УНДІП – Український науково-дослідний інститут педагогіки

УНР – Українська Народна Республіка

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка, до 30 січня 1937 р.

ЦВК – Центральний виконавчий комітет

ЦК – Центральний комітет

ЦК ВКП (б) – Центральний комітет Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків)

ВСТУП

Актуальність дослідження. Соціально-економічні зміни в сучасному українському суспільстві, нові пріоритети його розвитку зумовили реформування та модернізацію системи освіти. Удосконалення системи освіти та підвищення якості професійної підготовки педагогів є однією із соціокультурних проблем в Україні. Дошкільна освіта як складник загальної системи освіти набула особливого значення у зв'язку із зміцненням статусу дитинства в суспільстві. Про це свідчать підвищення уваги науковців до особистості дитини й дитячої субкультури, поява державних документів у галузі дошкільної освіти України, що розкривають значення періоду дошкільного дитинства для розвитку особистості (закони України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001) із змінами й доповненнями 2020 р., Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція (2021)).

Актуальність обраної теми пояснюється тим, що діяльність сучасного закладу дошкільної освіти не можлива без високоорганізованої методичної роботи. Організація методичної роботи в закладах дошкільної освіти передбачає врахування вимог суспільства до дошкільної освіти, змін у змісті та технологіях розвитку, навчання й виховання дітей дошкільного віку, запитів батьків та потреб дітей. Дослідження проблем методичної роботи ґрунтується на вивченні історичних витоків, змісту, форм і методів її розвитку.

Дисертаційна робота ґрунтується на працях українських науковців, що висвітлюють методологічні засади здійснення історико-педагогічних розвідок, класифікацію джерельної бази, періодизацію (О. Адаменко [2], Л. Березівська [17; 18], Н. Гупан [52; 53], Н. Дічек [58], І. Зайченко [74; 75], Г. Іванюк [86; 87], М. Євтух [69], Е. Панасенко [152; 153], О. Петренко [158], О. Сухомлинська [225; 226; 227], Є. Хриков [243, 244] та ін.). Загальні теоретичні аспекти методичної роботи в закладах освіти різного рівня висвітлено в працях І. Жерносека [73], В. Колібабчука [72], С. Майданенко

[126], В. Павленко [151] та ін.; розкрито зміст, форми, особливості організації методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти в дослідженнях Г. Беленької [19], К. Білої [15], І. Кіндрат [95], О. Коваленко [99], І. Кондратець [104], О. Корнєєвої [106], К. Крутій [51], Н. Омеляненко [147], О. Половіної [163], І. Романюк [203], Н. Савінової [209], О. Стаєнної [233] та ін. Методичну роботу у взаємодії з управлінським аспектом розглянуто в дисертаційних роботах Т. Пономаренко [167], О. Янко [266] та ін.

Вивчення теорії і практики організаційно-змістових засад методичної роботи ґрунтувалось на історико-педагогічних працях українських науковців, присвячених розвитку суспільного дошкільного виховання у ХХ ст. (Л. Артемова [9], З. Борисова [242], С. Саяпіна [212], Т. Степанова [224], І. Улюкаєва [233] та ін.). Проблему розвитку методичної роботи та програмно-методичного забезпечення системи дошкільного виховання в другій половині ХХ ст. розглянуто в публікаціях Ю. Сирової [215], Н. Фроленкової [240] та ін. Становлення й розвиток різних аспектів дошкільного виховання, його зміст, планування навчально-виховного процесу, методи та форми роботи з дітьми розкрито в працях Є. Антипіна [5], І. Апрелевої [6], Л. Батліної [14], О. Бондар [20], Т. Єськової [70], О. Літченко [118], С. Лозинської [121], Л. Меленець [132] та ін.

Наукові розвідки щодо розвитку методичної роботи як компонента системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників репрезентовано в дисертаціях С. Попиченко [168], Т. Слободянюк [318], В. Яценко [219] та ін. Роль вітчизняних педагогів у розвитку системи дошкільної освіти, які вплинули на організаційно-змістові засади методичної роботи в закладах дошкільної освіти, розкрито в дослідженнях О. Джус [56], О. Венгловської [24], О. Пшеврацької [195], А. Січкара [218] та ін. Результати аналізу наукових праць засвідчили, що питання розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) не розглядались як цілісне явище в історико-педагогічному процесі.

Актуальність і доцільність дисертаційної роботи з огляду на аналіз

наявних педагогічних досліджень, у яких висвітлено окремі аспекти практики дошкільної освіти та особливості розвитку методичної роботи в системі дошкільної освіти, посилено такими *суперечностями* між:

- значним науковим інтересом до проблем змісту й форм організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти та відсутністю окремого історико-педагогічного дослідження у досліджуваній період;
- суспільним запитом щодо підвищення якості дошкільної освіти та недостатнім усвідомленням важливості методичної роботи в цьому процесі;
- потребою оптимізації методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти та несистематичним використанням напрацьованого в досліджуваній період досвіду.

Актуальність та значущість проблеми, недостатність її розробленості на теоретичному і практичному рівнях, потреба в переосмисленні досвіду організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти зумовили вибір теми дисертаційної роботи **«Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах (20 – 30-ті роки ХХ століття)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану наукової роботи Київського університету імені Бориса Грінченка як складник науково-дослідної теми кафедри дошкільної освіти «Нова стратегія підготовки педагога дошкільної освіти в умовах євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0116U002963).

Тему затверджено на засіданні Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 5 від 16.01.2014 р.) та скоординовано бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 25.03.2014 р.).

Об'єкт дослідження – методична робота в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Предмет дослідження – генеза організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України

у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Мета дослідження полягає в теоретичному аналізі та висвітленні досвіду організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 –30-ті рр. ХХ ст.) задля екстраполяції на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти в Україні.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі **завдання**:

1. Здійснити аналіз історіографії та джерельної бази проблеми дослідження.
2. З'ясувати передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України.
3. Розкрити генезу та розробити періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст.
4. Схарактеризувати практичну реалізацію організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.
5. Визначити напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти України.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 20 – 30-х рр. ХХ ст. *Нижньою хронологічною межею* визначено 1920 р., коли Народним комісаріатом освіти УСРР видано «Інструкцію про проведення літньої шкільної кампанії» відповідно до постанови «Про денні дитячі будинки» (1920), що визначала організаційні форми методичної роботи з працівниками соціального виховання та стосувалась організації методичної роботи в дошкільних установах. Перша (березень, 1920), Друга (серпень, 1920) Всеукраїнські наради з народної освіти та Перша Всеукраїнська нарада з дошкільного виховання (травень, 1921) стали визначальним кроком у розвитку методичної роботи в Україні. Уперше здійснено спробу виокремити українську систему суспільного дошкільного виховання, українську систему підготовки працівників дошкільного виховання. *Верхньою хронологічною*

межею визначено 1938 р., коли було затверджено «Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка» (1938). У цьому документі сформульовано теоретичні, організаційні та методичні засади діяльності дитячих садків в Україні, що стало основою становлення та розвитку системи методичної роботи на найближчі десятиліття.

Територіальні межі дослідження охоплюють терени Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) (з 30 січня 1937 року – Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР)).

Відповідно до завдань наукового пошуку використано такі **методи дослідження**: *загальнонаукові* – історико-педагогічний аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація, моделювання (стали основою вивчення організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); *конкретно-наукові* – історико-генетичний (дав змогу з'ясувати передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); конструктивно-генетичний (дозволив розробити періодизацію та схарактеризувати етапи розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); проблемно-хронологічний (забезпечив виокремлення хронологічних меж етапів розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); хронологічно-системний (дозволив здійснити теоретичне осмислення й узагальнення педагогічного досвіду, відбору, характеристики тенденцій генези змісту і форм методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); конкретно-історичний (сприяв здійсненню аналізу й фактологічного висвітлення матеріалів дослідження, що визначали генезу змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах); історико-ретроспективний (дав змогу студіювати суспільно-економічні та педагогічні зумовленості поступу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах).

Джерельну базу дослідження становлять:

– джерела нормативно-правового характеру: рішення державних

структур СРСР, УСРР (з 1937 р. – УРСР), НКО УСРР, офіційні документи ВКП(б), ВУЦВК, РНК, звіти партійних з'їздів і конференцій різних рівнів, резолюції, матеріали нарад з питань дошкільного виховання, педагогічні бюлетені, інструктивні листи керівних органів управління педагогічною освітою, звіти НКО УСРР, положення про роботу дитячих садків з архівних документів та матеріалів (фонд Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (м. Київ), Центральний державний історичний архів України (м. Київ), Державний архів м. Києва));

– педагогічна преса 20 – 30-х рр. ХХ ст. – статті та інші матеріали, що висвітлювали організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах («Дошкільне виховання» (1911 – 1917), «Дошкольное воспитание» (з 1928), «Радянська освіта» (1923 – 1931), «За комуністичне виховання дошкільників» (1931 – 1941), «Шлях освіти» (1923 – 1931), «Комуністична освіта» (1931 – 1941));

– дидактичні джерела – методичні листи, методичні рекомендації, посібники для вихователів та програми виховання дітей дошкільного віку («Дитячий садок» (1922), «Порадники по соціальному вихованню» (1921, 1923, 1925), «Теорія і практика дошкільного виховання» (1924), «Основні моменти організації дошкільної установи» (1925), «Дошкільне виховання» (1927), «Організація масової методичної роботи з дошкільного виховання» (1932), «Програма для дошкільних закладів» (1932), «Програми та внутрішній розпорядок дитячого садка» (1934), «Положення про дошкільного інструктора» (1935), «Вказівки до організації і змісту методичного керівництва дитячими садками» (1937), «Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка» (1938) (1938));

– інтерпретаційні джерела, у яких висвітлено пріоритетні ідеї методичної роботи в дошкільних навчальних закладах, її історичний поступ, монографії, збірники наукових праць, дисертації; довідкові матеріали, словники.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* на основі історико-педагогічного аналізу наукової літератури та архівних джерел цілісно й системно розкрито генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.; з’ясовано передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (суспільно-політичні, соціально-економічні; педагогічні); на основі визначених критеріїв (освітня політика держави щодо розвитку суспільного дошкільного виховання, соціально-економічні умови розвитку суспільства, нормативно-правова база організації та функціонування дошкільних навчальних закладів, програмно-методичне забезпечення системи суспільного дошкільного виховання) розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.): I етап – пошуковий (1920 – 1923); II етап – новаційний (1924 – 1929); III етап – системоутворювальний (1930 – 1938);

– *уточнено* поняття «методична робота в дошкільних навчальних закладах», «організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах»; значення методичної роботи в системі дошкільного виховання в Україні у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.;

– *подальшого розвитку* набули систематизація історіографії та джерельної бази наукових пошуків, дослідження пріоритетних напрямів удосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти;

– *до наукового обігу введено*: маловідомі архівні джерела (30 позицій), історико-педагогічна література, не відомі раніше історичні факти, пов’язані з історією розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Практичне значення дослідження. Фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки дослідження можуть бути використані під час викладання навчальних дисциплін «Дошкільна педагогіка», «Історія педагогіки» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; навчальних дисциплін управлінського

циклу для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня вищої освіти; оновлення змісту тематики курсових, магістерських робіт; у системах підвищення кваліфікації педагогів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка (№ 63-п від 12.11.2020 р.), Комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти» (№ 01/21–526а від 10.11.2020 р.), Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Житомирської обласної ради» (№ 07-448 від 09.11.2020 р.), Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (№ 342 від 10.12.2020 р.).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає у: визначенні впливу зразкових дошкільних установ на розвиток методичної роботи в 30-ті рр. ХХ ст. [253]; характеристиці методичного супроводу дошкільної освіти в Україні [255]; вивченні можливостей використання інформаційно-комунікативних технологій в організації методичної роботи [273]; аналізі досвіду реалізації методичного супроводу здійснення трудового виховання дітей дошкільного віку у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. [262]; характеристиці розвитку дошкільного виховання в Україні (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) [259].

Апробація результатів дослідження відбувалася шляхом обговорення на наукових, науково-теоретичних та науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015), «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (Запоріжжя, 2020), ICTERI-2020: 16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial Applications (Харків, 2020 (online)); *Всеукраїнських* – «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2014), «Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики» (Київ, 2014), «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2015), «Сучасне

дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (Ніжин, 2015), «Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах» (Київ, 2019); Всеукраїнський педагогічний онлайн-форум «Нові вектори програми «Дитина»» (Київ, 2020).

Результати роботи над дослідженням та основні положення дисертаційної роботи обговорювалися й отримали схвальну оцінку на засіданнях кафедри дошкільної освіти, Вченої ради Педагогічного інституту, наукових конференціях, методологічних семінарах Київського університету імені Бориса Грінченка (упродовж 2013 – 2020).

Публікації. Результати дослідження викладено у 18 публікаціях (14 одноосібних публікацій, 4 у співавторстві). З них: 7 статей у вітчизняних і 4 статті в зарубіжних наукових фахових виданнях; 6 статей опубліковано в збірниках матеріалів конференцій; 1 стаття в збірнику, який індексується в міжнародній наукометричній базі Scopus.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (303 найменування, із них 30 – архівних джерел), 7 додатків на 18 сторінках. Робота містить 2 таблиці, 2 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 258 сторінок, із них – 195 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЗМІСТОВІ ЗАСАДИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЯК ІСТОРИКО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Історіографія та джерела дослідження

Відповідно до концептуальних засад історико-педагогічної наукової роботи важливе місце в ній посідає методологія дослідження, що забезпечує його достовірність і об'єктивність. На думку сучасних учених, вона спрямовує логіку викладу структури дисертації й підходи до аналізу джерельної бази та історіографії [12; 17; 53; 58; 69; 75; 87; 152; 227].

У дисертації спираємося на фундаментальні праці українських науковців – О. Адаменко [2], Л. Березівської [17], Н. Гупана [53], Н. Дічек [58], І. Зайченка [75], Г. Іванюк [87], М. Євтуха [69], Е. Панасенко [152], О. Сухомлинської [227], Є. Хрикова [243], які розкривають історико-педагогічний процес в Україні та основні підходи до здійснення ретроспективного аналізу. Зокрема, О. Сухомлинська акцентує увагу на необхідності структурування джерел різного походження, визначення рівня їхньої інформативності та впливу на розвиток аналізованого явища. Визначальною є думка вченої про важливість не констатувального опису фактичного матеріалу, а інтерпретації джерел та систематизації знань про розвиток досліджуваного питання з сучасного погляду [227].

Цілком погоджуємось з позицією О. Адаменко, М. Воровки, що джерельна база має включати праці, які висвітлюють сучасний погляд на методологію історико-педагогічного дослідження. Послуговуючись цими працями, будемо здійснювати класифікацію джерельної бази за матеріалами, що становлять теоретичну основу дисертаційної роботи [2, с. 11; 33, с. 9].

Для групування джерельної бази звертаємось до праць О. Петренко [158, с. 537], у яких подано рекомендацію для повноти розкриття досліджуваного

явища послуговуватись фактологічними матеріалами залежно від рівня попереднього узагальнення аналізованої проблеми, урахуваючи різні аспекти інформації, що міститься в підібраних джерелах. У контексті нашої роботи доцільним вважаємо виокремлення науковицею джерел нормативно-правового характеру (звіти партійних з'їздів і конференцій різних рівнів, резолюції пленумів ЦК РКП(б), ВКП(б), КПРС, стенограми з'їздів, інформаційні повідомлення, закони, накази, постанови державних структур УСРР, УРСР, СРСР, бюлетені Народного комісаріату освіти, збірники наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР та ін.).

О. Кірдан виокремлює джерела, що розкривають ранжування управлінських документів у історико-педагогічному процесі [96, с. 14]. Це документальні та інтерпретаційні джерела, матеріали громадських обговорень, з'їздів, комісій і нарад, документальні ювілейні джерела, додаткові і статистичні електронні та масові джерела, педагогічна преса. О. Сухомлинська, розглядаючи проблему впливу на систему освіти соціальних, політичних, економічних та ідеологічних процесів, констатувала, що це зумовлює необхідність комплексного аналізу джерельної бази з метою розкриття чинників розвитку й трансформації досліджуваного явища [225, с. 26 – 35].

Відповідно до зазначених вище позицій систематизацію джерельної бази здійснюємо за чотирма групами джерел: 1) джерела нормативно-правового характеру; 2) педагогічна преса; 3) дидактичні джерела – методичні листи, методичні рекомендації, програми для дошкільних закладів тощо; 4) інтерпретаційні джерела.

Загальновідомо, що класифікація джерельної бази є умовною та залежить від змістових акцентів теми дослідження. З огляду на предмет роботи, вважаємо за необхідне приділити значну увагу джерелам нормативно-правового характеру різного рівня.

Нами були проаналізовані законодавчі та нормативні документи, які засвідчили увагу держави до розв'язання проблеми дошкільного виховання в

Україні (постанови, положення та інструкції): Постанова НКО УСРР «Про організацію денних дитячих будинків» (1920) [288], Постанова «Про організацію відкритих дитячих будинків» (1920) [285], Постанова НКО «Система соціального виховання дітей УСРР» (1921) [289], Постанова РНК УСРР «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти» (травень 1930) [184], Постанова ЦК ВКП (б) «Про обов'язковість вищої освіти у вчителів» (1931) [1], Постанова РНК УСРР «Про реорганізацію системи педагогічної освіти» (1930) [185], Постанова ЦК ВКП (б) «Про початкову та середню школу» (1931) [154], Постанова ЦК ВКП(б) «Про школу і завдання дошкільного виховання» (1934) [239], Постанова РНК «Про упорядкування роботи дитсадків» (1935) [184], Постанова ЦК ВКП(б) «Про педагогічні викривлення в системі народної комуністичної освіти» (1936) [198], Постанова РНК УРСР «Про керівництво дитячими садками» (1937) [166], Декларація «Про соціальне виховання дітей» (1920) [288], Положення «Про Центральний комітет Соціального виховання» (1921) [289], Положення «Про досвідні станції ГоловСоцВиху» (1922) [291], Положення «Про Раду дошкільних закладів» (1932) [238], «Положення про роботу районного дошкільного інструктора» (1935) [165].

Дослідження проблеми організаційно-змістових засад методичної роботи передбачало вивчення матеріалів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (м. Київ), Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), Державного архіву (м. Київ). Були вивчені: Інструкція НКО УСРР «Про проведення літньої шкільної компанії» (1920) [288], Інструкція НКО УСРР «Про організацію і ведення дитячих садків» (1920) [90; 288]. Вивчення джерел із фондів архівів дозволило проаналізувати офіційні документи ВКП(б), ВУЦВК, РНК: «Схема народної освіти в УСРР» затверджена РНК УСРР (1920) [285], рішення ВУЦВК «Про здійснення дошкільного походу» (1931) [297] та ін. Вивчено матеріали діяльності Товариства дитячих садків [274; 275]; матеріали діяльності Фребелівського педагогічного інституту [276; 277]; бюлетені, звіти, протоколи

організаційно-інструкторського відділу НКО УСРР [278; 285 – 287]; статистичні відомості про кількість дитячих і політосвітніх установ в Україні [292; 296; 301]; листування з міськими та районними відділеннями народної освіти України про методичну роботу в галузі дошкільного виховання [297; 298]; пояснювальні записки, довідки, доповіді, акти, циркуляри, інструктивні листи НКО УСРР, програми курсів підвищення кваліфікації тощо [280; 282; 284; 291; 294; 295; 299].

Для розкриття предмета дослідження важливим було вивчення матеріалів з'їздів, конференцій і нарад з дошкільного виховання: всеросійських з'їздів з дошкільного виховання (1919, 1921, 1924, 1928) [107; 230; 289; 293; 298]; Всеукраїнської наради працівників дошкільного виховання (1921) [289]; протоколи, циркуляри, звіти, доповіді, доповідні записки, плани, статистичні відомості науково-педагогічних і методичних комітетів центрального методологічного комітету НКО УСРР [293]; звіти, плани, протоколи, виписки із протоколів засідань колегії відділу соціального виховання й підвідділу дошкільного виховання [279; 281; 283; 284]; Всеукраїнської наради інструкторів з соціального виховання (1921) [289]; Всесоюзної методичної наради в Москві (1924) [7]; II партійної наради (1931) [32]; XVII партійної конференції (1932) [299]; Всеукраїнських нарад з дошкільної роботи (1932, 1934) [94; 183]; Республіканської наради дошкільних працівників (1936) [300].

Упродовж 20 – 30-х рр. XX ст. значний вплив на питання освіти мав найвищий законодавчий, розпорядчий і виконавчий орган ВУЦВК (1920 – 1935), що в подальші роки функціював під назвою ЦВК УСРР (1935 – 1936), ЦВК УСРР (1937 – 1938). Матеріали засідань Президії та Секретаріату ВУЦВК, присвячені питанням народної освіти, зокрема й дошкільного виховання, дозволяють розкрити контекст розвитку освіти в УСРР та виокремити питання організаційно-змістових умов розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. У директивних джерелах НКО УСРР та РСФРР, бюлетенях, наказах, інструкціях, указах відділу

дошкільного виховання при НКО УСРР щодо здійснення роботи в закладах дошкільної освіти відображено освітню політику держави, соціальне замовлення суспільства, що впливало на напрями теоретичних досліджень питань дошкільного виховання в УСРР, практичної реалізації задекларованих положень, тому визначаємо їх як основні джерела відображення організаційних аспектів методичної роботи в дитячих садках.

У контексті дослідження організаційно-змістових засад методичної роботи в дитячих садках 20 – 30-х р ХХ ст. звертаємось до постанов, розпоряджень НКО УСРР та РСФРР. «Кодекс законів про народну освіту» (1922) в УСРР визначав діяльність закладів, що мали забезпечити догляд і виховання за дітьми дошкільного віку (дитячі будинки, денні дитячі будинки та дитячі садки). Постановами НКО УСРР «Про організацію денних дитячих будинків», «Про організацію відкритих дитячих будинків» (1920), Декларацією «Про соціальне виховання дітей» (1920), «Схемою народної освіти в УСРР» затвердженою РНК УСРР (1920) визначались основні концептуальні положення системи дошкільної освіти в УСРР. Це засвідчує значну увагу з боку держави до дошкільного виховання.

Декларація «Про соціальне виховання дітей» (1920) НКО УСРР проголошувала основні принципи внутрішньої державної політики щодо організації роботи в закладах дошкільної освіти. Визначені в Декларації основні напрями роботи із забезпечення відповідних умов виховання дітей дошкільного віку торкались методичної роботи та знаходили своє відображення в інструкціях з організації роботи в дошкільних закладах [53, с. 9 – 11]. Принагідно зазначимо, що метою регулювання організації різних сторін діяльності закладів дошкільної освіти НКО УСРР створювалися інструкції, інструктивно-методичні листи, які містили вказівки щодо виконання задекларованих положень і здійснення методичної роботи.

Окремої уваги заслуговують Всеросійські з'їзди з дошкільного виховання (1919, 1921, 1924, 1928), у яких брали участь українські делегації. Результати аналізу матеріалів архівних справ свідчать, що під час з'їздів

розглядалися питання формування організаційно-змістових засад суспільного дошкільного виховання. Представлені озвучені напрацювання та ідеї педагогів і практиків визначали конкретно-практичні шляхи реалізації методичної роботи за різними напрямками. Особливо цінними для нашого дослідження вважаємо резолюції III (1924) та IV (1928) Всесоюзних з'їздів, оскільки рішення, прийняті на них, стосувалися питань методичного наповнення дошкільного виховання та організації й керівництва методичною роботою в закладах дошкільного виховання. Після III з'їзду (1924) поняття «методична робота» починає широко використовуватись у теорії та практиці дошкільного виховання. Результати аналізу матеріалів ЦДАВОВУ (Ф. 166) (стенограми засідань Всеросійського з'їзду з дошкільного виховання, протоколи, плани, програми) дозволили зробити висновки, що питання організації дошкільного виховання, забезпечення його педагогічними кадрами та створення аналогу сучасної методичної служби у вигляді інспекторів відділу дошкільного виховання знайшли своє відображення в постановах НКО подальших років [293].

Отже, аналіз вивчення джерел нормативно-правового характеру засвідчує значну увагу з боку держави до дошкільного виховання, що підтверджується низкою нормативних документів. Опрацювання матеріалів з'їздів, конференцій, протоколів нарад дошкільних працівників; звітної документації дошкільного та організаційно-інструкторського відділів, листування дають можливість стверджувати про значущість проблеми організації та здійснення методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України.

Подальше вивчення проблеми передбачало аналіз педагогічної преси досліджуваного періоду. У наукових працях, що висвітлюють значення педагогічної преси в історико-педагогічному контексті, акцентовано увагу на відображенні соціальних і політичних настроїв на сторінках журналів (О. Адаменко [2], С. Лобода [120], Є. Хриков [244]). Педагогічна преса дошкільного спрямування була індикатором розвитку педагогічних ідей у цій

галузі, відіграла важливу роль у розгортанні мережі дитячих садків в УСРР засобом відображення соціальних і політичних настроїв у країні.

Характеризуючи педагогічну пресу 20 – 30-х рр. ХХ ст., О. Літченко, С. Лобода, О. Сараєва дотримуються думки про значний вплив ідеології та радянської пропаганди, що мала на меті формування суспільної думки нової формації. Підтвердження цієї думки знаходимо в публікації Е. Яновської «Дитячий садок у світлі пролетарської ідеології», що висвітлювала зміст навчально-виховної роботи, акцентуючи увагу на основних ідеях нового суспільства. Відзначаємо той факт, що першим завданням методичної роботи було ознайомлення педагогів з комуністичною мораллю, здійснення пропаганди серед батьків вихованців, уведення певних положень у виховну роботу з дітьми було обов'язковими, цьому питанню приділяли значну увагу у 20 – 30-х рр. ХХ ст. [119; 120; 211].

На сторінках журналів «Дошкільне виховання» (Київ, 1911 – 1917), «Дошкільне виховання» (Москва, з 1928), «За комуністичне виховання дошкільників» (1931 – 1941), «Шлях освіти» (1923 – 1931), «Комуністична освіта» (1931 – 1941) висвітлено генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах у 20 – 30-х рр. ХХ ст. Журнал «Дошкільне виховання» («Дошкольное воспитание») видавався у Києві в 1911 – 1917 рр. Він перший у Російській імперії висвітлював питання дошкільного виховання та методичної роботи в дитячих садках на початку ХХ століття.

Оскільки спеціального видання для дошкільної галузі в 1920-х рр. не було, трапляються поодинокі публікації в журналах «Шлях освіти» і «Радянська освіта». Журнали були зорієнтовані на вчительські спільноти, тому корисних матеріалів для організації методичної роботи в дитячому садку було мало. Скористатись ідеями, запропонованими формами чи методами роботи з батьківською спільнотою вихователі могли з публікацій, присвячених організації методичної роботи в школі, проте змістове наповнення навчально-виховного процесу, методика роботи з дітьми дошкільного віку, організація

життєдіяльності відповідно віку дітей потребували висвітлення саме фахівцями з дошкільного виховання. Цілком зрозуміло, що статті в цих журналах були дуже цінними, проте гостро відчувалась необхідність у більш широкому висвітленні проблематики.

Вивчення публікацій того періоду дозволяє акцентувати увагу, що притаманною рисою радянської преси була публічна критика та привернення уваги до проблемних питань. Зокрема, у статті В. Арнаутова «Всесоюзна методична нарада в Москві (27 – 29 березня 1924 р.)» повідомляється, що для участі у Всесоюзній методичній нараді українській делегації було доручено розробити та представити низку проблемних для галузі питань методичної роботи, проте делегати не змогли виконати цього завдання. Акцент на цю подію привернув нашу увагу під час аналізу матеріалів архівів, що засвідчує відображення в пресі важливих питань організації дошкільного виховання 20 – 30-х рр. ХХ ст. [7].

Пізніше в публікації О. Дорошенко «Сучасний дитячий садок» знаходимо інформацію про стан дошкільного виховання у 20-х рр. ХХ ст. Учена пише, що питання методичної роботи, як і змісту роботи з дітьми, поступається своїм пріоритетом проблемам організації утримання дітей у належних санітарно-гігієнічних умовах, забезпечення їх догляду, харчування. Для УРСР найактуальнішим є забезпечення елементарних потреб дітей дошкільного віку [63].

Цікавим було й те, що за результатами обговорення проблем освіти під час III Всеросійського з'їзду дошкільних працівників, Всесоюзної методичної наради в Москві було запропоновано три альтернативні форми «обміну» досвідом, що мали на меті підвищувати рівень розвитку дошкільного виховання, педагогічної майстерності вихователів: педагогічна преса; проведення конференцій різного рівня; обмін матеріалами методичного характеру [107]. Для розширення системи дошкільного виховання в УСРР потрібна була інформаційна підтримка, поглиблення теоретичного підґрунтя, обмін здобутками практики. Педагогічна преса мала забезпечити виконання

цієї функції, проте рівень фінансового забезпечення не дозволяв поширювати журнали (вони були переважно адресні й безоплатні) для всіх освітян.

Проблема зубожіння галузі відображається в публікаціях дописувачів на сторінках журналів. «Перш за все треба відмітити надзвичайно кепські об'єктивні умови для розгортання роботи дитсадків, це – відсутність відповідних приміщень....а тому й розгорнути в них роботу як слід, досить не легко», – зазначає журналіст видання «Радянська школа», який за дорученням Окрметодкому разом з лікарем і трьома практичними працівниками здійснили обстеження дошкільних закладів м. Луганська [213, с. 108].

З метою покращення роботи в дошкільних установах були організовані досвідні дитячі садки, що мали стати базою методичної роботи у великих містах і методичних установ на периферії. Н. Морозова в статті «Досвідні установи соцвиху на Україні» повідомляє, що створені такі заклади були впродовж 1921 – 1922 рр., проте виконувати заплановану роботу дитячі садки почали з 1924 Досвідні станції займалися розробленням методичних питань та мали поширювати свій досвід у масові дитячі садки. До прикладу, Київським садком № 6 і Одеським садком № 8 були розроблені схеми для вивчення дитячого колективу. Цей досвід поширений для широкого використання в дошкільних установах [139, с. 139].

На початку 20-х рр. ХХ ст. методична роботи в дитячому садку була тісно пов'язана з методичною роботою в школі. Архівні матеріали свідчать, що всі розпорядження, інструкції, що видавались для школи, мали виконуватись і відділом дошкільного виховання. У статті О. Попів «П'ять років» знаходимо, що «...коли, нарешті, сама радянська школа так уже окріпла й зміцніла, що почала вимагати детального й широкого освітлення тих численних конкретних методичних і педтехнічних питань, що виникали вже на кожному кроці...» [170, с. 29]. Наведена статистика журналу свідчить, що 27,5% накладу надсилалася різним відділам інспектури НКО, 64,7% передплачували школи і вчителі, для бібліотек, «хат-читалень», робітничих клубів надсилалося близько 1% тиражу, індивідуальні передплатники (крім

учителів) – 1,9%, невідомі читачі склали 5%. У наведеній статистиці відсутні дошкільні установи, тому зрозуміло, що журнали могли потрапити до вихователів лише через інспектури НКО або через індивідуальну передплату. Зважаючи на наклад у 16 тисяч примірників, це була незначна кількість. Автор статті переконує, що навіть для шкіл такого накладу було мало, тому потрапити до вихователів цим матеріалам було вкрай складно. Отже, незважаючи на свою інформативність та корисність, окрім обміну досвідом, можливістю підвищення наукового рівня на сторінках журналів ставав пошук інших способів здійснення методичної роботи, налагодження педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку, підвищення кваліфікації вихователів [170].

Аналіз педагогічних журналів 20 – 30-х рр. ХХ ст. дозволяє зазначити, що період вирізняється суттєвою недостатністю методичних матеріалів та високим інтересом педагогів-практиків до питань організації дошкільного виховання. Саме тому дуже цінними для них були публікації в журналах матеріалів, які розкривали методичні аспекти роботи, інформували про зміни до вимог роботи з дітьми дошкільного віку. Незважаючи на те, що педагогічна преса була визначена як «альтернативна форма обміну досвідом», лише кілька журналів періодично висвітлювали окремі питання дошкільного виховання [1]. Так, редактор журналу «Радянська школа» (№ 4 – 5, 1929 р.) Е. Сватовська пише, що проблеми дошкільного виховання мають широко висвітлюватись для громадськості, «...шляхом періодичного освітлення питань дошкільного виховання в місцевій пресі взагалі і в своєму часописі зокрема, але цього майже зовсім немає...» [213, с. 109].

Матеріали публікацій активно використовували інспектори з соціального виховання та були основою семінарів і навчальних занять з підвищення кваліфікації педагогів. Значна кількість журналів (близько чверті від усього накладу) надходили саме до науково-педагогічного та організаційно-інструкторського відділів освіти НКО, проте майже не потрапляли до масових дошкільних закладів. Тому завдання підвищення педагогічної майстерності педагогів покладалось переважно на ці відділи, що

підсилює значення архівних матеріалів для нашого дослідження.

Надзвичайно важливим питанням була організація курсів для навчання вихователів, створення умов для опанування вихователями нової педагогічної стратегії, оскільки попередні ідеї, такі як «ідея вільного виховання», вважались невиправданими. «Керівник не може притримуватись дореволюційних методів, системи «вільного виховання», – наголошувала О. Дорошенко [63, с. 41].

Значні зміни в системі дошкільного виховання відбулися після прийняття резолюції на засіданні НКО РСФРР та створення штабу «дошкільного походу» при його колегії. В УСРР значні зміни в системі дошкільного виховання відбулося влітку 1930 р. Під керівництвом спеціальної комісії президії ВУЦВК було прийнято рішення про здійснення «дошкільного походу», що мало покращити фінансування галузі [297].

Прикметно, що в 1931 р. почав виходити часопис «За комуністичне виховання дошкільника» (1931 – 1941) (наклад за період існування від 3 до 7 тис.). Публікації журналу були особливо цінними, оскільки статті висвітлювали найважливіші події в галузі, з'їзди, конференції, семінари, інформацію про нормативні документи, методичні листи, інструкції, що визначали різні напрями роботи, зокрема й методичної.

Питання методичної роботи особливо актуалізувались після оголошення «дошкільного походу», тому з першого номера привертає увагу публікація А. Абромсон «За піднесення якості роботи». Авторка покликається на Постанову ЦК ВКП (б) від 1931 р. «Про обов'язковість вищої освіти у вчителів» та наголошує на необхідності підготовки нових кадрів з дошкільної справи та підвищення кваліфікації педагогів [1, с. 36]. З підвищенням рівня уваги з боку держави до дошкільного виховання постають закономірні питання щодо кваліфікації педагогів, які працюють з дітьми дошкільного віку. Питання перепідготовки кадрів актуалізувалось після виходу зазначеної вище постанови, про що свідчать численні публікації в журналі «За комуністичне виховання дошкільників». У «Резолюції зборів працівників дошкільних

установ Харкова», опублікованій у 1932 р., це питання було пріоритетним. Учасники зборів уважали, що наблизити методичне керівництво до кожної установи можливо через безпосередню допомогу в її роботі, організацію систематичних методичних конференцій, широкий обмін досвідом, показ роботи зразкових установ, педагогічні консультації, бібліотеки, розгортання методичних кабінетів. Ухвалення цієї пропозиції, на нашу думку, було надзвичайно важливим для налагодження організаційно-змістової роботи в дошкільних закладах [201].

Керівниця дошкільної секції УНДІП А. Гендрихівська на шпальтах педагогічних журналів «Радянська освіта», «За комуністичне виховання дошкільника» надавала великої питомої ваги питанням організації методично грамотної роботи на основі теоретичного осмислення здобутків зарубіжних і вітчизняних учених, а також кращому досвіду напрацювань практиків дошкільного виховання. У статті «За підвищення кваліфікації дошкільного робітника» виділила три вимоги до рівня кваліфікації вихователя: перша полягала в чіткому розумінні мети освіти, її ідейних та наукових положень; друга в «глибокому знанні дитячого організму з усіма його анатомо-фізіологічними особливостями»; третя – уміння будувати педагогічний процес, «надаючи їм той обсяг навичок, знань і умінь, які можливо надати дитині дошкільного віку» [45, с. 20].

На основі аналізу статей було з'ясовано, що значно більше уваги стали приділяти змісту освітньої роботи з дітьми, актуалізувалась необхідність здійснення методичної роботи. Майже в кожному номері журналу «За комуністичне виховання дошкільника» публікувалися статті, присвячені питанням організації методичної роботи в дошкільній установі. Один із номерів журналу (№ 7, 1935 р.) був цілковито присвячений питанням методичної роботи. Теоретики та практики в галузі дошкільного виховання ділились власними напрацюваннями, ідеями, перспективами.

На сторінках журналу за «За комуністичне виховання дошкільників» у статті «Про III обласну конференцію працівників дошкільних установ

Дніпропетровської області» подається текст резолюції, у якій ухвалено напрями методичної роботи, що здійснювалися для підвищення рівня дошкільного виховання. Особливо визначаємо роль педагогічних рад, які мали систематично проводитись у дошкільному закладі. Під час педрад обговорювалися питання про особливості роботи з дітьми, заслуховувалися звіти про здійснення виховної діяльності, доповіді з різних питань дошкільного виховання, доповіді педагогів, які відвідали семінари, гуртки тощо [181]. Уважаємо, що такий обмін досвідом на сторінках журналів був надзвичайно важливий для практиків. Систематичність здійснення педрад, планування роботи з підвищення кваліфікації педагогічного колективу поклали початок створення методичних рад та сприяла утворенню своєрідних методичних служб на місцях. Елементи методичної роботи здійснювалися постійно та не були новими в роботі педагогічної спільноти України, проте обов'язковість, системність, звітність дозволяє зазначити про утворення системи методичної роботи. Зважаючи на рівень уваги до цього питання в усіх державних ланках, робимо висновок про налагодження методичної роботи як окремого напрямку роботи. Така організація і зміст роботи довели свою ефективність, що відобразилось у звітах та сприяло виокремленню методичної роботи як необхідної системи, що забезпечує функціонування й розвиток дошкільної освіти.

Упродовж 30-х рр. ХХ ст. знаходимо багато цікавих публікацій, що висвітлювали форми та засоби методичної роботи. М. Кондратенко в статті «Виставки як метод пропаганди комвиховання», на основі власного досвіду та критичного аналізу київських виставок, визначила основні принципи та методи організації виставок з дошкільного виховання, запропонувала етапи здійснення роботи під час виставки. Для отримання зворотного зв'язку від відвідувачів пропонує вести журнали вражень, ділитись позитивним досвідом його використання. Аналізуючи актуальні проблеми дошкільного виховання, пропонує тематику можливих виставок [102].

Окремої уваги заслуговують публікації практиків. У статті Ц. Каган «Зразкові дошкільні установи» аргументовано думку про те, що в системі дошкільного виховання не існувало розгорнутої системи опорних дитячих садків, вони були в достатній кількості лише у м. Харкові, м. Києві, м. Одесі, м. Дніпропетровську. Принагідно зазначаємо, що лише після Постанови НКО (Бюлетень НКО № 25 – 26, 1931 р.) було визначено шляхи організації, завдання та зміст роботи опорних установ, але на практиці ця постанова майже не реалізувалась [93].

Вивчення статей журналу «За комуністичне виховання дошкільника» дозволяє констатувати, що значна кількість авторів порушували питання про невідповідність поставлених вимог до дошкільного виховання та налагодження системи забезпечення цієї допомоги (С. Зуболевицька, Ц. Каган, М. Левіт, П. Лукашенко, С. Соловей та ін.) [83; 93; 113; 125; 222]. Оскільки критичність зауважень була притаманна пресі того часу, нам удалося з'ясувати актуальні для практиків проблеми та шляхи їх вирішення. Це некомпетентність інспекторів, які приділяли більше уваги роботі в школі; недотримання вимог щодо організації опорних дитячих садків, відверте нехтування підприємствами створенням матеріально-технічної умов для дитячого садка та багато іншого.

Вивчення матеріалів статей, їхньої тематики і змісту дозволяють стверджувати, що журнал «За комуністичне виховання дошкільників у 30-х рр. ХХ ст. був суттєвою підтримкою для педагогів. Статті журналів дозволили простежити важливі події, ідеї, що вплинули на розвиток педагогічної думки теоретиків і практиків щодо організаційно-змістових засад методичної роботи. Незважаючи на незначну кількість публікацій, вони доповнили нашу роботу цікавими фактами та забезпечили можливість поетапного аналізу досліджуваного історико-педагогічного явища.

Система дошкільного виховання стрімко розвивалась, кількість дітей, охоплених системою у 20 – 30-х рр. ХХ ст., зростає з 45 до 235 тис. Це покладало значне навантаження на НКО УСРР, оскільки зростання кількості

дошкільних закладів вимагало створення відповідних умов для догляду за ними та здійснення навчально-виховної роботи. Необхідно було чітко визначити зміст роботи з дітьми, форми організації різних видів життєдіяльності дітей у садку, методику роботи з вихованцями, вимоги до устаткування в дошкільній установі.

Результати аналізу педагогічної преси досліджуваного періоду дозволяють стверджувати, що психолого-педагогічне осмислення проблем дошкільного виховання було різноаспектно представлено в публікаціях науково-методичного та практичного характеру. Це допомагало педагогам-практикам у вирішенні питань організації дошкільного виховання та сприяло усвідомленню здійснення методичної роботи.

Третю групу матеріалів джерельної бази склали дидактичні джерела: методичні рекомендації, збірки матеріалів конференцій та з'їздів, видання досвіду зразкових дошкільних закладів, навчальні матеріали, керівництва та програми для дошкільних закладів.

Увагу привернули праці науковців дорадянського періоду, що передували хронологічним межах нашого дослідження та розглядались як передумови. Ці напрацювання користувалися попитом серед педагогів у 20 – 30-х рр. ХХ ст. У публікаціях 20-х рр. ХХ ст. знаходимо посилання на праці В. Чередниченко, С. Русової, Н. Лубенець та ін.

Серед них знаходимо «Народний дитячий садок» (1913) Н. Лубенець. Авторка визначила загальні принципи та підходи до організації дитячого садка, акцентувала увагу на необхідності створення домашньої атмосфери в закладі, давала поради щодо організації розпорядку дня, харчування дітей. Окремої уваги заслуговують рекомендації з організації навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку. Н. Лубенець рекомендувала здійснювати разом з дітьми різні види побутової діяльності. Важливу роль відводила організації цілеспрямованих занять та рекомендувала «наряду з працею в саду і господарськими заняттями, в дитячому садку пропонують дітям так звані фребелівські заняття, які задовольняють потяг дитини до творчої

діяльності» [122, с. 222 – 232]. Уважала, що в організації змісту розвивальної роботи з дітьми необхідно дотримуватись індивідуального підходу, оскільки навчання дітей за однаковими методичними матеріалами не дозволяє розкритись їхнім здібностям та задаткам повною мірою [122; 123].

У 20 – 30-х рр. ХХ ст. територія України перебувала у складі Союзу Соціалістичних Радянських Республік (СРР) (після 1935 р. Союз Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), а отже, мала свої органи освіти (НКО) та впроваджувала власну освітню політику. Підвищення економічної могутності держави вимагало залучення всього дорослого населення країни до праці на виробництвах, тому гострою була необхідність в організації закладів дошкільного виховання.

На початку 20-х рр. ХХ ст. актуальними і єдиними для використання в організації роботи дитячих садків були матеріали, напрацьовані українськими педагогами на початку ХХ ст. (О. Дорошенко, Н. Лубенець, С. Русова, В. Чередниченко, В. Яновська). Їм були притаманні погляди вільного виховання, поваги до особистості дитини, що йшли врозріз із засадами єдиної трудової школи у 30-х рр. ХХ ст., гостро розкритиковані та повністю відкинуті. Незважаючи на нищівну критику в подальшому, ці праці лягли в основу теоретико-практичних розробок радянської педагогіки, тому особливо цінні для розгляду історико-педагогічного процесу розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах. Зупинимось на цьому конкретніше.

У педагогічних працях В. Чередниченко «Захисток для селянських дітей влітку» (1917) та «Дитяча хата» (1921) висвітлено підходи до організації роботи з дітьми дошкільного віку. Цікавим для нас був викладений авторкою досвід роботи педагогів практиків з усієї України, що засвідчує наявність оригінальних теоретично обґрунтованих і практично перевірених напрацювань. З матеріалів посібника робимо висновок про відповідний рівень методичної роботи в дошкільному закладі, роботу над удосконаленням

власних знань, самоосвіту педагогів. Водночас акцентовано увагу на необхідності обміну кращим досвідом роботи [245].

Особливо цінною для нас є праця С. Русової «Теорія і практика дошкільного виховання» (1924), у якій здійснено порівняльний аналіз значної кількості педагогічних і психологічних праць відомих науковців зарубіжжя того часу. Висвітлення наукових доробків розширювало уявлення про кращі системи дошкільного виховання в європейських країнах, що створювало підґрунтя для підвищення педагогічної майстерності вітчизняних (педагогів) теоретиків та практиків. Зокрема, вчена пропонувала цікаві методи та форми роботи з дітьми дошкільного віку та рекомендації щодо їх організації: спостереження, екскурсії [206]. Також цікавою, на нашу думку, є увага до матеріального забезпечення освітнього процесу в дитячому садку, оскільки це питання не висвітлювалось у нормативних документах НКО того часу.

Значну увагу у своїй роботі С. Русова приділяла питанню вивчення педагогом індивідуальних (фізіологічних і психологічних) особливостей вихованців. Вона доводила, що необхідно враховувати задатки та здібності кожного вихованця, тому відводила чільне місце аналізу «дитячої природи». У книзі подаються авторські (А Біне, Г. Рум) зразки анкет для дослідження вікових та індивідуальних особливостей дітей, а також розроблені власне Софією Федорівною [206]. Наукове підґрунтя, закладене в її системі виховання, плідно відгукувалось на практиці.

Зважаючи на постійне розширення мережі дитячих садків, опубліковані С. Русовою праці слугували засобом підвищення педагогічної майстерності педагогів, оскільки навчання на короткотривалих курсах потребувало поглиблення методичної грамотності молодих вихователів. Її праці користувались авторитетом серед педагогічної спільноти, тому її ідеї швидко поширювались, використовувались як основа для навчання молодих фахівців.

Вивчення матеріалів, що висвітлювали організаційно-змістові засади методичної роботи у 20 – 30-х рр. ХХ ст., дозволило виокремити авторитетні праці українських радянських педагогів, що становили основну цього напрямку

роботи в УСРР та були важливими для його подальшого розвитку. Серед таких праць була книга О. Дорошенко «Дитячий садок. Порадник для керівників дошкільного виховання» (1922). Ученій удалося поєднати кращі здобутки дореволюційної й комуністичної радянської педагогіки. Вона вважала необхідним для вихователів знання теоретичних основ розвитку дітей, оскільки це допомагає ефективніше організувати роботу з дітьми дошкільного віку [60].

Основними джерелами, що розкривають особливості організації методичної роботи, були науково-методичні праці очільників НКО. Зокрема, перебуваючи на посаді заступниці голови відділу Главсоцвиху, а згодом керівниці дошкільної секції УНДІП у м. Харкові А. Гендрихівська опікувалась питаннями розгортання мережі дитячих садків та налагодженням у них навчально-виховної роботи з дітьми. За її авторства виходили інструктивно-методичні, програмові матеріали для дошкільних закладів тощо.

Цікавим рішенням було створення досвідних, опорних і зразкових дитячих установ для здійснення методичної підтримки галузі. Це сприяло апробації теоретичних ідей та розробленню методичних рекомендацій щодо їх упровадження на практиці. На основі кращих розробок УНДІПу, досвідних, опорних та зразкових дитячих установ розроблялись документи, що унормовували роботу закладів дошкільного виховання в УСРР. Зокрема, у 1925 р. Кабінетом соціальної педагогіки була випущена серія методичних листів. Методичний лист № 5 був присвячений питанням перепідготовки дошкільних працівників: «Старе віджило, нове ще не набуло певних форм». Найбільш цінним у методичному листі було представлення «огляду того, що вже зроблено» [135, с. 7].

Відзначаємо як позитивне запропоновані систематичні зустрічі педколективу для обговорення результатів виконання завдань, постійне вивчення методичної літератури. Також цікавою була інформація про те, що кожен район опрацьовував науково-педагогічне завдання щодо розроблення нових методів роботи з дітьми.

У Наукпедкомі Укрголовсоцвиху НКО України створено комісію для розробки «виробничого плану дошкільного виховання». До групи авторів увійшли Е. Яновська, Н. Панченко, Х. Рабинович. У 1927 р. вийшла «робоча книжка», що мала назву «Дошкільне виховання». Це видання висвітлювало теоретичні положення виховання дитини, значну увагу приділено поведінці дитини в суспільстві. Авторами визначено «принципи будови виробничого плану», тобто загальні принципи до створення груп дітей відповідно до віку, розроблення плану роботи з дітьми для досягнення мети соціального виховання. Акцентовано увагу на врахування можливостей кожної дитини [270].

Під час Всеукраїнської методичної конференції дошкільних працівників на транспорті України (м. Дніпропетровськ, 1927) розглядалися питання методики виховання дітей дошкільного віку, планування й обліку роботи в дошкільних установах, організації гурткової роботи. Учасниками були управлінці (П. Волобуєв), науковці (А. Гендрихівська, О. Залужний), лікарі (Н. Кучевська), практики. Конференція проходила в цікавому форматі: замість догматично-лекційного – теоретично-дискусійний, багато уваги було приділено практиці. За результатами конференції видано «Матеріали методичної конференції робітників дитячих садків на транспорті України» (1927) на 39 сторінках. У виданні методичну роботу представлено різнобічно, зацентовано увагу на етапах розвитку дошкільного виховання, формування колективних навичок у дітей дошкільного віку, планування й обліку роботи в дошкільних закладах [131].

Видання таких збірників мало значну цінність для педагогів і практиків, оскільки публікацій науково-методичного характеру було недостатньо.

Вивчення матеріалів методичного характеру дозволяє зазначити, що, незважаючи на власну траєкторію розвитку системи дошкільного виховання в УСРР у період українізації, джерела методичного характеру, опубліковані в РСФРР, використовували українські науковці і практики [47; 194].

У посібнику «Дошкільне виховання і сучасність» (1923) Р. Прущицькою було запропоновано схему участі дітей у «будівництві» життя свого закладу. Ця ідея стала надзвичайно популярною серед педагогів. Питання «будівництва життя дітей» знаходимо в значній кількості публікацій, методичних матеріалів, наприклад, у методичному листі Кабінету соціальної педагогіки [194].

У методичному листі, складеному Ш. Гольберг, І. Рапопорт, описано основні типи консультацій (базова і масова), які має здійснювати педагог з метою просвіти громадськості. Автори подають зразки консультацій при робочому гуртожитку, клубі, магазині «Мати і дитина» тощо. Значну увагу приділено базовим консультаціям, оскільки вони спрямовані на роботу з батьківською громадою. Зазначимо, що ідеологія впливала на форми та методи методичної роботи, зокрема масові консультації – це форма роботи, спрямована на просвіту населення щодо комуністичного погляду виховання дітей дошкільного віку [47].

Ці матеріали розкривають основні форми й методи методичної роботи, що активно використовувались у досліджуваний період.

Найбільш продуктивним був період «дошкільного походу» у 30-х рр. ХХ ст., що пов'язуємо з підтримкою системи дошкільного виховання державою, її фінансування. Разом з розширенням мережі установ постало питання про зміст навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку. Також важливим було питання підвищення рівня якості освітньої роботи, оскільки потребувало відповідної підготовки педагогічних кадрів, перепідготовки наявних фахівців. Це підвищило увагу до методичної роботи, що здійснювалася з метою підвищення майстерності вихователів. З'явилася значна кількість праць методичного характеру, виданих науково-методичним сектором НКО УСРР «Робота дошкільної установи влітку (старша група)» (1933), «Організація господарства в дошкільних закладах» (1934); Харківським обласним відділом охорони здоров'я «Інструкція до виховної роботи в дитячих яслах на осінньо-зимовий час» (1935); Харківським

обласним відділом дошкільного методичного кабінету «Садиба та устаткування літнього дошкільного майданчика» (1935). Зазначені інструктивно-методичні листи розкривали особливості організації навчально-виховної роботи в різні сезони, включали методичні рекомендації змісту роботи з вихованцям [89; 149; 202; 210].

На основі вивчення зазначених вище методичних доробків українських теоретиків і практиків робимо висновок про різнобічне розкриття складників методичної роботи. Зважаючи на значну кількість цікавих ідей, визначаємо 20 – 30-ті рр. ХХ ст. як продуктивний період розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи. Проте явища надмірної заідеологізованості змісту освітньої роботи з дітьми та політичні ідеї, відображені в змісті й завданнях дошкільного виховання, часто суперечили законам розвитку дітей, мали суперечливий моральний зміст.

Оскільки впровадження системи методичної роботи було взаємопов'язане з розробленням змісту виховної роботи в дошкільній установі, важливою була поява перших програм: «Програма для дошкільних закладів» (1932), «Програми та внутрішній розпорядок дитячого садка» (1935), «Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка» (1938). Програмами окреслювався зміст навчально-виховної діяльності вихователя з дітьми різних вікових груп, окрім того, вони вміщували методичні коментарі, що полегшувало вихователям підбір методів для виконання завдання [176; 187; 189].

Отже, підсумком наукового осмислення стану теорії та аналізу практики дошкільного виховання стало розроблення програм для дошкільних закладів.

Таким чином, вивчення дидактичних джерел дозволяє стверджувати, що досліджуваний період можна розглядати як період накопичення ідей дошкільного виховання, формування норм професійної діяльності педагога, розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах, що стало базою для розвитку системи дошкільної освіти.

До інтерпретаційних джерел, що розкривають проблему організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах (20 – 30-ті рр. ХХ ст.), відносимо монографії, дисертаційні роботи, посібники, наукові публікації, у яких розкрито аспекти досліджуваного питання. Ці напрацювання вплинули на розвиток різних аспектів дошкільної освіти та дозволили виокремити 20 – 30-ті рр. ХХ ст. як період розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у зв'язку із збільшенням кількості дітей, охоплених мережею дошкільних закладів. Складні історичні події наклали відбиток на всі галузі суспільного життя, проте, зважаючи на зростання зайнятості серед жіночого населення, актуальність у розширенні мережі дошкільних закладів зростала.

Підтвердження думки щодо активного розвитку дошкільного виховання в УСРР та виокремлення цього періоду як часу стрімкого розгортання та встановлення української-радянської системи дошкільного виховання знаходимо в студіях А. Січкара [218], І. Улюкаєвої [233], Т. Степанової [224], В. Саяпіної [212] та ін. Питання організації методичної роботи у 20 – 30-х рр. ХХ ст. сприяли розвитку дошкільного виховання в УСРР, побіжно розглядалися як один із чинників впливу на розвиток досліджуваних проблем у значній кількості дисертаційних робіт Є. Антипіна [5], І. Апрелевої [6], Л. Батліної [14], О. Бондар [20], О. Джус [56], Т. Єськової [70], О. Пшеврацької [195], В. Лозинської [121], Л. Меленець [132], Т. Степанової [224], С. Попиченко [168], В. Яценко [272] та ін. В окремих наукових працях питання методичної роботи з різних напрямів частково висвітлювались як передумови дослідження (Л. Гаращенко [37], О. Літченко [118], Ю. Сирова [215], Н. Фроленкова [240] та ін.). З'ясовано, що історіографічні розвідки мають наукову значущість і є джерельною базою щодо розкриття генези організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

У дисертації Т. Єськової «Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917 – 1941 рр.)» розкрито особливості

методичної роботи з трудового виховання, а саме ручної праці. Зважаючи на актуальність ідеї єдиної трудової школи в нормативних документах, цьому питанню приділяли значну увагу. У дослідженні акцентовано на значенні методичних листів, оскільки вони спрямовували діяльність педагога на зміст освітньої роботи, організацію занять з ручної праці, знайомили з методикою їх проведення, виховання працелюбності в дітей дошкільного віку в контексті виховання комуністичної моралі [70].

Методичне забезпечення в контексті політехнічного виховання дошкільників розглядає А. Січкара. У дослідженні «Розвиток ідей діяльнісного підходу у дошкільному вихованні України (кінець XIX – перша третина XX століття)» авторка аналізує практику організації короткострокових курсів з перепідготовки дошкільних працівників з метою поглиблення знань про особливості організації політехнічного виховання дітей дошкільного віку на ідейно-класових засадах. Аналізуючи зміст роботи дітей у робітничих кімнатах, дослідницею було встановлено невідповідність реалізації задекларованих положень у практиці дитячих садків [218].

І. Апрелєва в дисертації «Реалізація принципу доступності до суспільного дошкільного виховання в Україні (20 – 30-ті рр. XX ст.)» серед умов забезпечення доступності дошкільного виховання виокремила необхідність розробки адекватної нормативно-правової бази, що врегулює всі питання на відповідних рівнях. На її думку, директивні постанови ідейного характеру не містили розпорядження щодо контролю та подальшого врегулювання питань сприяння розвитку галузі (питання фінансування, забезпечення науковими і педагогічними кадрами, відповідною матеріальною базою). Ще однією важливою умовою є запровадження нових і ефективних форм контролю за діяльністю навчальних закладів та органів системи державного управління. Контроль виконання поставлених завдань сприяє оперативному отриманню інформації про всі проблеми й успіхи, що є неодмінним у якісному аналізі функціонування системи дошкільного виховання в УСРР [6].

У дисертації «Формування елементарних трудових навичок у дітей дошкільного віку в Україні (1918 – 1939 рр.)» С. Лозинська приділяє увагу аналізу та розкриттю форм, засобі і методів трудового виховання, що відповідно до нормативної бази використовувались у дошкільному закладі. Цікавим є віднайдений авторкою матеріал про участь вихователів у громадсько-політичній роботі, «для детального знайомства з виробництвом ставилася вимога організувати виробничу політехнічну практику педагогів у формі підвищення кваліфікації, на що зверталася особлива увага НКО і Наросвіти» [120].

Комплексно проаналізувала методичну роботу та її значення в дошкільному навчальному закладі О. Корнєєва в дисертації «Організація методичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів» [106]. Дослідницею визначено педагогічні умови, що забезпечують організацію методичної роботи, її значення на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти України.

О. Бондар у дисертації «Становлення і розвиток системи дошкільного виховання в УСРР (1919 – 1933 рр.)» проаналізувала політико-правові засади здійснення державної освітньої політики щодо суспільного дошкільного виховання в УСРР у 1919 – 1933 рр. та їх безпосередню реалізацію. У дослідженні здійснено аналіз усіх рівнів підготовки майбутніх вихователів [20].

Дотичною до нашої проблеми дослідження є праця В. Яценко, яка розглядає один зі складників методичної роботи – підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільного закладу на початку ХХ ст. по 1941 р. [272]. У дисертації Ю. Сирової «Організаційно-педагогічні засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (друга половина ХХ століття)» акцентовано на закладенні основних підвалин методичної роботи саме у 20 – 30-х рр. ХХ ст. [215].

Аналіз джерельної бази дослідження засвідчує, що 20 – 30-ті рр. ХХ ст. характеризувалися стрімким науковим пошуком, зумовленим розвитком

освітньої стратегії новоствореної держави. Оскільки засади дореволюційної педагогіки нівелювались, важливим завданням стало створення радянської системи дошкільного виховання, побудованої на засадах марксизму. Це доводять теоретичні дослідження та практичні нововведення, що стосувались змісту та форм організації методичної роботи в дитячих садках. Вони визначалися низкою постанов, інструкцій і розпоряджень, що відображали освітню політику держави та впливали на зміст дошкільного виховання. Зокрема, підтримка розвитку української культури XII з'їздом РКП(б) (1923), декретом РНК УСРР (1923) відображалась у документах, виданих НКО УСРР. Це сприяло створенню власної системи розвитку дошкільної освіти, що суттєво відрізнялась від системи РСФРР, проте політичні зміни після 1927 р., так званий курс на русифікацію, що відображено у визнанні XII з'їзду РКП(б), вплинули й на розвиток дошкільного виховання. Незважаючи на підтримку «дошкільного походу», що позитивно вплинув на розвиток системи дошкільного виховання, зазначимо, що він мав на меті укріплення державної політики та вплинув на зміст освітньої роботи, основні засади й форми роботи з дітьми.

Отже, вивчення інтерпретаційних джерел дає можливість констатувати про науково-методичні засади розроблення проблеми методичної роботи в дошкільних навчальних закладах на базі осмислення змісту та різних напрямів дошкільного виховання. Це уможливило всебічне і системне вивчення генези організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах.

Вирішення завдань дослідження передбачало здійснення термінологічного аналізу основних понять. Упродовж останнього століття змінювалась назва установи, у якій здійснювалось виховання та навчання дітей дошкільного віку. У 20 – 30-х рр. ХХ ст. у нормативних документах трапляються назви: дошкільна установа, дошкільний заклад. У «Кодексі законів про народну освіту в УСРР» (1922) визначено типи дошкільних установ: дитячий будинок, денний дитячий будинок, дитячий садок. Із здобуттям

незалежності України та прийняттям нового Закону «Про дошкільну освіту» (1991) дитячі садки отримують назву – дошкільний навчальний заклад [150]. В оновленому Законі України «Про дошкільну освіту» (2016) установа, у якій здійснюється освітній процес з дітьми дошкільного віку, отримує назву – заклад дошкільної освіти [76]. У роботі будемо послуговуватись назвою, що використовувалась у нормативній базі досліджуваного періоду – дошкільні установи (заклади). У сучасній педагогічній практиці поняття «дошкільне виховання» замінено поняттям «дошкільна освіта».

Уважаємо за необхідне в дослідженні розглянути та уточнити поняття: «методична робота», «методична робота в дошкільному навчальному закладі», «організаційно-змістові засади розвитку методичної роботи».

У працях учених методична робота розглядається залежно від предмета пошуку. Як складник системи підвищення кваліфікації педагогів визначається в Ю. Бабанського [12], Я. Бенцион [16], Л. Даниленко [54]; цілісна система підвищення професійної майстерності педагогів у міжкурсний та докурсний періоди – в І. Жерносек [71]; систематична колективна та індивідуальна діяльність, спрямована на вдосконалення кваліфікації медпрацівників, – у дослідженні Л. Швайки [246], І. Нікішиної [145]; засіб управління педагогічним процесом і діяльністю педагогічного колективу – у працях К. Білої [15], А. Морозової [137], О. Янко [266].

Аналізуючи поняття «методична робота», покликаємось на Ю. Бабанського, який тлумачив її як удосконалення науково-теоретичної, методичної, психологічної підготовки педагогів, підвищення професійної майстерності, творчого потенціалу, розширення загального культурного рівня, що формує здатність швидко адаптуватися до постійних змін в освіті та сприяє позитивним результатам освітнього процесу [11]. І. Зязюн розглядав методичну роботу як систему підвищення кваліфікації педагогів у взаємозв'язку теорії з практикою, що уможливорює вчасне реагування на соціально-економічні, технологічні й освітні зміни в суспільстві [84, с. 6 – 14].

В Енциклопедії освіти поняття «методична робота» трактується як цілісна, заснована на досягненнях науки, освітніх інноваціях, конкретному аналізі стану освітнього процесу, система аналітичної, пошукової, діагностичної, інформаційної, організаційної діяльності та заходів, спрямованих на всебічне підвищення професійної майстерності кожного педагога, розвитку його творчого потенціалу, педагогічного потенціалу загалом та вдосконалення якості освітньої роботи [68]. На нашу думку, це є найбільш повне визначення цього поняття.

У дисертаційній роботі Ю. Сирової визначено поняття «методична робота в дошкільному навчальному закладі». Дослідниця трактує його як «... цілісну, засновану на досягненнях науки й педагогічного досвіду, на конкретному аналізі навчально-виховного процесу систему взаємозалежних дій і заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації й професійної майстерності кожного вихователя (включаючи заходи щодо керування професійною самоосвітою, самовихованням, самовдосконаленням), на розвиток і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу дошкільного навчального закладу в цілому» [215, с. 43 – 44]. Ми цілком погоджуємося з думкою авторки, що методична робота в кінцевому результаті суттєво впливає на вдосконалення освітнього процесу дошкільного закладу, на досягнення оптимального рівня виховання й розвитку дітей дошкільного віку.

У дослідженні О. Корнеєвої «методичну роботу в дошкільному навчальному закладі» визначено як сукупність дій, спрямованих на забезпечення підвищення кваліфікації педагогів, якості освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах, поширення психолого-педагогічних знань серед батьків [106, с. 20]. Головними завданнями методичної роботи дослідниця визначає методичне забезпечення освітнього процесу та популяризацію новітніх психолого-педагогічних знань. Мотивує свій висновок тим, що методична робота передбачає: створення належних умов для самовдосконалення педагогів, забезпечення методичної підтримки, реалізацію

ініціативи педагогів та впровадження в практику кращих зразків навчально-методичної літератури та інноваційних методичних розробок.

Зазначене вище дає змогу сформулювати поняття «методична робота в дошкільному навчальному закладі» як систему заходів, спрямованих на вдосконалення педагогічної діяльності та підвищення педагогічної майстерності педагогів, що сприяє покращенню освітнього процесу в дошкільному закладі освіти і є однією з умов успішного виховання та навчання дітей дошкільного віку у 20 – 30-х рр. ХХ ст.

Подальше вивчення проблеми дослідження потребує з'ясування сутності змісту методичної роботи. Поділяємо думку К. Крутій щодо змісту теоретичного і практичного навчання педагогів, що полягає в «практичній діяльності; формуванні певної суми знань, умінь і навичок, які необхідні для здійснення практичної діяльності; розвиток здібностей (прихованих і наявних), умінь наукового пошуку, експериментування; збагачення загальної культури педагога, розширення його кругозору, обізнаності у різних галузях науки, техніки, виробництва, суспільного життя тощо» [129, с. 8 – 9]. О. Корнеєва обґрунтовує, що зміст методичної роботи визначається індивідуально, залежно від загальної мети державної освіти, формується відповідно до особливостей, потенціалу і якості роботи кожного дошкільного закладу й педагогічного колективу [106, с. 40].

Отже, зміст методичної роботи в дошкільному закладі передбачає досягнення належної якості освітнього процесу з дітьми, а також підвищення кваліфікації, рівня педагогічної майстерності вихователів, покращення ефективності роботи педагогічного колективу загалом.

Зважаючи на проблему дослідження, обмежимося стислим викладом понять «засади», «організація», «педагогічні засади», «організаційно-педагогічні засади». Уточнимо, що термін «засади» в тлумачному словнику сучасної української мови розглядається як «основа чогось, те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; вихідне, головне положення, принципи, основа світогляду; спосіб, метод здійснення чого-небудь» [23,

с. 157]. «Організація» визначається як особливості будови чого-небудь, його структура [23, с. 739]. В Енциклопедії освіти організація навчально-виховного процесу розглядається як сукупність цілеспрямованих педагогічних дій, спрямованих на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення знань, високої професійної компетентності, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері [68, с. 613].

З огляду на це Л. Березівська до організаційних засад відносить перебіг реформи (підготовку, розробку й прийняття основоположних документів, здійснення та реалізація), її організаторів (ініціаторів та учасників) й умови здійснення (суспільно-політичні, соціально-економічні). Поняття «організаційні засади» розглядає у взаємозалежності та взаємодоповнюваності з поняттям «педагогічні засади». Поняття «педагогічні засади» ототожнює з поняттям «процесуально-змістові засади», спираючись на поняття «процес» – послідовної зміни станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; хід розвитку чого-небудь; сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певних наслідків, та поняття «зміст» – сутність, внутрішня особливість чого-небудь; розумна основа, мета, призначення чого-небудь. До процесуально-змістових засад науковиця зараховує педагогічні причини й цілі, принципи, напрями, результати та наслідки, досвід реформ [17, с. 26 – 27].

Ю. Сирова визначає організаційно-педагогічні засади методичної роботи в дошкільному навчальному закладі як «сукупність взаємозалежних і взаємозумовлених теоретичних та нормативних положень, педагогічних основ (мета, умови, форми, методи, зміст, підходи) та принципів, що забезпечують ефективну організацію навчально-виховного процесу у дошкільних закладах освіти та професійно-практичну діяльність учасників освітнього процесу» [215, с. 47].

Отже, за результатами аналізу дисертацій та наукових розвідок з'ясовано, що поняття «змістові засади», «організаційні засади», «організаційно-змістові засади» дослідники переважно трактують по-різному, виходячи з визначення поняття «засади» та відповідно до об'єкта й предмета

дослідження. Здійснюючи аналіз їхніх складників, учені розглядають у сукупності принципів, передумов, умов, змісту, форм, методів, функцій, критеріїв, що є цілком логічним і обґрунтованим, тому для дослідження організаційно-змістових засад методичної роботи у 20 – 30-х рр. ХХ ст. будемо послуговуватись рекомендованими положеннями.

Зазначене вище дало можливість сформулювати поняття «організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах» як сукупність взаємозумовлених і взаємозалежних теоретичних, практичних та нормативних положень, що визначають мету, принципи, завдання, зміст, методи, засоби, форми здійснення методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. За взаємозумовленості, взаємозв'язку і взаємозалежності елементів структури поліфункційний характер методичної роботи змінює співвідношення між елементами структурного наповнення компонентів цього поняття. На практиці це забезпечує вибір фахівцем професійної поведінки відповідно до соціально-цільових установок, науково-методичних основ (науково-практичних знань про закономірності, засоби та методи виховання) та вимог програми як державного документа.

Вивчення історіографії та джерельної бази дозволило зробити висновок, що проблема розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України не розглядалася як цілісне явище в досліджуваний період.

Отже, результати аналізу історичного досвіду періоду 20 – 30-х рр. ХХ ст. щодо розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах дозволяють ґрунтовно та всебічно розкрити предмет дослідження.

1.2. Передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті роки ХХ століття

Подальше вивчення проблеми дослідження передбачає визначення передумов розвитку змісту й форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. Логіко-історичний аналіз динаміки суспільно-політичного та соціально-економічного стану, соціокультурних та педагогічних ідей дозволяє з'ясувати їхній вплив на розвиток змісту й форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Урахування передумов розвитку змісту й форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. допоможе визначити загальні тенденції розвитку педагогічної думки досліджуваного періоду. Визначальною соціокультурною проблемою того часу було розроблення стратегії і тактики дій у галузі освіти відповідно до потреб суспільства та ресурсів держави.

У 1917 – 1919 рр. офіційна політика УНР щодо суспільного дошкільного виховання відрізнялася значною активізацією. 28 червня 1917 р. Центральною Радою було утворено Генеральний секретаріат освіти (з січня 1918 р. перейменовано в Міністерство народної освіти). Структурними органами секретаріату стали відділи позашкільної освіти та дошкільного виховання. Ураховуючи міркування сучасної дослідниці А. Січкари щодо галузі рефлексії освітніх надбань, наголосимо, що суспільне дошкільне виховання фактично увійшло в державну систему освіти й розвивалося згідно з концепцією українського національного дитячого садка, розробленою С. Русовою (1918) [218; 233].

Дошкільний відділ секретаріату на чолі з С. Русовою став провідною ланкою пропаганди дошкільного виховання, розроблення та вирішення актуальних проблем фізичного, розумового, морального, трудового виховання дітей дошкільного віку. Відзначаємо факт звернення відділу позашкільної освіти й дошкільного виховання до Генерального секретаріату освіти, у якому зазначено, що першочерговим завданням відділу має бути організація

дошкільного семінарію для поширення справи дошкільного виховання по всій Україні (11 жовтня 1919 р.). Цей семінарий мав стати науково-методичним центром для консультивання дошкільних працівників [234, с. 232].

На засіданні Колегії Дошкільного виховання (Протокол № 12 від 02 травня 1919 р.) було ухвалено проводити таку форму методичної роботи, як засідання Дошкільної ради. На ній мали бути присутні не тільки члени Колегії, а й представники повітів. На таких Радах представники повітів звітували про стан організації дошкільної справи, обговорювали шляхи покращення матеріально-технічного забезпечення та якості роботи дошкільних закладів [283, арк. 17].

З вересня 1919 р. дошкільний підвідділ було реорганізовано у підвідділ соціального виховання. Результати аналізу протоколів та виписок з протоколів засідань колегії відділу соціального виховання та підвідділу дошкільного виховання (справа № 195, оп. 1, фонду 166 Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України) [279, арк. 57] дозволяють простежити певний розвиток форм і змісту методичної роботи в дошкільних закладах. Під час засідань колегії відділу соціального виховання та підвідділу дошкільного виховання розглядалися питання:

- про купівлю та перелік літератури, необхідної для самоосвіти працівників дошкільних закладів;
- про організацію короткотривалих курсів підготовки вихователів та інструкторів дошкільного виховання;
- про організацію виставок та музеїв життя і творчості дітей дошкільного віку для пропаганди дошкільної справи;
- про організацію та проведення лекцій і виступів на фабриках, заводах, робочих з'їздах для роз'яснення значення та мети дошкільного виховання [279, арк. 11 – 13].

Отже, зазначаємо забезпечення відповідності освіти новим соціально-економічним вимогам.

9 листопада 1917 р. створено державну комісію з освіти на чолі з А. Луначарським, яка займалася розробленням відповідної правової та нормативної бази в галузі суспільного дошкільного виховання. Державній комісії було доручено розробити проєкти законів про організацію народної освіти. Принагідно зазначимо, що членом комісії була Н. Крупська, яка значною мірою опікувалася суспільним дошкільним вихованням та надавала допомогу керівникам дошкільної справи [300, арк. 1].

26 листопада 1917 р. в УНР була опублікована перша Декларація з дошкільного виховання. У цьому документі було наголошено, що громадське виховання дітей повинно починатися з перших днів народження дитини. Відзначаємо той факт, що вперше в історії розвитку людства дошкільне виховання стало державною справою величезного політичного значення [300, арк. 2].

Починаючи з 1917 р., на офіційному рівні при кожному повітовому відділі була організована Колегія інструкторів. Робота Колегії полягала в аналізі стану дошкільного виховання на місцях та інструктуванні дошкільних закладів [282, арк. 31 – 32]. Підвідділом дошкільного виховання організовувалися короткотривалі курси з підготовки керівників з дошкільного виховання та інструкторів для організації дошкільної справи на місцях [278, арк. 3]. Крім оглядів, що проводили інструктори, підвідділ дошкільного виховання систематично проводив наради з працівниками дитячих садків і клубів для ознайомлення з вимогами підвідділу до роботи дошкільних закладів.

У 1918 р. департаментом при Міністерстві народної освіти на чолі з С. Русовою було розроблено «Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання» [171], який включав проєкт «Регламент дитячих садків». Для нас істотною видається думка А. Січкара щодо основних його акцентів: дошкільне виховання має бути обов'язковим і безоплатним; створення умов для організації праці дітей у природі й ігрової діяльності; наявність при кожному дитячому садку городу або невеликого саду, майдану

чи широкого двору, де б діти влітку й узимку могли задовольнити свою природну потребу в діяльності шляхом праці та здорових розваг на свіжому повітрі; змістом дитячої діяльності впродовж шести-семигодинного перебування в дитячому садку мали бути ігри, гімнастика, розваги, праця з різним матеріалом, праця на городі, у саду, малювання, ліплення, слухання оповідань і складання творчих розповідей [301].

Вагомим досягненням державної політики в галузі суспільного дошкільного виховання стало розроблення «Проекту організації дошкільного підвідділу», у якому було зазначено про необхідність організації у великих містах України та при кожному Губернському відділі «детских садов-очагов» і наголошено на важливості дотримання ними принципів дошкільного виховання. Крім цього, Проектом передбачено й відповідне матеріально-технічне забезпечення дитячих садків [282, арк. 30 зв.].

Технологічне забезпечення цього, безперечно, передового документа передбачало перетворення садків-осередків на центри пропаганди та взірцевої організації дошкільної справи. Цілком закономірно, що в зразкових дошкільних закладах передбачався достатньо високий рівень професіоналізму «керівниць». У Проекті йшлося про необхідність уведення в штат закладу спеціального інструктора. В обов'язки спеціального інструктора входило: проведення роз'яснювальної роботи з колективом закладу; робота з відвідувачами закладу; пояснення можливостей використання «кожного предмета» дитячого закладу.

Цінним надбанням для всієї мережі дошкільних закладів мали стати: систематичне відвідування центральних дитячих садків працівниками інших дошкільних закладів, поглиблена робота з вирішення питань дошкільного виховання та обговорення їх на конференціях, нарадах тощо. При таких садках передбачалася також організація бібліотек, музеїв життя та творчості дітей [281, арк. 12; 282, арк. 30 зв.]. Керівники центрального дитячого садка мали вести щоденники, у яких ретельно фіксувалася вся виконана робота. Для нас

істотним видається твердження, що в цьому документі були визначені певні обов'язки сучасного вихователя-методиста.

План роботи центрального дитячого садка підвідділ дошкільного виховання представити ще не міг, а було окреслено лише загальні підходи щодо його організації [281, арк. 12 зв.]. Цей проєкт був практично реалізований пізніше, у 20-х рр. ХХ ст.

18 – 23 березня 1919 р. відбувся VIII з'їзд Комуністичної партії. У резолюціях і постановах з'їзду були окреслені завдання:

1. «Боротися» за розширення мережі дошкільних установ, які б забезпечували всебічний розвиток і комуністичне виховання дітей відповідно до особливостей дошкільного віку й «розкріпачували» жінку для активної участі в політичному, виробничому й громадському житті країни.

2. «Виховувати» кадри дошкільних працівників, які мали розуміти завдання радянського виховання та вміли це використовувати на практиці.

3. Розробити інструкції та методичні вказівки про роботу нових радянських дошкільних установ.

4. «Пропагувати» серед населення ідеї дошкільного виховання [298, арк. 5].

Своєрідною формою методичної роботи в галузі суспільного дошкільного виховання були Всеросійські з'їзди працівників дошкільного виховання (1919, 1921, 1924, 1928). Питаннями для обговорення на першому з'їзді (1919) були:

– проблеми організації дошкільної справи в загальнодержавному масштабі;

– теоретичні та практичні питання стану й ведення дошкільного виховання;

– питання організації уїзних та губернських конференцій, виставок;

– звіти про діяльність міських органів дошкільного виховання [282, арк. 57].

Крім цього, делегатами з'їзду була висунута вимога до Української Центральної Ради про важливість створення єдиного державного плану для керівництва організацією національної школи в Україні.

У кандидатській дисертації А. Січкара побіжно розглянуто окремі аспекти організаційно-змістових засад методичної роботи. Зазначено, що основною метою приватних дитячих садків була спеціальна підготовка дітей до навчання в школі, мета народних дитячих садків – уберегти дітей від згубного впливу вулиці, забезпечити догляд і підготовку їх до школи. Дослідницею проаналізовано, що зміст, методи й форми роботи приватних дитячих садків визначалися системою виховання Ф. Фребеля, ключовим моментом якої було оволодіння дітьми дошкільного віку знаннями в різних видах діяльності. У народних дитячих садках акцентовано увагу на трудовому вихованні дітей [218].

Важливу роль для розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах відіграли суспільно-політичні погляди педагогів, громадських діячів, організаторів дошкільного виховання, які базувалися на ідеї вільного гармонійного розвитку особистості. Подальше розроблення соціально-цільових установок, науково-методичних основ, програмових матеріалів у галузі суспільного дошкільного виховання відбувалося на основі напрацювань:

- С. Русової, яка розробила концепцію українського національного дитячого садка та представила її в працях «Дошкільне виховання» (1918), «У дитячому садку» (1919), «Націоналізація дошкільного виховання» (1918);
- А. Симонович, зокрема її праць «Дитячий садок», «Практичне керівництво для дитячих садівниць» (1907);
- І. Сікорського «Душа дитини» (1911);
- «Народний дитячий садок» (1907), «Положення про дитячі садки» (1908), написані членами Київського товариства народних дитячих садків;

– Н. Лубенець, яка обґрунтувала науково-методичні погляди в працях «Народний дитячий садок» (1911), «Дошкільне виховання і народна школа» (1913);

– Т. Лубенець, зокрема його праць «Педагогічні бесіди» (1903), «Дитячі осередки» (1913), «Про покарання в дитячому віці» (1907), «Про іграшки» (1909);

– В. Зеньківського «Соціальне виховання, його завдання і шляхи» (1918).

Рефреном психологічних і педагогічних вимірів названих вище праць є сформульована С. Русовою мета дошкільного виховання: «...не давати дитині готове знання, хоч би й саме початкове, а більш усього збудити в дитині її духовні сили, розворушити цікавість, виховати її почуття, щоб очі дивились і вміли бачити, вуха – дослухатись до усього, рученята вміли працювати з олівцем, з ножицями, глиною і папером. Це той ґрунт, на якому школа зможе будувати свою широку освіту» [207, с. 15]. Ця мета передбачала використання активних методів у роботі з дітьми дошкільного віку: трудового, дослідницького, ілюстративного, екскурсійного, ігрового, які б забезпечували активну творчу дослідницьку діяльність дитини, «викликали в голові дитини її власну думку й утворювали б із цих дослідів щось своє» [208, с. 33].

У цей період виокремилася проблема обґрунтування змісту суспільного дошкільного виховання. І так само прикметно, що імперативом того часу ставала необхідність створення програм занять для дитячих садків.

Л. Товстоног, яка керувала приватним дитячим садком у м. Києві, відібрала й систематизувала програмовий матеріал відповідно до цільових установок у «Програмі занять для дитячого садка» (1913). У дослідженні Т. Степанової знаходимо результати аналізу «Програми занять для дитячого садка» Л. Товстоног. Програма передбачала вивчення дітьми Закону Божого; бесіди про тварин і рослин, явища природи; ознайомлення з казками, оповіданнями, віршами; малювання, ліплення, вирізування, вишивка, плетіння, згинання, будови з кубиків, викладання сірників і мозаїки за темами

бесід і оповідань та за власною ініціативою дітей; виготовлення іграшок самими дітьми; розучування пісень; ігри з іграшками, з піском, рухливі ігри зі співом; гімнастичні вправи і марширування; прогулянки й екскурсії [224].

Дослідниця також аналізує програму М. Шарій, яка відкрила приватний дитячий садок для дітей 6 – 7 років та організувала в ньому роботу за власною Програмою. Ця програма, на думку Т. Степанової, була структурованою за певними розділами роботи, мала розширений зміст, методи і прийоми навчання дітей. Розділами цієї програми були: Закон Божий, гімнастика, танці; малювання, ліплення, конструювання; навчання російської, німецької і французької мов; арифметика, розв'язання легких задач у межах 10 та ін. Тобто навчання в такому дитячому садку спрямовувалося на підготовку дітей до школи [224]. Таке твердження обґрунтовує виняткову важливість програм занять, які стали основою для подальшого розроблення програмових і методичних матеріалів, що відбиралися і систематизувалися відповідно до цільових установок.

Невгасима теоретична і практична заслуга цих діячів у тому, що вони вперше розробили певну систему знань про дошкільне виховання на основі передових суспільних ідеалів та обґрунтувань досягнень природничих наук. Незаперечним є той факт, що їхні праці містили методичні орієнтири, які визначали зміст, форми та методи організації дошкільних установ. Педагоги будували роботу з дітьми, широко використовуючи зарубіжні педагогічні технології (Ф. Фребель, М. Монтесорі та ін.). Підтвердженням цього є наукові доробки Т. Степанової, яка відзначає, що на початку ХХ ст. у Росії видавалися праці та досвід зарубіжних педагогів і психологів (О. Вільман, А. Лай, Е. Меймак, М. Монтесорі, Г. Спенсер, Ф. Фребель та ін.).

Гострою проблемою була необхідність професійної підготовки вихователів для роботи в дошкільних закладах. Оскільки педагогів не вистачало, вихователями працювали люди без педагогічної освіти. Цілком зрозуміло, що вони потребували відповідного методичного супроводу, який могли забезпечити досвідчені педагоги. Для ефективної роботи з дітьми

педагоги мали вирішувати різноманітні питання виховання, навчання й розвитку дітей:

- визначення змісту виховання,
- упровадження нових українських та зарубіжних наукових ідей у галузі дошкільного виховання в практику,
- підвищення педагогічної майстерності вихователів («фребелічок», «керівниць») дошкільних закладів.

Можемо стверджувати, що виклики, які стояли перед педагогами, зумовили необхідність започаткування й розвитку методичної роботи.

Вища школа з підготовки педагогів дошкільного фаху веде свій відлік з 1907 року. У цей період Київським фребелівським товариством був заснований Фребелівський педагогічний інститут. Він був першим та єдиним приватним педагогічно-навчальним комплексом в Україні, у якому реалізувалася фахова підготовка вчителів і вихователів. Акцент робився на психолого-педагогічній підготовці педагогів, якій сприяли науково-дослідні підрозділи інституту: педагогічна амбулаторія, педологічна лабораторія, лабораторія експериментальної психології. Крім цього, структурними компонентами цього комплексу були: дитячий садок, школа, дитячий притулок, бібліотеки, музеї [276; 277].

Аналізуючи діяльність Фребелівського педагогічного інституту, вважаємо за необхідне покликатися на О. Бондар, у дослідженнях якої знаходимо той факт, що у квітні 1917 р. при Київському Фребелівському педагогічному інституті були організовані курси з підготовки фахівців для роботи в українських і єврейських дошкільних закладах. Відкрились також окремі курси з підготовки дошкільних працівників для єврейських садків. Дослідниця відзначає той факт, що восени 1917 р. безпосередньо в інституті, поряд з російським, відкрилось українське відділення. Було українізовано і другий навчальний заклад, який готував дошкільних працівників, – школу нянь Київського Товариства дитячих садків. У ній запровадилась викладання української мови, дитячої української літератури, а також історії та географії.

На думку авторки, у цей період особливе значення відіграли спеціальні курси, проведені у квітні-травні 1918 р. На випускників цих курсів (50 осіб) покладалися великі надії у справі відкриття перших українських національних садків. До програми навчання курсів, поруч з традиційними дисциплінами, увійшов курс «Українознавство» [20, с. 111].

Результати аналізу концептуальних засад діяльності Фребелівського педагогічного інституту дали можливість іншій українській дослідниці А. Січкари зробити певні висновки. На основі аналізу протоколу наради з дошкільного виховання при Міністерстві народної освіти від 18 – 19 червня 1918 р. дослідниця робить висновки про посилення професійно-практичної підготовки слухачок, організацію педагогічної практики «фребелічок» у дитячих садках [218]. Звернемо увагу на те, що відбувалося забезпечення практичної підготовки шляхом безпосереднього включення студентів у роботу з дітьми.

У цей період при кожному Губернському відділі організовувалися постійні бібліотеки. Робота бібліотек була спрямована на допомогу керівникам та керівницям дитячих садків, осередків, майданчиків та інших дошкільних закладів. Для надання більш мобільної методичної допомоги в кожному уїзді організовувались пересувні бібліотеки [282, арк. 31].

У 1919 р. вийшла «Інструкція для провінції з організації постійних і пересувних бібліотек», у якій було представлено «Схему організації постійних бібліотек» та «Схему організації пересувних бібліотек». Постійно діючі бібліотеки організовувались у кожній губернії або на базі міської бібліотеки. Крім працівників дитячих садків, осередків, майданчиків, клубів, слухачів короткотривалих підготовчих курсів з дошкільного виховання, просвітницька діяльність бібліотек стосувалася всіх зацікавлених дошкільною справою. Цей факт обґрунтовує важливість бібліотек, які стали своєрідним соціокультурним виміром того часу.

У бібліотеці були передбачені такі відділи:

1. «Педагогічна література», що мав розділи – «Вивчення дитини», «Педагогічна література», «Література довідково-педагогічного характеру».
2. «Література з теорії і практики дитячого садка» – «Збірники і праці» (праці Ф. Фребеля, М. Монтессорі, К. Венцеля, Л. Шлегер);
3. «Періодична література з питань дошкільного виховання».
4. «Загальноосвітня література» – «Історія культури», «Історія мистецтва», «Історія педагогічного вчення», «Анатомія, фізіологія і гігієна», «Громадські питання».
5. «Дитяча література для дітей дошкільного віку» – «Книжки», «Довідники дитячої літератури».

Пересувні бібліотеки організовувались за такою ж аналогією, але добірка книг могла змінюватися залежно від їхньої популярності та затребуваності. Для популяризації ідей дошкільного виховання діяльності на базі бібліотеки влаштовувалися публічні читання, доповіді з питань дошкільного виховання, проводилися бесіди з користувачами для з'ясування відповідності добору книг з огляду на потреби читача [281, арк. 13 – 14 зв.].

Ретроспективний аналіз просвітницької діяльності бібліотек, починаючи з 1917 р., дає змогу зробити висновок про започаткування самоосвіти як важливої форми методичної роботи.

На початку ХХ ст. у великих містах України відбувалося відкриття педагогічних товариств. Особливо цінною для розвитку методичної роботи була діяльність Київського Товариства народних дитячих садків (1907 – 1917 рр.). Київське Товариство народних дитячих садків було створено відомими суспільними діячами та педагогами Наталею і Тимофієм Лубенцями. На кошти київського Товариства відкривалися народні дитячі садки: дитячий притулок і три осередки. Його члени надавали методичну допомогу вихователям, які працювали в осередках та притулках [274]. У дисертації Т. Степанової знаходимо той факт, що в 1911 р. товариством була заснована школа виховательок, наукові та організаційно-методичні засади діяльності якої розроблено Т. Лубенцем.

Це товариство стало своєрідним методичним центром, що визначав зміст, методи і форми організації роботи в дитячих садках. Однією з форм методичної роботи було створення Товариством у 1911 р. «Особливої педагогічної комісії», яка займалася теоретичним і практичним розробленням актуальних проблем виховання. Активну участь у роботі комісії брала С. Русова. Члени комісії активно відкликалися на появу нових педагогічних книг, публікацій, практичного досвіду, проводили науково-дослідну роботу [234, с. 173]. Діяльність комісії сприяла розвитку теорії та практики дошкільного виховання й методичної роботи зокрема.

Ще однією цікавою формою методичної роботи, організованою Товариством, була масштабна виставка «Дошкільне виховання» (початок 1908 р.). Виставка мала два відділи: перший – виховання дітей у сім'ї; другий – представлення роботи кращих дитячих садків, зразків обладнання, педагогічної літератури для дітей, батьків та педагогів; роботи «фребелічок» та дітей дошкільного віку. У виставці брали участь педагогічні товариства України, окремі педагоги, а також представники педагогічної науки багатьох європейських країн та Росії. Під час проведення виставки була організована ще одна форма методичної роботи – лекторій. Представниками різних галузей наук (педагогіки, психології, гігієни, фізіології) було прочитано 21 лекцію з питань виховання дітей [274].

У 1910 р. Товариством було проведено ще одну виставку – «Дитяча праця», під час якої представлено творчі роботи дітей дошкільного віку. Можемо стверджувати, що заходи, організовані Товариством, були першими «ластівками» для розвитку змісту й форм методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України. Принагідно зазначимо, що в роки Першої світової війни київські товариства не припинили свого існування.

Щодо досліджень педагогічної спадщини, то вагомим для нас є факт заснування київським Товариством народних дитячих садків журналу «Дошкольное воспитание» (головний редактор журналу Н. Лубенець). Метою видання такого журналу було висвітлення різних сторін виховання дітей

дошкільного віку, поширення в суспільстві необхідності та важливості організації дитячих садків на засадах сучасної педагогіки, розкриття ролі дитячих садків у побудові нової народної школи [27].

Водночас, підсумовуючі про значення журналу «Дошкольное воспитание» в поширенні в суспільстві педагогічного знання, наголосимо: у передмові до кожного номера журналу йшлося про те, що ознакою часу була мала кількість дитячих садків, більшість з яких не задовольняли вимоги сучасної педагогіки. І так само прикметним був наголос на тому, що певні дитячі садки створюють у суспільстві хибне уявлення про ці виховні заклади. Тож цілком закономірно, що журнал був покликаний заповнити прогалини в суспільній свідомості щодо поглядів на дошкільне дитинство та організацію суспільного дошкільного виховання.

Цей часопис став цінним методичним порадищем для педагогів і батьків у галузі суспільного й сімейного дошкільного виховання. Особливо істотного значення набувало на сторінках журналу активне поширення ідей суспільного дошкільного виховання, які ставали надбанням широких освітянських кіл та громадськості. Періодичність виходу часопису – 9 разів на рік (крім літніх місяців).

Результати аналізу низки журналів «Дошкольное воспитание» (1913, 1914, 1915) дають можливість сформулювати певні теоретичні міркування щодо стану розробленості актуальних проблем суспільного дошкільного виховання того часу.

Членами редколегії журналу були відомі науковці суміжних галузей наук, педагоги, громадські і суспільні діячі, організатори суспільного дошкільного виховання: (В. Бехтерев, Н. Вентцель, А. Дернова-Ярмоленко, А. Владимирський, О. Іорданська, П. Каптерев, Н. Лубенець, Т. Лубенець, М. Петерсен, М. Свентицька, А. Симонович, Л. Товстоног та ін.). Це засвідчує, що в царині педагогіки, психології, суміжних наук та широких колах суспільства в цей період почали панувати нові, теоретично обґрунтовані

погляди на роль дошкільного дитинства у вихованні особистості. Цілком закономірно програма журналу включала такі питання:

- 1) пропаганда ідей дошкільного виховання, особливо народних дитячих садків, зближення останніх зі школою;
- 2) психологія дитинства й експериментальна педагогіка;
- 3) теорія і практика дитячих садків: зразки уроків, бесіди, ігри, роботи, пісні та ін.;
- 4) гігієна дитячого віку і фізичне виховання дітей;
- 5) критика і бібліографія. Огляд російських та іноземних журналів;
- 6) педагогічна хроніка;
- 7) листи в редакцію;
- 8) оголошення.

Аналізуючи зміст журналів цього періоду, присвячених питанню виховання дітей дошкільного віку, ми одержали підстави для таких висновків. На сторінках журналу широко висвітлювалися зарубіжні педагогічні технології, зокрема Ф. Фребеля, М. Монтесорі, на основі критичного ставлення до них. На підтвердження наводимо міркування Н. Лубенець, авторка низки статей щодо роботи дитячих садків за системою Ф. Фребеля: «Ми знаходимо його ідеї в тих дитячих садках, які ставлять на перший план дитячу особистість, потреби життя та не йдуть за усталеними традиціями і формами дитячих садків, а шукають нових, близьких до їх життя і розуміння» [124, с. 549 – 570].

Звернемо увагу на те, що на сторінках журналу широко висвітлювався зарубіжний педагогічний досвід, що мав виняткову важливість для осмислення проблем правильного суспільного та сімейного виховання, організації різних типів дитячих садків. До прикладу, у номерах 1914 р. були надруковані такі статті: «Дитячими садками зарубіжжя», «Вільний дитячий садок в Манчестрі», «Із доповідей II Міжнародного Конгресу морального виховання у Гаазі», «Уроки Заходу», «Міські дитячі садки Мюнхена», «Успіхи у справі дошкільного виховання у Франції», «Французьке Фребелівське

товариство та його дитячі садки», «Як вивчати дитину», «Дещо із практики дитячих садків Бельгії» та ін. Був зроблений критичний аналіз особливостей суспільного дошкільного виховання, організації роботи в різних типах дошкільних закладів, сучасних підходів до виховання дітей.

Особливо цікавою в контексті нашого дослідження є рубрика журналу «Педагогічна хроніка». Звернемо увагу на зміст однієї з таких хронік: у київському Товаристві народних дитячих садків; виступ робітниці на річному зібранні членів культурно-просвітницького товариства «Самоосвіта»; відкриття народного дитячого садка в Єлисаветграді; С.-Петербурзьке товариство сприяння дошкільному вихованню; літні притулки; у Парижі відновилися заняття на курсах для матерів та виховательок під керівництвом п. Кергомар; при Гарвардському університеті в Америці відкривається дитячий садок; про продовження роботи дитячих садків у Відні; Будинок дітей. В аспекті зазначеного важливою є думка про те, що матеріали цієї рубрики підтверджували значущість суспільного дошкільного виховання в освітньому просторі та виокремлювали орієнтири його розвитку.

На сторінках часопису розглядалися різні питання виховання дітей дошкільного віку. Якщо проаналізувати журнали за 1913 – 1914 рр., доходимо висновку, що найчастіше порушувалися питання: робота з казкою; художнє виховання; малювання й вирізання; виготовлення іграшок; вишивання; аплікація; заняття з піском; домашні тварини в дитячому садку; фізичний і психічний розвиток дітей; гігієна дітей тощо.

Наголосимо, що ці питання донині не втратили своєї актуальності. І хоча в журналах того часу не всі сторони дошкільного виховання представлені повною мірою, можемо говорити про створення передумов для подальшого методичного супроводу виховання й навчання дітей дошкільного віку, розвитку змісту й форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Цілком закономірно, що в цей період не було визначено зміст суспільного дошкільного виховання та розроблено типової програми

виховання й навчання дітей дошкільного віку. З іншого боку, цілком логічним є факт розроблення програми занять у дитячому садку та представлення її на сторінках журналу, оскільки це ставало об'єктивною потребою. До прикладу, програма занять у дитячому садку на березень включала такі види роботи з дітьми: ручна праця (малювати зрізані гілки з бруньками; ілюструвати оповідання «Вітер і Сонце»; зробити з паперу шпаківні; виліпити із глини пташок; намалювати (вишити) пролісок, фіалки та ін.); бесіди, розповіді й пісні (спостереження змін у природі навесні; спостереження за зрізаними гілками різних дерев, які стоять у воді; ячмінь засипати в мілкі тарілки, полити водою і тримати на вікні на сонячній стороні, поливати щоденно; посіяти насіння городніх рослин та ін.; оповідання, пісні, вірші); спостереження за вітром; рухливі ігри. Принагідно зазначимо, що давалися конкретні завдання роботи з дітьми та методичні вказівки щодо їх виконання [156, с. 28 – 40].

В аспекті зазначеного підсумуємо, що таке планування занять не було стрункою, чіткою й відпрацьованою системою занять та самостійної діяльності дітей упродовж дня. Але це були перші кроки щодо розроблення програми як орієнтиру роботи дитячого садка та відповідно методичного супроводу різних видів діяльності дітей.

Повертаючись до питання розвитку методичної роботи в дитячих садках, зазначимо, що вона яскраво представлена в журналі рубрикою «Критика і бібліографія». На наше переконання, ця рубрика продовжує бути актуальною й тепер. На сторінках часопису відбувався критичний аналіз творів для виховательок і дітей, давалися обґрунтовані пропозиції дорослим щодо вибору книг для дітей. Звернемося до критичного аналізу книги «Весна» (автор О. Шведер), здійсненого О. Іорданською: «вишукана книжка з прозорими, ледве помітними лініями рисунку,... створює весняний настрій. Однак слід додати – для дорослих. Діти не можуть проникнутися красою штрихів, їм більш зрозумілі яскраві фарби, видимі лінії. Оповіданнячка – прості й одноманітні; читати їх дещо нудно.... Будуть до вподоби дітям, які живуть за містом та бачили справжню природу» [108, с. 254].

В аспекті зазначеного вище констатуємо, що журнал «Дошкольное воспитание» став потужним засобом розвитку методичної роботи в дитячих садках того часу та сприяв подальшому її розвитку. Цей часопис був віддзеркаленням напрацювань у галузі дошкільної педагогіки, психології і суміжних наук, висвітлення актуальних проблем суспільного дошкільного виховання. Крім цього, журнал особливо актуалізував необхідність історичного осмислення розвитку суспільного дошкільного виховання.

Отже, основи розвитку змісту й форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах були закладені саме на початку ХХ ст.

На основі аналізу історико-педагогічних фактів, наукової літератури та визначення особливостей суспільного дошкільного виховання початку ХХ ст. визначено суспільно-політичні (усвідомлення державою й суспільством важливості періоду дошкільного дитинства для подальшого життя та продуктивної праці; розроблення відповідної правової та нормативної бази в галузі суспільного дошкільного виховання); соціально-економічні (збільшення чисельності різних типів дошкільних закладів; інтенсифікація перебудови суспільно-економічного життя); педагогічні (організація системи фахової підготовки працівниць дошкільних навчальних закладів у Фребелівському педагогічному інституті; організація педагогічних курсів при гімназіях; активізація діяльності педагогічних товариств; інтенсивний розвиток наукової думки в галузі дошкільної освіти, теоретичних і праксеологічних аспектів фізичного, розумового, трудового, морального виховання дітей дошкільного віку; активна просвітницька діяльність філософів, медиків, педагогів, психологів, соціологів, гігієністів, фізіологів у сфері формування загальної педагогічної культури населення; розроблення теоретично обґрунтованих методичних порад для дитячих садівниць; розроблення програм занять для дитячого садка з метою організації роботи з дітьми дошкільного віку; популяризація передового педагогічного досвіду; висвітлення в періодичній пресі питань суспільного й сімейного дошкільного

виховання) передумови розвитку змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Отже, визначення основних передумов організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. передбачає з'ясування генези цього феномену в межах досліджуваного періоду.

Висновки до розділу 1

Вивчення історіографії та джерельної бази проблеми розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст. дало підстави для висновків.

Методологічну основу дослідження становлять праці, що дозволили визначити підходи до здійснення історико-педагогічного дослідження та обґрунтувати класифікацію джерельної бази (О. Адаменко, Л. Березівська, Н. Гупан, Н. Дічек, Г. Іванюк, І. Зайченко, Е. Панасенко, О. Петренко, С. Саяпіна, О. Сухомлинська).

Об'єднувальною для низки сучасних досліджень є думка про активний розвиток суспільного дошкільного виховання саме в цей період (С. Саяпіна, А. Січкара, Т. Степанова, І. Улюкаєва та ін.). Питання організації методичної роботи у 20 – 30-х рр. ХХ ст. частково розглянуто в студіях Є. Антипіна, І. Априлевої, Л. Батліної, О. Бондар, О. Джус, Т. Єськової, В. Лозинської, Л. Меленець, С. Попиченко, О. Пшеврацької, В. Яценко та ін. У наукових працях Л. Гаращенко, О. Літченко, Ю. Сирової, Н. Фроленкової та ін. розглянуто питання методичної роботи з різних напрямів дошкільного виховання в другій половині ХХ ст. Комплексно досліджено питання організації методичної роботи в дошкільному навчальному закладі у ХХІ ст. О. Корнєєвою. Управлінський аспект здійснення методичної роботи розкрито в наукових розвідках К. Білої, Т. Пономаренко, О. Янко.

У працях українських педагогів О. Дорошенко, Н. Лубенець, С. Русової, В. Чередниченко, Е. Яновської та ін. розглянуто окремі аспекти змісту та організації методичної роботи в дошкільних закладах. Їхні наукові пошуки відбувалися в умовах спроб і помилок у контексті реформування педагогічної освіти того часу.

Вивчення історіографії дозволило констатувати, що проблема розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України не розглядалася як цілісне явище у 20 – 30-х рр. ХХ ст.

За результатами наукового пошуку виокремлено чотири джерельних групи дослідження. Перша група – джерела нормативно-правового характеру. Аналіз вивчення цих джерел засвідчує актуальність проблеми методичної роботи в галузі дошкільного виховання, яка посилювалася соціально-економічною ситуацією в суспільстві, декларацією нових цілей та завдань. Увагу держави до проблем дошкільного виховання підтверджено низкою нормативних документів. Аналіз матеріалів з'їздів, конференцій, протоколів нарад дошкільних працівників; звітної документації дошкільного та організаційно-інструкторського відділів, листування свідчить про розроблення інструкцій щодо організації методичної роботи та необхідності обґрунтування методичних матеріалів, відібраних і систематизованих відповідно до соціально-цільових установок.

Друга група джерел – педагогічна преса, що висвітлювала питання змісту та організації освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі й осмислення проблем методичної роботи. Педагогічні журнали ставали орієнтирами та порадиниками для педагогів-практиків у розв'язанні питань організації роботи з дітьми. Статті, у яких висвітлювалися питання досвіду організації роботи показових, досвідних та центральних дитячих садків, мотиваційного та матеріального заохочення педагогічних працівників, досвіду організації методичних бригад, методичних об'єднань та ін., доповнили дослідження цікавими фактами та забезпечили можливість поетапного аналізу цього історико-педагогічного явища.

Третю групу склали дидактичні матеріали. Збірники матеріалів конференцій та з'їздів, видання досвіду зразкових дошкільних установ, навчальні матеріали, керівництва та програми для дошкільних закладів висвітлювали наукові і практичні підходи до розв'язання проблемних питань методичної роботи у 20 – 30-х рр. ХХ ст. Підсумком наукового осмислення стану теорії та аналізу практики дошкільного виховання стало розроблення програм для дошкільних закладів. Досліджуваний період розглядаємо як період накопичення ідей дошкільного виховання, формування норм професійної діяльності педагога, розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах.

Четверту групу джерел склали інтерпретаційні джерела. Їхнє опрацювання уможливило всебічне й системне вивчення розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. Аналіз наукових праць дає можливість констатувати про науково-методичні засади розроблення проблеми методичної роботи в дошкільних закладах на базі осмислення змісту та різних напрямів дошкільного виховання.

Сформульовано поняття «організаційно-змістові засади методичної роботи у дошкільному навчальному закладі» як сукупність взаємозумовлених і взаємозалежних теоретичних, практичних та нормативних положень, що визначають мету, принципи, завдання, зміст, методи, засоби, форми здійснення методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. За взаємозумовленості, взаємозв'язку і взаємозалежності елементів структури поліфункційний характер методичної роботи змінює співвідношення між елементами структурного наповнення компонентів цього поняття.

На основі аналізу історико-педагогічних джерел та особливостей суспільного дошкільного виховання початку ХХ століття визначено суспільно-політичні, соціально-економічні, педагогічні передумови розвитку змісту й форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. Динамічні процеси перебудови суспільно-економічного

життя в досліджуваний період сприяли усвідомленню державою й суспільством важливості періоду дошкільного дитинства для подальшого життя та продуктивної праці. Значний вплив на розвиток суспільного дошкільного виховання мали педагогічні товариства та їхня просвітницька й педагогічна діяльність, організація фахової підготовки працівниць дитячих садків та перші спроби розроблення програмових матеріалів для роботи з дітьми дошкільного віку.

Основний зміст першого розділу дисертації висвітлено в таких публікаціях авторки: [247; 248; 260].

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (20 – 30-ті РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

2.1. Періодизація розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті роки ХХ століття

Подальше вивчення проблеми дослідження передбачає розроблення періодизації розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст.

Методологічну основу періодизації становлять напрацювання сучасних істориків педагогіки. Для визначення та обґрунтування хронологічних меж дослідження й розроблення періодизації розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст. спираємося на підходи, запропоновані Л. Березівською [18], Н. Дічек [58], Н. Гупаном [53], Г. Іванюк [87], О. Сухомлинською [226], Є. Хриковим [243]. А саме хронологічно-системний підхід – узагальнення наукового та емпіричного педагогічного досвіду; відбору, характеристики продуктивних ідей та їхньої реалізації у вивченні генези змісту й форм, виявлення сутності організації методичної роботи в дошкільних закладах України в досліджуваній період; формулювання висновків щодо можливості творчого впровадження їх у сучасну практику дошкільної освіти; диференційований підхід – диференціація як чинник і складник виховання дітей дошкільного віку, підготовки та перепідготовки педагогічних працівників, створення науково-методичного забезпечення (програми, підручники, методичні листи тощо); герменевтичний підхід – з'ясування особливостей розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи у вітчизняній педагогічній думці, вивченні та інтерпретації джерел

дисертаційної роботи.

О. Сухомлинська періодизацію визначає однією з головних наукових проблем історико-педагогічного дослідження. Чітко визначена періодизація дозволяє структурувати матеріали роботи, з'ясувати особливості розвитку та генезу ідей, тенденцій, методів, закономірностей, що впливали на аналізований феномен у хронологічних межах дослідження [226, с. 37].

Н. Гупан звертає увагу на те, що періодизація не обов'язково має бути пов'язана із затвердженням законодавчих документів, тому що розвиток досліджуваного педагогічного феномену може відставати або спричиняти зміни в державних документах [53, с. 53 – 56.]. Учений стверджує, що періодизація слугує логічним розмежуванням досліджуваного періоду «до якісної характеристики його відносно самостійних окремих етапів», що відображає «загальні закономірності розвитку суспільного життя та специфічні, а також суттєві складники основних методів і форм генези проблеми» [88, с. 19]. Його думку поділяє Г. Іванюк, яка зазначає, що вивчення періодизації розвитку досліджуваного явища потребує розгляду загальних суспільних закономірностей у взаємозв'язку із суспільними запитами щодо виховання дітей [86, с. 271 – 278.].

Ми повністю поділяємо думку С. Саяпіної, що одним з найактуальніших питань вивчення історії педагогіки є визначення хронології розвитку педагогіки. Вивчення будь-якого явища потребує визначення хронологічних меж та їхнього обґрунтування [212, с. 40].

Переконані, що досить важливим для історико-педагогічного дослідження має ретельний вибір хронологічних меж. *Нижньою хронологічною межею* визначено 1920 р., коли Народним комісаріатом освіти УСРР видано «Інструкцію про проведення літньої шкільної кампанії», (відповідно до постанови «Про денні дитячі будинки» (1920), що визначала організаційні форми методичної роботи з працівниками соціального виховання та стосувалась організації методичної роботи в дошкільних установах. Перша (березень, 1920), Друга (серпень, 1920) Всеукраїнські

наради з народної освіти та Перша Всеукраїнська нарада з дошкільного виховання (травень, 1921) стали визначальним кроком у розвитку методичної роботи в Україні. Уперше здійснено спробу виокремити українську систему суспільного дошкільного виховання, українську систему підготовки працівників дошкільного виховання. *Верхньою хронологічною межею* визначено 1938 р., коли було затверджено «Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка» (1938). У цьому документі сформульовано теоретичні, організаційні та методичні засади діяльності дитячих садків в Україні, що стало основою становлення й розвитку системи методичної роботи на найближчі десятиліття.

Для визначення критеріїв періодизації розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст. було проаналізовано праці І. Апелєвої [6], О. Бондар [20], Т. Єськової [70], А. Січкара [218], В. Яценко [272] та ін. Критеріями періодизації вважаємо такі: освітня політика держави щодо розвитку суспільного дошкільного виховання; соціально-економічні умови розвитку суспільства; нормативно-правова база організації та функціонування дошкільних навчальних закладів; програмно-методичне забезпечення системи суспільного дошкільного виховання.

Використовуючи конструктивно-генетичний метод дослідження, виокремлюємо три етапи розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.: І етап – пошуковий (1920 – 1923); ІІ етап – новаційний (1924 – 1929); ІІІ етап – системоутворювальний (1930 – 1938) (Додаток А).

І етап – пошуковий (1920 – 1923) – актуалізація проблеми розвитку методичної роботи в дошкільних закладах України. Увагу органів освіти УСРР у першій половині 20-х рр. ХХ ст. було зосереджено на розробленні нормативно-правових документів, що визначали державну політику в галузі дошкільної освіти, а також форми, зміст і методи роботи дошкільних навчальних закладів. Методичне керівництво цих закладів здійснювалось

централізовано через декларації, положення, постанови, схеми, інструкції НКО. Вивчення історико-педагогічних джерел дає змогу стверджувати, що на початку 20-х рр. ХХ ст. у закладах для дітей дошкільного віку методична робота здійснювалась. Принагідно зазначаємо, що це поняття не використовували в широкому педагогічному обігу, воно було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях, виданих НКО УСРР.

Перша світова війна, революція і громадянська війна 1917 – 1921 рр. змусили жінок брати активну участь у розбудові та відновленні промисловості держави, сім'я не мала можливості забезпечувати якісне виховання дітей. Збільшилась кількість безпритульних дітей, дітей-сиріт. Саме тому в основі системи народної освіти УСРР стало соціальне виховання дітей віком від 3 до 15 років, що мало здійснюватися в основному типові дошкільних закладів – дитячому будинку та визначалося Постановою «Про денні дитячі будинки» (8 червня 1920 р.), Декларацією «Про соціальне виховання дітей» (1 липня 1920 р.) [55] та низкою інструкцій [186, с. 28; 288]. Економічний занепад у країні, матеріально-технічне забезпечення закладів, практична відсутність кваліфікованих педагогів не дали можливості об'єднати в єдиний навчально-виховний заклад всі наявні на той час установи. Продовжували діяльність дитячі заклади різного типу: дитячі садки, захистки, майдани [288].

Керівництво методичною роботою в дошкільних закладах, у першу чергу, здійснювалось завідувачкою закладу. Питання підготовки кадрів та вдосконалення підготовки до освітньої роботи працівників дошкільних закладів розглядалися на рівні держави. Так, в Інструкції НКО «Про проведення літньої шкільної компанії» (1920) передбачено проведення курсів, семінарів, конференцій, створення комісій. Ці заходи проводилися з урахуванням головного завдання Радянської влади – виховання «нової людини», «людини-комуніста» та єдино правильного трудового методу виховання [288, арк. 3].

Декларація «Про соціальне виховання дітей» (1920) НКО УСРР стала

основоположним документом, який висвітлював державну політику щодо виховання дітей дошкільного віку в дошкільних установах. Положення цього документа визначали основні напрями роботи із забезпечення відповідних умов виховання дітей дошкільного віку та торкалися методичної роботи, що знаходили своє відображення в інструкціях з організації роботи в дошкільних закладах [288]. Положення, регламентовані зазначеним документом, унормовувались інструкціями й чітко визначали умови їх реалізації. Це передбачало значний пласт методичної роботи, оскільки дошкільне виховання активно розвивалось у цей період. Потреба у кваліфікованих кадрах, які могли здійснювати виховну роботу з дітьми, ставала досить значною. Отже, без належного методичного супроводу «виховання молодих кадрів» та органів, що скеровували цей процес, було неможливо ефективно задовольняти цю потребу часу.

У вересні 1920 р. РНК УСРР затверджено «Схему народної освіти в УСРР», відповідно до якої організовувалися підвідділи соціального виховання при губернських і повітових відділах освіти [285]. Упродовж 1920 – 1921 рр. підвідділом соціального виховання розроблялися інструкції загальнопедагогічного та організаційно-методичного характеру. Це були роз'яснення основних положень організації педагогічної роботи в дошкільних закладах, які розглядалися організованими групами кращих працівників дошкільного виховання під час щонедільних конференцій [287, арк. 17].

Під час III з'їзду комсомолу (жовтень 1920) дошкільне виховання було визначено як комуністичне. Воно будувалося на засадах комуністичної моралі, а отже, передбачало зміни в підходах щодо виховання та навчання дітей дошкільного віку. Основним засобом виховання визначено працю, відповідно до якої здійснювалось фізичне, розумове та естетичне виховання дітей дошкільного віку [300, арк. 1]. Тенденція реформування дошкільного виховання сприяла новим пошукам у організації освітнього процесу в дошкільних закладах.

Упродовж 1920 – 1922 рр., у зв'язку зі складною економічною і

політичною ситуацією в країні, слабким фінансуванням та незадовільним санітарно-гігієнічним станом у дошкільних закладах, основну увагу органів НКО УСРР приділено забезпеченню відповідних умов утримання дітей дошкільного віку, що унеможливило належним чином зосередити увагу на методичній роботі. З іншого боку, саме цей період характеризувався значним науковим доробком українських фундаторів дошкільної педагогіки (А. Гендрихівська, О. Дорошенко, С. Русова, І. Соколянський, В. Чередниченко, Е. Яновська та ін.), праці яких збагатили потенціал дошкільного виховання та методичної роботи. Прикметно, що в другій половині 20-х рр. ХХ ст. Науково-методичний сектор НКО УСРР та секція дошкільного виховання УНДІП працювали над методичними посібниками для вихователів щодо організації роботи в дитячих садках. Особливо яскраво позначився на цьому періоді вплив буржуазних теорій на організацію та зміст методичної роботи. У практиці дошкільного виховання того часу педагогічні теорії Вентцеля, М. Монтесорі, Ж-Ж. Руссо, а також ідеалістичні націоналістичні настанови С. Русової слугували основою засобів педагогічного інструментарію виконання завдань комуністичного виховання.

У цьому зв'язку зауважимо, що в практиці роботи дошкільних установ УСРР у 20-х рр. ХХ ст. використовувалися «буржуазні теорії», елементи системи роботи, розроблені М. Монтесорі, Ф. Фребелем, що передбачали принципи «вільного виховання» в роботі з дітьми дошкільного віку. Підходи С. Русової, що ґрунтувалися на націоналістичних поглядах та вихованні дітей «рідною мовою батьків дошкільників», продовжували використовуватися у виховному процесі дошкільних установ [155, с. 1].

З 1922 р. починається кількісне зменшення установ для дітей дошкільного віку. Водночас спостерігалася тенденція зосередження уваги на якості виховної роботи. Зміст дошкільного виховання відходив від буржуазної педагогіки [155, с. 2].

Не менш суттєвий вплив на розвиток змісту та форм методичної роботи справляли «Порадники по соціальному вихованню» 1921 р. [174], 1923 р.

[172], що слугували законодавчими і методичними матеріалами одночасно. У них було визначено мету соціального виховання та зміст роботи з дітьми. Так, у «Пораднику по соціальному вихованню» (1921) наголос зроблено на методі «вільного виховання» [174, с. 47].

Значний вплив на організацію, зміст, форми та методи методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України здійснювали Всеросійські з'їзди з дошкільного виховання, учасниками яких були українські делегації (1919, 1921, 1924, 1928). Особливо важливо, що на цих з'їздах обговорювалися питання концептуального характеру, які ставали новим виміром змін у змісті та організації дошкільного виховання. Як наслідок, під час II Всеросійського з'їзду з дошкільного виховання (1921) теорію і практику «вільного виховання» було засуджено й вирішено переглянути виховну роботу дошкільних закладів відповідно до класових завдань комуністичного виховання на основі загальномарксистської концепції з акцентом на трудовому вихованні дітей дошкільного віку [107, с. 49]. Були піддані критиці системи М. Монтесорі та Ф. Фребеля, в основі яких лежав дитиноцентризм, натомість важливої ролі набували спрямування громадськості та дошкільних працівників на колективне виховання [289, арк. 18]. При цьому наголос робився на необхідності підготовки нового типу педагога. Розв'язання цієї проблеми мало відбуватися через проведення курсів з підготовки майбутніх педагогів, в основі яких була політична просвіта.

Було порушено питання про організацію центральних та опорних дитячих садків, які мали здійснювати педагогічну та громадську роботу, популяризувати досвід масових дошкільних закладів. Їхня робота здійснювалась під керівництвом відділу народної освіти, але осередок усієї дошкільної справи, і методичної роботи зокрема, мав бути саме в цих дитячих садках [107, с. 51]. У штаті цих садків передбачалася посада працівника, що була прототипом посади методиста. Крім керівництва закладом, на нього покладалися завдання методичного керівництва закладом та всієї методичної роботи в губернії, оскільки, незважаючи на передбачену посаду інструктора в

губернських відділах освіти, у більшості вони були відсутні за браком спеціалістів.

Після II Всеросійського з'їзду з дошкільного виховання (1921) у м. Харкові була проведена дводенна нарада працівників дошкільного виховання (6 – 7 травня 1921 р.). Її підсумки вплинули на здійснення виховного процесу в дошкільних закладах України та розвиток методичної роботи зокрема. По-перше, були окреслені вимоги до керівника дошкільної установи (мав володіти рідною мовою дітей, бути знайомим із «середовищем, у якому буде працювати»). По-друге, виникала необхідність якомога більше залучати до участі в з'їздах, нарадах, конференціях працівників інших дошкільних закладів. По-третє, необхідно було організувати роботи Рад у кожному дитячому садку. По-четверте, було заплановано в липні провести Всеукраїнську Наряду, а у вересні «широкий» з'їзд працівників дошкільного виховання» [289, арк. 12]. Відзначаємо спробу науковців та практиків УСРР визначити особливості організації роботи в новому типі соціального виховання. У цьому зв'язку вони наголошували на необхідності запровадження нової форми методичної роботи – Ради дошкільного закладу. Однак реалістичним став той факт, що питанням визначення змісту роботи з дітьми не було надано належної уваги.

Керівництво методичною роботою здійснювалось через Центральний комітет Соціального виховання, науково-педагогічним та організаційно-інструкторським відділами НКО. Їхніми завданнями були: 1) науково-теоретична розробка та обґрунтування загальних шляхів комуністичного, трудового виховання дітей дошкільного віку з урахуванням природовідповідності та суспільної думки; 2) підготовка до видання дитячої та наукової літератури; 3) підготовка та організація з'їздів, конференцій, короткотривалих курсів; 4) пропаганда ідей соціального виховання серед «пролетарських мас» 5) організація досвідно-показових дошкільних закладів, що мали стати центрами методичної роботи і сприяти підвищенню якості роботи масових закладів [289, арк. 42 – 42 зв.]. Можемо констатувати, що

згідно з новою парадигмою системи дошкільного виховання методична робота мала бути відображена в меті, змісті, методах, формах організації.

11 – 17 жовтня 1921 р. відбулася I Всеукраїнська нарада інструкторів з соціального виховання, під час якої були розглянуті питання про роль, форми та методи інструкторської роботи, інструкторські об'єднання та плани роботи інструкторів, схеми дослідження дошкільних закладів, у яких простежувалися завдання оцінки методичної роботи в дошкільних закладах. До наради були залучені Харківська, Полтавська, Волинська, Донецька, Кременчуцька та Катеринославська (нині Дніпровська) області. [289, арк. 100 – 101].

1 листопада 1922 р. на основі Постанови III сесії VI скликання ВЦВК затверджено «Кодекс законів про народну освіту УСРР», у якому визначено мету та завдання виховного процесу в освітніх установах, що полягали у «створенні» нового типу людей для комуністичного суспільства, у дусі колективізму. У документі також визначено типи закладів, у яких здійснювалося дошкільне виховання, – дитячі будинки, денні дитячі будинки та дитячі садки. У дитячому будинку виховувались діти від 4 до 15 років, ця установа організовувалася за принципом дитячої комуни. Денний дитячий будинок відвідували діти віком від 4 – 5 років у денні та вечірні години. Дитячий садок відвідували діти 4 – 8 років [100, с. 25 – 28].

Комуністичне виховання було покладено в основу освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах. У 1922 р. Народний Комісар з питань освіти Г. Гринько затвердив постанову про «Систему соціального виховання дітей УСРР», у якій зазначено, що метою соціального виховання є виховання «нової людини-комуніста», яка буде одним цілим з трудовим комуністичним суспільством і «боротися» за його існування та покращення [290, арк. 208]. Чітко простежувалася тенденція заідеологізованості освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах. У «Тимчасовому положенні про дитячі заклади соціального виховання в УСРР» (1922) визначено завдання соціального виховання, які віддзеркалювали зазначену вище мету й були спрямовані на організацію вихователями в закладах дошкільного виховання

«вільної дитячої праці» [290, арк. 200]. У «Тимчасовому положенні...» були також визначені типи дошкільних закладів: дитячі садки, трудові школи, денні дитячі будинки, дитячі будинки-інтернати [292, арк. 125]. У цьому документі зазначено про обов'язковість створення в кожному закладі педагогічної ради, яка має проводитись щонайменше один раз на місяць [292, арк. 129]. Щодо педагогічних рад у дошкільних закладах зауважено, що кожен керівник дитячого садка був зобов'язаний представити на розгляд педагогічної ради на початку кожного триместру детально розроблений план роботи з дітьми, який обговорювався й затверджувався педагогічною радою. У кінці триместру на педагогічних радах заслуховувалися звіти про роботу працівників з дітьми, за результатами окреслювали шляхи підвищення якості роботи в закладі [292, арк. 136]. Отже, відповідно до державних документів у дошкільних закладах у 1922 р. діяла педагогічна рада як форма методичної роботи, що будувалась на методичних принципах співробітництва та системності.

У 1922 р. прийнято Положення «Про досвідні станції ГоловоСоцВиху» [291], у якому були окреслені права й обов'язки досвідних станцій; тимчасові положення, у яких визначено їхню мету та завдання, педагогічне керівництво та адміністрування. Проте планова робота в цих закладах розпочалася лише з 1924 р. [139, с. 134].

У 20-х рр. ХХ ст. в УСРР починає поглиблено вивчатись такий напрям, як рефлексологія, який уважали підґрунтям для розвитку педології. Детально вивчали проблему рефлексології та педології О. Залужний, В. Протопопов, І. Соколянський та ін. В. Протопопов розглядав педагогіку як прикладну рефлексологію, досліджував особливості формування в дітей страху, уваги, потреби та ін. [143, с. 137].

Упродовж 1923 – 1925 рр. в УСРР відбулися адміністративно-територіальні реформи, замість розподілу на губернії, повіти та волості вводилась територіальна одиниця – округ, яка у 1932 р. була реформована у триступеневу адміністративну систему – область, район [3].

Керівні органи освіти намагалися налагодити роботу в дошкільних

зкладах УСРР. У березні 1923 р. при губернських відділах освіти були створені інспектури соціального виховання, що відіграли неабияку роль у розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах [91, с. 52]. Інспектори займалися організацією та забезпеченням діяльності закладів дошкільного виховання в губерніях і повітах, контролювали здійснення виховного процесу. Маємо на увазі, що вони мали здійснювати керівництво методичною роботою в дошкільних закладах [42, с. 36].

Отже, I етап – пошуковий (1920 – 1923) – розглядаємо як етап актуалізації проблеми розвитку методичної роботи в дошкільних закладах України. Основними тенденціями цього етапу вважаємо: орієнтацію дошкільного виховання на змінний характер потреб суспільства; реформування дошкільного виховання; здійснення професійної підготовки вихователів; заідеологізованість освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах; відірваність теоретичної підготовки вихователів від практичної в закладах вищої освіти. У широкому педагогічному обігу поняття «методична робота» не використовувалось, а було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях.

II етап – новаційний (1924 – 1929) – формування організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах України. Перед системою суспільного дошкільного виховання стояли завдання щодо розроблення змісту, упровадження нових наукових ідей у практику дошкільного виховання, підвищення педагогічної техніки вихователів дошкільних закладів, що спонукало формування організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах України.

Упродовж 1925 – 1932 рр. публікувався журнал «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології», у якому розглядалися питання новітніх течій у педагогіці, психології, напрями рефлексології, педології та біхевіоризму. За ініціативи педагога-науковця І. Соколянського (директор Харківської досвідної педагогічної станції) у м. Харкові були відкриті лікарсько-педагогічні кабінети для дітей дошкільного та шкільного

віку, що поєднували наукову й практичну роботу з дефектології. Основними завданнями таких кабінетів було надання педагогічної та медичної допомоги дітям, а також консультування батьків та педагогів. У цих закладах проводилась наукова дослідницька робота [204, с. 195].

Вагомим для нас є той факт, що погляди та напрацювання вчених-рефлексологів вплинули на розвиток дошкільного виховання та організаційно-змістових засад методичної роботи. Упродовж 1924 – 1927 рр. окремі дошкільні заклади працювали за методикою біогенетичного виховання, запропонованою І. Соколянським та О. Залужним [204]. У тематичній збірці «Дошкільне виховання. Матеріали до Порадника» (1928), яка слугувала програмно-методичним керівництвом, використано так звану «ланцюгову методику» професора І. Соколянського, поведінка дітей розглядалася як «проста сума навичок і вмінь механістичного порядку» [298, арк. 45].

У 1924 р. відбувся III Всеросійський з'їзд з питань дошкільного виховання [230], де розглядалися питання поширення мережі дошкільних закладів та центральних дошкільних закладів як осередків методичної роботи. Учасники з'їзду констатували, що центральні дошкільні заклади виправдали довіру як бази суспільно-педагогічної масової дошкільної роботи. Була надана пропозиція щодо покращення їхнього матеріального становища та виокремлення центральних дошкільних закладів у губерніях та областях, де їх ще не існувало. [42, с. 55]. Одне з основних питань – організація закладів дошкільного виховання в сільській місцевості та підготовка методичної літератури для таких закладів шляхом відкриття літніх майданчиків та ясел з подальшим їх перетворенням у постійно діючі заклади дошкільного виховання [42, с. 54]. Було приділено увагу роботі з «населенням» щодо популяризації та розвитку дошкільної справи. Наголошено на необхідності планової, систематичної просвітницької та популяризаційної роботи в робочих клубах, «хатах-читальнях», під час загальних зборів у селах, під час зборів Комсомолу, робочих і «християнських» конференцій тощо. Порушувалися питання про підготовку кадрів дошкільних закладів, що на той час високою ефективністю

не відзначалася [199, с. 3 – 7]. Питання обліку роботи закладу дошкільного віку надалі мало бути одним із найголовніших питань, що мало поєднати практичну роботу з науковою [199, с. 9]. Зазначалося про необхідність «вивчення дитини в колективі» відповідно до схеми, яка повинна була стати основним акцентом в обліку педагогічної роботи дошкільного закладу. Акцентовано увагу на необхідності взаємозв'язку центральних та масових закладів з методичними відділами освіти, а при кожному губернському відділі дошкільного виховання мав бути хоча б один інструктор [199, с. 10]. Російськими вченими А. Залкіндом та С. Моложавим порушено питання про перегляд педології дошкільного дитинства, вивчення дитини як невід'ємної частини педагогічного процесу, що мало проходити через усю роботу педагога, визначаючи зміст, методи, планування й облік роботи [199, с. 24].

Аналіз матеріалів III Всеросійського з'їзду (1924) переконливо свідчить, що в УСРР було закладено методологічні основи комуністичного виховання дітей дошкільного віку. Теоретичні напрацювання та практику роботи дошкільних закладів переглянуто, в основі комуністичного виховання була «ідеологічна марксистська педагогіка», яка заперечувала принцип «вільного виховання» дошкільників [293]. Визначально важливим було визначення трьох головних складників змісту педагогічної роботи закладів дошкільного виховання – природи, праці та суспільства [66, с. 61], що впливало на зміст, форми й методи роботи вихователів з дітьми та стало основою змісту методично-програмної дошкільної роботи в Україні з 1924 р. [270; 298].

Упродовж 1924 – 1925 рр. з метою об'єднання та зміцнення методологічної роботи утворено державний методологічний комітет з секціями при управліннях (1925), Науковий комітет реорганізовано в управління науковими закладами, губернські та окружні відділи народної освіти – в інспектури народної освіти [59, с. 89]. Основне завдання – поглиблення методичної роботи через визначення змісту й методичного напрямку роботи з досвіду науково-методологічних і зразково-досвідних установ [59, с. 134].

Однією з форм поширення методичної роботи були методичні інструктажі шляхом окремих листів, інструкцій, «Бюлетенів НКО», «Матеріалів ДНМК», poradників тощо. Періодичні видання «Шлях освіти», «Радянська освіта» теж мали значний вплив на розвиток дошкільного виховання та методичної роботи зокрема. На сторінках журналів публікувалася нормативно-правова база здійснення дошкільного виховання, досягнення науковців та досвід практиків, проблеми розвитку дошкільного виховання за кордоном.

Після III Всеросійського з'їзду (1924) з дошкільного виховання перед науковцями та практиками УСРР постало завдання переглянути підходи в роботі з дітьми на основі ідеологічної марксистської педагогіки, у якій заперечувалося вільне виховання. Це, у першу чергу, передбачало перепідготовку дошкільних працівників [293, арк. 487].

Аналіз історичних джерел засвідчує, що формами методичної роботи з працівниками дошкільних закладів у 20-х рр. ХХ ст. в Україні були курси підготовки, перепідготовки, самоосвіта. Кабінетом соціальної педагогіки та працівниками київської досвідної педологічної станції у 1925 р. опубліковано Методичний лист «Перепідготовка дошкільних робітників» [135], у якому засвідчено проблему відсутності єдиного плану роботи в дошкільних закладах. Автори методичного листа розкривали роль обліку роботи як провідного джерела накопичення досвіду та рефлексії щодо діяльності кожного педагога й діяльності закладів свого району. Особливу роль відведено самоосвіті педагогів. Програма в методичному листі спрямована на перепідготовку працівників у процесі безпосередньої роботи з дітьми. Паралельно розкрито особливості організації теоретичної програми курсів. Більш детально Методичний лист «Перепідготовка дошкільних робітників» буде проаналізовано в п. 2.2.

За результатами III Всеросійського з'їзду (1924) при Головному управлінні соціального виховання РСФРР організовано методичні комісії, завданням яких стало уточнення організаційно-методичних питань: роботи в

сільській місцевості, громадсько-педагогічної роботи, «грамоти» в дитячому садку, планування роботи в дошкільних закладах, дитячої літератури тощо. За результатами роботи методичних комісій опубліковано серію методичних листів, у яких розкривалися основні питання роботи дитячого садка [107], а саме: «Про дошкільну роботу на селі», «Місце грамоти в дошкільних закладах», «Про зв'язок з піонерами дошкільних закладів», «Суспільно-педагогічна робота дошкільних закладів», «Планування роботи в дошкільних закладах», «Гігієна виховання в дошкільних закладах», «Природознавство в дошкільному закладі», «Місце і роль будівельного матеріалу в дошкільному закладі», «Облік роботи в дошкільних закладах», «Живе слово і книга в дошкільному закладі», «Зв'язок дошкільного закладу зі школою», «Музично-ритмічна робота в дошкільних закладах», «Гра та праця дошкільника» та ін. [134]. Методичні листи відіграли важливу роль в уточненні змісту та методів роботи в дошкільних закладах, використовувались у роботі російських та українських науковців і практиків.

Під час III з'їзду (1924) організовано виставку з дошкільного виховання. Принагідно зазначаємо, що виставка як форма методичної роботи була досить популярною у 20 – 30-х рр. XX ст.

У 1925 р. опубліковано документ «Основні моменти організації дошкільної установи», у якому розглядалися особливості організації роботи в дошкільних установах [293]. Запроваджувалась самоорганізація дитячого колективу, дитячі комісії «санкоми» для набуття колективних навичок, підвищення самодіяльної активності дітей. Особливу увагу приділено трудовому вихованню дітей дошкільного віку. Література, використовувана в роботі з дітьми, віддзеркалювала політичні ідеалізовані погляди, заборонялося використання казки. Дошкільники мали бути активними учасниками політичного і соціального життя країни [293, арк. 505 - 508].

Початок інтенсивного зростання мережі дошкільного виховання припадає на 1926 р. – період відновлення зруйнованого народного господарства та етапу перебудови [155, с. 1]. У 1926 р. для підведення

підсумків з «перегляду» роботи дошкільних закладів і уточнення низки методичних питань була проведена III Всеросійська конференція з дошкільного виховання, у якій узяли участь представники України [107, с. 65]. III конференція визначала основним завданням перехід від загальних положень до конкретизації змісту й уточнення методів роботи в дошкільних закладах. Заслухано доповідь С. Моложавого «Досвід роботи по програмі вивчення дитини і дитячого колективу». Незважаючи на численні протести та скарги, що програма не допомагає в педагогічній роботі, а тільки відволікає від неї, її не було скасовано, а лише спрощено. У доповіді А. Суровцевої «Принципи і методи роботи планування роботи в дошкільних закладах» наголошено, що тільки в умовах планової роботи з дітьми можна досягти кращої поведінки дитини та дитячого колективу й дійти рівноваги між біологічними можливостями дитячого організму і впливом на неї зовнішнього середовища. Схема орієнтовного плану на рік містила в якості основних розділів питання середовища, на які опиралися всі інші розділи програми, висувуючи на перший план облік та аналіз середовища навколо закладу. Важливим прийнятим рішенням на III конференції (1926) було здійснення педагогічної роботи, ґрунтуючись на системі «організаційних моментів» [298, арк. 196].

У 1926 р. організовано УНДІП (м. Харків), який став координаційним центром для всієї науково-педагогічної діяльності. Науковці вивчали процес розвитку дитини від одного до семи років, кращий досвід організації роботи дошкільних закладів, брали участь у Всеукраїнських та Всесоюзних з'їздах, створювали опорні садки. В інституті функціювала дошкільна секція під керівництвом професора А. Гендрихівської, а також секція переддошкільництва, яку очолила С. Лівшина [88, с. 54]. У цьому ж році видано розпорядження НКО УСРР про необхідність усім дошкільним закладам розробити річні та кварталні плани виховної роботи, керуючись настановами державних органів влади [20, с. 142].

За дорученням НКО УСРР була створена комісія під керівництвом

Е. Яновської, яка мала завдання розробити «виробничий план дошкільного виховання». За результатами роботи в 1927 р. у Харкові опубліковано робочу книжку «Дошкільне виховання» (Е. Яновська, Н. Панченко, Х. Рабинович). Крім виробничого плану, автори розробили методичні вказівки до основних моментів дошкільної роботи, акцентували увагу на обліку праці в роботі вихователів з дітьми. Робочою комісією описано особливості організації виставки як форми методичної роботи, що мала педагогічне та громадське значення й слугувала популяризації дошкільного виховання [270].

Розвитку змісту та форм методичної роботи сприяли конференції, організовані для дошкільних закладів, зокрема закладів, що входили до відомства різних організацій та підприємств. До прикладу, з метою розкриття загальних основ організації роботи з дитячим колективом, планування та обліку роботи, підвищення кваліфікації педагогів та вирішення актуальних питань з дошкільного виховання проведено I Всеукраїнську методичну конференцію дошкільних працівників на транспорті України (м. Дніпропетровськ, 1926 р.) [131].

Аналіз історичних джерел засвідчує, що надзвичайною подією у сфері дошкільного виховання став IV Всесоюзний з'їзд (1928) дошкільних працівників. На доказ наведемо окремі факти. Уперше порушено питання про видання програм для дитячих садків. Педологію було визначено як «псевдонауку» й засуджено. Крім цього, на з'їзді розглянуто такі методичні питання: принципи створення програми дитячого садка, зв'язок зі школою та яслами (А. Суровцева); гра та праця в дошкільному закладі (С. Моложавий); живе слово і книга в дошкільному закладі» (Р. Прушицька); облік педагогічної роботи і дослідження дитячого колективу (С. Моложавий) [107, с. 68].]

У 1928 р. на основі аналізу всієї попередньої роботи НКО видає програмно-методичні матеріали – «Матеріали до poradника з дошкільного виховання» [65], у яких представлено досвід роботи досвідних дитячих садків та надано методичні рекомендації щодо змісту, форм і методів роботи з дітьми, планування та обліку роботи тощо. Цей факт забезпечив перехід до планової і

систематичної роботи. Роки господарчого виробництва (1924 – 1928) призвели до значних змін в організації і змісті роботи освітніх установ [155, с. 4]. Ця праця містила проєкт програми, що розглядався на II Всеукраїнській конференції дошкільних працівників у 1928 р. та був визначений як «умовна робоча гіпотеза, яка потребує перевірки та доопрацювання» [234, с. 268]. Праця певним чином вплинула на розвиток методичної роботи, хоча й мала низку недоліків, одним з яких був зміст роботи з дітьми, що практично передбачав лише формування певної суми навичок. Простежувалась відірваність методичної роботи від практики суспільного дошкільного виховання, невідповідність методичної роботи вимогам часу. У 1930 р. науковцями УНДІПу прийнято рішення про заборону використання цих матеріалів у роботі з дітьми дошкільного віку [297, арк. 44].

Іншою характерною рисою 20-х рр. ХХ ст. став розвиток закладів з підготовки дошкільних працівників: Інститут народної освіти, Вищі трирічні педагогічні курси, педагогічні технікуми, педагогічні факультети інститутів соціального виховання, міжрайонні педагогічні курси. Крім стаціонарних відділень, відкривалися заочні та вечірні відділення. У середині 20-х рр. ХХ ст. діяли три інститути з підготовки фахівців з дошкільного виховання в м. Києві, м. Харкові та м. Одесі.

Упродовж 1928 – 1929 рр. у Харкові започатковано діяльність Всеукраїнського радіопосилання для дошкільників. На цьому етапі вони були несистематичні і непланові, матеріали підбиралися з книжок, основною аудиторією слухачів були діти дошкільного віку, згодом транслювалися виступи самих дітей. Подальшого розвитку радіопосилання як форма методичної роботи набуло в 30-х рр. ХХ ст.

Отже, II етап – новаційний (1924 – 1929) – розглядаємо як етап формування організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах. Визначаємо основні тенденції цього етапу – побудова освітнього середовища на новаційних підходах; актуалізація проблеми підвищення професійної майстерності вихователів; відсутність налагодженої взаємодії між

керівними органами влади та практиками в галузі дошкільного виховання; недостатність кваліфікованих педагогів. Поняття «методична робота» входить в обіг системи дошкільного виховання.

III етап – системоутворювальний (1930 – 1938) – активний розвиток методичної роботи в дошкільних закладах України. Уніфікація всієї системи освіти УСРР у 30-х рр. ХХ ст. вплинула на розвиток дошкільного виховання та методичної роботи зокрема. Увага державних органів освіти також була звернута на брак педагогічних кадрів з фаховою освітою, не меншою мірою актуально в цьому зв'язку постали проблеми відсутності комплексних програм для роботи з дітьми дошкільних закладів та методичних рекомендацій для вихователів. У зв'язку з цим у 1931 р. перед Науково-методичним сектором НКО УСРР та секцією дошкільного виховання УНДІПу урядом було поставлене завдання розгорнути роботу з підготовки вихователів та розробити методичні посібники з дошкільного виховання.

У липні 1930 р. відбувся XI з'їзд КП(б), під час якого зазначалось, що НКО мав сприяти максимальному розширенню мережі дошкільних закладів (ясел, дитячих садків і майданчиків) для можливості жінкам брати активну участь у громадському та виробничому житті країни, особливо в районах масової колективізації [101, с. 66]. Постанова РНК УСРР від 11 травня 1930 р. «Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти» визначала єдину для СРСР нову систему педагогічної освіти, зокрема й України [184]. У Постанові РНК УСРР від 11 липня 1930 р. «Про реорганізацію системи педагогічної освіти» визначено необхідність обов'язкової вищої освіти для здійснення педагогічної діяльності [185]. Проте держава не в змозі була забезпечити заклади виховання дітей педагогами з вищою освітою. У зв'язку з реорганізацією та розвитком суспільного дошкільного виховання на початку 30-х рр. ХХ ст. відкривалися педагогічні технікуми, у яких здійснювалась підготовка вихователів дошкільних установ, та педагогічні (дошкільні) факультети інститутів соціального виховання, у яких готували організаторів дошкільних закладів. Прикметно, що в навчальних планах серед профільних

предметів з'явився курс «Організація і планування дошкільної справи». Продовжували діяльність курси як прискорена форма підготовки дошкільних фахівців. Підготовка фахівців для сільської місцевості перевищувала підготовку міських кадрів дошкільного виховання [184].

Початок 30-х рр. ХХ ст. характеризувався змінами в соціально-політичному та економічному житті. Колективізація та індустріалізація країни сприяли масовому залученню жінки у виробництво, що потребувало розширення мережі дошкільних закладів. 11 березня 1930 р. Секретаріатом ЦВК УСРР було прийнято рішення про організацію «дошкільного походу» [297, арк. 87]. Його метою було максимальне охоплення, насамперед, дітей працівників, покращення умов для виховання дитини в сім'ї та підвищення якості роботи дошкільних установ. «Дошкільний похід» вплинув не тільки на розширення мережі закладів дошкільного виховання [85, с. 41], а й сприяв збільшенню кількості підготовлених педагогічних кадрів для роботи з дітьми дошкільного віку [41, с. 20]. Так, уже через рік (1931) дошкільні заклади відвідували 210 тисяч дітей дошкільного віку. Разом з уточненням організаційних форм роботи визначалися питання змісту й методики роботи в дошкільних установах. Крім цього, удосконалювалися зміст, форми та методи методичної роботи [155, с. 2].

У липні 1931 р. відбулася Всеукраїнська конференція дошкільних працівників. Метою роботи всіх закладів визначено – «виховання покоління, яке мало остаточно встановити комунізм» [82, с. 7]. У першій половині 30-х рр. ХХ ст. в УСРР основним завданням у галузі дошкільного виховання була «боротьба» за якість роботи дошкільних закладів. У зв'язку з цим перед системою дошкільного виховання поставали такі завдання:

1. Підвищити якість підготовки та перепідготовки кадрів; збільшити тривалість короткострокових курсів; поширити мережу закладів з підготовки масових дошкільних фахівців; організувати окремий інститут дошкільного виховання, який би здійснював підготовку працівників високої кваліфікації – методистів, працівників зразкових закладів, керівників дошкільних

технікумів.

2. Налагодити методичне керівництво дошкільною роботою; забезпечити райони, області методистами; підвищити якість роботи методично-наукового сектору шляхом організації та відповідного забезпечення зразкових дошкільних установ.

3. Підсилити науково-дослідну роботу в галузі дошкільного виховання, яка мала бути пов'язана з науково-методичною роботою НКО; організовувати наукову роботу зі створення марксистсько-ленінської теорії дошкільного виховання, педагогічних обґрунтувань особливостей дошкільної роботи; розробляти плани роботи на основі завдань, що стояли в галузі методичної роботи НКО;

4. Збільшити видання методичної та дитячої літератури; збільшити кількість публікацій методичного характеру в періодичній фаховій пресі.

5. Забезпечити дошкільні установи необхідним обладнанням.

6. Розширити відповідальність завідувачів дошкільних установ, поглибити виробничі наради, зосередивши увагу на методичному боці діяльності закладу; розгорнути соцзмагання й ударництво серед дошкільних працівників; застосувати диференційовану заробітну плату в галузі дошкільного виховання [297, арк. 25].

За роки другої п'ятирічки, у першій половині 30-х рр. ХХ ст., була сформована єдина уніфікована система дошкільних закладів в УСРР [64, с. 1 – 9]. Директиви XVII партійної конференції, постанови ЦК ВКП(б) від 5 листопада 1931 р. «Про початкову та середню школу» та від 21 квітня 1932 р. «Про роботу піонерської організації» поставили глобальні завдання перед усією системою народної освіти й дошкільною ланкою зокрема. У червні 1932 р. на нараді НКО комісар народної освіти М. Скрипник представив план розширення мережі дошкільних закладів на 1933 – 1937 рр. Мережа охоплювала 9 – 10-годинний однокомплектний дитячий садок, за необхідності відкривалися вечірні та нічні групи, «заклади для дефективних дітей», інтернати, опорні дитячі садки (не менше одного на 30 масових, але не менше

одного на район, що слугували методичним бюро для масових закладів), зразкові дитячі садки (мали надавати кращі зразки роботи дошкільних закладів, популяризувати шляхи та методи підвищення якості роботи з дошкільниками, ставали центрами перевірки та апробації нових методів виховання), досвідні дитячі садки (своєрідні лабораторії при досвідних станціях та науково-дослідних інститутах) [299]. Для підвищення якості роботи дошкільних установ необхідно було, у першу чергу, забезпечити методичне керівництво – збільшити кількість методистів-інструкторів, поширити мережу опорних, зразкових та досвідних дитячих садків. Перед опорними, зразковими та досвідними дитячими садками стояли завдання організації дошкільних музеїв, кабінетів педагогічної пропаганди та методичних кабінетів, забезпечення дошкільних установ методичною та дитячою літературою, поглиблення наукової розробки актуальних питань з дошкільного виховання, забезпечення закладів відповідним устаткуванням та дидактичними матеріалами, кваліфікованими педагогічними кадрами тощо [154, с. 94 – 99].

У 1931 р. почав видаватися науково-методичний журнал «За комуністичне виховання дошкільника», у якому друкувалося багато матеріалів методичного характеру, зокрема з організації різних типів закладів суспільного дошкільного виховання. Цілком закономірно, що журнал значною мірою сприяв підвищенню методичного рівня організації роботи дошкільних закладів, ознайомленню із здобутками й напрацюваннями теорії та практики дошкільного виховання [28, с. 4], обміну кращим досвідом і популяризації ідей дошкільного виховання серед населення [300, арк. 14]. Зазначимо, що праці науковців та методичні рекомендації з організації освітнього процесу в дитячих садках заклали теоретичні основи розвитку методичної роботи в галузі суспільного дошкільного виховання.

Основний напрям розвитку системи народної освіти у 30-х рр. ХХ ст. було політехнічне виховання, що вплинуло на розвиток суспільного дошкільного виховання та методичної роботи зокрема. Політехнізм вплинув і

на державні програмові документи для дошкільних навчальних закладів [298]. Для науковців і практиків у галузі дошкільного виховання постало завдання створення методичних рекомендацій, указівок щодо впровадження в педагогічний процес політехнічного виховання дітей дошкільного віку. Були розроблені окремі проекти програм для політехнічного виховання дошкільників [190 – 193].

З 1932 р. у системі керівництва методичною роботою почала працювати нова ланка – дошкільний методичний кабінет. Перед кабінетом стояли такі завдання: виконання завдань відділу народної освіти в методичній роботі; конкретна диференційована допомога дошкільним працівникам у їхній повсякденній роботі; збирання й вивчення досвіду дошкільної роботи та передача кращого досвіду масовим працівникам; збирання й систематизація методичних матеріалів з дошкільного виховання. Ці завдання кабінет здійснював через організацію низки заходів: виставок, консультацій, гуртків, збирання й опрацювання кращого досвіду дитячих садків, бібліографічної роботи [22, с. 27 – 33].

У березні 1932 р. у Радянському Союзі розпочато так звану «Сталінську естафету», що полягала в реалізації «шести вказівок Сталіна». Метою її проведення була боротьба за кількісні та якісні показники в роботі дошкільної галузі. Серед завдань були: реорганізація майданів у стаціонарні дитячі установи; боротьба за фінансування, обладнання дошкільних закладів; підготовка нових кадрів, підвищення кваліфікації педагогів, підвищення якості дошкільної освіти. Естафета мала значний вплив на трансформацію змісту та форм методичної роботи, оскільки організовувались та проводились курси підготовки педагогів та їх перепідготовки, діяли постійні й пересувні методичні бібліотеки, проводились педагогічні семінари й гуртки, здійснювалось наставництво досвідчених педагогів для молодих фахівців, консультування педагогами зразкових установ та викладачами педагогічних закладів. Щодо підвищення якості роботи в дошкільних закладах, то, крім пріоритетного ідейно-політичного виховання, звертали увагу на фізичне

виховання, організацію ігрової діяльності, праці дітей на природі. Здійснювався відбір кращих дошкільних закладів, популяризувався їхній досвід роботи під час педагогічних конференцій, нарад, з'їздів, висвітлювався в пресі, кращих педагогів заохочували преміюванням [138, с. 18 – 25].

На початку 30-х рр. ХХ ст. науковці та практики почали більше приділяти уваги якості освітнього процесу в закладах для дітей дошкільного віку, а саме методичному керівництву дошкільними закладами (збільшення мережі опорних та зразкових дитячих садків, досвідних станцій, організації виставок з дошкільного виховання, музеїв, кабінетів пропаганди, методичних кабінетів). Зауважимо, що науковці та практики розглядали різні питання виховання дітей дошкільного віку. Значний внесок у цю роботу зробила А. Гендрихівська, завідувачка секції дошкільного виховання УНДІПу. Була підготовлена й видана значна кількість літератури з дошкільного виховання. Це був етап плідного розвитку системи фахової підготовки педагогів дошкільних закладів. По-іншому вирішувалися й питання підготовки кадрів дошкільної галузі УСРР. Реальність була такою: кількість фахівців дошкільного виховання з вищою освітою була досить обмеженою, переважно вони займали керівні посади, а підготовка вихователів для масових дошкільних закладів здійснювалась переважно на короткотермінових курсах. У 30-х рр. ХХ ст. одним із завдань у системі дошкільного виховання УСРР було забезпечення дошкільних закладів кваліфікованими кадрами. Почали організовуватися постійно діючі курси, видаватися методична література для практиків, фахові журнали, відкривалися інститути народної освіти та педагогічні технікуми. Останнє потребує такого акценту: на кінець 1932 р. кількість спеціалістів з дошкільного виховання була недостатня, але якість їхньої роботи покращилась [41, с. 22].

У 1932 р. уперше в Україні складено та видано програму роботи в дошкільних закладах. Була проведена колосальна робота з розробки методик, підготовки методичних листів для діяльності дошкільної установи (грамоти, математики, гри, гігієни, організації колективу тощо) [144, с. 73 – 78]. До

складання програми залучено 100 осіб: працівників УНДІПу та його київської філії, методистів і практиків [297, арк. 24]. Проте ухвалою ЦК ВКП(б) «Про школу і завдання дошкільного виховання» (від 23 квітня 1934 р.) [239, с. 1] «Програму для дошкільних закладів» (1932) [187] було скасовано, оскільки вона ґрунтувалася на засадах політехнічного виховання й була розроблена Харківською педагогічною школою, яку в другій половині 30-х рр. ХХ ст. визнали «класово-ворожою», «націоналістичною» [4, с. 5]. Програмно-методичний матеріал, яким користувалися практики можна умовно поділити на дві категорії: 1. Спроба організувати виховний процес як певну систему навичок. 2. Програмові матеріали, побудовані як система організуючих моментів [187, с. 15]. На Всеукраїнській нараді дошкільних працівників (м. Київ, 11 – 14 грудня 1934 р.) визначено, що організація роботи в дошкільних закладах мала відбуватися за єдиними уніфікованими програмами для всіх закладів СРСР [94, с. 9 – 10].

НКО УСРР затвердив у 1935 р. «Програми і внутрішній розпорядок дитячого садка» за редакцією О. Дорошенко. В її основі була програма 1932 р., яка орієнтувала на організацію дітей за видами діяльності, проте розділ «Ідейно-політичне виховання» було трансформовано в розділ «Громадське виховання», що передбачало лише виховання «громадської» культури поведінки дитини та ознайомлення з навколишнім світом і явищами суспільного життя; вилучено розділ «Політехнічне виховання»; гру визнали основним видом діяльності дітей дошкільного віку; розвиток мови розглядався у взаємозв'язку із загальним розвитком та мисленням дитини; наголошено на необхідності врахування особливостей та рівня розвитку дітей відповідно до вікової групи; рекомендувалося використовувати казку в роботі з дітьми; педагогічний процес мав будуватися так само на «організуючих моментах», проте тематику мав визначати вихователь відповідно до програмового матеріалу [189].

У 30-х рр. ХХ ст. методичну роботу в дитячих садках здійснював переважно завідувач. У «Положенні про завідувачу дитячим садком» (1935)

зазначено, що завідувач несе повну відповідальність за адміністративно-господарську, педагогічну і громадсько-педагогічну роботу. Має знати основи радянської педагогіки, розумітися в питаннях змісту та форм роботи в дитячих садках, бути готовою до керівництва методичною роботою дитячого садка, а також організовує роботу педагогічної ради дитячого садка. Для підвищення якості роботи дитячого садка підтримує постійний зв'язок з дошкільним кабінетом, зразковим дитячим садком, забезпечує відвідування працівниками свого закладу консультацій, гуртків, показових занять, зборів методичних об'єднань тощо [164].

Постанова РНК «Про упорядкування роботи дитсадків» від 6 липня 1935 р. розкривала питання підпорядкування, фінансування та організації дитячих садків. У програмах 1935 р. рекомендувалося виховну роботу проводити за допомогою «тем-комплексів». Загалом було тематичне планування, тема перетворювалась на універсальний принцип організації педагогічного процесу. У цьому зв'язку зауважимо: тематичне планування відрізнялися однобічністю, не повною мірою реалізовувалися всі розділи програми, ігнорувалися інтереси дітей [184, с. 10 – 14].

Формування радянської системи народної освіти тривало до середини 30-х рр. ХХ ст. У закладах для дітей дошкільного віку вперше було введено обов'язкові державні програми. Наприкінці 1936 р. відбулася Республіканська нарада дошкільних працівників, де обговорювались питання про конкретні завдання методичного керівництва, планування та організації роботи дитячих садків. Розгорнулася широка робота над критичним переглядом програм, виданих у 1935 р. [300, арк. 16].

Тому цілком логічно, що основні зусилля науковців та практиків були спрямовані на розробку програмно-методичного забезпечення системи дошкільного виховання. Прикметно, що розвивалися різні напрями методичної роботи: створення творчих груп для розробки проєктів програм, узагальнення та популяризація кращого досвіду роботи дитячих садків, обґрунтування підходів до організації педагогічного процесу, формування

програмових основ для дітей дошкільного віку, проведення нарад як форми методичної роботи.

З метою покращення й поглиблення виховної роботи з дітьми в усіх обласних центрах Української РСР і великих містах (м. Київ, м. Харків, м. Дніпропетровськ, м. Одеса та ін.) створено мережу обласних та міських кабінетів дошкільного виховання, які глибоко вивчали кращий досвід дитячих садків і широко популяризували його на методичних об'єднаннях і конференціях дошкільних працівників, на сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника» [300, арк. 17]. У 1937 р. уперше в бюджеті передбачено асигнування на утримання у великих містах України методичних кабінетів [217].

Постанова ЦК ВКП(б) від 4 липня 1936 р. «Про педагогічні викривлення в системі народної комуністичної освіти» «звільнила» педагогіку від шкідливого впливу «псевдонауки педології». У постанові зазначено, що керівною особою в педагогічному процесі є педагог, що саме він цілком і повністю відповідає за навчальну та виховну роботу в дошкільних закладах – справу комуністичного виховання дітей [198].

При НКО була скликана нарада, під час якої були озвучені вказівки щодо перебудови роботи дитячих садків у світлі постанови ЦК ВКП(б) від 4 липня 1936 р. «Про педагогічні викривлення в системі народної комуністичної освіти» і підсумовувались наслідки перегляду програм дитячих садків 1935 р. Це сприяло перебудові роботи дитячих садків, зокрема на місцях цю роботу здійснював методичний актив. Аналіз програм виявив певні проблеми: всі розділи програми мають помилки педологічного характеру, автори подавали неправильну характеристику дитини-дошкільника, виховна робота з дітьми недооцінювалась, роль педагога була зведена нанівець, були відсутні розгорнуті методичні вказівки щодо проведення освітньої роботи з дітьми. Зауважимо про зростання відповідальності педагога за організацію дитячого колективу, кожної дитини, вивчаючи її інтереси, запити, нахили [198, с. 3].

Незважаючи на видані положення про організацію методичної роботи в

1935 – 1936 рр., практичні працівники дитячих садків відчували гостру потребу в методичній підтримці. Тому з метою виконання задекларованих завдань та налагодження співпраці з практиками, інспекторами методичних кабінетів посилено адресну допомогу кожному вихователю. В архівних документах знаходимо плани семінарів, конференцій, лекцій, гуртків, що планувались з метою підвищення політичної й фахової обізнаності педагогів.

Посиленню уваги до звичайних дитячих садків та підвищенню рівня навчально-виховної роботи з дітьми сприяв Наказ «Про перетворення «зразкових» і «досвідних» дитячих садків у нормальні», що визначав пріоритетну роль роботи інспекторів та дозволив перерозподілити ресурси для роботи з усіма закладами [198, с. 3 – 9].

Позитивно вплинула на підтримку методичних кабінетів і постанова уряду «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги породіллям, встановлення державної допомоги багатосімейним, розширення сітки родильних будинків, дитячих ясел, дитячих садків» (червень 1936 р.), оскільки вона зобов'язувала органи народної освіти більше приділяти уваги роботі методичним кабінетам, інструкторам-методистам, методичним об'єднанням, фінансувати їх, створити відповідну матеріальну базу [217, с. 3 – 14].

Питання оптимізації суспільного дошкільного виховання продовжувалося залишатись актуальним для державної політики. Відповідно до Наказу № 167 Народного Комісаріату освіти УРСР В. Затонського від 12 вересня 1937 р. «Про проведення осінніх конференцій по дошкільному вихованню» значну увагу приділено методичній службі. Вона мала забезпечити аналіз здобутків та розробити нові завдання підвищення якості роботи з дітьми та розширення мережі дитячих садків. Усім обласним та районним відділам народної освіти необхідно розпочати підготовку до конференцій, забезпечити участь усіх дошкільних працівників, до 1 жовтня затвердити графік проведення конференцій та склад доповідачів [140, с. 17].

У постанові РНК УРСР від 13 листопада 1937 р. «Про керівництво дитячими садками» зазначено, що їх передано господарським наркоматам, у

районних відділах освіти додатково введено посаду інспектора дошкільного виховання, який мав бути кваліфікованим для здійснення керівництва методичною роботою в дошкільних закладах [166, с. 22].

7 серпня 1938 р. у Наказі заступника Наркома освіти УРСР (Ф. Редько) затверджено «Статут дитячого садка» та «Посібник для вихователя дитячого садка» (програмно-методичні вказівки). У параграфі другому зазначено «...зобов'язати завідувачів обласних, міських та районних відділів народної освіти підсилити контроль за роботою дитячих садків, забезпечувати конкретну допомогу завідувачам та вихователям дитячих садків в їх почесній та відповідальній роботі» [176, с. 3]. Дитячий садок мав проводити свою роботу на основі «Статуту дитячого садка» і програмно-методичних указівок. У «Статуті дитячого садка», крім загальних положень, були підрозділи про порядок відкриття дитячих садків; структуру дитячого садка; порядок прийому дітей; керування дитячим садком: права та обов'язки керівника, вихователя; лікаря, завідувача господарства, технічного персоналу; положення про батьківський комітет; штати, порядок фінансування дитячого садка. На завідувачку покладено організацію методичної роботи в закладі, а саме: організувати роботу вихователів і систематично перевіряти її через особисте відвідування груп та перевірку планів роботи; дбати про підвищення загального й політичного рівня розвитку та «виробничої» кваліфікації вихователів. [176, с. 8]. У програмно-методичних указівках були такі розділи: фізичне виховання, гра, малювання, ліплення й заняття з іншими матеріалами, музичне виховання, ознайомлення з природою, розвиток мови, розвиток початкових математичних уявлень у дітей дошкільного віку. У додатках містився перелік основного обладнання для занять з фізкультури, примірний репертуар до розділу «Музичне виховання», список предметів, потрібних для проведення занять з музичного виховання, рекомендована художня література для дітей дошкільного віку.

Отже, III етап (1930 – 1938) – системоутворювальний – став етапом активного розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах.

Відмітною особливістю цього етапу було розроблення програмно-методичних матеріалів, які систематизувалися й відбиралися відповідно до цільових установок та державної політики освіти. Визначаємо тенденції цього етапу: трансформація ідейно-політичного виховання в громадянське; реформування системи підготовки педагогічних кадрів; радикальні перетворення в системі дошкільної освіти (уніфікація, розширення мережі закладів дошкільного виховання, орієнтація на якість дошкільного виховання та методичної роботи); переосмислення цілей та змісту дошкільного виховання (розроблення програмно-методичних матеріалів); недостатність кваліфікованого управлінського супроводу реалізації завдань методичної роботи; предметно-центричний підхід до реалізації змісту дошкільного виховання; орієнтація методичної роботи на «масового» педагогічного працівника (виключення індивідуального підходу для самореалізації педагогів).

Кінець 30-х рр. ХХ ст. – період, коли в результаті напрацювань науковців та практиків були закладені організаційно-змістові засади методичної роботи, затверджено «Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка» (1938), у якому сформовано теоретичні, організаційні та методичні основи діяльності дошкільних навчальних закладів в Україні. У 1939 р. відбулося возз'єднання українських земель. Це позначилося і на системі освіти, зокрема були визначені спільні теоретичні, організаційні й методичні основи діяльності дошкільних закладів.

2.2. Генеза організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті роки ХХ століття)

У 20-х рр. ХХ ст. перед системою суспільного дошкільного виховання було визначено завдання щодо розроблення його змісту, упровадження нових наукових ідей у практику дошкільного виховання, підвищення педагогічної

майстерності вихователів дошкільних закладів, що спонукало до активного розвитку методичної роботи.

Генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) розглядаємо відповідно до запропонованої періодизації.

Виокремлений нами I етап (1920 – 1924) – пошуковий – характеризувався актуалізацією проблеми розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Методичне керівництво дошкільних навчальних закладів здійснювалось централізовано через декларації, положення, постанови, схеми, інструкції НКО. Виконання обов'язків щодо методичної роботи в дошкільних установах покладалось на завідувачів, які мали її поєднувати з безпосередньою роботою з дітьми та адміністративно-господарськими обов'язками.

Відповідно до Інструкції до постанови НКО «Про проведення літньої шкільної компанії» від 28 травня 1920 р. (розділ «Підготовка робітників соціального виховання») здійснювалася підготовка до освітньої роботи існуючих працівників та підготовка нових кадрів. Ця підготовка передбачала проведення: підготовчих курсів [288, арк 3]. Практичні заняття проводилися на базі дошкільних закладів (дитячі садки, захистки, майдани, клуби, бібліотеки). Практиканти спостерігали особливості роботи цих закладів, організацію педагогічного процесу досвідченими педагогами. Відбувалося обговорення спостереження із залученням працівників баз практики. Таким чином, вони також підвищували свій рівень педагогічної майстерності. Крім цього, для невеликих груп (15 – 20 осіб) працівників соціального виховання організовувались семінари (самокурси), які проводились на базі дошкільних закладів [288, арк. 3 зв.]. Керівник семінару розробляв план роботи із зазначенням головних питань, «які належать до розроблення». Змістом семінару були питання комуністичного, трудового, соціального, вільного виховання дитини дошкільного віку. Результатами семінару мали стати колективна розробка інструкцій для «ведення справ в інституціях соціального

виховання», а також зразкових планів, програм роботи для дошкільних закладів тощо. Однією з ефективних форм методичної роботи були конференції практиків соціального виховання, які об'єднували та розширювали діяльність однотипних інституцій соціального виховання окремого району. В Інструкції пропонувалося організувати конференції 1 – 2 рази на тиждень, змістом конференції було створення загального детального плану роботи цього типу дошкільного закладу, а також розгляд та обговорення питань, що виникали в працівників під час роботи. Важливою формою методичної роботи було створення комісій, до складу яких входили науковці, досвідчені інструктори та практики дошкільного виховання. Їх завдання: розроблення «зразкових» річних планів роботи, програм інституцій соціального виховання дітей дошкільного віку, а також зразкових програм з циклу природничих та соціально-гуманітарних наук для підготовчих курсів [288, арк. 3 зв.].

Отже, названі вище форми підготовки працівників соціального виховання розглядаємо як форми організації методичної роботи в дошкільних закладах, оскільки їх проведення передбачалося безпосередньо в дошкільних закладах.

Відповідно до Інструкції до постанови НКО «Про проведення літньої шкільної компанії» від 28 травня 1920 р. (розділ «Підготовка робітників соціального виховання») створювалися дитячі осередки, які організовувалися переважно в сільській місцевості під час літніх робіт для дітей віком 2 – 10 років. Діти поділялись на дві групи: молодшу та старшу. Зміст роботи розроблено з урахуванням індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку: у молодшій групі – вільна творча праця та ігри, старшій – участь дітей у веденні господарства, ігри на повітрі, екскурсії в природу, бесіди про явища навколишнього життя, співи, ліпка, ручна праця [288, арк. 5].

В «Інструкції про організацію і ведення дитячих садків» НКО УСРР (1920) зазначено, що вихователь має бути підготовлений до всіх занять з морального та інтелектуального виховання дитини, але всі види діяльності з

дитиною повинні мати вільний характер, бути посильними для дитини, проходити в атмосфері радості та творчості [90; 111, с. 64]. Зазначимо, що в інструкції не робився наголос на особливостях методичної роботи, проте вивчення змісту роботи з дітьми дало можливість простежити вимоги до вихователя, рівня його підготовки та основи критеріїв організації освітнього процесу.

Особливе значення в розвитку змісту та форм методичної роботи мали «Порадники по соціальному вихованню» [173 – 175], які були законодавчими й методичними матеріалами одночасно. Основний акцент у них робився на змісті освіти. У м. Харкові сектор дошкільного виховання видав «Порадник по соціальному вихованню» (1921), у якому визначено ідеологічну мету – виховання «людини-комуніста». Зміст навчання та виховання дітей ґрунтувався на таких дидактичних принципах, як: урахування потреби дитини, її саморозвитку, взаємозв'язку дитини і природи, зв'язку навчання з життям, потреби в грі, тобто використовувався метод «вільного виховання». «Тільки вільно може іти натуральний розвиток дитини, тільки вільно може виростати колектив» [174, с. 47].

На I етапі (1920 – 1923) розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах констатуємо закладення науково-методичних умов суспільного дошкільного виховання. Відзначаємо, що на чільні позиції вийшли українські фундатори дошкільної педагогіки А. Гендрихівська, О. Дорошенко, С. Русова, І. Соколянський, В. Чередниченко, Е. Яновська та ін., які не тільки підносили усталені традиції виховання дітей дошкільного віку, а й визначали умови втілення в практику роботи нових ідей.

У 1921 В. Чередниченко підготовлено працю «Дитяча хата» [245], присвячену особливостям організації роботи в дошкільній установі. Принагідно зазначимо, що робота базувалася на поглядах П. Лесгафта про важливість вивчення фізичного та психічного розвитку дитини для окреслення шляхів її розвитку. Авторкою обґрунтовано створення закладу «Центральна

дитяча хата» та визначено його завдання: дослідження особистості дитини дошкільного віку та методична підготовка «дошкільниці». Ця установа мала слугувати методичним консультпунктом для «примітивних» закладів. У «Центральній Дитячій хаті» мали діяти: центральний та повітові музеї з дошкільного виховання, у яких розкривалися особливості організації роботи в дошкільних закладах (методи, обладнання, експериментально-педологічні дослідження, виховання дефективних дітей, підготовка майбутніх педагогів); експериментальна лабораторія для вивчення особливостей дітей дошкільного віку; приміщення для лекцій короткочасних курсів, з'їздів, засідань; бібліотека з педагогічною літературою та літературою для дітей; «Бюро праці «вихованок-дошкільниць». На наш погляд, це був своєрідний центр методичної роботи для закладів району. Слушною була ідея використання «допитного листка» при вступі дитини до закладу, який мав розкривати первинну інформацію про дошкільника, його вік, національність, соціальне становище сім'ї, стан здоров'я тощо.

У праці «Дитяча хата» розкрито особливості керівництва дитячими установами, наголошено на щоденній фіксації роботи «виховачками». Звернено увагу на необхідності організації та проведення спільних нарад, засідань, бесід з педагогами для обговорення особливостей роботи їх самих та роботи з дітьми, які розглядаємо як форми методичної роботи. Розкрито елементи організації різних видів діяльності дітей. Уважаємо цінною ідеєю використання методу спостереження, результати якого мали спрямовувати та корегувати роботу педагога з дітьми. В. Чередниченко у своїй праці впорядкувала покажчик літератури, виокремлюючи розділи: дошкільне виховання, естетичне виховання, фізичне виховання, психологія дитини, нервові й дефективні діти, вплив осередку на виховання дітей, практична робота в дошкільних установах, підсобна література українських дошкільниць, книжки для дітей дошкільного віку [245]. Саме це підводить нас до висновку, що праця «Дитяча хата» (1921) була своєрідним методичним порадником щодо організації й керування дитячими установами.

Значне місце в розбудові суспільного дошкільного виховання та методичної роботи зокрема мали праці О. Дорошенко, яка викладала у Фребелівському педагогічному інституті та Київському інституті народної освіти, керувала Київським кабінетом соціальної педагогіки. О. Венгловська, аналізуючи теоретико-практичну спадщину О. Дорошенко, зазначає, що педагогиня-науковиця у своїй роботі використовувала практичні методи навчання, обговорюючи разом з курсистами, студентами, практиками актуальні проблеми дошкільного виховання. Ми суголосні з думкою О. Венгловської, що О. Дорошенко забезпечувала практичну підготовку студентів за рахунок включення їхньої пошукової діяльності, збору, аналізу та систематизації матеріалів для практичної діяльності вихователів, виокремлення кращого досвіду роботи [24, с. 185 – 191.]

У 1922 р. з'явилась праця О. Дорошенко «Дитячий садок» [60], у якій розглянуто питання організації навчання та виховання дітей у дитячих садках. Дослідниця мала на меті – зібрати практичний досвід організації роботи в дитячих садках на Київщині та популяризувати його й допомогти недосвідченим вихователям, які переважно працювали без теоретичної та практичної підготовки, особливо у віддалених районах України. У своїй праці О. Дорошенко намагалася поєднати марксистську теорію виховання з накопиченим методичним дореволюційним досвідом [60, с. 5]. У книзі надано методичні рекомендації щодо організації життя дітей, ігрової діяльності, зображувальної діяльності, праці, дитячих свят відповідно до розділів: «Елементи життя дитини», «Ігри та методи їх провадження», «Малювання та ліплення в дитячому садку», «Розвиток органів зовнішнього чуття», «Праця в дитячому садку», «Організація дитячих свят», «Грамота в дитячому садку», «Наука чисел у дитячому садку», «Дисципліна в дитячому садку», «Організаційна праця». Крім цього, зосереджено увагу на важливих питаннях: приміщення дитячого садка та його обладнання, порядок денний дитячого садка. Авторка врахувала досвід організації дошкільної справи в Англії, Америці, європейських педагогів (М. Монтесорі, Ф. Фребель, С. Холл).

Відзначаємо, що О. Дорошенко та В. Чередниченко прийшли до усвідомлення щодо важливості методу спостереження. О. Дорошенко пропонувала фіксувати результати спостереження за дітьми в спеціальних щоденниках, що давало змогу простежити динаміку змін та корегувати організацію виховного процесу. Ця книга була досить популярною серед дошкільних працівників і використовувалась вихователями як методичний посібник [60].

Аналіз напрацювань О. Дорошенко дозволяє стверджувати про суперечливі погляди на організацію дошкільного виховання. Спочатку вона відстоювала ідеї вільного виховання, національного дитячого садка. У контексті зміни поглядів у системі дошкільної освіти в УСРР у 20-х рр. ХХ ст. на шпальтах журналу «Шлях освіти» у статті «Сучасний дитячий садок» [63, с. 41 – 51]. різко критикувала систему вільного виховання. Відповідно до своїх нових поглядів обґрунтувала нові методи в роботі з дітьми, в основі яких лежали комуністичні завдання пролетаріату та які заперечували погляди Ф. Фребеля, М. Монтесорі [293, арк. 361]. Крім цього, пропонувала організувати роботу в садках за комплексами та планами вихователів [63]. Статті О. Дорошенко [62, с. 12 – 27; 63, с. 41 – 45; 61, с. 9 – 14] мали практичну спрямованість, що сприяли підвищенню якості педагогічного процесу та методичної роботи, були помічниками вихователям дошкільних закладів.

Питання дошкільного виховання у своїх працях розглядала Е. Яновська, яка обіймала посаду інспектора дошкільних установ ГоловоСоцВиху. Е. Яновська вважала, що виховання дітей має здійснюватися лише в колективі, у якому дитина відчуватиме себе частиною суспільства та не ставитиме власні інтереси вище інтересів держави. Найкращі умови для цього будуть створені в дитячому будинку, де дитина перебуває цілий день і «житиме в природньому колективі» [265, с. 1]. У праці «Дитячий будинок як історична необхідність» (1921) Е. Яновська закликала вихователів дошкільних установ до здійснення колективного виховання, заперечуючи індивідуальне, діяльність педагогів мала бути ідеалістичною, пов'язана з життям суспільства та країни [291].

Аналіз історичних джерел засвідчує, що науковий пошук визначення змісту, форм та методів роботи з дітьми дошкільного віку базувався на досвіді зарубіжних (М. Монтессорі, Ф. Фребель, С. Холл) і російських педагогів (Є. Тихєєва, Є. Фльоріна, Л. Шлегер, Н. Сакуліна, Ю. Аркін та ін.). Значний вплив мала праця М. Монтессорі «Метод наукової педагогіки» (1921) [136].

У 1920 р. опубліковано працю послідовника Ф. Фребеля С. Холла «Педагогіка дитячого садка» [241]. Учений у своїй праці аналізує роботу закладів за системою Ф. Фребеля та надає рекомендації щодо адаптації їх у тогочасну систему дошкільного виховання. Цінною, на наш погляд, є думка, висловлена С. Холлом, про те, що з дітьми мали працювати педагоги з вищою психолого-педагогічною освітою. На кожну дитину мала бути заведена «Книга життя та здоров'я», а науковцям та практикам слід ретельно вивчати життя дитини в дитячому садку [241, с. 64]. Уважаємо ці рекомендації цінними для організації роботи з дітьми та методичної роботи.

У праці «Організація дитячого садка та дитячого будинку» (1923) [229, с. 9] Є. Тихєєва порушує питання про важливість створення в дитячому садку педагогічної ради, розроблення загального плану роботи дошкільного закладу. У плані запропоновано висвітлювати такі питання: дитячий колектив (кількість, вік дітей); педагогічний і технічний колектив (кількість, розподіл обов'язків); будівля (розмір, кількість і призначення кімнат); розпорядок дня, вибір системи або програми виховання дітей залежно від складу вихованців і місця розташування закладу, його дидактичного забезпечення тощо. Це були своєрідні методичні наради, що мали проводитись щотижня. Є. Тихєєва наголошує на принципі системності побудови роботи в дитячому садку, а також необхідності ведення обліку роботи: протоколи батьківських зборів та педагогічних рад; медичні обстеження дітей; індивідуальні записи про кожну дитину в спеціальних індивідуальних зошитах; загальний щоденник закладу, що відображував усі головні сторони та моменти життя закладу.

Уважаємо цінною її пропозицію щодо необхідності систематичного відбору дитячих робіт, результатів їхньої праці та творчості, які

розміщувалися в спеціальній музейній кімнаті. Крім цього, у ній мали зберігатися всі матеріали, статистичні дані, протоколи, щоденники, діаграми, зразки дидактичного матеріалів, напрацювання педагогів тощо. З цього приводу констатуємо, що це був прототип сучасного методичного кабінету. Є. Тихеева наголошувала на необхідності організації однієї із форм методичної роботи – систематичної виставки результатів роботи дітей та педагогічних колективів [229].

Отже, маємо можливість стверджувати про необхідність актуалізації проблеми розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України.

Досліджуючи генезу організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) на II етапі (1924 – 1930) – новаційному, не можемо не відзначити вагомий вплив на формування організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах України наук рефлексології та педології (синтез педагогіки, психології та соціології). Ці напрями вивчали науковці О. Залужний, В. Протопопов, І. Соколянський та ін. [143, с. 137]. Прикметно, що з 1925 по 1932 рр. публікувався журнал «Український вісник експериментальної педагогіки та рефлексології», у якому розглядалися питання новітніх течій у педагогіці, психології, напрями рефлексології, педології та біхевіоризму.

Значний вплив на розвиток дошкільного виховання мали праці І. Соколянського, який обґрунтував систему обумовленої поведінки дітей. Для цього запропоновано систему роботи з дітьми на основі моментів, які передбачали формування основних життєво необхідних навичок. Обсяг навичок було визначено в «Пораднику по дошкільному вихованню» НКО (1927), а також дані методичні рекомендації щодо методів та засобів їх «прищеплення» [39, с. 38].

У 1925 р. керівниками Харківської досвідної педагогічної станції І. Соколянським і О. Залужним в українській педагогічній пресі запропоновано біологічний підхід у вихованні дітей дошкільного віку.

Уважаємо, що це були своєрідні методичні поради для вихователів дошкільних закладів. [80; 220; 221]. На думку О. Залужного, основи біогенетичного принципу виховання дітей було розглянуто Ф. Фребелем у середині XIX ст., проте з позиції індивідуального виховання, ураховуючи біологічні і спадкові особливості. Прикметно, що українські вчені розглядали біогенетичний принцип цілісно, відносно всього колективу дітей [78, с. 43 – 48].

Питання методичної роботи поширювались через методичні інструктажі, листи, інструкції, «Бюлетені НКО», «Матеріали ДНМК», порадики тощо. На сторінках періодичних видань «Шлях освіти», «Радянська освіта» публікувалися нормативно-правові документи щодо організації дошкільного виховання, результати досягнень науковців та досвід практиків, висвітлювалися проблеми розвитку дошкільного виховання за кордоном.

Е. Яновська вважала радянську рефлексологію та педологію основою «нових методів виховання». Провідним чинником формування «майбутнього будівника комуністичного суспільства» є соціальне оточення дитини, а провідним видом діяльності дітей дошкільного віку мала бути праця, яка сприяла б пристосуванню дітей до життя [268, с. 184].

Е. Яновська в статті «Про дошкільне виховання. Лист 1» (1925) наголошує на необхідності створення дошкільних закладів у сільській місцевості. Зауважувала, що навчання дитини слід розпочинати з раннього дитинства, а умови оточення мали виховувати в неї активність, самодіяльність, любов до праці та до колективних форм життя. Таке оточення може бути створене лише в дошкільній установі, що «навчає і дітей і матерів жити і працювати не лише для свого інтересу, але і для інтересу робітничо-селянської держави, яка потребує сильних активних будівників нового життя» [269].

На II етапі відзначаємо тенденцію побудови освітнього середовища на новаційних підходах. У 1925 р. опубліковано документ «Основні моменти організації дошкільної установи», у якому розглянуто особливості організації роботи в дошкільних установах відповідно до ідеологічних настанов III

Всеросійського з'їзду (1924) [293]. У дошкільних закладах передбачалося запровадження самоорганізації дитячого колективу, у процесі якої відбувалося набуття колективних навичок, підвищення активності дітей. Це означало, що діти мали створювати різноманітні комісії – «санкоми», які стежили та фіксували дотримання санітарно-гігієнічних норм, виконання поставлених завдань. Особливу увагу приділено трудовому вихованню. Крім догляду за кімнатними рослинами, роботи у квітнику, на городі, дошкільники мали самостійно працювати з інструментами по роботі з деревом, на столярних станках і виготовляти необхідне устаткування для роботи та життєдіяльності в закладі – поличок, ящиків, меблів. Дидактичним матеріалом для роботи з дітьми слугували лопатки, граблі, тачки, молотки, гвіздки. Також у роботі з дітьми було передбачено використання олівців, фарб, глини тощо. Ігрова діяльність дітей мала бути наповнена революційним змістом, гра розглядалася як засіб входження дітей у соціальне оточення. Не можемо не відзначити як позитивне той факт, що вивчення природи відбувалося в процесі спостережень, нескладних дослідів, екскурсій, роботи в куточку природи, на городі і квітнику тощо. Цілком закономірно, що література для роботи з дітьми була пронизана політичними ідеалізованими поглядами і так само закономірно, що використання казки заборонялося та вважалося, що вона «затемнює класову самосвідомість» дітей. Дошкільники мали брати активну участь у політичному та соціальному житті країни, відвідувати виробництва, підтримувати зв'язок з дитячим комуністичним рухом, бути учасниками політичних свят тощо [293, арк. 505 – 508].

Для впровадження основних положень цього документа планувалося організувати короткострокові курси з перепідготовки дошкільних працівників, про що зазначено в Методичному листі «Перепідготовка дошкільних робітників» (1925) [135]. Заклади дошкільного виховання розглядалися як культурні осередки, до яких могли звернутися недосвідчені працівники або батьки з будь-яким питанням про виховання дітей. З метою вивчення нових методів дошкільного виховання, формування нових форм та

принципів підходу до виховання дітей у праці перед вихователями ставилися такі завдання:

1. Ознайомлення дошкільних працівників з фабрично-заводським, сільськогосподарським виробництвом району, у якому функціював дошкільний заклад;

2. Ознайомлення з місцевими радянськими установами, особливо господарчими, що регулюють виробничу діяльність;

3. Ознайомлення з формами та умовами обміну досвіду [135, с. 3].

Це ознайомлення проходилося «дослідчим методом», шляхом відвідування виробництв з метою вивчення особливостей праці в кожній галузі народного господарства, що відображувалося в змісті роботи з дітьми.

У «Пораднику по соціальному вихованню» (1925) (розділ «Праця з дітьми дошкільного віку») визначалися ґрунтовні принципи дошкільної роботи [173], з якими мали ознайомитися всі учасники перепідготовки. Зміст роботи з дітьми дошкільного віку визначався єдиною метою дошкільного і соціального виховання – виховання громадянина, комуніста. Роль педагога передбачала виховання в дітей соціальних звичок; здійснення фізичного, естетичного виховання, інтелектуального виховання; особливу увагу приділено праці як засобу виховання дітей дошкільного віку [173].

У Методичному листі «Перепідготовка дошкільних робітників» (1925) [135, с. 7] визначено за необхідне здійснювати огляд наявного досвіду дошкільних закладів. Форма обліку передбачала запис у щоденних карточках, з подальшим їх аналізом та відстеженням змін у педагогічному процесі, поведінці, зацікавленості дітей залежно від дій вихователів. Окремою формою визначено самооблік дітей своєї діяльності шляхом організації зборів, нарад, комісій з перевірки, видавання часопису (у вигляді малюнків, поробок дітей). Принагідно зазначимо, що це було непосильно та незрозуміло дітям дошкільного віку [135, с. 8]. Одночасно з цим учасники перепідготовки вивчали літературу з досліджуваних питань. Усі матеріали щодо обліку праці,

діаграми, тези доповідей зберігалися, а після завершення перепідготовки організовувалась виставка.

Методичний лист (1925) спрямовував перепідготовку безпосередньо під час роботи з дітьми та у вигляді курсів. Загалом уся підготовка повинна мати характер самоосвіти. Термін підготовки, кількість годин для неї не зазначалися та не обмежувались. За результатами курсів проводились конференції. Примірна програма з перепідготовки дошкільних працівників мала такий зміст (Короткотривалі курси – 40 днів по 6 годин, усього 240 годин):

- курс політично-виробничий: основи марксизму (20 год); історія РКП Ленінізм та сучасна праця партії шляхом обслідування установ району (15 год); студіювання класово-виробничого оточення, виробництв, сільськогосподарських, кущових радянських організацій тощо (60 год);

- курс педагогічний: основи рефлексології та соціальної педології (25 год); методи дослідження дитячого колективу (20 год); практика дошкільних установ (методика) (60 год); перегляд оповідань, пісень, ігор, придатних до нових методів (гурткова праця) (40 год) [135, с. 10].

Метою перепідготовки було не тільки підвищення кваліфікації працівників у процесі роботи, а й одночасна реорганізація та покращення роботи в дошкільних закладах. Для проведення перепідготовки дошкільні працівники поділялися територіально на групи. У кожному районі збиралося районне бюро в складі 3-х осіб. Для керування всією роботою створювалось центральне бюро, куди входили по одному представнику з району: представник наукової станції, спілки, соцвідділу і жінвідділу, а також завідувач досвідного садка. У всіх районах праця починалася зі щоденного обліку праці та ознайомленням з новими методами роботи з літератури. Кожного тижня працівники збиралися у своєму районі для доповідей, виносили на обговорення сумніви та питання, що виникли в процесі перегляду роботи. Крім цього, кожен район отримував від центрального бюро педагогічно-наукове завдання щодо розроблення нових методів роботи. Чотири рази на місяць у центрі проводились пленарні збори всіх районів. Двічі на місяць на

зборах представники районів доповідали про досягнення та виносили на обговорення принципові питання. Двічі на місяць на пленарних зборах читалися лекції запрошеними лекторами [135, с. 11].

За аналізом питань, що розглядалися на рівні району, тематикою лекцій та педагогічно-наукових завдань можна простежити зміст методичної роботи з працівниками дошкільних закладів: участь дітей у будівництві життя дошкільного закладу, форми зв'язку з підприємствами, участь дітей у політичних святах, формування в дітей реалістичного світогляду – через дослідження в природі та реалістичні оповідання, комплексність у дошкільних установах, організація фізичного виховання в умовах нової праці, художнє виховання в побуті дитячого закладу. Вивчалися основи марксизму, рефлексологія, анатомо-фізіологічні особливості дошкільного віку, методи вивчення дитини та колективу. Зміст методичної роботи відображувався в завданнях методичної роботи з вихователями: перегляд дитячої літератури з погляду придатності формування в дітей реалістичного світогляду, перегляд форм дитячої праці та ігор, організація форм дошкільної праці в сільській місцевості, організація фізичного виховання дітей дошкільного віку тощо.

Студіювання змісту Методичного листа «Про перепідготовку дошкільних працівників» (1925) дозволило виокремити форми методичної роботи: самоосвіту, вивчення «передового» досвіду, курси перепідготовки, консультування, конференції, лекції, підготовку індивідуальних та колективних доповідей, виставку, огляд методичної та дитячої літератури та ін., а також простежити принципи методичної роботи: комплексності, системності, максимальної цільовизначеності, актуальності змісту, колективного характеру та ін.; і функції: прогностичну, моделювальну, координувальну, пропагандистську, що включали принципово нові положення щодо здійснення освітнього процесу в дошкільних закладах відповідно до вимог суспільства, виправлення недоліків у роботі дошкільних працівників тощо.

Загальновідомо, що погляди С. Русової були засуджені радянською владою як націоналістичні, а її праці заборонені. Відомі праці С. Русової були опубліковані за межами України. У розвідці «Теорія і практика дошкільного виховання» (1924) наголошено на важливості середовища та оточення, у якому росте дитина, значення підготовки вихователів до роботи з дітьми. Книга містить практичний матеріал для педагогів, завдання, анкети для вивчення дітей, добірка літератури для роботи вихователів тощо [206]. У праці «Нові методи дошкільного виховання» (1927) розкрито завдання дошкільного виховання, висвітлено характеристику вікових періодів розвитку дітей, особливості організації роботи з дітьми дошкільного віку, а також надано орієнтовну програму підготовки педагогів для дитячих садків [205]. Ми повністю поділяємо думку О. Пшеврацької, що ці праці з упевненістю можна назвати першими українськими підручниками дошкільної психології і педагогіки [195, с. 32].

На формування організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах України у 20-х рр. ХХ ст. вплинула робоча книжка «Дошкільне виховання», опублікована в 1927 р. [270]. Її автори Е. Яновська, Н. Панченко, Х. Рабинович розробили виробничий план роботи в дошкільних закладах, який розподілено на триместри – осінній, зимово-весняний, весняно-літній у взаємозв'язку з основними елементами виховання: природа як чинник реалістичного світогляду, праця – як виробнича база, суспільство – як форма організованого колективного життя. Крім цього, у посібнику вміщені методичні вказівки до основних моментів дошкільної роботи: поведінка дитини, яку обумовлює оточення (чим раніше дитина буде включена в організований процес, пристосований до її оточення, тим швидше вона буде розвиватися, тим легше дати її поведінці пролетарсько-класову спрямованість); дитина як член колективу (ступінь організованості дітей як окремих осіб залежить від того, як організовано колектив; «колектив переважає особу»); організація дитячого колективу (здійснюється за двома вертикалями: групування дітей педагогами відповідно до віку та загального

розвитку та самостійна організація дітей навколо спільної теми, трудової діяльності, яка стимульована дидактичним матеріалом вихователів); принципи будови виробничого плану (групування дітей відповідно до віку; єдиний колектив; єдиний виробничий план, що ґрунтується на цілісному підході до дитини, до дитячого колективу, цілісного підходу до завдань та мети соціального виховання, але при цьому враховувати дозування та навантаження на дітей залежно від їхніх можливостей). Авторами заперечувалось «вільне виховання», наголошено, що вся поведінка формується під впливом «дієвих сил соціального оточення», кожна «виховна» навичка набувається лише внаслідок певного впливу організованих і неорганізованих умов життя [270, с. 5 – 9].

Розробники робочої книжки зазначали, що облік педагогічної роботи і взагалі всієї діяльності дитячого садка – надзвичайно важливий момент у справі просування дошкільного виховання та покращення методів роботи. Наголошено на необхідності вивчення оточення дитини вдома і найближчого оточення. Кожному педагогові необхідно вести журнал щоденної роботи з дітьми [270, с. 25]. У кінці триместру організовували виставку для ознайомлення з роботою дитячого садка. Ця виставка мала бути синтезом усієї здійсненої роботи дитячого садка за триместр, аналізом основних моментів педагогічної діяльності. У записах та діаграмах висвітлювались матеріали, які б давали яскраве уявлення про все життя дитячого садка: досягнення садка; про ріст та розвиток дитячого колективу; про якість і кількість прищеплених дітям навичок; презентували роботи дітей з малювання, ліплення, календарі, колекції тощо. Е. Яновська зазначала, що такі виставки мали відображати ступінь виконання наміченого плану та ступінь відображення сучасності, а також досягнення в громадсько-виробничій роботі. Виставка мала бути не тільки обліком життя дитячої установи, мала педагогічне та громадське значення, а також вела до підвищення інтересу населення до дошкільного виховання [270, с. 26].

Науковці харківської центральної досвідно-педагогічної станції Управління соціального виховання НКО УРСР розробили та опублікували працю «Дошкільне виховання. Матеріали до poradnika» (1928) [65]. У передмові наголошено на необхідності методичної збірки для педагогів дошкільних закладів, у якій представлено досвід роботи досвідних дитячих садків та надано методичні рекомендації щодо змісту, форм і методів роботи з дітьми, планування та обліку роботи тощо. У проекті програми представлено 5 розділів: сучасний стан «дошкільництва»; статут дошкільних установ; зміст та обсяг праці дитячого садка; проект програми; гігієнічне виховання; планування й облік праці та додатки. Проект програми був спрямований на формування в дітей дошкільного віку навичок, що ґрунтувалися на адаптованій теорії ланцюгової методики І. Соколянського, розробленої для роботи з сліпоглухоніми дітьми [43, с. 231]. Проект програми розглядався під час II Всеукраїнської конференції дошкільних працівників у 1928 р. та був визначений як «умовна робоча гіпотеза, яка потребує перевірки та доопрацювання» [234, с. 268]. Було визначено, що дітей необхідно розподіляти на три групи відповідно до віку. Проект мав два розділи: перший – програмові вимоги для дітей; другий – особливості організації дитячого колективу. Опорним та масовим дошкільним закладам під керівництвом досвідних станцій було дано завдання впровадити проект програми в практику роботи. У додатках «Матеріалів до poradnika» запропоновано покажчик літератури, зазначено, як ним користуватися та з чого починати роботу. Наголошено, що вихователь повинен бути знайомий з сучасною педагогічною літературою та з «цінними працями дореволюційної педагогіки» [65, с. 117]. Проект програми містив методичні рекомендації для вихователів щодо роботи з дітьми, орієнтував їх на коло навичок і вмінь дітей дошкільного віку. На нашу думку, він мав певні недоліки: зміст роботи з дітьми був досить обмежений; робота вихователів зводилася практично лише до формування обов'язкових трудових навичок; часто завдання були непосильними для дітей дошкільного віку; поза увагою залишалась ігрова діяльність, ініціативність, творчість дітей;

пропонувалися складні форми організації для дітей – комісії, ланки, збори [298, арк. 46].

Отже, збірка «Дошкільне виховання. Матеріали до poradника» (1928) певним чином вплинула на розвиток методичної роботи. Уважаємо, що це були методичні рекомендації щодо організації роботи в дошкільних закладах, якими як робочою гіпотезою користувалися педагоги. У 1930 р. науковцями УНДІПу прийнято рішення про заборону використання цих матеріалів у роботі з дітьми дошкільного віку з огляду на зазначені вище недоліки [297, арк. 44].

Таким чином, констатуємо, що формуванню організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах України сприяли результати наукових напрацювань у галузі педагогічних та психологічних знань, медицини та практичного досвіду, розроблення методичних листів щодо організації роботи з дітьми та методичної роботи в дошкільних навчальних закладах.

Упродовж III етапу (1930 – 1938) – системоутворювального – на сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника» науковці та практики систематично публікували статті, що були своєрідним методичним супроводом для вихователів [10; 38; 49; 115]. Відзначимо праці методичного характеру: «Готування дошкільних працівників для літніх майданчиків», (1930) [50], «Масове готування дошкільних працівників» (1931) [40], «Математика в іграх дошкільника» (1931) [130], «Робота дошкільної установи влітку (старша група)» (1933) [202], «Математичні ігри та приладдя в дитячому садку» [271] та ін.

Важливим чинником активного розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах були педагогічні консультації. На сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника» упродовж 1931 р. розглядалися питання про цю форму роботи. Консультаційними мали стати організовані інспектурою народної освіти педолого-педагогічні кабінети у великих містах УСРР. Їх завдання – надати батькам дошкільників та

громадськості поради щодо організації дошкільних закладів, а також стати методичними консультпунктами в педагогічній повсякденній практиці для закладів. Планувалися такі розділи кабінету: організаційний (інформація про будівництво приміщення, зразки проєктів будівель дитячих садків, норми будівлі, кошторис, обладнання для закладів, зразки іграшок, меблів, одягу, норми харчування, режиму дня тощо); методичний (планування та облік роботи, види дитячої діяльності, обладнання кімнат, іграшки для дітей, книги, журнали, дитячі роботи тощо); розділ роботи з батьками (методичний матеріал щодо гігієни дитини вдома, харчування, режим дня, дозвілля, зразки куточку для дитини вдома, форми дитячої праці вдома, література для батьків тощо); розділ підвищення кваліфікації (для педагогів матеріали бібліографії, вказівками про заочні курси тощо). У кабінеті організувалась бібліотека для педагогів, батьків, курсів підвищення кваліфікації. Кабінети організували методичну комісію зі складу практиків, яка опрацьовує окремі форми методичної роботи (план організації свята тощо) [133, с. 32 – 35].

У 1932 р. науковцями та практикаками було підготовлено низку проєктів програм з різних розділів для дошкільних закладів. Автори програм презентували свої проєкти в педагогічній пресі, зокрема на сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника»: «Програма громадсько-політичного виховання в дошкільних закладах» [188]; «Проєкт програм для дошкільних закладів (знайомство з виробництвом й набуття політехнічних навичок та вмінь)» [190]; «Проєкт програми знань з природознавства» [193]; «Проєкт програми з фізичного виховання в дитячому садку» [192]; «Проєкт програми з математичної грамоти для дошкільних установ» [191]. Відзначаємо, що вони були певними методичними рекомендаціями для педагогів дошкільних закладів. У програмах розкрито особливості організації педагогічного процесу, зосереджено увагу на методах та формах роботи з дітьми, уточнено зміст та обсяг знань, умінь і навичок дітей відповідно до вікових груп, окреслено методичні вказівки для вихователів.

Отже, спільна діяльність науковців та практиків у розробленні проєктів програм сприяла розвитку напряму методичної роботи як розв'язання актуальних освітніх проблем у творчих групах.

У 30-х рр. ХХ ст. основним напрямом системи народної освіти було політехнічне виховання. З метою визначення особливостей політехнічного виховання та можливих форм роботи з дітьми дошкільного віку в 1932 р. опубліковано методичний лист «Політехнічне виховання в дошкільній установі» [32]. Завданням методичного листа – популяризація основ політехнізму в дошкільному вихованні. Робоча група (П. Волобуєв, А. Горова, С. Соловей, В. Герценштейн, Т. Губенко, О. Петренко, В. Ікрянська, Т. Кельнер, О. Богданова) розробила та опублікувала «Проєкт програми для дошкільних закладів з галузей: знайомство з виробництвом і набуття політехнічних навичок та вмінь» [190, с. 14 – 18], у якому зосереджено увагу на трудовій діяльності дошкільників. Крім програмового обсягу знань, умінь та навичок для дітей дошкільного віку, у Проєкті представлено методичні вказівки для вихователів щодо особливостей організації трудової діяльності з дітьми. Крім занять, організовувалась робота в спеціально створених «робочих кутках», робочих кімнатах, організовувались екскурсії на виробництво. Прикметно, що для проведення таких занять запрошували фахівців з різних галузей виробництва. Під час планування роботи вихователі брали за основу «організуючі моменти», тобто організацію життя дітей за певний відрізок часу. В основі цього лежало формування в дітей навичок (формування системи знань та вмінь нівелювалося). На сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника» з'явилася низка статей науковців та практиків, що ставали методичними вказівками для вихователів з проблеми здійснення політехнічного виховання дітей дошкільного віку [31; 79; 115; 265].

У 1932 р. видано «Програму для дошкільних закладів», яка мала забезпечити виховання в дітей класово-пролетарської спрямованості і свідомості через ознайомлення з навколишнім суспільним життям та працею [187, с. 17]. У програмі розглянуто особливості розвитку дітей дошкільного

віку. Програма складалася з двох частини: перша – здійснення педагогічного процесу за видами діяльності, друга – здійснення педагогічного процесу за «організуючими моментами». Змістом програми передбачено розділи: «Ідейно-політичне виховання дітей дошкільного віку», «Елементи природознавства в дошкільних закладах», «Політехнічне виховання в дошкільних закладах», «Фізичне виховання», «Музичне виховання», «Образотворча діяльність», «Розвиток мови та грамоти», «Математична грамота», «Гра в дошкільному закладі». Кожен розділ програми включав: 1) пояснювальну записку, що була «методологічною настановою» для визначення основних форм роботи в дошкільному закладі; 2) програмовий матеріал, у якому визначено зміст та обсяг роботи з дітьми; 3) методичні зауваження, що містили основні вказівки щодо засобів роботи з дітьми [187, с. 20]. У другій частині програми визначено однакову тематику для всіх вікових груп на чотири квартали відповідно до пори року. У тематиці «організуючих моментів» увагу зосереджено на суспільно-політичному та політехнічному вихованні [187]. Отже, «Програма для дошкільних закладів» (1932) визначала зміст, методи та форми роботи з дітьми. З метою надання вихователям методичної допомоги щодо виконання вимог програми за наказами НКО організувалися короткострокові курси з перепідготовки дошкільних працівників, обов'язкові для всіх педагогів конференції, наради в усіх областях. Ця діяльність відображалась у пресі, зокрема на сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника» знаходимо досвід організацій таких форм роботи.

У 1932 р. у РСФРР опубліковано працю «Організація масової методичної роботи з дошкільного виховання» [148], де розглянуто особливості роботи методичних об'єднань, фахових гуртків, визначено обов'язки завідувачок дошкільних закладів щодо здійснення методичної роботи, охарактеризовано роль опорних дитячих садків, конференцій, нарад у здійсненні методичної роботи в дошкільних закладах. Для молодосвідчених вихователів масова методична робота мала навчальний характер, а для

досвідчених педагогів – колективна поглиблена теоретична робота та апробація на практиці актуальних проблем дошкільної педагогіки [148 с. 9]. Цей підручник використовувався і в УСРР, адаптовані матеріали до системи дошкільного виховання висвітлювали науковці та практики на сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника» (1931 – 1941).

У 1933 р. науково-методичним сектором НКО опубліковано книгу «Робота дошкільної установи влітку», у якій окреслено завдання навчально-виховної роботи на літній квартал для дітей старшої групи, представлено орієнтовний план роботи на 4 літні періоди (1 – 25 червня, 25 червня – 20 липня, 20 липня – 5 серпня, 5 – 31 серпня). Для кожного терміну визначено основні завдання, програмовий матеріал, зміст та форми роботи. А також у посібнику окреслено громадсько-педагогічну роботу педагогічного колективу влітку [202].

Після скасування «Програми для дошкільних закладів» (1932), НКО УСРР затвердив у 1935 р. «Програму і внутрішній розпорядок дитячого садка» за редакцією О. Дорошенко. Програма складалася з таких розділів для чотирьох вікових груп: «Громадське виховання», «Фізичне виховання», «Гра», «Художнє виховання», «Малювання, ліплення, та трудові заняття», «Розвиток мови та заняття з книгою та картинкою», «Початки знань про природу» «Грамота», «Розвиток первинних математичних уявлень і навичок», «Внутрішній розпорядок роботи у дитячому садку». До розділів були написані пояснювальні записки [189].

І. Улюкаєва, аналізуючи програми 1932 та 1935 рр., відзначає принципові зміни нової «Програми і внутрішнього розпорядку дитячого садка» (1935), а саме: розділ «Ідейно-політичне виховання» трансформовано в розділ «Громадське виховання», що передбачало лише виховання «громадської» культури поведінки дитини та ознайомлення з навколишнім світом та явищами суспільного життя; вилучено розділ «Політехнічне виховання», частина змісту якого була вміщена в розділі «Малювання, ліплення та трудові заняття»; додано розділ «Гра», яку визнали основним

видом діяльності дітей дошкільного віку; у розділі «Розвиток мови та заняття з книгою та картинкою» розвиток мови розглядався у взаємозв'язку із загальним розвитком та мисленням дитини; наголошено на необхідності врахування особливостей та рівня розвитку дітей відповідно до вікової групи; рекомендувалося використовувати казку в роботі з дітьми; педагогічний процес мав будуватися так само на «організуючих моментах», проте тематику мав визначати вихователь відповідно до програмового матеріалу [234, с. 287 – 290].

Особливо цінною на цьому етапі була праця Ц. Штарк «Організація та зміст роботи зразкової дошкільної установи», опублікована в 1934 р. (м. Харків) [263]. Завдання зразкового садка полягали у висвітленні кращого досвіду роботи «... з усіх моментів педагогічного процесу та громадсько-політичної роботи з батьками на виробництві, серед населення. Зразковий дитячий садок повинен в першу чергу піднести якість своєї педагогічної роботи, щоб уся вона, в усіх розділах стала зразковою» [263, с. 3]. Серед завдань також були: показ найкращих зразків роботи масовим закладам, підвищення рівня якості педагогічної роботи, застосовуючи в практиці повсякденної роботи перевірені методи комуністичного виховання дошкільника.

Для реалізації завдання, що стояли перед зразковими дитячими садками, був забезпечений постійний зв'язок з обласними педагогічними станціями, дошкільними відділами педагогічних ЗВО, технікумів, народних інститутів. Педагогічний колектив такого закладу брав участь у перевірці нових програм, розробці окремих методичних питань за дорученням НКО та відділу народної освіти.

Ці заклади обирав відділ народної освіти разом з кращими педагогами-дошкільниками та представниками громадських професійних і господарчих організацій серед дитячих садків, що мали найкращі показники у виховній та громадсько-педагогічній роботі. Матеріальна база та заробітна плата працівників значно відрізнялися від масового садка. Персонал підбирався

дуже ретельно. Обов'язковою вимогою була належна педагогічна освіта та стаж роботи. У дошкільному закладі передбачена штатна одиниця завідувача педагогічною частиною, ця посада вимагала наявності, окрім вищої спеціальної освіти, певного практичного та методичного стажу [263, с. 4]. Обов'язки завідувача педагогічної частини передбачали: відвідування занять у групах кожного педагога; керівництво розробкою методичних питань, що розглядалися на педагогічних нарадах; надання консультацій та здійснення інструктажів для працівників садка; допомогу вихователям у розробці змісту та методики кожного зразкового заняття; плануванні роботи, її організації та обліку; проведення зразкових занять та підвищення кваліфікації працівників; підготовка колективу до роботи з відвідувачами установи; виголошення доповідей на батьківських зборах та на виробництві. Педагогічний колектив під керівництвом завідувача педагогічної частини систематизував досвід свого садка та висвітлював його в пресі. Тобто це була посада сучасного вихователя-методиста закладу дошкільної освіти.

У зразковому садку організовувався педагогічний кабінет, що був центром усієї консультативної та педагогічної роботи. У ньому розміщувалась: постійно діюча виставка кращих зразків роботи дітей, дидактичного матеріалу, різні настільні ігри, конструкторський матеріал, будівельний матеріал, зразки найкращого устаткування, рекомендована дитяча література, різні методичні розробки, форми планування та обліку, зразки заповнених схем для дослідження родинного життя дітей, зведення цих даних тощо. Весь матеріал систематизовано за розділами програми, з відповідними поясненнями, з рекомендованою літературою до кожного розділу та окремо літературою для малокваліфікованих працівників. Організовував такий кабінет та керував ним завідувач садка. Але до роботи створення та устаткування кабінету долучався весь педагогічний колектив. Усі матеріали методичного кабінету використовувались під час доповідей на кущових зборах, методичних нарадах, консультаціях. Інколи їх пересилали в

далекі колгоспи, представники яких не мали можливості приїхати й ознайомитися з роботою такого садочка [263].

У кабінеті організовувалась бібліотека, у якій ретельно підбиралася методична, педагогічна та дитяча література. До окремих книжок додавалися стислі нотатки та рецензії, що мали орієнтувати читача в змісті книги. Крім цього, у бібліотеці містилися вирізки з газет, у яких висвітлювалися питання дошкільного виховання. Час від часу педагогічний колектив організовував пересувну бібліотеку для більш віддалених дошкільних установ. У кабінеті був куток пропаганди, де збирали агітаційні гасла, тези доповідей на виробництвах, зразки планової роботи з неорганізованим населенням. Уважаємо, що це був яскравий приклад сучасного методичного кабінету в закладі дошкільної освіти. У зразковому дошкільному садку активно розвивалася методична робота. Педагогічний колектив брав участь у теоретичному опрацюванні та аналізі програм для дошкільних установ та їх практичній перевірці. Для цього кожен розділ доручався для опрацювання окремим педагогам. Вони опрацьовували окремі питання з методики проведення різних занять з дітьми: методику навчання дітей грамоти, дослідницьку роботу в «живому» куточку, антирелігійне та інтернаціональне виховання в дитячому садочку тощо. Після опрацювання цих питань педагоги звітували про результати роботи на педагогічних нарадах, а після обговорення матеріали доповіді популяризувалися серед дошкільних працівників на методичних об'єднаннях, конференціях [263, с. 9]. Кожен зразковий садок планував роботу з масовими дошкільними установами із чітким зазначенням форм та методів. Такими формами були: зразкові заняття, консультації з окремих питань дошкільної педагогіки, педагогічний практикум, масова методична робота, конференції, наради, методичні об'єднання тощо. Щоб не порушувати усталений розпорядок закладу, зразкові заняття, консультації проводились не частіше ніж раз на десять днів, проходження студентами практики – 3 – 5 днів на місяць, відвідування педагогів з інших закладів – один раз на тиждень. Показ роботи садка здійснювався за планом, складався

календар відвідувань. У першу чергу роботу показували педагогам без достатнього педагогічного досвіду, тим, хто прослухав короткотермінові курси, а потім уже іншим педагогам району [263]. Отже, пропаганда правильно побудованого педагогічного процесу серед педагогічної спільноти, висвітлення досвіду, організація виставок, семінарів та інших заходів дозволили зразковому дитячому садку бути в центрі уваги громадськості, підприємств, колгоспів, відділу народної освіти та розвитку методичної роботи зокрема.

У 1935 р. опубліковано «Положення про роботу районного дошкільного інструктора» (РСФРР) [165]. Дошкільний інструктор обирався з числа найкращих педагогів, мав фахову освіту, стаж роботи не менше двох років, з них – не менше одного з дітьми дошкільного віку, призначався завідувачем районного відділу народної освіти. Його основними завданнями були: чіткий контроль за плануванням та виконанням педагогічної роботи з дітьми, підготовкою вихователів до занять; консультування працівників дошкільних закладів з питань роботи з дітьми, планування та обліку роботи, організації та методиці роботи над окремими розділами програм. Дошкільні інструктори систематично організовували педагогічні засідання, конференції, наради на базі дитячих садків. Організовувалася масова методична робота: створення методичних об'єднань, семінарів, педагогічні консультації, лекції, виставки з питань дошкільного виховання, виставки дитячих робіт, гуртків для різних категорій працівників. Для виконання великої кількості зазначених обов'язків дошкільний інструктор долучав до роботи суспільних інструкторів з числа найбільш досвідчених завідувачок дошкільних закладів та досвідчених педагогів [165, с. 4 – 7].

На основі рішення ЦК ВКП(б) від 4 липня 1936 р. «Про педологічні викривлення в системі наркомпросів» зазначено на необхідності організувати методичне керівництво всіма ланками дошкільної освіти для надання конкретної допомоги працівникам дитячих садків. До цього часу увага була сконцентрована на середовищі дитячого садка і мало уваги приділено

методиці роботи з дітьми, використанню кращого досвіду роботи. Відповідно до цього рішення у РСФРР опубліковано працю «Вказівки до організації та змісту методичного керівництва дитячими садками» [232], яка використовувалася і в Україні. На основі її змісту здійснювалось керівництво в дитячих садках у другій половині 30-х рр. ХХ ст. Визначено функції контролю в методичній роботі, що здійснювалась безпосередньо завідувачами дошкільних закладів та дошкільним інспектором відділу народної освіти [232]. Їхні обов'язки та зміст роботи висвітлювали науковці та практики на шпальтах журналу «За комуністичне виховання дошкільника» (1931 – 1941).

На сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника» (№ 10, 1937) знаходимо статтю «Вказівки щодо організації та змісту методичного керівництва дитячими садками» [110]. Методичну допомогу вихователю має отримувати від свого безпосереднього керівника. Керівник повинен знати слабкі та сильні сторони кожного вихователя, особливості його роботи з дітьми та здійснювати консультування. Значне місце в роботі завідувачки повинні займати допомога педагогам у їхній підготовці до роботи з дітьми, вирішення поточних методичних питань, організація занять, проведення прогулянок, обговорення окремих прийомів роботи. Особливе значення для підвищення якості роботи дитячого садка мали педагогічні наради, під час яких можуть вирішуватися питання: конкретні питання по роботі з дітьми, використання кращого досвіду роботи, доповіді педагогів про їхню роботу з дітьми; обговорення статей та літератури з питань дошкільного виховання. Кожен працівник дитячого садка, зокрема й завідувач, мав систематично займатися самоосвітою, проходити курси, мати педагогічну освіту, відвідувати гуртки з методик, методичні об'єднання, дошкільні кабінети кращих садків [110, с. 27 – 28].

Керівництво методичною роботою в дитячих садках також здійснював дошкільний інспектор районного відділу народної освіти. У його обов'язки входив контроль над усією роботою дитячих садків, ознайомлення педагогічних колективів з кращим досвідом роботи. Інспектор мав надавати

необхідну організаційну та методичну допомогу, не порушуючи «єдиначальності» завідувачки дитячого садка. Він мав бути добре обізнаним в адміністративно-господарських питаннях роботи закладів і надавати допомогу у вирішенні проблем, що виникають. У кожному закладі був журнал для записів інспектора, де фіксувались результати його перевірки, надання пропозицій і наслідки перевірки їх виконання. Інспектор мав добре знати роботу дитячих садків свого району, роботу окремих педагогів і завідувачів, насамперед допомагати і керувати роботою того дитячого садка, де недостатньо забезпечене керівництво з боку завідувачки, одночасно вживаючи заходів для підвищення кваліфікації такої завідувачки або її заміни на більш кваліфікованого й досвідченого керівника. У наданні методичної допомоги дитячим садкам інспектор керувався рекомендаціями, наданими методичними кабінетами, при цьому не перекладаючи на них свої обов'язки. Перед методичними кабінетами з 1937 р. було поставлено завдання – надавати систематичну допомогу в методичній роботі педагогам дитячих садків. Представники методичних кабінетів організовували індивідуальні та групові консультації, гуртки, семінари, цикли лекцій та бесід з окремих питань, пересувні виставки, допомогу в роботі з методичною літературою, здійснювали заохочення до постійного підвищення професійної кваліфікації. Відділ народної освіти систематично керував роботою методичних кабінетів, затверджував їхні плани роботи, здійснював облік [110, с. 24 – 25].

У публікації охарактеризовано роботу методичних об'єднань, діяльність яких часто обмежувалась обговоренням готових планів роботи з дітьми і тем (комплексів) для роботи дитячого садка, що заважало розвитку ініціативи вихователів і сприяло тому, що підготовка їх до роботи з дітьми зводилась до списування готових планів роботи, що поширювались на методичних об'єднаннях. Центром роботи дитячого садка мала стати виховна робота з дітьми, особливо важливо, щоб на методичних об'єднаннях вихователі ділилися досвідом своєї роботи, обговорювали питання роботи з дітьми: яким чином можна забезпечити творчий розвиток дітей під час ліплення,

малювання, в іграх, як виховувати охайність, бережливе ставлення до речей, виховання дружби, організація ігрової діяльності взимку на території садочку тощо. Вихователі представляли доповіді інструктивного та теоретичного характеру, що розширюють кругозір, і творчу ініціативу в роботі з дітьми, сприяли читанню літератури. Доповіді мали бути підкріпленні демонстрацією дитячих робіт, невеличкими виставками з окремих питань [110, с. 26].

Працівники методичного кабінету (міського та районного) повинні були добре знати кращі дитячі садки і кращих педагогів свого району та вміти використовувати їхній досвід. Вони надавали допомогу всім працівникам дитячих садків та завідувачам, проводили індивідуальні консультації, групові консультації, лекції, бесіди, групові гуртки, семінари, організували пересувні виставки, рекомендували методичну літературу, надавали рекомендації щодо проведення педагогічних рад у дитячих садках, стимулювати педагогів до постійного підвищення кваліфікації та педагогічної майстерності [110, с. 28].

Наказом заступника НКО УРСР Ф. Редька від 7 серпня 1938 р. № 3235 затверджено «Статут дитячого садка» та «Посібник для вихователя дитячого садка» (програмно-методичні вказівки). Наказ зобов'язував завідувачів обласних, міських та районних відділів народної освіти посилити контроль за роботою дитячих садків, забезпечувати конкретну допомогу завідувачам та вихователям дитячих садків у їх почесній та відповідальній роботі. Кожен дитячий садок мав проводити свою роботу на основі «Статуту дитячого садка» і програмно-методичних вказівок, затверджених НКО УРСР [176, с. 3 – 5].

У «Статуті дитячого садка», крім загальних положень, були підрозділи про порядок відкриття дитячих садків; структуру дитячого садка; порядок прийому дітей; керування дитячим садком: права та обов'язки керівника, вихователя; лікаря, завідувача господарства, технічного персоналу; положення про батьківський комітет; штати, порядок фінансування дитячого садка і порядкування його майном. У «Посібнику для вихователя дитячого садка» (програмно-методичні вказівки) передбачено розділи, присвячені

питанням фізичного виховання, гри, малювання, ліплення і заняття з іншими матеріалами, музичного виховання, ознайомлення з природою, розвитку мовлення, початкових математичних уявлень у дітей дошкільного віку. У додатках подано перелік основного обладнання для занять з фізкультури, орієнтовний репертуар до розділу «Музичне виховання», список предметів, потрібних для проведення занять з музичного виховання; художня література для дітей дошкільного віку [176].

Отже, у «Посібнику для вихователя дитячого садка» (програмно-методичні вказівки)» (1938) сформульовано теоретичні, організаційні та методичні основи діяльності дитячих садків в Україні. Аналіз досліджень, присвячених питанням розвитку методичної роботи та програмно-методичного забезпечення системи дошкільного виховання в другій половині ХХ ст., Л. Гаращенко, О. Літченко, Ю. Сирової, Т. Степанової, Н. Фроленкової та ін. дозволяє констатувати, що «Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка» (1938) слугували основою становлення та розвитку системи методичної роботи на найближчі десятиліття.

Постанова РНК УРСР від 13 листопада 1937 р. «Про керівництво дитячими садками, що їх передано господарським наркоматам» передбачала введення в усіх районних відділах посади інспектора дошкільного виховання, починаючи з 1938 р. Завідувачки дошкільних закладів повинні мати відповідну освіту: загальну освіту середньої школи, спеціальну освіту річних курсів та стаж роботи мінімально два роки [166, с. 22].

Отже, активному розвитку методичної роботи впродовж визначеного III етапу (1930 – 1938) сприяли теоретичні напрацювання науковців та практиків у галузі дошкільного виховання, розроблення програмно-методичного забезпечення, унормування посадових обов'язків щодо здійснення методичної роботи, відкриття дошкільних методичних кабінетів, започаткування методичних об'єднань як ефективної форми методичної роботи.

Аналіз та узагальнення джерельної бази дослідження генези організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) дозволило визначити, що методична робота слугувала основою вдосконалення практики роботи дошкільних закладів у досліджуваній період. Подальшого вивчення потребує досвід реалізації змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст.

Висновки до розділу 2

На основі виокремлених критеріїв (особливості державної освітньої політики, соціально-економічного розвитку, нормативно-правової бази, науково-методичного підґрунтя суспільного дошкільного виховання) визначено етапи розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах на: I етап – пошуковий (1920 – 1923); II етап – новаційний (1924 – 1929); III етап – системоутворювальний (1930 – 1938).

З'ясовано, що на першому, пошуковому, етапі (1920 – 1924) характерною ознакою стала актуалізація проблеми розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України. Увагу держави до розв'язання проблеми підтверджено нормативними документами, що визначали зміст, завдання й форми організації роботи в дошкільних навчальних закладах. Реалізація цих завдань відбувалася під час проведення курсів, семінарів, конференцій, діяльності комісій на базі дошкільних навчальних закладів. Методичне керівництво дошкільних навчальних закладів здійснювалось Центральним Комітетом Соціального виховання, науково-педагогічним та організаційно-інструкторським відділами, інспектурою НКО через декларації, положення, постанови, схеми, інструкції НКО. Поняття «методична робота» не використовувалось у широкому педагогічному обігу, а

було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях.

З'ясовано, що на I етапі вагомими для розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах стали методичні розробки українських педагогів (А. Гендрихівська, О. Дорошенко, С. Русова, В. Чередниченко, Е. Яновська та ін.). Результати теоретичних напрацювань підготували якісні перетворення на рівні змісту та організації методичної роботи.

На другому, новаційному, етапі (1924 – 1929) відбувалося формування організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах. З метою оптимізації методологічної роботи відбувалася реорганізація управлінських освітніх структур. Методичну роботу здійснював організаційно-інструкторський відділ, який займався підготовкою та організацією з'їздів, конференцій, короткотривалих курсів. На III (1924) та IV (1928) Всеросійських з'їздах розглядалися питання методичного забезпечення дошкільного виховання, що сприяло пошуку та впровадженню нових наукових ідей у практику дошкільного виховання. Розроблення робочої книжки «Дошкільне виховання» (1927) з методичними вказівками до основних моментів дошкільної роботи та програмно-методичних матеріалів «Матеріали до poradnika по дошкільному вихованню» (1928) сприяли переходу до планової програмно-методичної роботи в системі дошкільного виховання. Уперше було розроблено серію методичних листів щодо організації роботи з дітьми та методичної роботи в дошкільних навчальних закладах, що визначали ефективні форми реалізації методичної роботи.

На третьому, системоутворювальному, етапі (1930 – 1938) відбувався активний розвиток методичної роботи в дошкільних закладах України. У державних документах цього етапу розглянуто основні концептуальні засади суспільного дошкільного виховання, що потребували переосмислення методологічних підходів до побудови освітнього процесу. Зміни пріоритетних напрямів освіти сприяли тому, що вперше в документах приділено увагу

розв'язанню проблеми методичної роботи (Положення «Про Раду дошкільних закладів» (1932), Положення «Про роботу районного дошкільного інструктора» (1935).

На III етапі під керівництвом спеціальної комісії президії ВУЦВК організовано «дошкільний похід», який був спрямований на розширення мережі дошкільних закладів, збільшення державного фінансування, підвищення якості суспільного дошкільного виховання та методичної роботи.

З 1931 р. в Україні видавався науково-методичний журнал «За комуністичне виховання дошкільника», що сприяв підвищенню методичного рівня організації роботи дошкільних закладів. Уперше в Україні створено «Програму для дошкільних закладів» (1932). У зв'язку зі зміною ідеологічних поглядів на основі цієї програми розроблено «Програму і внутрішній розпорядок дитячого садка» (1935).

Затверджено «Посібник для вихователя дитячого садка» (програмно-методичні вказівки) та «Статут дитячого садка» (1938). Підставою для розроблення цих документів стало рішення ЦК ВКП (б) від 4 липня 1936 р. «Про педологічні викривлення в системі наркомпросів», у якому зазначалося про необхідність організації методичного керівництва всіма ланками дошкільної освіти та піддавалося критиці недостатнє приділення уваги методиці роботи з дітьми та використанню кращого досвіду роботи.

Уперше в праці «Організація масової методичної роботи з дошкільного виховання» (1932) розглянуто особливості роботи методичних об'єднань, фахових гуртків, визначено обов'язки завідувачок дошкільних закладів щодо здійснення методичної роботи, охарактеризовано роль опорних дитячих садків, конференцій, нарад у здійсненні методичної роботи в дошкільних закладах. У «Положенні про роботу районного дошкільного інструктора» (1935) сформульовано основні завдання дошкільних інструкторів. Зміст методичної роботи визначався «Вказівками до організації та змісту методичного керівництва дитячими садками» (1937).

На цьому етапі відбувалося вдосконалення підготовки майбутніх педагогів у педагогічних технікумах та педагогічних (дошкільних) факультетів інститутів соціального виховання. У навчальних планах серед профільних предметів з'явився курс «Організація і планування дошкільної справи».

Уперше затверджено Раду дошкільного закладу як форми методичної роботи (1932); започатковано роботу нової ланки – дошкільного методичного кабінету; засновано радіомовлення, що передбачало трансляцію передач з актуальних проблем дошкільного виховання.

Основний зміст другого розділу дисертації висвітлено в таких публікаціях авторки: [250; 252; 255; 256; 259; 261; 262].

РОЗДІЛ 3

ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ І ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

3.1. Реалізація організаційно-змістових засад методичної роботи в практиці роботи дошкільних навчальних закладів України у 20 – 30-ті роки ХХ століття

Реалізацію організаційно-змістових засад методичної роботи в практиці роботи дошкільних навчальних закладів України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) розглядаємо відповідно до запропонованої періодизації.

Аналізуючи історичні джерела I етапу (1920 – 1923), констатуємо, що на початку 20-х рр. ХХ ст. в Україні вперше здійснено спробу виокремити систему суспільного дошкільного виховання, а також систему підготовки працівників дошкільного виховання. Ці питання були розглянуті під час I (березень, 1920), II (серпень, 1920) Всеукраїнських нарад з народної освіти та I Всеукраїнської наради з дошкільного виховання (травень, 1921). Необхідність перегляду роботи педагогів з дітьми, визначення теоретико-методичних засад роботи дошкільних закладів стали першим кроком у розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах.

На розвиток організаційно-змістових засад методичної роботи в закладах дошкільного виховання мали також вплив заклади, які здійснювали підготовку майбутніх педагогів. Аналіз історико-педагогічних джерел дозволяє стверджувати про створення в УСРР єдиної системи вищої педагогічної освіти (1921). До неї входили педагогічні навчальні заклади двох типів: Інститут народної освіти і Вищі трирічні педагогічні курси. Метою закладів була підготовка кваліфікованих працівників, здатних здійснювати завдання Українського НКО в школах, дитячих садках, будинках, майданчиках [302]. Дослідження І. Улюкаєвої свідчать, що теоретична підготовка студентів полягала в ознайомленні з особливостями роботи різних

типів закладів та роботи з дітьми. Методична підготовка відбувалася в дошкільних закладах, у яких студенти мали можливість спостерігати за дітьми та безпосередньо включатися в освітній процес [234, с. 259 – 262]. Питання підготовки педагогічних кадрів цього періоду розглянуто в дослідженнях О. Бондар [20], О. Головка [46], В. Яценко [272] та ін. Це дозволяє простежити особливості організації короткострокових курсів, що входили до системи підготовки дошкільних працівників. Автори зазначають, що в першій половині 20-х рр. ХХ ст. короткотривалі курси для дошкільних працівників організовувались у різних куточках України (м. Київ, м. Полтава, м. Харків). Визначеного загального навчального плану курсів не існувало, кожна губернія розробляла свою програму занять. У навчальних планах переважали суспільні дисципліни, для вивчення фахових дисциплін відводилося мало часу, майже не передбачено ознайомлення з практичною роботою закладів дошкільного виховання [303]. Одним із недоліків цих курсів була недостатня практична підготовка студентів через відсутність лекторів, приміщень для навчання та проживання курсистів. Таким чином, зауважимо про відірваність теоретичної підготовки студентів від практичної, що свідчить про тенденцію здійснення професійної підготовки вихователів,

На початку 20-х рр. ХХ ст. у контексті державної освітньої політики відбувалася реорганізація дитячих садків у денні дитячі будинки, які мали працювати 10 – 12 годин. Аналіз архівних джерел свідчить, що у 1921 р. діяло приблизно 879 дитячих садків, кількість дітей у яких нараховувалась до 48000 [296]. У зв'язку з реорганізацією освітніх закладів з 1923 р. кількість дошкільних закладів катастрофічно зменшувалась: налічувалось близько 211 садків, у яких виховувалось 8268 дітей; у 1924 р. – близько 137 закладів, у яких виховувалось 6414 дітей дошкільного віку [295]. О. Бондар, аналізуючи типи дошкільних закладів у 20 – 30-ті рр. ХХ ст., констатує, що відповідно до постанови «Про денні дитячі будинки» (1920) багато дитячих садків м. Харкова, м. Донецька та інших великих міст було реорганізовано в денні

дитячі будинки. Упродовж 1921 – 1922 рр. 23% дитячих садків отримали статус денних дитячих будинків [20, с. 52].

Така перебудова системи дошкільного виховання спричинила зміни в діяльності дитячих садків, у яких здійснювалась «інтенсивна робота» з перегляду змісту, форм та методів роботи з дітьми дошкільного віку [39, с. 35 – 36]. Закономірно, що ці процеси актуалізували проблему розвитку методичної роботи в дошкільних закладах України. Відмітимо, що на цьому етапі (1920 – 1923) ефективністю методична робота не відзначалася.

На здійснення педагогічного процесу в дошкільних закладах мали вплив конференції та з'їзди. У травні 1921 р. українська делегація взяла участь у II Всеросійському з'їзді з дошкільного виховання. Було вирішено переглянути виховну роботу дошкільних закладів у контексті комуністичного виховання, основний акцент зроблено на трудовому вихованні дітей дошкільного віку, підготовці нового типу педагога, а також проведенні курсів з політичної просвіти [107, с. 49]. Аналіз архівних джерел свідчить, що в резолюції з'їзду зазначено про необхідність здійснення колективного виховання дітей і відмови від «вільного виховання» [289, арк. 18].

Після II з'їзду з дошкільного виховання (1921) відповідно до директив НКО мала розпочатися робота з організації центральних дитячих садків. Центральний дитячий садок визначав усю педагогічну та громадську роботу, популяризував досвід масових дошкільних закладів, а також керував методичною роботою об'єднань дошкільних працівників, організовував бібліотеки методичної літератури з дошкільного виховання тощо. У повітах на допомогу відділам народної освіти організовувались опорні дитячі садки, що були центром дошкільної справи і зв'язані безпосередньо з центральними дитячими садками. У штаті закладу мав бути працівник, на якого покладалися завдання методичного керівництва закладом та всієї методичної роботи в губернії. За відсутності інструктора ці функції виконував завідувач [107, с. 51].

Після II Всеросійського з'їзду у м. Харкові відбулася дводенна нарада працівників дошкільного виховання (6 – 7 травня 1921 р.). А. Гендрихівська

відзначала важливість цієї наради, що віддзеркалювала організаційний етап, «етап первісного створення» системи соціально виховання і визначення місця дошкільного виховання в ній [44, с. 48]. За підсумками проведення наради було визначено: діти після дитячих садків не переводяться до школи; дитячі садки трансформуються в денні дитячі будинки, де діти мали перебувати 8 годин; кожен дитячий садок мав створити раду в складі: колектив закладу, лікар, третина батьків, щонайменше два представники від громадськості; організувати в сільській місцевості дитячі заклади для дітей віком від 2 до 14 років; керівник дошкільної установи мав володіти рідною мовою дітей, бути знайомим з «середовищем, у якому буде працювати» та ін. [289, арк. 12].

Отже, науковці та практики УСРР намагалися визначити особливості організації роботи в новому типі соціального виховання, наголошували на необхідності запровадження ради дошкільного закладу як форми методичної роботи. Кожен керівник дитячого садка зобов'язаний був представити педагогічній раді на початку кожного триместру детально розроблений план роботи з дітьми, який обговорювався й затверджувався педагогічною радою. У кінці триместру на педагогічних радах заслуховувалися звіти про роботу педагогів з дітьми, за результатами окреслювали шляхи підвищення якості роботи в закладі [292, арк. 136]. Відзначаємо, що педагогічна рада будувалась на методичних принципах співробітництва та системності.

У постанові НКО «Система соціального виховання дітей УСРР» від 25 травня 1921 зазначено, що «практична мета» соціального виховання повинна відповідати природі дитини і природі нового суспільства, роботу з дітьми слід організувати так, щоб вона була готова приступити до професійної освіти після 15 років [289, арк. 39]. Для науковців та практиків було поставлено завдання перегляду змісту роботи вихователів з дітьми дошкільного віку та розробки методичних рекомендацій для організації освітнього процесу в дошкільних закладах [289].

У проєкті Положення «Про Центральний комітет Соціального виховання» (1921) [289, арк. 42] зазначено, що перед Науково-педагогічним

відділом були поставлені завдання науково-теоретичної розробки та обґрунтування загальних шляхів комуністичного, трудового виховання дітей дошкільного віку з урахуванням природовідповідності та суспільної думки; підготовка до видання дитячої та наукової літератури; організації досвідно-показових дошкільних закладів з метою практичного вивчення та експериментальної перевірки проблем соціального виховання. Досвідно-показові заклади мали стати центрами методичної роботи і сприяти підвищенню якості роботи масових закладів. У Центральному комітеті Соціального виховання діяв також Організаційно-інструкторський відділ, завдання якого – пропаганда ідей соціального виховання серед «пролетарських мас» та організація методичних заходів [289, арк. 42 зв.]. Отже, питання методичної роботи розглядалися на рівні держави.

Підвідділом соціального виховання розроблено та розіслано до районних відділів низку інструкцій загальнопедагогічного та організаційно-методичного характеру, що мали на меті роз'яснити основні засади організації педагогічної роботи в дошкільних установах. Також організовано групу з кращих працівників дошкільного виховання для проведення щонедільних конференцій, на яких заслуховувались доповіді з дошкільного виховання. До таких конференцій залучали також батьків вихованців [287, арк. 17].

На I Всеукраїнській нараді інструкторів з соціального виховання (11 – 17 жовтня 1921 р.) були розглянуті питання про роль, форми та методи інструкторської роботи. У нараді взяли участь Харківська, Полтавська, Волинська, Донецька, Кременчуцька та Катеринославська (нині Дніпропетровська) області. Цікавим для нас було питання про інструкторські об'єднання та плани роботи інструкторів, у них простежувались завдання методичної роботи в дошкільних закладах, була подана схема дослідження дошкільних закладів щодо їх відповідності. Також розглянуто Положення «Про роботу інструкторів на місцях», що дозволяє зазначити про утворення перших місцевих інспекторських осередків [289, арк. 100 – 101]. Інструкторами підвідділу соціального виховання періодично проводились

анкетування з визначення змісту діяльності дітей та методів педагогічної роботи в дошкільних закладах, результати анкетування висвітлювались у звітах інструкторів [286. арк. 38].

Отже, загальне керівництво методичною роботою в дошкільних навчальних закладах на початку 20-х рр. ХХ ст. в УСРР здійснювали Науково-педагогічний та Науково-інструкторський відділи Центрального комітету Соціального виховання.

За наказом Організаційно-інструкторського відділу створено Волосні відділи Народної Просвіти з метою розширення просвітницької роботи на селі. Для постійного живого зв'язку між периферією та центром раз на місяць планувався збір усіх завідувачів Волосними відділами для виробничих нарад. Структура доповідей Волосних інструкторів дошкільних закладів містила такі положення: як організована робота в дошкільній установі; який режим дня; який характер мають забави дітей, «виховуючий» чи лише розважальний; які методи навчання використовуються; взаємини між дітьми та працівниками установ; придатність працівників до роботи з дітьми [286, арк. 36, 38].

НКО УСРР намагався налагодити організацію методичної роботи в дошкільних навчальних закладах віддалених районів, але, зважаючи на економічний стан у країні та брак кваліфікованих кадрів, ці завдання, на нашу думку, часто мали декларативний характер.

Задля забезпечення виконання завдань соціального комуністичного виховання в 1922 р. прийнято Положення «Про досвідні станції ГоловоСоцВиху» [291]. Вони поділялись на центральні – 17 (під безпосереднім керівництвом НКО) та місцеві – 43 (під керівництвом та утриманні місцевого бюджету ОкрВНО). До складу досвідних установ увійшли трудшколи, дитячі будинки, дитячі садки, клуби-бібліотеки з масових установ від кожного типу закладу в тих губерніях, де були організовані досвідні станції (м. Харків, м. Київ, м. Одеса). Планова робота в цих закладах розпочалася лише після 3-ої сесії Наукпедкому (жовтень, 1924 р.), де вперше було поставлено питання про досвідну справу. Досвідні станції займалися розробкою методичних

питань та поширювали свій досвід. До прикладу, Київським садком № 6 і Одеським садком № 8 розроблено схеми для вивчення дитячого колективу. Досвідні дитячі садки були базою для проходження практики, курсів з дошкільного виховання, кращі педагоги та вихователів обмінювались досвідом, на громадських засадах читались лекції провідними спеціалістами у галузі дошкільного виховання. Упродовж 1921 – 1922 рр. УкрГоловСоцВихом було відкрито дві установи, що мали стати досвідними, з метою перевірки в них української системи соціального виховання [139, с. 134 – 140].

У березні 1923 р. при губернських відділах освіти були створені інспектури соціального виховання, що відіграли неабияку роль у розвитку методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Крім здійснення своїх першочергових завдань – контроль виконання дошкільними закладами політичних рішень партійних органів та директивів, інспектори мали займатися організацією та забезпеченням діяльності закладів дошкільного виховання в губерніях і повітах, контролювали здійснення виховного процесу. Тобто здійснювати керівництво методичною роботою в дошкільних закладах [91, с. 52 – 53]. У зв'язку з економічною ситуацією в країні, незадовільним станом матеріального забезпечення, малою кількістю кваліфікованих кадрів тільки м. Київ, м. Харків і м. Проскурів (нині м. Хмельницький) мали інспектора з дошкільного виховання [42, с. 36].

Упродовж 1923 р. у дошкільних закладах великих міст УСРР відзначаємо переорієнтацію роботи із системи «вільного виховання» на нові методи. Дітей залучали до господарської роботи: прибирання, роботи на кухні, саду, городі. У колективі дітей повинно діяти самоврядування, організовувались комісії, ради, які стежили за належним виконанням обов'язків кожного члена дитячого колективу. На думку О. Дорошенко, така практика не була раціональною, тобто діти не могли виконати те чи те завдання [62, с. 25].

Аналіз історичних джерел дає можливість стверджувати, що до 1924 дошкільні заклади працювали за системою вільного виховання, що

передбачало: створити для дитини затишне оточення; використання матеріалів для діяльності дітей (пісок, глина, дерево, тварини, рослини); відсутність ніякого плану роботи; дієве використання казки. Закономірно, що педагогам було складно реагувати на нові запити суспільства відповідно до нових комуністичних поглядів на виховання дітей [135, с. 5].

Результати аналізу архівних матеріалів дозволяють зробити висновок про актуалізацію методичної роботи в дошкільних закладах на I етапі розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи (1920 – 1924): аналіз роботи дитячого садка, облік роботи, вивчення колективу, особливостей організації роботи з дітьми щодо розвитку мовлення, математичних уявлень, організації трудової та ігрової діяльності тощо [294, арк. 6].

У публікації Е. Яновської йдеться про те, що 1924 р. був перехідним роком, масові дитячі садки поступово відходили від принципів вільного виховання, натомість закладалися «перші цеглини пролетарської системи виховання», про що свідчать плани та облік роботи, хоча й недосконалі [265].

Аналіз історичних джерел підтверджує доцільність виокремленого нами II етапу (1924 – 1930) формування організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України. У 1924 р. відбувся III Всеросійський з'їзд з питань дошкільного виховання, участь у якому взяла і українська делегація [230]. Під час з'їзду розглядалися питання шляхів поширення мережі закладів для дітей дошкільного віку та центральних дошкільних закладів як осередків методичної роботи [66, с. 55; 200, с. 134]. Важливе питання – організація закладів дошкільного виховання в сільській місцевості, підготовки методичної літератури, відкриття літніх майданчиків та ясел з подальшою їх реорганізацією в постійно діючі заклади дошкільного виховання [66, с. 54 – 55]. Наголошувалося на необхідності планової, систематичної просвітницької та популяризаційної роботи в робочих клубах, «хатах-читальнях», під час загальних зборів у селах, під час зборів Комсомолу, робочих і «християнських» конференцій тощо. Облік роботи дошкільного закладу визначався важливим питанням, поєднував наукову та практичну

роботу Проблемі обліку була представлена доповідь М. Моложавого «Вивчення дитини в колективі». Російськими вченими А. Залкіндом та С. Моложавим порушувалися питання про перегляд педології, вивчення дитини як невід'ємної частини педагогічного процесу, що мало проходити через усю роботу педагога, визначаючи зміст, методи, планування та облік роботи [199].

Під час з'їзду організовано виставку з дошкільного виховання. Ця форма методичної роботи як виставки була досить популярною у 20 – 30-х рр. ХХ ст. Низка експонатів на виставці розкривала картину тогочасного дитячого життя. Колективізм замість індивідуалізму – перше гасло тогочасного періоду. Робота з дітьми була чітко спланована відповідно до марксистської педагогіки [63].

З доповіді російської вченої Н. Прушицької на III з'їзді (1924) визначено три головних складники змісту педагогічної роботи закладів дошкільного виховання – природа, праця та суспільство [66, с. 61]. Такі складники стали основою у змісті методично-програмної дошкільної роботи і в Україні в подальші роки [270; 298], ці принципові позиції вплинули на зміст, форми та методи роботи вихователів з дітьми. За результатами III Всеросійського з'їзду (1924) в УСРР можемо стверджувати про закладення методологічних основ комуністичного виховання дітей дошкільного віку [293, арк. 487].

Аналіз історико-педагогічних джерел дозволяє констатувати, що впродовж 1924 – 1925 рр. у структурі НКО сталися такі зміни:

1. Головні комітети соціального виховання, професійної та політичної освіти реорганізовано у відповідні управління, колегії, що були при головних комітетах освіти, скасовано й встановлено одноосібне керівництво завідувача управління.

2. Статистично-інформаційні осередки й канцелярські апарати, розпорошені за окремим управлінням, об'єднано секретаріатом НКО в одне адміністративне управління.

3. Утворено державний методологічний комітет із секціями при

управліннях.

4. Науковий комітет реорганізовано в управління науковими закладами.

5. Губернські та окружні відділи народної освіти реорганізовано в інспектури народної освіти, господарсько-фінансові функції передано окружним виконкомам.

6. Губернські інспектури ліквідовано [59, с. 89].

На цьому етапі спостерігалась тенденція недостатньої кількості кваліфікованих педагогів, а також відсутності налагодженої взаємодії між керівними органами влади та практиками в галузі дошкільного виховання. Якість роботи інспектур на місцях цілком не задовольняла вимоги НКО, «... надзвичайно шкідливо відбивається на роботі часта зміна інспекторів, що має місце без погодження з центром» [59, с. 91]. У цей період НКО активно здійснював науково-методологічну та навчально-методичну роботу. «Нині починається доба поглибленої методичної роботи» з першочерговим завданням – знайти відповідний зміст і методичний напрям для заповнення цих форм достатньою мірою випробуваним і вдосконаленим матеріалом [59, с. 111]. Відзначаємо два напрями роботи НКО: адміністративний і науково-методологічний. З метою покращення науково-методологічної роботи методичних комітетів НКО 2 лютого 1925 р. утворено державний науково-методологічний комітет. Це передбачало необхідність діяльності науково-методологічних і зразково-досвідних установ, що здійснювали широку експериментальну проробку всіх актуальних методичних питань [59, с. 132 – 134]. Упродовж 1924 – 1929 рр. у м Харкові діяв спеціальний досвідний дитячий садок, що був осередком вивчення педагогічних питань у дитячому колективі, одночасно слугував лабораторією педагогічної станції та УНДІПу [200, с. 34].

Аналіз методичного листа «Перепідготовка дошкільних робітників» (1925) дозволяє стверджувати, що він став яскравим прикладом укорінення комуністичного виховання: замість індивідуалізації – колективна праця, колективне життя й участь дітей у будівництві свого життя, замість

збереження від вулиці – зв'язок з цією вулицею та використання її позитивних революційних впливів; зв'язок з виробництвом, усім політичним життям, піонерськими організаціями, школою тощо. Через дитину здійснювався вплив на родину вихованця-дошкільника [135, с. 6].

Новою формою методичної роботи цього етапу були об'єднання районних груп. Одним із важливих питань було вивчення участі дітей у плануванні власної діяльності. Зібраний матеріал переглядався спільно: спочатку в дошкільній установі, потім обговорювалися результати кількох установ, обговорювалися деталі, розставлялися основні акценти, формулювалися висновки [135, с. 7].

Результати аналізу історико-педагогічних джерел та практики суспільного дошкільного виховання 1925 р. стали початком «ідеологічного закріплення ідей класовості». У цей час практика будувалась на наукових концепціях теоретиків-марксистів А. Залкінда, С. Моложавого, хоча їхні твердження були занадто загальними і не сприяли покращенню педагогічної роботи. Теоретикам та практикакам нелегко було вибудувати нову систему, нову «педагогічну практику». Однією з причин цього вважаємо незадовільний стан дошкільних закладів України (відсутність приміщень, матеріального забезпечення, педагогічних кадрів тощо) [156]. Принагідно зазначимо, що в 1925 р. діяло 142 дитячих садки, у яких виховувалось 6694 дитини [295].

У дослідженні О. Бондар зазначено, що поширеною формою методичної роботи з працівниками дошкільних закладів були триденні семінари, які проводили у невеличких містах та селах вихователі-практики або інструктори губернських і повітових відділів освіти. Організовувались перед початком сільськогосподарських робіт. Зважаючи на дуже короткотривалий термін семінарів, у звітах про їх проведення зазначено, що здійснюється підготовка «тимчасових наглядочок» за дітьми, а не вихователів [20].

Архівні документи свідчать, що з 1926 р. починається перехід до планової програмно-методичної роботи в системі дошкільного виховання під

керівництвом науково-методичного сектору Управління Соціального Виховання.

Розвитку змісту та форм методичної роботи в дошкільних навчальних закладах сприяли конференції, що були організовані для дошкільних закладів, зокрема закладів, що входили до відомства різних організацій та підприємств. До прикладу, з метою розкриття загальних основ організації роботи з дитячим колективом, планування та обліку роботи, підвищення кваліфікації педагогів та вирішення актуальних питань з дошкільного виховання проведено I Всеукраїнську методичну конференцію дошкільних працівників на транспорті України (м. Дніпропетровськ, 1926). Організатори конференції відійшли від класичного проведення конференцій, під час яких використовувався догматично-лекційний та теоретично-дискусійний підходи. Основну увагу зосереджено на практиці, ознайомленні з садками за певною схемою, що дало змогу активізувати всіх учасників конференції. Під час конференції розглянуто питання: обстежування дитячих садків, гурткова робота з матеріалами обслідування; етапи розвитку дошкільного виховання; формування колективних навичок у дітей дошкільного віку; планування й облік роботи в дошкільних установах; гігієнічне виховання в дошкільних установах; суспільна робота дошкільників; музика і діти; зв'язок дитячого садка і школи; підвищення кваліфікації та перспективи роботи. Доповідачами на конференції були завідувач сектору дошкільного виховання УНДІП А. Гендрихівська, професор УНДІП О. Залужний, лікарі-педологи, завідувачки дитячих садків та практики. Загалом були присутні на конференції представники Південної, Південно-Західної, Донецької, Дніпропетровської залізниці, більше 100 учасників [131].

II Всеукраїнська конференція (1928) проходила під гаслом «Раціоналізуємо педагогічний процес, внесімо в нього якнайбільше ясності і систематичності». Розглядалися питання, як слід здійснювати організацію педагогічного процесу, якою педагогічною технікою користуватися, щоб досягти поставленої мети – «підготувати дитину до здійснення соціальних

функцій, підготувати заміну стомленим батькам у справі будівництва комунізму». На конференції була представлена доповідь І. Соколянського, за системою якого в той час розвивалася теорія та практика дошкільного виховання в Україні. Учений робив наголос на залученні до виховного процесу родини вихованців, що мали його продовжувати вдома, «виконуючи завдання держави, як її агент» [44, с. 48]. Для уточнення особливостей організації педагогічного процесу в основу всієї педагогічної техніки слід покласти принцип «ланцюгової методики», що цілком ґрунтується на рефлексології. Професором І. Соколянським визначено вимоги до дошкільного педагога під час здійснення педагогічного процесу: «...педагог мусить взяти відповідальність на себе за формування поведінки, але ця велика відповідальність вимагає від нього якнайбільшої чутливості, обережності та освіченості. ...не боятися бути активним, але боятися необережним, не обґрунтованим, знати механізми поведінки дитини, нічого не робити просто так, на все мати план і обґрунтування» [44, с. 48 – 49].

На конференції виникла дискусія щодо використання «Матеріалів до Порадника дошкільного виховання» (1928) та визнано цей документ робочою гіпотезою, якою можуть користуватися опорні і масові заклади під керівництвом досвідних педологічних станцій. Учасники позитивно відзначили другу частину матеріалів, що була присвячена питанням планування та обліку в дошкільних установах. Розглядалися питання щодо «педагогічної техніки», яку слід використовувати для розвитку дитячої мови, політехнічного виховання в дошкільних установах, грамоти, художнього виховання. Проблема розвитку мовлення обговорювалась в контексті впливу середовища дошкільного закладу (доповідь О. Дорошенко). Постало питання щодо використання «педагогічної техніки» у формуванні політичної направленості. На цій проблемі мала бути зосереджена увага в дитячих садках та методичних осередках (досвідних, показових, центральних дитячих садках) [44, с. 50 – 51]. Отже, констатуємо про тенденцію актуалізації проблеми підвищення професійної майстерності вихователів.

Професор О. Залужний представив доповідь з теми «Методи вивчення і основні заходи організації дитячого колективу», у якій порушено питання організації колективу дітей, навчання практичних працівників, як користуватися схемами вивчення дитячого колективу, формування колективних навичок. Він піддав критиці схеми розроблені харківською педологічною станцією через їхню складність у роботі [44, с. 51].

Під час цієї конференції були прийняті резолюції: 1) підвищення загальнокультурного і педагогічного рівня сучасної родини; 2) дошкільні заклади повинні працювати за чіткою системою; 3) систему обумовленої поведінки визначено як єдино правильну, принцип обумовленості лежить в основі всієї педагогічної роботи дошкільного закладу, найдоцільнішою методикою визначено «ланцюгову» професора І. Соколянського; 4) використовувати «Матеріали до poradника дошкільного виховання» (1928); 5) переглянути окремі методики щодо розвитку мовлення, грамоти, малювання, виходячи з основних засад обумовленого виховання; 6) констатовано недостатній рівень кваліфікації дошкільних працівників та проведення заходів щодо перепідготовки педагогів; 7) для ефективного методичного керівництва необхідно було організувати спеціальні методичні осередки (методбюро) при методичних комітетах, акцентувати увагу на роботі досвідно-педологічних станцій, підвищити якість методичного керівництва в центрі, підготувати методичні листи та літературу для роботи дошкільних працівників; 8) для підвищення якості педагогічної роботи необхідно: у дошкільних закладах мають перебувати діти від 4 до 7 років, для дітей 7-го року життя організувати окремі групи; зменшити навантаження на педагогів, в одній групі мало бути не більше 20 дітей; звільнити завідувача дитячого закладу від обов'язку працювати в групі дітей; підвищити якість мережі опорних установ, покращити їхній матеріальний стан [44].

Отже, II Всеукраїнська конференція (1928) певним чином вплинула на подальший розвиток методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України.

Аналіз історико-педагогічних джерел дозволяє зазначити, що одним із засобів підвищення якості дошкільного виховання був облік педагогічної роботи, який мав стати основною ланкою освітнього процесу. Існувало дві основні форми обліку в дошкільних закладах і багато різних варіантів цих форм. Одна форма – харківська, вона була запропонована на всеукраїнському з'їзді дошкільних установ транспорту 1926 р. Ця форма деталізована в «Матеріалах до порадики» (1928) [65], але вона була недосконалою, оскільки давала лише кількісні, а не якісні показники. Єдиним якісним показником був лише останній розділ «Зауваження педагога», але назва розділу вихователям була не зрозуміла. Друга форма – московська (Методичний лист №9) [134]. Її недоліками є: відсутність кількісних показників, якісні показники недостатньо конкретизовані, схема загалом охоплювала всі моменти робочого дитячого садка, проте не зосереджувала уваги на головних моментах і не дозволяла робити висновків. Зазначення фактів здійсненої роботи не передбачає їхній аналіз [113, с. 4 – 15].

Упродовж 1924 – 1929 рр. відбулися значні зміни в організації і змісті роботи освітніх установ та розвитку методичної роботи. З 1928 р. керівники дошкільних закладів та вихователі, організовуючи роботу з дітьми, повинні були суворо дотримуватись плану виховних занять, затвердженого окружним відділом освіти [65].

Відзначаємо, що на III етапі (1930 – 1938) розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах державна влада почала приділяти велику увагу саме розвитку «масовій» методичній роботі в дошкільному вихованні. Були дієвими методичний інструктаж, практика в зразкових установах, систематичне й епізодичне підвищення кваліфікації працівників. Завдання методичної роботи в дошкільних закладах: 1) систематична методична допомога в щоденній практичній діяльності дошкільних закладів; 2) колективна розробка та впровадження актуальних проблем дошкільної педагогіки; 3) розвиток та виховання методично грамотних дошкільних педагогів, підвищення

кваліфікації дошкільних педагогів [148, с. 2 – 3]. Уважаємо, що вони не втратили своєї актуальності й тепер.

Важливим кроком у розвитку методичної роботи був перехід дитячих садків на роботу за програмами (Постанова ЦК ВКП(б) «Про початкову і середню школу» від 5 вересня 1931 р.) Систематична робота за програмами передбачала вирішення завдань: детальне вивчення програм і впровадження їх у практику дитячого садка; систематичне планування та облік роботи за програмами; педагогічні консультації педагогів щодо змісту та методики проведення кожного моменту життєдіяльності дітей; допомога практичним працівникам в оволодінні методиками організації трудової діяльності, роботі на природі, розвитку мовлення, зображувальної діяльності, музичного та фізичного виховання; організація систематичних науково-теоретичних доповідей з актуальних проблем дошкільної педагогіки [148, с. 4 – 8].

Відзначаємо тенденцію вдосконалення системи фахової підготовки. Хоча цей процес відбувався в умовах спроб і помилок, характеризувався він значною ефективністю, порівняно з попередніми етапами розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України. Так, на початку 30-х рр. ХХ ст. відкривалися педагогічні технікуми, у яких здійснювалась підготовка вихователів дошкільних установ (при 33 педагогічних технікумах існували дошкільні відділи) та педагогічні (дошкільні) факультети інститутів соціального виховання, у яких готували організаторів дошкільних закладів. У навчальних планах серед профільних предметів з'явився курс «Організація і планування дошкільної справи» [184]. Педагогічні працівники, інструктори та методисти навчалися на дошкільних факультетах педагогічних вишів (м. Полтава, м. Київ, м. Одеса). У науково-дослідному інституті діяла аспірантура для підготовки науковців у галузі дошкільного виховання [144].

У 1931 р. видано постанову ЦК ВКП (б) «Про обов'язковість вищої освіти у вчителів», відповідно до якої всі дошкільні працівники, які не мають

спеціальної підготовки, вважаються тимчасовими працівниками (Бюлетень НКО, лютий, 1931) [1, с. 36 – 38].

Методична робота теж удосконалювалась в умовах спроб і помилок. Форми методичної роботи не могли задовольнити вимог практичних працівників. Звертаємо увагу на низку статей журналу «За комуністичне виховання дошкільника», присвячених питанням методичної роботи в дошкільних закладах. Йшлося про те, що основна увага спрямовувалась на «проробки» програм дитячого садка, що призводило до формального ставлення вихователів до роботи з дітьми й не давало їм можливості зосередити свою увагу на виховній роботі. Вихователям надавалися трафаретні методичні розробки, конспекти занять. Інструктаж зазвичай проводився в рецептурній формі без урахування досвіду вихователя та попередньої роботи. Роботу вихователя оцінювали за формальними ознаками: станом планування й обліку, кількістю записів тощо. Більшість керівників дитячих садків основну увагу у своїй роботі приділяли господарській роботі. Спостерігалася тенденція орієнтації методичної роботи на «масового» педагогічного працівника, що передбачала виключення індивідуального підходу для самореалізації педагогів. Необхідно було докорінно перебудувувати роботу, внести низку істотних змін до здійснення методичного керівництва дитячими садками [48, с. 32 – 33].

Всеукраїнською конференцією дошкільних працівників (1931) визначено мету – активна участь дітей у соціальному будівництві та громадсько-виробничій праці, що була основою здійснення політехнічного виховання дітей дошкільного віку [164, с. 7 – 12]. Політехнічне виховання стало першочерговим у організації педагогічного процесу з дітьми (оволодіння дітьми знаннями та навичками користування різноманітною технікою, вміння працювати в колективі, виховання пролетарського матеріалістичного світогляду) [125, с. 4]. Суголосними з попередніми були завдання II партійної наради (1931): поєднання педагогічного процесу в закладах освіти з виробничою працею, ознайомлення з основними галузями

громадського виробництва, формування вміння володіти основними знаряддями тогочасної праці [32, с. 7].

Аналіз архівних матеріалів дозволяє нам покликатися на доповідь М. Скрипника (з березня 1927 р. до лютого 1933 р. очолював народний комісаріат освіти УСРР), який зазначив, що в справі дошкільного виховання не налагоджено методичного керівництва, відсутня конкретна оперативна допомога педагогу в його повсякденній роботі. До 1930 р. лише Харківська та Вінницька області мають по одному методисту-дошкільнику на область. Дошкільна інспектура районів не має часто спеціальної освіти або взагалі відсутня. Нарком відмічає недостатній рівень з підготовки та перепідготовки дошкільних працівників, в Україні існують лише дошкільні групи при 48 педтехнікумах з 1930 р., що не можуть задовольнити потребу у кваліфікованих працівниках [297, арк. 23].

На нашу думку, важливою для вдосконалення методичної роботи в дошкільних закладах України була постанова ЦК ВКП(б) «Про початкову і середню школу» (1931). Досить слушним було, що для забезпечення «правильного» комуністичного виховання недопустиме механічне перенесення методів і форм шкільної роботи, що існували інколи в теорії та практиці дошкільного виховання. Постає необхідність створення нової програми, яка була б побудована на засадах марксистсько-ленінської педагогіки, була «посібником до дії» для педагога-дошкільника, мала надати допомогу щодо всебічного розвитку дітей дошкільного віку [297, арк. 23 – 24].

На цьому етапі методичну роботу в системі дошкільного виховання була реорганізовано, змінено її структуру (1931) [48]. При секції народної освіти міських рад організовувались методичні бригади, що поділялися на окремі групи: комуністичного виховання дітей; комуністичного виховання дорослих; професійної освіти. До складу методичної бригади входили також консультанти, інспектори з різних галузей методичної роботи, наприклад, у м. Харкові було три райони, до кожного району прикріплено одного інструктора-методиста, що безпосередньо керував методичною роботою

дитячих садків свого району. У кожному районі був хоча б один опорний дитячий садок, що був центром методичної роботи. Крім цього, щоб зручніше керувати роботою, всі дитячі садки міста поділені на «кущі» по 5 – 6 закладів. Кожне з методичних об'єднань мало свої функції. Уся методична робота розглядалася та обговорювалася на загальних міських методичних конференціях дошкільних працівників, а також на районних об'єднаннях. Питання поточної методичної роботи обговорювалися на «кущових» зборах. Щоб системно опрацьовувати актуальні питання методичної роботи, кущові об'єднання проводились систематично двічі на місяць. Розглядалися результати інспектування дитячих садків, а також представники дитячих садків звітувалися про свою роботу. Прикметно, що до здійснення методичної роботи залучалися активні педагоги дитячих садків, а також дошкільні секції науково-дослідницьких інститутів педагогіки [48, с. 32 – 33].

Не можна не відзначити важливості для суспільного дошкільного виховання та методичної роботи «дошкільного походу», що проходив під керівництвом спеціальної комісії президії ВУЦВК (1931). Ця подія зумовлена потребою охоплення дітей дошкільним вихованням, збільшенням державного фінансування закладів. На початку 30-х рр. ХХ ст. спостерігається розширення мережі дошкільних закладів, що представлено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Мережа дошкільних закладів в Україні в 30-х рр. ХХ ст.

Рік	Кількість дошкільних закладів	Кількість охоплених дітей
1929	431	17286
1930	474	21323
1931	1022	55972
1932	2060	137531
1933	3500	233528

Джерело: [144, с. 74].

Крім цього, робився наголос на незадовільному стані методичного керівництва роботою дошкільних установ. Методками і метод бюро зазвичай

майже не включали до своїх планів роботу в дошкільних закладах, інспектура соцвиху приділяла належну увагу лише школі. Поставала необхідність використання цінного досвіду організації методичної роботи в дошкільній справі окремих міст, серед яких був Київ. Під час «дошкільного походу» актуалізувалася робота опорних дитячих садків як основної ланки системи методичної роботи. Було рекомендовано організовувати один опорний садок на 25 – 30 масових та обов'язково 1 на район, забезпечити їх фінансуванням, будівлею, кращими педагогічними працівниками, посадою методиста зі зменшенням кількості годин на роботу з дітьми [125].

Одним із засобів підвищення якості дошкільного виховання був облік педагогічної роботи. На шпальтах журналу «За комуністичне виховання дошкільника» публікувалися статті, присвячені проблемі обліку педагогічної роботи. У 30-х рр. ХХ ст. у схемі обліку роботи дитячих садків акцентували увагу на громадсько-політичній роботі, а також відводилось значне місце методичній роботі, а саме: плануванню занять, колективній праці, розвитку мовлення тощо. У дитячому садку фіксувались основні моменти обліку: облік умов існування дошкільної установи, облік щоденної педагогічної роботи, облік громадсько-політичної діяльності, облік виявлення вмінь та знань дітей. Для кожного обліку важливим було фіксування трьох головних чинників: запис фактичних даних, їх аналіз та висновки [113].

Підвищення якості педагогічної роботи в дошкільних навчальних закладах було одним із головних завдань. Методичне керівництво кожної установи здійснювалось через: безпосередню допомогу в її роботі, організацію систематичних методичних конференцій, широкий обмін досвідом і показ роботи зразкових установ, педагогічні консультації, бібліотеки, роботу методичних кабінетів [201]. Одним із заходів підвищення якості дошкільної роботи було відкриття в кожному районі по всіх містах мережі зразкових дитячих садків. Зразкова установа була низовою ланкою методичної роботи, яка мала на прикладі показати, як потрібно правильно організувати роботу в дошкільних закладах, допомагати масовим установам у їхній повсякденній

роботі. У постанові також прописано роль опорних закладів. У дошкільній системі не існувало розгорнутої системи опорних установ, вони були в невеликій чисельності лише у м. Харкові, м. Києві, м. Одесі, м. Дніпропетровську. У квітні 1931 р. видана постанова НКО (Бюлетень НКО № 25 – 26, 1931 р.) «Про основні установи кожного типу системи соціального виховання», у якій визначено шляхи організації, завдання та зміст роботи опорних установ. Аналіз практики дозволяє стверджувати, що постанова майже не реалізувалась [93].

Досвід організації зразкових дитячих установ опубліковано в низці статей на сторінках журналу «За комуністичне виховання дошкільника», що слугували орієнтиром у організації методичної роботи в дошкільних закладах [8; 21; 30; 117; 127; 157; 159; 162; 196]. Увага до зразкових дитячих садків і їх зростаючий авторитет свідчить про те, що метод показу був найбільш переконливим для практичного працівника. Допомога практичним працівникам була диференційованою, з урахуванням стажу, кваліфікації, типу закладу, у якому працюють відвідувачі. Основними формами роботи зразкового дитячого садка були показові заняття, консультації, участь у роботі методичних об'єднань, проведення практикумів (для студентів), екскурсій, виставок [228, с. 5 – 19].

Відповідно до Наказу заступника НКО УСРР А. Хвилі від 09 червня 1935 р. у Київській області було затверджено 8 зразкових дитячих садків, у Харківській – 10 садків, Дніпропетровській – 9 садків (Додаток Б) [180].

Нові завдання системи комуністичного дошкільного виховання та швидке поширення дошкільних установ сприяли вдосконаленню змісту і форм методичної роботи та методичного керівництва.

Інструктори-методисти, посади яких були передбачені в штатах педагогічних станцій, допомагали здійснювати методичну роботу в дошкільних навчальних закладах. Про роль інструктора-методиста чітко вказано в постанові ЦК ВКП(б) «Про початкову і середню школу» (5 вересня 1931 р.). Згідно з цією постановою робота інструктора-методиста полягає в

систематичній практичній допомозі вчителю в його практичній роботі, ці директиви здійснювались і по лінії дошкільного виховання. Інструктор мав добре знати завдання комуністичного виховання, програми дошкільних установ та особливості повсякденної роботи дитячого садка, мав надавати поради не тільки методичного характеру, але й проконсультувати з питань адміністративно-господарських та громадсько-педагогічних. Інструктори вивчали цікавий досвід роботи дитячих садків та популяризували його в масові заклади, кущові об'єднання, залучаючи практичних працівників, висвітлювали цей досвід у пресі. Інструктори-методисти становили методичний актив дошкільного сектора досвідно-педагогічних станцій і відвідували систематично наради при дошкільному секторі. Так, інструктори-методисти м. Одеси, м. Кірово (нині м. Кропивницький), м. Миколаєва, м. Херсона мали безпосередній зв'язок з Одеською педагогічною станцією. Систематично відвідували дитячий садок, відвідували групи та стежили за роботою з дітьми окремих працівників, аналізували на методичних нарадах роботу педагогів, розробляли з працівниками методики окремих видів роботи, з кожним окремим працівником план та облік роботи (за потреби), навчали педагогів готуватися до занять, складати звіти про роботу, працювати з батьками тощо. Свої поради та зауваження педагогові інструктор намагався надавати за присутності завідувача закладу. Ознайомившись з роботою кожного педагога, інструктор наладжував взаємодопомогу в закладі, організовував взаємовідвідування. Обов'язкова вимога до інструктора – вести товариський характер розмови з педагогом. У дитячих садках інструктор фіксував свої спостереження, враження, давав зауваження, рекомендації в спеціальних зошитах. Важливо, що інструктор мав бути готовим продемонструвати окремі моменти організації життєдіяльності дітей або фрагменти занять міг продемонструвати в присутності дітей або без дітей. Існували громадські інструктори-методисти, на громадських засадах їх вибирали з числа методактиву. Планування роботи було однією з необхідних умов оперативності в роботі інструктора-методиста. Він складав кварталний

план, у якому зазначав заходи, методичні завдання для опрацювання щодо окремого дитячого садка, наприклад, «у садку № 2 – домогтися виконання санітарного мінімуму, у садку № 4 – удосконалювати планування та облік роботи, у садку № 5 – як проводиться гра, як організовується зображувальна діяльність [264]. Проте відзначаємо тенденцію недостатності кваліфікованого управлінського супроводу реалізації завдань методичної роботи. Брак фінансування та відсутність відповідних фахівців впливали на реальну кількість інструкторів, методистів та інспекторів на місцях. До прикладу, для м. Києва у 1931 р. у штатах народної освіти було затверджено 2 інспектори-організатори, 1 інспектор-методист, 4 інструктори-методисти. Були виділені додаткові кошти на утримання штату для керівництва дитячими садками приміської смуги, і в 1931 р. в приміській зоні працював один інспектор-організатор та один методист [112, с. 32].

На активний розвиток методичної роботи в дошкільних навчальних закладів впливало заохочення дошкільних працівників, передбачалося введення диференційованої заробітної плати та преміювання кращих педагогів. Так, 16 листопада 1932 р. у м. Києві проведено конференцію дошкільних працівників, на якій відбулося урочисте преміювання дитячих садків та окремих працівників дошкільних закладів УСРР [146].

З метою залучення широкої громадськості до справ дошкільного виховання затверджено Раду дошкільного закладу як форму методичної роботи (Положення «Про Раду дошкільних закладів», 1932) (Додаток В). Було визначено завдання: сприяти впровадженню в життя постанов партії та уряду, здійснювати громадський контроль за роботою дошкільної установи, організувати матеріальну базу, налагодити фінансово-господарський стан, харчування, залучення батьків та громадськості до «боротьби» за дошкільне виховання, підвищення якості дошкільних установ. До складу Ради входили завідувач дошкільної установи, один педагог від групи, один представник від техперсоналу, завідувач господарством, лікар, представники від батьків, представники партосередку або профорганізації. Рада дошкільного закладу

поділялася на дві секції – громадсько-педагогічну та організаційно-господарську [238].

Методична робота в дошкільних закладах УСРР здійснювалась і через радіомовлення. Започаткована ця робота була у м. Харкові. З 1930 р. радіопередачі проводилися за планом: зачитувалась статті з журналів, читалися вірші, транслиювалися музичні твори для дітей. З 1931 р. розглядали актуальні теми: оздоровлення дітей, звіти про роботу дитячих садків, особливості організації свят та заходів з дітьми тощо. Радіо працювало у взаємозв'язку з методичним комітетом. Однак не всі садки були не радіофіковані [34, с. 72]. У м. Одесі передачі транслиювалися за двома напрямками: педагогічна просвіта населення та радіопосилання для дошкільнят. Було прочитано цикл лекцій (доповідей) на медико-педагогічні теми, здійснювалось консультування. Наводимо їхню тематику: «Підсумки дошкільного походу», «Завдання комуністичного виховання», «Політехнізація дитячого садка», «Інтернаціональне виховання», «Антирелігійне виховання», «Вплив рухів на дитину», «Засоби впливу на дитину» тощо. Кілька доповідей транслиювалося єврейською мовою. Батьки та педагоги віддалених містечок писали листи із запитаннями до фахівців і через радіомовлення отримували на них відповіді. Робота з дошкільниками була у формі художніх радіотрансляцій, у програмі були бесіди, художні оповідання, співи, слухання музики. Після популяризації такого роду передач у дитячих садках організовувались системні колективні слухання [197].

Для організації методичної роботи НКО запроєктовано організацію опорних дитячих садків, один садок на 50 масових садків або на район. Щодо зразкових дитячих садків, то кількість їх у 1933 р. була обмежена у зв'язку з недостатнім матеріальним забезпеченням, невідповідністю приміщень дитячих садків та малою кількістю педагогічних кадрів. Передбачено 30 садків у великих промислових центрах і лише 20 – сільській місцевості [83].

У Постанові ЦК ВКП(б) «Про початкову і середню школу» від 5 вересня 1931 р. простежуємо зміст та завдання методичної роботи в дошкільних

зкладах: забезпечити «витримане» комуністичне виховання, знайшовши для цього засоби, які цілком відповідають особливостям дітей дошкільного віку; посилити увагу до фізичного виховання; підвищити емоційний тонус у роботі з дітьми та забезпечити розвиток їхньої творчості через широке розгортання художнього виховання та надання належної уваги дитячій грі і розвагам; поширювати масові види роботи з дошкільниками, звернути особливу увагу на зміст та оформлення дитячої книги і іграшки [297, арк. 21].

З 1932 р. у системі керівництва методичною роботою в усіх обласних центрах УСРР і великих містах (м. Київ, м. Харків, м. Дніпропетровськ, м. Одеса та ін.) почала працювати нова ланка – дошкільний методичний кабінет [300, арк. 17], який був базою методичного керівництва відділу народної освіти. Перед методичним кабінетом стояли такі завдання: виконання завдань відділу народної освіти в методичній роботі; конкретна диференційована допомога дошкільним працівникам у їхній повсякденній роботі; збирання й вивчення досвіду дошкільної роботи і передача кращого досвіду масовим працівникам; збирання й систематизація методичних матеріалів з дошкільного виховання. Ці завдання здійснювались через організацію таких заходів: виставок, консультацій, гуртків, методичну бібліотеку, збирання й опрацювання досвіду дитячих садків.

Під час виставок відбувалися покази зразків правильно організованої педагогічної роботи в дитячих садках, шляхи підбору методичних матеріалів для дошкільних працівників. Проводились групові та індивідуальні консультації, а саме: консультації під час виставок, консультації за спеціальним викликом (після інспекції дитячого садка, методисти могли викликати до себе педагогів для здійснення консультацій), планові систематичні консультації окремих питань дошкільної практики. Організація гуртків мала на меті допомогти працівникам уточнити методику якого-небудь розділу роботи. Діяла методична бібліотека, працівники кабінету стежили за виходом нової літератури, пропагували її, готували вітрину нових надходжень, збирали публікації з різних проблем дошкільного виховання, на їх основі

розробляли альбоми. Зазначимо, що збір, вивчення й обробка матеріалів досвіду роботи дошкільних установ була одним із найважливіших розділів роботи методичного кабінету. Усі записи збиралися та систематизувалися на методичних об'єднаннях [22]. Ці заходи залишились актуальними й у наш час.

У 1933 р. продовжувалась робота з удосконалення планування й обліку роботи в дошкільних закладах, що давало можливість поставити чіткі завдання, контролювати їх виконання, полегшувало керівництво роботою. Схема річного плану будувалася за такими розділами: основні завдання для навчально-виховної роботи на рік для всіх вікових груп (необхідно було керуватися програмами, урахувавши досвід попередніх років); завдання оздоровчої роботи; адміністративно-господарська діяльність (робота з батьками, зв'язок з підприємством, при якому працює заклад, боротьба за поширення дошкільної мережі), громадсько-політична діяльність [222].

Виставка як форма методичної роботи не втратила своєї актуальності і на цьому етапі. До прикладу, Луганський відділ народної освіти з метою популяризації ідей комуністичного виховання дітей дошкільного віку організував виставку в міському парку 30 серпня 1934 р., яка тривала 5 днів. На виставці в діаграмах, гаслах, плакатах, яскравих макетах, експонатах дитячих робіт були представлені такі розділи роботи: громадське виховання дітей дошкільного віку, фізичне виховання, гра та праця дошкільника, як вивчати природу з дітьми дошкільного віку, як розвивати культуру мови дитини, художнє виховання дошкільника, громадсько-педагогічна робота дошкільних закладів, історія розвитку дошкільної справи [57, с. 76].

Для ознайомлення з новими програмами організовувались конференції та наради, що були обов'язковими для всіх педагогічних працівників дошкільних закладів відповідно (Наказ заступника НКО Хаїта від 23 грудня 1934 р. «Про проведення обласних і районних конференцій по дошкільному вихованню» (Додаток Г). З січня 1935 р. усі дошкільні установи повинні були перейти на роботу за новими програмами. Усім обласним та районним відділам освіти необхідно було провести 3-денні конференції, опрацювавши

на них такі питання: чергові завдання дошкільного виховання та підготовка до літньої компанії, принципи побудови нових програм та організацію роботи за ними [29; 178; 183]. До прикладу, 20 – 22 грудня 1935 р. НКО організована нарада працівників зразкових дитячих садків, на яку було запрошено кращий методичний актив дошкільних установ України та працівники науково-дослідних інститутів. На нараді розглянуто питання виключно методичного характеру [92]. З досвіду роботи одеського зразкового дитячого садка № 5 дізнаємося про завдання з підготовки до показових занять і відкритих днів. Алгоритм показу був таким: після загального огляду дитячого садка, ознайомлення з організацією прийому дітей завідувач педагогічної частини збирав усіх у педагогічному кабінеті, де знайомив з розпорядком дня дитячого садка і конспектом показового заняття. Під час проведення заняття присутнім було заборонено втручатися в педагогічний процес. Фіксувався час проведення кожного заняття, запрошені нотували питання, що виникали, зауваження, аналізували поведінку педагога, дітей, рівень підготовки до заняття. На засіданні після проведення показового заняття відбувалося обговорення цих питань, вівся протокол обговорення. Показовий день проводили від моменту прийому дітей до прогулянки. Під час прогулянки відбувалося засідання з обговоренням, потім дошкільні працівники мали можливість спостерігати методику проведення обіду, підготовку до сну. Якщо засідання не вичерпувало запитань відвідувачів, їм пропонували прийти в день консультацій і детальніше вивчити інші питання. У зразкових дитячих садках проводилась робота щодо показу обов'язків технічного персоналу, який мав допомогти вихователям в організації освітнього процесу й режиму дня. Практикувалися дні відкритих дверей двічі на місяць, відвідувачі могли отримати консультації, ознайомитися з методичними матеріалами, з роботою груп тощо, це були скоріше екскурсії по дитячому садку і консультації у завідувача педагогічної частини та завідувачки [237].

До розробки актуальних питань, що обговорювалися на методичних об'єднаннях, долучалися і педагоги зразкових дитячих садків. Аналізуючи

досвід одеського зразкового дитячого садка № 5 впродовж 1935 – 1936 рр., констатуємо, що його колектив працював над вирішенням питань: річний звіт, підготовка до оздоровчої кампанії, планування й облік роботи, підготовка й облік роботи, підготовка педагога до роботи, нові програми. За результатами розгляду питань влаштовувалися виставки, наради для обговорень тощо. З метою підвищення кваліфікації педагогів масових дитячих садків організовано 5-денний семінар з виготовлення іграшок-саморобок. Заплановано провести ще три семінари: 6-денний «Робота з грамоти і розвитку початкових математичних уявлень та навичок», 5-денний «Творча гра дітей», 5-денний «Методика роботи з різними матеріалами» [237, с. 71].

Працівники зразкових дитячих садків відвідували масові дитячі садки для розуміння й визначення основних проблем, що виникають у їхній роботі, проводили нараду з обговоренням, давали рекомендації, указівки, проводили консультації, відповідали на питання [236]. Здійснювався облік роботи зразкових садків з працівниками масових дитячих садків (Додаток Ж).

Історична Постанова ЦК ВКП(б) від 4 липня 1936 р. «Про педагогічні викривлення в системі народної комуністичної освіти» «звільнила педагогіку від шкідливого впливу псевдонауки педології». У постанові вказано, що керівною особою в педагогічному процесі є педагог, що саме він цілком і повністю відповідає за навчальну та виховну роботу в дитячих закладах, відповідає за справу комуністичного виховання дітей. Дошкільний відділ НКО одночасно розгорнув роботу над переглядом програм дитячих садків у 1935 . Цю роботу на місцях провадив методичний актив. При НКО була скликана нарада (27 грудня 1936 р.), де надалися вказівки щодо перебудови роботи дитячих садків у світлі Постанови ЦК ВКП(б) (1936) [81, с. 28], здійснювався критичний аналіз програм. У роботі з дітьми робився наголос на відповідальності педагога за організацію дитячого колективу, кожної дитини, вивчаючи її інтереси, запити, нахили. Приклади такої перебудови презентували практики дошкільних закладів: тов. Скоморовська (дитсадок № 1, м. Умань), тов. Легонькіна (дитсадок № 12, м. Одеса), тов. Борисова

(дитсадок № 8, м. Харків), тов. Тобенгауз (дитсадок № 8, м. Чернігів). Посилилась увага до фізичного виховання дітей, організації ігрової, театралізованої діяльності тощо.

Доповідачі наради констатували, що практичні працівники дитячих садків переважно недостатньо методично підготовлені до роботи з дітьми, вони потребували негайної допомоги, методичних розробок, зразків кращої роботи вихователів. У дитячих садках у перші місяці осінньо-зимового періоду було заплановано провести низку семінарів, конференцій, лекцій, гуртків з метою підвищення політичної і фахової обізнаності педагогів.

У цей період постало питання про підвищення якості роботи в усіх дитячих садках, а не лише у зразкових. Відповідно до постанови Ради Народних комісаріатів УРСР від 29 квітня 1937 р. «Про перетворення «зразкових» і «досвідно-показових» шкіл в нормальні» В. Затонський видав Наказ «Про перетворення «зразкових» і «досвідних» дитячих садків у нормальні». Методичні кабінети та дошкільна інспектура на місцях мали налагодити обмін досвідом кращих практиків, повинні регулярно відбуватися педагогічні наради, кожна з яких мала збагачувати досвід педагогічного персоналу масових дошкільних закладів [198].

У 1936 р. відбулася Республіканська нарада дошкільних працівників, де обговорювались питання про завдання методичного керівництва, планування та організації роботи дитячих садків [300, арк. 16]. Постанова РНК СРСР № 711 від 3 травня 1936 р. «Про дитячі садки» та Постанова уряду від 7 червня 1936 р. «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги породіллям, встановлення державної допомоги багатосімейним, розширення сітки родильних будинків, дитячих ясел, дитячих садків» визначали, що загальне методичне керівництво всіма дитячими садками залишалися за органами народної освіти. Це зобов'язувало їх більше приділяти уваги роботі методичним кабінетам, інструкторам-методистам, методичним об'єднанням тощо. До 1937 р. методичні кабінети перебували в напівлегальному стані, не мали матеріальної бази, фінансування. У 1937 р. уперше в бюджеті

передбачені асигнування на утримання у великих містах України методичних кабінетів. Органи народної освіти мали переглянути роботу методичних кабінетів, які повинні надавати конкретну диференційовану допомогу дитячим садкам і кожному дошкільному працівникові зокрема. Були й такі випадки, коли районні відділи народної освіти самоусувалися від методичного керівництва дитячими садками господарських організацій, що порушувало постанову уряду [217].

Для підведення підсумків за 1937 р. та визначення завдань на наступний рік, а також обговорення питань організації освітнього процесу в дитячих садках відповідно до Наказу № 167 НКО УРСР В. Затонського від 12 вересня 1937 р. «Про проведення осінніх конференцій по дошкільному вихованню» (Додаток Д) обов'язково провести в усіх містах і районах УРСР триденні конференції дошкільних працівників всіх дитячих садків з 15 по 25 жовтня. На конференціях були розглянуті такі питання: 1. Підсумки роботи дитячих садків за 1937 р. і визначити питання на 1938 р. 2. Про організацію виховної роботи в дитячому садку. 3. Про організацію методичного керівництва дитячими садками та заходи щодо підвищення кваліфікації [140, с. 17].

На III обласній конференції працівників дошкільних установ Дніпропетровської області (лютий, 1937 р.) на секційному засіданні розглянуто питання методичної роботи: розпорядок дня в дошкільній установі; методика роботи з розвитку мовлення; устаткування та оформлення дитячого садка; робота з батьками; система методичного керівництва. У резолюціях конференції зазначено, що для підвищення якості методичного керівництва і методичної допомоги необхідно переймати досвід кращих майстрів дошкільної справи зразкових садків; організовувати методичні семінари з окремих методик дошкільного виховання; з метою забезпечення постійної методичної допомоги до сільського дитячого садка прикріпити дитячий садок міста; на посади завідувачок дитячих садків висувати кращих педагогів зі спеціальною педагогічною, дошкільною освітою; методичним

кабінетам вивчати кращий досвід педагогічних працівників, щоб поширити його серед дошкільних установ району, області [181].

Безпосереднє методичне керівництво й контроль повинна була здійснювати завідувачка дитячого садка. Однією з основних форм методичного керівництва повинно було стати безпосереднє спостереження за роботою вихователя з дітьми з наступними вказівками щодо методичних способів та прийомів, успіхів і недоліків у роботі вихователів. Особливу увагу приділено менш досвідченим педагогам [110, с. 23].

Особливо важливими були педагогічні наради, під час яких обговорювалися особливості виховної роботи з дітьми, досвід роботи вихователів, педагоги звітувались про свою діяльність тощо. В обговоренні питань брав участь весь колектив закладу, за результатами обговорень приймалися рішення щодо підвищення якості освітнього процесу і здійснювалась перевірка його виконання. У річному плані зазначалися основні питання, що потребують розгляду на педагогічних нарадах. З метою підвищення якості роботи завідувачка і кожен працівник дитячого садка повинна систематично підвищувати свій ідейно-політичний і педагогічний рівень, навчаючись у педагогічній школі чи в педагогічному інституті, а також відвідуючи гуртки, методичні об'єднання, методичний кабінет, кращі дитячі садки [110].

З 1937 р. перед методичними кабінетами було поставлено завдання – надавати систематичну допомогу в методичній роботі педагогам дитячих садків: індивідуальні та групові консультації, гуртки, семінари, цикли лекцій та бесід, пересувні виставки, допомогу в роботі з методичною літературою, здійснювали заохочення до постійного підвищення професійної кваліфікації. Відділ народної освіти систематично керував роботою методичних кабінетів, затверджував їхні плани роботи, здійснював облік [110, с. 25].

Кожен дошкільний інспектор відділу народної освіти, працівники методичних кабінетів – і обласного, і районного – мали знати кращі районні дитячі садки, кращих вихователів, завідувачів у своєму районі та області і

популяризувати їхній досвід роботи. Особливо актуальним це стало в 30-х рр. ХХ ст., коли «зразкові дитячі садки» реорганізовано в масові [228, с. 29].

Керівництво методичною роботою в дитячих садках також здійснював районний методист, завданням якого була безпосередня допомога працівникам дитячих садків у реалізації завдань комуністичного виховання, удосконалення методів та форм роботи з дітьми. Основні ділянки роботи районного методиста були: відвідування дитячих садків; організація консультацій, лекцій, семінарів тощо; систематична робота із завідувачками закладів; аналіз роботи садків, узагальнення кращого досвіду роботи, висвітлення його в пресі, керування методичними об'єднаннями [228, с. 31].

На основі опрацювання джерельної бази розроблено модель організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. (рис. 3.1).

Запропоновану модель розглядаємо як засіб представлення процесу розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-х рр. ХХ ст. з урахуванням соціально-економічних і політичних умов. Дані рисунка свідчать, що оптимально організована методична робота в дошкільних навчальних закладах забезпечує підвищення якості роботи вихователів та оптимізацію педагогічного процесу.

Аналіз історичних джерел свідчить про вдосконалення методичної роботи, що відбувалося в умовах спроб і помилок, тому ефективністю ця робота не відзначалася. Основними причинами були недостатня кількість дошкільних закладів та їх матеріально-технічне забезпечення, невелика кількість кваліфікованих педагогічних працівників та їх низький рівень мотивації. Завдання методичної роботи, незважаючи на їхню важливість та цінність, не повною мірою реалізувалися на практиці, часто мали декларативний характер. У цей період відбувалося активне розроблення програмно-методичного забезпечення дошкільного виховання та розроблення підходів до організації методичної роботи відповідно до державної освітньої політики того часу.

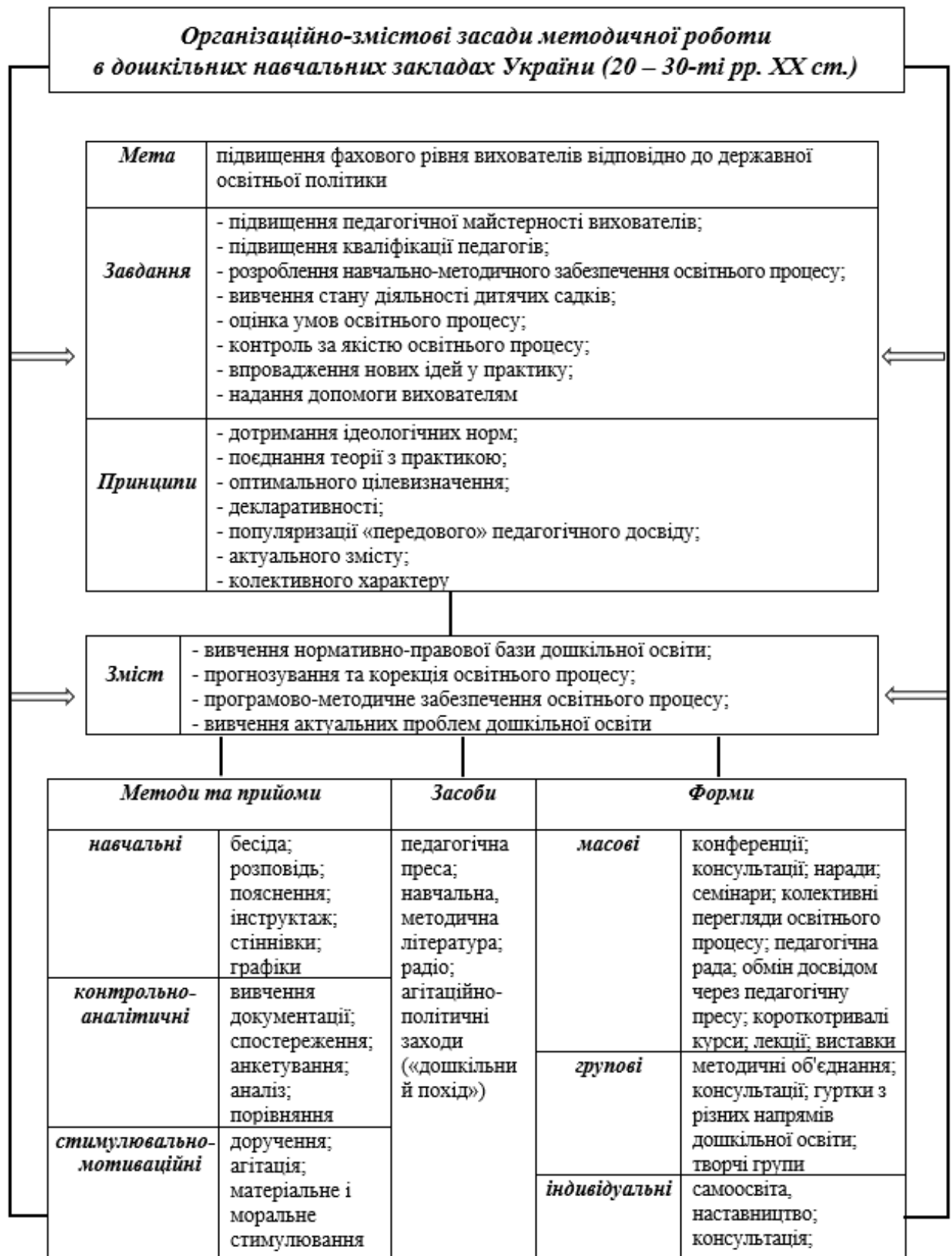

Рис. 3.1. Модель організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.)

3.2. Напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти України

Зміна пріоритетів у меті дошкільної освіти в Україні зумовлює перегляд її змісту та організації. В умовах реформування системи дошкільної освіти виникає потреба в зміні підходів до організації методичної роботи. Очевидно, що має відбутися конструктивний і аналітичний перегляд основоположних підходів, концепцій, позицій і стратегій щодо ролі, основних завдань і функцій методичної роботи закладів дошкільної освіти.

Загальні теоретичні аспекти методичної роботи в закладах освіти різного рівня висвітлено в працях І. Жерносека [73], В. Колібабчука [72], С. Майданенко [126], В. Павленко [151] та ін.; розкрито зміст, форми, особливості організації методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти в працях Г. Беленької [19], К. Білої [15], О. Коваленко [99], О. Корнеєва [106], К. Крутій [109, 121], Н. Морозової [137], Н. Омеляненко [147], Н. Савінової [163, 209], Л. Швайки [246], О. Янко [266] та ін.

Науково-методична робота в закладі, на думку І. Жерносека, за своїм змістом має бути пов'язана з іншими формами роботи в підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів (курсовою перепідготовкою, діяльністю районних МО, семінарів та ін.), «з одного боку, продовжувати та закріплювати ту роботу, яка проводилась на курсах і семінарах, а з другого – має готувати педагогічні кадри до наступної курсової перепідготовки» [73, с. 19]. Дослідник визначає основні канали, за допомогою яких здійснюється взаємозв'язок зазначених вище форм: реалізація в практичній діяльності змісту курсової перепідготовки, звіт педагога перед колективом про наслідки свого професійного навчання, нові прогресивні технології, про які дізналися на курсах, семінарах, тренінгах та ін., обмін досвідом на уроках (заняттях), під час «круглих столів», «педагогічних посиденьок», урахування цього взаємозв'язку під час атестації тощо [73, с. 20 – 21].

Вартий уваги ретельний опис методичних форм взаємодії з педагогами, узагальнений К. Крутій у тематичних збірниках «Групові форми методичної роботи з педагогами» та «Масові форми методичної роботи з педагогами». Для нашого дослідження близькі позиції науковиці щодо якості змісту теоретичного й практичного навчання педагогів та спрямування на: «практичну діяльність; формування певної суми знань, умінь і навичок, які необхідні для здійснення практичної діяльності; розвиток здібностей, умінь наукового пошуку, експериментування; збагачення загальної культури педагога, розширення його кругозору, обізнаності в різних галузях науки, техніки, виробництва, суспільного життя тощо» [129, с. 8 – 9; 183]. В означених посібниках даються певні алгоритми проведення методичних форм роботи, зокрема, педагогічних рад, науково-практичних конференцій, педагогічних читань, педагогічних виставок, семінарів і засідань МО, а також можливостей використання засобів наочності в методичній роботі з педагогами закладів дошкільної освіти.

Відзначимо практичну спрямованість іншого навчально-методичного посібника: «Керівник, майстер, творець: складові професійного успіху» Ю. Манилюк і Л. Тищук. На перший погляд, у посібнику розглянуто психологічні аспекти діяльності керівника закладів дошкільної освіти, але багато питань будуть цікавими й корисними для вихователя-методиста: соціально-психологічний клімат у закладі, особливості творчості педагога, індивідуальна робота з педагогами з розвитку творчості, стресогенні чинники фахової діяльності педагога, профілактика та подолання синдрому професійного вигорання, рефлексія власних досягнень. Автори розкривають особливості проведення певних методичних форм: семінарів-практикумів, воркшопів, онлайн-практикумів, дебатів, тренінгів; створення мультимедіа-CASE (кейс-стаді) та портфолію педагога; прописують дієві кроки, що мають забезпечити ефективність взаємодії закладу дошкільної освіти з родинами вихованців [128]. Варті уваги погляди Г. Беленької, які мають урахувати вихователі-методисти, плануючи роботу з педагогами: у структурованому

вигляді професійна компетентність вихователя виглядає як триступінчаста піраміда, основу якої складають професійні знання, на їх основі формуються уміння та навички, а індивідуалізація та інтерпретація їх особистістю стає базисом розвитку професійних здібностей [19].

Незважаючи на низку дослідницьких розвідок і наявний фокус уваги до проблеми діяльності методичної роботи в освітніх закладах, наразі майже відсутні наукові роботи, присвячені висвітленню сучасного стану методичної служби та її шляхів реформування. Натомість відзначимо багатий спектр статей про особливості методичної роботи й форми взаємодії з педагогами у вітчизняних часописах.

Нами здійснено аналіз періодичних видань, зокрема: щомісячний, єдиний в Україні, спеціалізований журнал для вихователів-методистів закладів дошкільної освіти «Вихователь-методист дошкільного закладу»; журнал «Методична скарбничка вихователя»; спеціалізований журнал для керівника закладу дошкільної освіти «Практика управління дошкільним закладом»; журнал «Дошкільне виховання»; журнал «Палітра педагога»; газета «Дитячий садок». Зазначені часописи слугують орієнтиром у методичній роботі закладу дошкільної освіти, розкривають основні аспекти роботи методичного кабінету, містять рекомендації, відповіді на важливі запитання, інструментарій для роботи з дітьми, а також активно впливають на формування науково-педагогічної свідомості педагогів, підтримують розвиток інноваційних технологій і поширюють перспективний досвід освітян. Дописувачами є досвідчені інноватори – педагоги-практики й авторитетні науковці в царині дошкільної освіти України, зокрема Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, С. Ладивір, Т. Піроженко та ін.

Щомісячний, спеціалізований журнал для вихователів-методистів закладів дошкільної освіти «Вихователь-методист дошкільного закладу» є певною мірою компасом у методичній роботі, містить корисні рекомендації, відповіді на важливі запитання, інструментарій для роботи з дітьми. Публікації в журналі розкривають основні аспекти роботи методичного

кабінету, допомагають порадами і молодому, і досвідченому вихователю-методисту. Можемо ствердно зазначити, що журнал активно впливає на формування науково-педагогічної свідомості педагогів, підтримує розвиток інноваційних технологій та поширює перспективний досвід освітян. На сторінках журналу порушуються такі важливі теми: «Що зробити зараз, щоб легко скласти план роботи на 2020/2021 навчальний рік» (Н. Савінова, № 4, 2020 р.); «Узагальнюйте педагогічний досвід без помилок» (О. Стаєнна, № 3, 2020 р.); «Методична робота: міфи та реальність» (О. Довбушко, № 11, 2019 р.); «Методичний тиждень, або Лайфхаки методичного супроводу педагогів» (О. Половіна, Н. Савінова, № 12, 2018 р.); «Вихователю-методисту до нового навчального року: витяг із нормативних документів» (Н. Омеляненко, № 9, 2017 р.) тощо.

Часопис «Методична скарбничка вихователя» є корисним у створенні власної методичної скарбнички закладу дошкільної освіти для конструювання освітнього процесу, урахування особливості дітей дошкільного віку та потенціал педагогічних працівників закладу. На шпальтах журналу розглядаються питання планування та організації роботи з дітьми, представлено традиційні та новітні форми роботи з дітьми відповідно до освітніх ліній Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція) [13].

Спеціалізований журнал для керівника закладу дошкільної освіти «Практика управління дошкільним закладом» є корисним не тільки в управлінській діяльності, а й у методичній роботі також. Зокрема статті: «Семінари, вебінари або курси: чи можна «на свій смак» обирати форму підвищення кваліфікації» (В. Божинський, № 3, 2020 р.); «Освітня програма: складати чи ні» (С. Нерянова, № 10, 2019 р.); «Концепція розвитку педагогічної освіти: акцент на практиці» (Н. Омеляненко, № 9, 2018 р.); «Методична автономія чи виконання за вказівкою, або Право закладу освіти обирати програму» (Т. Носачева, № 1, 2018 р.); «Освітня платформа – середовище становлення успішного менеджера освіти» (Т. Пирог, № 4, 2017 р.); «Самоосвіта педагогічних працівників» (Т. Гурковська, № 7, 2016 р.);

«Педагогічна виставка як форма популяризації перспективного досвіду» (З. Дорошенко, № 7, 2016 р.) тощо.

В Україні користуються популярністю журнали «Дошкільне виховання», «Палітра педагога». Дослідниці Н. Гавриш та В. Желанова в статті «Зрозуміти іншого, щоб наблизитись до себе» пропонують застосовувати відеозаписи різних форм освітнього процесу з наступним включенням педагогів під час тренінгових занять у рефлексивно-аналітичну діяльність. Авторки вважають, що традиційні форми методичної роботи в закладах дошкільної освіти, такі як відвідування відкритих занять та інших форм роботи, втратили свій професійно-розвивальний потенціал, аналітичний аспект цієї роботи став суто формальним, а самі заняття перетворилися на показове «шоу», метою яких є самопрезентація вихователя [35]. О. Стаєнна в статті «Узагальнюйте педагогічний досвід без помилок» надає методистам-початківцям лайфхаки, які допоможуть структурувати роботу й уникнути помилок при описі та представленні перспективного педагогічного досвіду [233, с. 9]. Ґрунтовні міркування про імідж вихователя-методиста знаходимо в статті науковця Н. Платохіної, зокрема, складники іміджу, компетентності, значення службової етики, кодекс професійної етики, культуру поведінки й культуру управління колективом; розкрито значення понять «фасцинація» й «атракція»; описано технологію формування індивідуального стилю діяльності вихователя-методиста [160].

Підкреслимо практичну орієнтованість матеріалів І. Кондратець – опис інноваційних форм роботи з педагогами закладів дошкільної освіти: рольові й педагогічні ігри, педагогічний плейбек, коучинги тощо. Саме інтерактивне навчання та ігрові технології, на думку авторки, стають пріоритетними в освіті не лише дітей, а й дорослих; приходять на зміну лекціям і традиційним педрадам; допомагають розв'язувати педагогічні ситуації нестандартно, критично розглянувши під різними кутами зору, знайти раціональне зерно в кожній інновації; сприяють особистісному й професійному зростанню педагогів [105]. Окремою темою І. Кондратець у контексті фахового навчання

педагогів закладів дошкільної освіти є рефлексія. Низку статей науковиці присвячено професійній рефлексії вихователя-методиста, рефлексійним тренінгам для педагогів [103; 104].

Вартими уваги методичні розробки: тренінг для вихователів Н. Сиротич [216]; інтерактивна ділова гра «Прес-конференція» С. Вертикуш [26]; методичний турнір А. Коваленко [98] та ін. Професійні рекомендації вихователям-методистам щодо планування методичної роботи на сучасному розвитку дошкільної освіти знаходимо в статтях І. Романюк «Формулюємо завдання на новий рік» та Я. Дралюк, Л. Гриненко «SWOT-аналіз як інструмент стратегічного планування методичної роботи». Автори ретельно аналізують особливості планування, окреслюють особливості річних завдань, формулювання в планах, види планів тощо [67; 203].

Аспекти методичної роботи в закладі дошкільної освіти розкрито в статтях І. Кіндрат «Інтерактивні методи в системі підвищення фахової майстерності педагогів» [95], А. Коваленко «Інтерактивні форми роботи з педагогами в міжтестастійний період» [97], Л. Погорєлової «Методична робота як складова післядипломної педагогічної освіти» [161], Ю. Туженкової «Методична форма роботи з підвищення фахової майстерності вихователів» [251], М. Галяпи «Портфоліо як засіб вдосконалення» [231] та ін.

Цікавими в контексті нашої теми є матеріали О. Святенко «Секрети оперативного управління для вихователя-методиста», «Імідж вихователя-методиста як керівника: компетентнісний підхід», які містять практичні рекомендації й поради фахівця щодо вмій комунікувати з колегами, мотивувати, планувати діяльність і делегувати повноваження; матрицю постановки завдань, перелік мотиваторів і демотиваторів працівників, моделі комунікації, анкети, алгоритм планування та ін. [214].

Практико зорієнтовані поради знаходимо в статті О. Половіної та Н. Савінової «Методичний тиждень, або Лайфхаки методичного супроводу педагогів». Авторки відзначають, аби «ефективно планувати та організовувати методичну роботу в закладі дошкільної освіти, вихователю-методисту варто

постійно відстежувати існуючий, реальний рівень розвитку фахових компетентностей педагогів і співвідносити їх з вимогами, що представлені в професійних стандартах». У статті подано розгорнутий алгоритм планування, організації й проведення методичного тижня, який, на переконання дослідниць, «дає змогу узагальнити результати професійної рефлексії кожного працівника й педагогічного колективу в цілому, відтак намітити шляхи подальшого удосконалення професійної майстерності педагогів, а отже, сприяти підвищенню якості дошкільної освіти» [163].

У результаті аналізу науково-практичних праць можемо підсумувати важливі питання, порушені сучасними дослідниками: планування методичної роботи; формування іміджу вихователя-методиста; використання інноваційних та інтерактивних методичних форм фахового навчання педагогів (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Складники методичної роботи в закладі дошкільної освіти

Зупинимось конкретніше на характеристиці цих складників, принагідно проводячи аналогію в історичному контексті. Питання нормативно-правового забезпечення є одним із важливих в організації методичної роботи. Л. Швайка в посібнику для вихователів-методистів, керівників, педагогів закладів дошкільної освіти розглядає теоретичний складник основних засад методичної роботи та зразки необхідного практичного матеріалу організації методичної роботи з педагогами, освітнього процесу, контрольної-аналітичної діяльності та ін. Авторкою представлено перелік основних нормативних документів, що мають зберігатися в методичному кабінеті закладу дошкільної освіти. Представлено відповідну класифікацію: базові; установчі; документи з атестації; документи з діловодства; обладнання; документи з планування; документи психологічної служби; документи з охорони життя і здоров'я; документи щодо роботи з дітьми, які не відвідують заклад дошкільної освіти; документи щодо роботи з батьками; документи з фізичного виховання [246, с. 6 – 11].

Ми розглянемо основні законодавчі, нормативні та відомчі документи, що визначають процес організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти. Методична робота є важливим показником успішності роботи закладу дошкільної освіти та одним із основних шляхів реформування освіти, визначеного Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття») [179], Законами України «Про освіту» [77], «Про дошкільну освіту» [76], Базовим компонентом дошкільної освіти [13] та ін.

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») зазначено, що «... забезпечення розвитку освіти здійснюється на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у освітній процес сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень» [179]. Серед основних шляхів реформування дошкільної освіти визначено створення оптимальних науково-методичних, організаційно-педагогічних, санітарно-гігієнічних, матеріально-технічних, естетичних умов функціонування

дошкільних установ різних типів і профілів [179]. Закон України «Про освіту» кожному закладу освіти надає організаційну, кадрову, академічну автономію. Педагогічний колектив, а особливо директор та вихователь-методист повністю відповідальні за процес і результат освітнього процесу закладу дошкільної освіти та методичної роботи зокрема [77].

У Законі України «Про дошкільну освіту» визначено завдання науково-методичного забезпечення системи дошкільної освіти, а саме:

- розроблення та впровадження програмно-методичної бази дошкільної освіти;
- створення освітніх програм, навчально-методичних та навчально-наочних посібників;
- узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду;
- організація співпраці з іншими навчальними закладами для підвищення ефективності програмно-методичного забезпечення;
- аналіз стану освітньої роботи та рівня розвитку дитини відповідно до завдань дошкільної освіти, Базового компонента дошкільної освіти;
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи дошкільної освіти;
- пропаганда просвітницької діяльності в ЗМІ [76].

У Статті 25 зазначено, що науково-методичне забезпечення системи дошкільної освіти здійснюють:

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, підпорядковані йому науково-методичні установи та вищі педагогічні навчальні заклади, а також науково-дослідні установи Національної академії педагогічних наук України та Національної академії наук України;
- Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти Національної академії педагогічних наук України;
- методичні кабінети та інші науково-методичні установи, що підпорядковані місцевим органам управління освітою [76]. Центром

методичної роботи в закладі дошкільної освіти є методичний кабінет. Робота методичного кабінету регламентується Примірним положенням про методичний кабінет закладу дошкільної освіти [142].

Метою роботи методичного кабінету є: надання методичної допомоги педагогічним працівникам щодо їхнього професійного розвитку, підвищення кваліфікації, професійної компетентності; підготовки та проведення освітнього процесу з дітьми, роботи з батьками вихованців; навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в закладі дошкільної освіти; поширення серед батьків психолого-педагогічних знань; створення сприятливих умов для самовдосконалення педагогів, розвитку творчої ініціативи в них; забезпечення методичної підтримки щодо реалізації педагогічних ініціатив та апробації навчальної літератури, методичних розробок тощо.

Відповідно до Положення діяльність методичного кабінету ґрунтується на принципах демократизму і гуманізму, відкритості, системного підходу до методичного та інформаційно-аналітичного супроводу діяльності закладу дошкільної освіти, рівності умов для кожного педагогічного працівника щодо повної реалізації його духовного, творчого та інтелектуального потенціалу; безперервності професійного вдосконалення; науковості, гнучкості і прогностичності методичної роботи з педагогічними кадрами.

Функції методичного кабінету полягають у: врахуванні можливостей розвитку дошкільної освіти та особливостей діяльності закладу дошкільної освіти; використанні сучасних наукових досягнень; інформуванні педагогів про інновації в галузі дошкільної освіти та використання їх у практичній діяльності; розробки методичних рекомендацій, зразків дидактичних посібників дидактичних ігор та вправ; наданні консультацій та практичної допомоги педагогам і батькам дітей дошкільного віку; моніторингу освітнього процесу, динаміки змін у розвитку дітей, професійної компетентності педагогічних працівників; моделюванні змісту, форм і методів підвищення фахової кваліфікації педагогів; виявленні, вивченні, узагальненні та

поширенні перспективного педагогічного досвіду; створенні позитивного психологічного клімату в закладі дошкільної освіти тощо.

Наповнюваність методичного кабінету повинна відповідати вимогам: інформативності та змістовності; доступності; сучасності; естетичності; задовольняти потреби педагогів у саморозвитку і самовдосконаленні. У методичному кабінеті має бути створено електронний інформаційний банк.

Методичний кабінет закладу дошкільної освіти є координатором методичної допомоги педагогічним працівникам закладу дошкільної освіти та поширення серед батьків психолого-педагогічних знань щодо забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок [142].

Одним з важливих складників методичної роботи в закладі дошкільної освіти є підвищення кваліфікації педагогічних працівників, що регламентується Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» № 800, від 21 серпня 2019 р. Педагогічні працівники закладів дошкільної освіти мають підвищувати свою кваліфікацію не рідше одного разу на п'ять років. Загальний обсяг підвищення кваліфікації педагогічного працівника закладу дошкільної, але не може бути менше ніж 120 годин на п'ять років. Підвищення кваліфікації може здійснюватись шляхом інформальної освіти (самоосвіти) – ще одного складника методичної роботи в закладі дошкільної освіти. У такому разі замість документа про підвищення кваліфікації подається звіт про результати підвищення кваліфікації та оприлюднюється на вебсайті закладу та/або в електронному портфоліо педагогічного працівника (у разі наявності). Форму звіту визначає заклад дошкільної освіти [177].

Розглянемо ще один документ з організації освітнього процесу закладу дошкільної освіти та методичної роботи зокрема, Лист МОН № 1/9-419 від 02 серпня 2019 р. «Щодо організації діяльності закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти у 2019/2020 навчальному

році» [114]. У документі порушено такі важливі питання, як вибір освітньої програми в закладі дошкільної освіти, організація освітнього процесу, особливості діяльності інклюзивних груп, організація предметно-просторового розвивального середовища, планування освітньої роботи, особливості підвищення кваліфікації педагогів, підвищення професійної майстерності, партнерська взаємодія з батьками вихованців. У листі представлено досвід організації методичної роботи методичних кабінетів та колективів закладів дошкільної освіти м. Миколаєва та м. Херсона. В основі методичної служби – векторність і адресна спрямованість науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів, який змодельовано залежно від індивідуальних запитів, потреб, мотивації педагогів, їх професійних можливостей, наявного досвіду – соціального, професійного й особистісного. Наведено приклади дієвих форм методичної роботи, а саме: Ресурсний центр, Методичний дайджест, авторська Школа інноваційних технологій та проєкт «Країна online. Херсонське дошкілля»; Освіторія «АПГрейд» (для вихователів); майданчик «СпорТур» (для інструкторів з фізичного виховання); майстерня «МайстерМуз» (для музичних керівників); методична лабораторія «Крок» (для вихователів та вихователів-методистів); педагогічний клуб «Майстерня успіху» (для педагогів, які мають педагогічне звання «вихователь-методист» або прагнуть до присвоєння); платформа «Метод» (для вихователів-методистів); наукові студії «Основа» (для педагогів); Освіторія «Хвиля» (зустрічі для керівників та педагогів, у яких є потреба з того чи того питання) тощо.

Отже, діяльність методичної роботи спирається на нормативно-правові документи, які допомагають спрямувати роботу педагогічного колективу, керуватися й визначати концептуальні основи взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Зрозуміло, що діяльність будь-якої служби будується згідно з визначеними основними пріоритетами; дотриманням відповідних нормативних документів та календарним і перспективним плануванням.

Методична служба не є винятком, а сучасні зміни в її форматі й структурі доводять, що на часі – зміна наявних шаблонів і стереотипів щодо змісту діяльності методичних центрів і кабінетів; перехід з домінування управління та контролю на формат делікатного модеративно-фасилітаторного супроводу педагогів у процесі їхнього саморозвитку, підвищення кваліфікації та професійної майстерності. А відтак, мають визначитися нові акценти в діяльності методичної роботи, зокрема:

- 1) андрагогічний (андрагог – гр. «доросла людина» + «вести» – фахівець у сфері освіти дорослих);
- 2) модераторський (з лат. moderātor «той, що стримує» – особа, що веде конференцію чи обговорення і стежить за дотриманням правил; в освіті: наставник, керівник, який здійснює підтримку й організацію активної роботи групи);
- 3) фасилітативний (фасилітатор – англ. facilitator, лат. facilis «легкий, зручний» – людина, яка допомагає в процесі розвитку, полегшує й спрощує «роботу зростання» (К. Роджерс); забезпечує успішну групову комунікацію);
- 4) супервізійний (супервізор – англ. supervidere «оглядати зверху» – людина, яка надає професійну допомогу спеціалісту або закладу, що спрямована на роботу з професійними труднощами, аналізу недоліків та вдосконалення організації роботи; супервізія – один із методів теоретичного й практичного підвищення кваліфікації фахівців);
- 5) тьюторський (тьютор – англ. tutor «учитель» – особа, що веде індивідуальні або групові заняття, репетитор, наставник).

Переконані, що з дотриманням таких пріоритетів у плануванні й організації діяльності методична служба спроможна ефективно та успішно реалізовувати своє призначення.

Методична робота є багатоаспектним поняттям, передбачає виконання низки важливих завдань у закладі дошкільної освіти:

- систематичне вивчення стану освітнього процесу, професійної компетентності педагогів, динаміки змін у розвитку здобувачів дошкільної

освіти;

- консультування та допомога педагогам щодо планування освітнього процесу з дітьми;
- організація співпраці з батьками;
- моделювання змісту, форм та методів освітнього процесу;
- підвищення педагогічної майстерності та вдосконалення професійної компетентності педагогів;
- вивчення, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду;
- створення сприятливого психологічного клімату в педагогічному колективі;
- добір та опрацювання методичної, наукової літератури та надання рекомендацій щодо її впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти тощо.

Зазначимо, що на сучасному етапі поняття «методичної роботи» трансформовано в поняття «методичний супровід». У своєму дослідженні О. Коваленко методичний супровід розглядає «як комплекс різних форм методичної роботи, яка є спеціально організованою, спланованою діяльністю. У процесі методичної роботи створюються сприятливі умови для наукового й методичного зростання всіх учасників освітнього процесу. Основною метою методичного супроводу є здійснення професійно-педагогічної самореалізації кожного члена педагогічного колективу» [99].

Згідно з основними нормативно-правовими документами керівники методичної служби планують діяльність психолого-педагогічної просвіти педагогів і батьків вихованців. План роботи безпосередньо методичної ланки відображено в щорічних планах закладу дошкільної освіти, зокрема за розділами:

1. Підвищення рівня фахової майстерності педагогічних працівників (самоосвіта; докурсові та післякурсові завдання; курси підвищення кваліфікації; участь педагогів у методоб'єднаннях, інших формах міських

методичних заходів; атестація; наставництво, стажування молодих педагогів).

2. Методична робота з кадрами (педагогічні ради; колективний перегляд педагогічного процесу з метою обміну досвідом; взаємовідвідування; Консультації; семінари, семінари-практикуми; робота творчої групи з розробки певної проблеми).

3. Вивчення стану освітнього процесу (головне завдання передбачуваного вивчення – надання допомоги в запобіганні та виправленні помилок, у виявленні, узагальненні та впровадженні кращого досвіду).

4. Організаційно-педагогічна робота. План взаємодії дошкільного закладу і школи (проблемні питання, над якими працюють дошкільний заклад і школа; спільне проведення педагогічних рад; консультації вчителів вихователям; консультації вихователів учителям; колективний перегляд роботи з дітьми; конференції та педчитання; керівництво освітнім процесом (планування роботи, обговорення програм, новітніх технологій, інструктивно-методичних матеріалів тощо); організаційна та шефська робота (з метою виховання в дітей інтересу до школи); спільні екскурсії, участь у святкових ранках, спільні концерти, розваги, уроки, спільна робота з благоустрою та озеленення території закладу дошкільної освіти тощо. План взаємодії закладу дошкільної освіти і школи погоджується керівниками обох установ). План роботи з батьками (колективні, групові, індивідуальні форми взаємодії з батьками; вивчення досвіду сімейного виховання; діяльність різних гуртків і шкіл родинного виховання).

5. Робота методичного кабінету. Заходи із забезпечення методичною, науковою, енциклопедичною літературою, наочно-дидактичними посібниками, іграшками, атрибутами, аудіовізуальними засобами; матеріалами вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду; створення тематичних каталогів, картотек; розробка методичних рекомендацій; оформлення стендів, виставок; планування та проведення методичних форм психолого-педагогічної просвіти педагогів; створення та організація роботи творчої групи з певних освітніх питань.

6. Вивчення, узагальнення та впровадження педагогічного досвіду (підготовка до вивчення педагогічного досвіду, консультування; ґрунтовне вивчення досвіду; узагальнення й поширення вивченого досвіду). Конкретизуються форми методичної роботи з педагогами в перспективних (місячних, тижневих) і календарних (щоденних) планах; планами підготовки до педрад, алгоритмами проведення семінарів, семінарів-практикумів, методичних годин, методичних об'єднань. Усі форми методичної роботи плануються в системі на засадах діагностування і диференціації з урахуванням рівня загальної і професійної культури педагогів.

Відзначимо, що впродовж багатьох років річні плани діяльності закладів дошкільної освіти складались тільки згідно з інструктивно-методичними листами МОН. Наразі ця інформація має рекомендаційний характер.

Основним завданням методичних служб вважаємо зміщення акцентів у плануванні й здійсненні методичного супроводу педагогів закладів дошкільної освіти. З огляду на це доцільно переглянути функції методичного кабінету (або сервісно-ресурсного центру) й визначити основними:

1) цільові:

- інформаційно-коригувальна – спрямована на корекцію та оновлення інформації, яка постійно змінюється в результаті розвитку суспільства, науки, дошкільної освіти, упровадження нових освітніх технологій;
- компенсаторна – надання педагогам інформації, яка не була отримана під час навчання для здобуття вищої педагогічної освіти або системах підвищення кваліфікації педагогів;
- відновлювальна – оновлення знань і вмінь, які були частково або повністю втрачені в процесі трудової діяльності;
- прогностична (або випереджальна) – урахування перспективи розвитку дошкільної освіти, спрямування на використання новітніх ідей і технологій у педагогічній практиці;

2) організаційні:

- діагностична – систематичне вивчення реального стану та рівня професійної компетентності педагогічних кадрів;
- моделювальна – моделювання змісту, форм і методів підвищення фахової кваліфікації кадрів;
- рефлексійно-узагальнювальна – створення й підтримка зворотного зв'язку (усний, письмовий);
- маркетингова – підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів та конкурентоспроможності закладу дошкільної освіти з урахуванням економічних, інноваційних, фінансових, соціальних та інших умов, формування реклами, ціноутворення освітніх послуг;

3) соціально-психологічні:

- застосування особистісно зорієнтованого підходу до кожного учасника освітнього процесу (педагоги, батьки, діти);
- забезпечення психологічного та соціального супроводу постраждалих унаслідок військових дій;
- підвищення рівня професійної компетентності педагогічних кадрів, що має сприяти мотивації та розвитку їхньої творчої активності.

Отже, планування є основоположним складником методичної роботи, оскільки забезпечує: 1) визначення та обґрунтування цілей і шляхів досягнення на основі комплексу завдань; 2) прогнозування параметрів освітнього процесу й результатів діяльності працівників, ризиків і зниження їх рівня; 3) зіставлення інформації про потреби суб'єктів та їхніх можливостей з урахуванням розвитку; 4) окреслення дієвих методів, способів і ресурсів, необхідних для виконання завдань та встановлення їх взаємозв'язку; 5) підвищення ефективності діяльності закладу засобом координації всіх освітніх процесів, гнучкості й адаптованості до змін.

Методичну роботу в закладі дошкільної освіти здійснює вихователь-методист. У закладах дошкільної освіти, де посада вихователя-методиста не передбачена, методичною роботою опікується директор установи.

У посадових обов'язках вихователя-методиста закладу дошкільної освіти визначено, що вихователь-методист «... відповідає за організацію освітнього процесу; здійснює методичне керівництво освітньою діяльністю педагогічного колективу дошкільного закладу; створює умови для забезпечення фізичного та психічного розвитку дітей, упроваджує особистісно зорієнтований і компетентнісний підходи в практику роботи; сприяє реалізації диференційованого підходу до вихованців, виявленню їхніх індивідуальних особливостей, здібностей, таланту, виконанню правил охорони праці й безпеки життєдіяльності; організовує наставництво молодих спеціалістів, надає допомогу студентам педагогічних вузів у проходженні практики; здійснює роботу з батьками з питань розвитку, виховання та навчання дітей; здійснює систематичний контроль за якістю педагогічного процесу в закладі; допомагає створити сприятливий емоційно-психологічний клімат у педагогічному колективі тощо» [141].

Зрозуміло, що ефективність методичної роботи залежить від її керівника – вихователя-методиста. А отже, він/вона має відповідати своєму іміджу (англ. image «образ», «зображення», «відображення» – сукупність уявлень, думки, які склались у суспільства про те, яким має бути, у який спосіб має себе поводити людина відповідно до свого статусу). Імідж включає низку параметрів:

1) природні якості (відкритість, щирість, емпатійність, чесність, комунікабельність, порядність, етичність та ін.; здатність особистим прикладом утверджувати повагу до принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, гуманізму, доброти, працелюбства, інших чеснот);

2) якості, сформовані в результаті саморозвитку й самоосвіти: професіоналізм, майстерність; компетентності (загальнонаукові, інструментальні, світоглядні, загальнокультурні, соціальні, професійні (діагностичні, інформаційно-комунікаційні, викладацькі, організаторські, корекційні, проєктні, науково-дослідні та ін.); комунікативність (уміння знаходити спільну мову з усіма; турбота про членів колективу, толерантність,

уміння створити сприятливий емоційно-психологічний клімат у педагогічному колективі; ораторське мистецтво); соціально-перцептивні якості (педагогічна спостережливість, педагогічна інтуїція, педагогічна уява, педагогічне мислення, рефлексійність тощо); критичне мислення, емоційний інтелект; здатність до самовизначення й самопрезентації; самодостатність;

3) життєвий особистісний і професійний досвід [104].

Отже, імідж вихователя-методиста має гармонійно поєднувати особистісні якості, професійну компетентність, педагогічну й службову етику; впливає на ефективність здійснення методичної взаємодії з педагогами та рівень авторитету методичної служби серед працівників закладу дошкільної освіти та педагогічних колективів міста й області.

Психолого-педагогічна освіта педагогів – один із значущих складників діяльності методичної роботи. Відзначимо, що впродовж існування методичної роботи певні форми взаємодії з педагогами зазнали суттєвих змін, а деякі – достойно пройшли випробовування часом і досі активно використовуються в освіті (зрозуміло, з певними модифікаціями). Нам цікаво було вивчити процес історичних трансформацій методичних форм, результати дослідження подано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1.

**Результати аналізу форм методичної роботи
в закладах дошкільної освіти**

№	Форми методичної роботи		Можливі зміни в майбутньому
	1920 – 1930 рр.	2010 – 2020 рр.	
1	2	3	4
1.	Самоосвіта	Самоосвіта (контрольована вихователем-методистом)	Самоосвіта (самокерівництво; дієва кредитно-модульна система)
2.	Наставництво	Школа передового досвіду Майстер-класи	Тьюторство. Супервізія. Фасилітація

<i>Продовження табл. 3.1.</i>			
1	2	3	4
3.	Індивідуальні / групові консультації	Професійні студії	Коучинги Педагогічний діалог Онлайн-консультація
4.	Наради	«Методичні посиденьки», «Методичні літучки»	«Методичні мітинги» (meet – зустріч)
5.	Методичні Ради в закладах	Педагогічна рада Круглий стіл	Віртуальний кабінет
6.	Теоретичні семінари	Педагогічний консиліум Семінар-брифінг	TED-виступи науковців
7.	Семінари-практикуми	Семінар-практикум Ділові ігри Методичний ринг Педагогічний аукціон	Ситуаційне навчання. Педагогічний плейбек (ситуаційний театр). Дебати
8.	Гуртки з різних розділів дошкільного виховання	Методичні об'єднання. Клуб молодого педагога. Творча лабораторія Клуб дошкільної еліти	Воркшоп (робота робочих груп) Тематичний марафон у Telegram
9.	Робота творчих груп (програмотворення)	Творчі групи в дошкільних закладах, при інформаційно-методичних центрах та інститутах післядипломної освіти. Експериментальні майданчики	Віртуальний журнал Спільнота в соцмережі
10.	Взаємовідвідування занять, режимних моментів	День відкритих дверей Методичний тиждень Тиждень педмайстерності	Фестиваль педагогічних ідей
11.	Обмін досвідом через педагогічну пресу	Фахові часописи. Портал «Педрада» Виступи в передачах Всеукраїнського радіо «Батьківська кухня»	Спільноти в соцмережах. Блоги. Сайти

<i>Продовження табл. 3.1.</i>			
1	2	3	4
12.	Колективні перегляди освітнього процесу	Координаційні ради Всеукраїнської громадської організації «Асоціація працівників дошкільної освіти»	Вебінари, вебконференції
13.	Виставки	Виставки перспективного педагогічного досвіду. Ярмарки педагогічних ідей. Фестивалі педагогічних ідей. Аукціони професійного досвіду	Презентація-анонс Педагогічний бенефіс Майстерки
14.	Короткотривалі курси	Курси ІКТ Студії	Школа медіаграмотності. Коучинги
15.	Музеї популяризації дошкільної освіти	Музеї освіти при інформаційно-методичних центрах та управліннях освіти	Віртуальний музей дошкільної освіти

Джерело: розроблено авторкою дисертації

Зупинимося на деяких методичних формах конкретніше. *Самоосвіта* – провідна форма вдосконалення професійної компетентності педагога, яка полягає в засвоєнні, оновленні, поширенні й поглибленні фахових знань і компетенцій; узагальненні досвіду шляхом цілеспрямованої, системної самоосвітньої роботи, спрямованої на саморозвиток та самовдосконалення особистості, задоволення власних інтересів і об’єктивних потреб освітнього закладу.

Форми самоосвіти педагога: 1) систематичне опрацювання фахової літератури, огляд статей у фахових періодичних виданнях; 2) активна участь у методичних заходах різних рівнів (у межах закладу, міському або обласному рівнях); 3) підготовка презентації власного досвіду для обговорення в різних професійних колах; 4) виконання докурсових та міжкурсових завдань (під час

проходження курсів при ОППО); 5) проходження фахових курсів, тренінгів і семінарів; 6) здійснення експериментального дослідження з певної теми.

У 2000 – 2010 рр. щоденник самоосвіти входив до списку обов'язкової документації педагога закладу дошкільної освіти. Зошит самоосвіти розроблено К. Крутій і включав: перелік літератури для опрацювання; форми самоосвіти; етапи роботи над проблемною темою; апробація і популяризація фахового досвіду (опис досвіду роботи, оформлення результатів у вигляді звіту; виступи на засіданні методичних об'єднань, майстер-класи, тренінги тощо) [51]. Переконані, у друкованому зошиті чи рукописному кожному педагог має планувати власну освіту, процес зростання й набуття фахового досвіду. Багаторічним досвідом методичної служби вибудовано певний алгоритм роботи педагога над своєю самостійною (індивідуальною, проблемною, науковою) темою:

- 1) установчий етап: передбачає налаштування на самостійну роботу; вибір мети роботи, виходячи з науково-методичної теми (проблеми) закладу; формулювання особистої індивідуальної теми, осмислення послідовності своїх дій;
- 2) інформаційний етап: педагог ознайомлюється з психолого-педагогічною та методичною літературою з обраної проблеми освіти;
- 3) діяльнісний етап: відбувається накопичення педагогічних фактів, їх добір та аналіз, перевірка нових методів роботи, здійснення; використання методів дослідницької та експериментальної діяльності;
- 4) узагальнювально-рефлексійний: осмислення, аналіз та узагальнення накопичених педагогічних фактів; підведення підсумків, формулювання загальних висновків, оформлення результатів, рефлексія; колективне обговорення; творчі звіти; визначення перспектив у роботі тощо;
- 5) презентаційний: популяризація досвіду у форматі методичних заходів для педагогів і батьків.

Показники ефективності педагогічної самоосвіти – це, насамперед, якість організованого вихователем освітнього процесу та професійне

зростання педагога. А ще – готовність фахівця без додаткового контролю з боку регулювати й корегувати процес власного навчання засобом активної участі у вебінарах, вебконференціях, освітніх колоквиумах, тренінгах і коучингах. Власне, на цьому принципі побудовано сучасну кредитно-модульну систему освіти, яка має стати дієвим засобом забезпечення процесу підвищення кваліфікації педагогів. Принагідно зазначимо, що самоосвіта як форма методичної роботи стала досить поширеною на початку ХХ ст. Відкривалися постійні і пересувні бібліотеки, «хати-читальні», які стали своєрідними соціокультурними центрами того часу. У методичному листі «Перепідготовка дошкільних робітників» (1925) [135] особливу роль зосереджено саме на самоосвіті педагогів. У «Вказівках щодо організації та змісту методичного керівництва дитячими садками» (1937) зазначено, що кожен працівник дитячого садка, зокрема й завідувач, мав систематично займатися самоосвітою [110, с. 27 – 28]. У досліджуваній період самоосвіта дошкільних робітників здійснювалася з метою самовдосконалення у професійному вимірі. У сучасному форматі організації методичної роботи завдання професійного самовдосконалення і особистісного розвитку педагога перестало бути домінуючим, натомість набуло відмінної риси: самоосвіта сучасного педагога як форма методичної роботи спрямована на пріоритетний результат – розвиток дитини.

Методичне об'єднання – добровільні професійні об'єднання педагогів; традиційна, організована форма колективної методичної роботи в системі підвищення кваліфікації педагогів. Зазвичай МО існують як угруповання педагогів різних закладів дошкільної освіти (наприклад, МО вихователів груп раннього віку; МО вчителів-логопедів, МО музичних керівників; МО практичних психологів, МО вихователів зображувальної діяльності тощо). Рідше організуються в межах одного закладу дошкільної освіти. Завдання МО: обговорення питань теорії й практики, ознайомлення з новинками методичної, педагогічної, науково-популярної літератури, навчальними фільмами, апробація нових методик і технологій освітнього процесу, тобто

всього того, що стосується інтересів певного МО. У практиці діяльності методичної служби нерідко трапляються МО за певним напрямом або професійним фокусом роботи (наприклад, «Формування базових цінностей у дітей дошкільного віку», «Формування особистісно-оцінної компетентності у дошкільників», «Шляхи розвитку пам'яті та критичного мислення у дітей», «Особливості використання ТРВЗ у взаємодії з дітьми», «Забезпечення свободи дитині в процесі художньо-продуктивного, музичного і театрального образотворення» тощо).

Констатуємо, що методичні об'єднання як ефективна форма методичної роботи започатковані у 30-х рр. ХХ ст., проте їх діяльність переважно обмежувалась обговоренням готових планів роботи з дітьми і тем (комплексів) для роботи дитячого садка, що заважало розвитку ініціативи вихователів [110, с. 26]. Зауважимо, що одним із пріоритетних завдань сучасних МО є залучення вихователів до інноваційної, пошукової діяльності; розвиток творчої ініціативи педагогів.

Семінар – методична форма фахового інтерактивного навчання педагогів, яка знайомить з новими досягненнями науки і перспективним педагогічним досвідом. У 20-х рр. ХХ ст. однією з форм методичної роботи були триденні семінари, які організували вихователі-практики або інструктори губернських та повітових відділів освіти у невеликих містах та селах перед початком сільськогосподарських робіт [20]. У 30-х рр. ХХ ст. поширеною формою методичної роботи були семінари з окремих методик дошкільного виховання [181]. Випробуваний часом, семінар і наразі залишається найпопулярнішою формою взаємодії з педагогами, модифікуючись у різних типах:

- теоретичний семінар – висвітлення певної педагогічної теми з обов'язковим обговоренням учасниками думок, можливою участю науковців; розкриття змісту конкретних інноваційних технологій тощо;

- семінар-брифінг – повідомлення стислої інформації, корисних подробиць і деталей про певні методи, засоби й форми взаємодії з учасниками

освітнього процесу;

- методичний семінар – ознайомлення з результатами роботи творчих груп, дослідницької діяльності; аналіз методичних основ рішення певних фахових ситуацій; розв'язання педагогічних завдань;

- семінар-веббінг («павутиння слів») – поглиблює роботу з поняттями й дефініціями певної теми, ґрунтуючись на асоціативних і логічних елементах розумової діяльності педагогів;

- семінар-практикум – поєднання аналізу теоретичних питань і відпрацювання практичних навиків; презентація перспективного педагогічного досвіду;

- семінар-рефлексія – передбачає обговорення основних результатів роботи над певною проблемою; аналіз способів освітньої діяльності та особливості отриманої продукції; оцінку вражень і відчуттів на різних етапах роботи над темою; фідбек.

Виставка, за висловом К. Крутій, є важливим інструментом створення іміджу будь-якої організації або окремого працівника; на сучасному етапі розвитку освіти – специфічним видом PR-діяльності, що передбачає демонстрацію своїх можливостей і рекламування освітніх послуг; зміцнення довіри споживачів і партнерів; отримання інформації про можливих конкурентів, загальну ситуацію і тенденції розвитку на ринку дошкільної освіти [109].

Завдання педагогічної виставки – показ досягнень педагогічного колективу або індивіда; популяризація перспективного педагогічного досвіду. Історичний зріз показує біль-менш стабільну класифікацію виставок: за змістом і місцем в освітньому процесі – тематичні й оглядові; за тривалістю – постійні та епізодичні. Виставки як форма методичної роботи були досить популярними у 20 – 30-х рр. ХХ ст., мали педагогічне та громадське значення й слугували популяризації дошкільного виховання [22; 41; 63; 229; 263; 270]. Відзначимо сучасні нюанси проведення педагогічних виставок: використання ІКТ, рекламний вектор самопрезентації, телемаркетинг, фокус на показ

відеофільмів і відеороликів; наявність інтерактивних стендів тощо. З метою результативності педагогічної виставки варто планувати й передбачати певні етапи підготовки, проведення й рефлексії, зокрема: формування виставкової команди, добір стендистів, підготовка і виготовлення рекламних і роздаткових матеріалів; розроблення і підготовка система фідбеку (питальники, інтерв'ю, анкети тощо); планування пресконференцій, брифінгів, агітаційних заходів [109].

Конструктивним, на наш погляд, є складання алгоритмів проведення інтерактивних заходів, що забезпечує (на відміну від сценаріїв чи конспектів) демократичний характер, мобільність і легкість у перебігу будь-якої форми взаємодії з педагогами.

Творча група – це організований невеликий колектив найдосвідченіших, творчих працівників освіти, які поглиблено вивчають певну актуальну наукову тему і забезпечують творче впровадження в практиці закладу дошкільної освіти. У 30-х рр. ХХ ст. завданнями творчих груп були: розробка проєктів програм, узагальнення та популяризація кращого досвіду роботи дитячих садків, обґрунтування підходів до організації педагогічного процесу, формування програмових основ для дітей дошкільного віку [300].

У сучасній системі методичної роботи розрізняють такі типи творчих груп: 1) група, яка працює над упровадженням результатів наукових досліджень (над відповідною науково-методичною проблемою); 2) група, яка працює над вивченням і впровадженням в регіоні передового педагогічного досвіду. Творча група розв'язує низку завдань: усебічно вивчають науково-педагогічну літературу з проблеми, наявний досвід, консультуються з представниками науки; розробляють моделі, схеми, апробують, готують рекомендації з впровадження у практику нового досвіду; шукають ефективні шляхи застосування результатів досліджень; поширюють і популяризують набутий досвід (виступи на конференціях і семінарах-практикумах, майстер-класи, консультації тощо).

Відзначимо, що аналіз історичних джерел щодо опису методичних форм навчання педагогів показує відсутність таких форм, як фахові конкурси (які дуже були популярні останні двадцять років: «Вихователь року», «Музичний керівник року», «Освітянський лідер року» та ін.) та тематичні конкурси («Розвивальне середовище закладу», «Методична кухня: оригінальні рецепти від шефа», «Інновації в роботі вихователя-методиста», «Музейна педагогіка в дошкільному закладі» та ін.) Натомість фокус уваги спрямовано на активну комунікацію педагогічних працівників між собою у форматі наставництва, творчих груп.

Знаходимо в цьому певний сенс: методичну роботу має бути спрямовано на забезпечення психологічного комфорту педагога (загальновідомо, що будь-який фаховий конкурс – це стрес і переважно фрустраційні наслідки); глибокий систематичний процес саморозгортання та взаємодії з вихованцями і батьками вихованців, а не гонитва за примарними бонусами й переважно формальними.

Виокремлені особливості організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах періоду 20 – 30-х рр. ХХ ст. та особливості методичної роботи на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти дають змогу визначити основні напрями вдосконалення методичної роботи в закладах дошкільної освіти:

- контроль-аналітична діяльність: моніторинг освітнього процесу; виявлення потенційних можливостей дітей у різних самоцінних видах дитячої діяльності; визначення якісних і кількісних показників результативності роботи педагогів для виявлення професійної майстерності та власного професійного зростання та ін.;

- методична підтримка: надання дієвої методичної допомоги працівникам закладу дошкільної освіти різних категорій; наставництво, консультації та ін.;

- методичне забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти: вивчення, аналіз та узагальнення сучасних наукових досліджень

проблем дошкільної освіти, кращого педагогічного досвіду; визначення якості навчально-методичної літератури та ін.;

- підвищення кваліфікації педагогічних працівників: курси підвищення кваліфікації освітян та самоосвіта в міжкурсовий період, формування медіаграмотності вихователів та ін.

- інноваційна діяльність: створення умов для впровадження інноваційних технологій з урахуванням рівня фахової майстерності, професійного інтересу та особистісних якостей вихователів; забезпечення варіативності та доцільності використання інноваційних технологій у практиці роботи закладу дошкільної освіти; поширення серед педагогів сучасних технологій розвитку виховання і навчання дітей дошкільного віку та ін.

Висновки до розділу 3

Вивчення та аналіз джерельної бази дослідження дозволили з'ясувати практичну реалізацію методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. відповідно до розробленої періодизації.

Установлено, що на першому, пошуковому, етапі (1920 – 1923) відповідно до Положення «Про досвідні станції ГоловоСоцВиху» (1922) створено досвідні станції, у яких методична робота полягала в розробці методичних питань та поширенні педагогічного досвіду, організації навчальної практики для студентів і курсистів. Створення інспектури соціального виховання (1923) при губернських відділах освіти передбачало здійснення контролю за виконанням політичних рішень партійних органів та директивів, організацію та забезпечення діяльності закладів дошкільного виховання в губерніях і повітах, контроль за виховним процесом.

Підвідділом соціального виховання організовувалися щонедільні конференції для вивчення актуальних питань дошкільного виховання, анкетування щодо змісту діяльності дітей та методів педагогічної роботи в

дошкільних закладах. Однією з форм методичної роботи стало проведення щомісячних виробничих нарад для завідувачів Волосних відділів.

На цьому етапі дошкільні навчальні заклади працювали за системою вільного виховання. Закономірно, що педагогам було складно працювати відповідно до нової суспільної ідеології. Налагодження організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах відбувалося в умовах спроб і помилок, але, зважаючи на економічний стан у країні та відсутність кваліфікованих кадрів, результативністю цей процес не відзначався.

Установлено, що на другому, новаційному, етапі (1924 – 1929) методична робота ґрунтувалася на діяльності науково-методологічних і зразково-досвідних установ, що здійснювали широке експериментальне розроблення актуальних методичних питань. Новою формою методичної роботи стало об'єднання районних груп, яка стала основою для організації сучасних методичних об'єднань. Поширеною формою методичної роботи були триденні семінари, які організовували вихователі-практики або інструктори губернських та повітових відділів освіти у невеликих містах та селах перед початком сільськогосподарських робіт.

На цьому етапі вперше проведено першу Всеукраїнську методичну конференцію дошкільних працівників на транспорті України (м. Дніпропетровськ, 1926). Під час II Всеукраїнської конференції (1928) вперше порушувалися питання про «педагогічну техніку» вихователів.

Методична робота здійснювалася за напрямками: планування та облік роботи в закладі, вивчення колективу дітей, аналіз організації роботи з дітьми щодо розвитку мовлення, математичних уявлень, трудової та ігрової діяльності. Важливим чинником освітнього процесу став облік роботи як перша спроба моніторингу якості освіти. Уперше з 1928 р. окружним відділом освіти затверджено обов'язковий до виконання план виховних занять у дошкільних навчальних закладах, що сприяло дієвим змінам в організації методичної роботи.

На третьому, системоутворювальному, етапі (1930 – 1938) продовжувалася робота дошкільних інспектур, але ефективністю не відзначалася. Інспектори з дошкільного виховання були лише у великих містах. У цей період організовувались методичні бригади, до складу яких входили консультанти, інспектори з різних галузей методичної роботи, які співпрацювали з дошкільною секцією Науково-дослідного інституту педагогіки. Керівництво методичною роботою в дитячих садках також здійснював районний методист.

Відповідно до інструктивно-методичних рекомендацій визначено завдання методичної роботи. Уперше одним із головних завдань стало підвищення якості освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах, розроблено схему типового річного плану роботи дошкільного закладу. Незважаючи на їхню важливість та цінність, завдання методичної роботи не повною мірою реалізувалися на практиці, часто мали декларативний характер.

На цьому етапі під час «дошкільного походу» активізувалась робота опорних, зразкових та досвідних дитячих садках як основної ланки системи методичної роботи. Основні форми роботи зразкового дитячого садка: відкриті дні, показові заняття, консультації, участь та організація роботи методичних об'єднань, проведення практикумів, екскурсій, виставок. У масових закладах обов'язки методиста виконували завідувачки, проте основну увагу вони приділяли господарській роботі.

Важливе місце в організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах займав дошкільний методичний кабінет, основними напрямками роботи якого були: робота із завідувачками, узагальнення «передового» педагогічного досвіду, керівництво методичними об'єднаннями, просвітницька діяльність. З метою залучення широкої громадськості до суспільного дошкільного виховання затверджено Раду дошкільного закладу як форму методичної роботи (1932).

На основі вивчення форм методичної роботи у 20 – 30-х рр. ХХ ст. та в сучасних умовах розвитку дошкільної освіти визначено інваріантні форми

методичної роботи: методичні об'єднання, методичні ради в закладах, наради, індивідуальні та групові консультації, екскурсії, консультації, виставки, музеї, курси підвищення кваліфікації, обмін досвідом через педагогічну пресу, семінари, семінари-практикуми, колективні перегляди форм освітнього процесу, робота творчих груп, наставництво, методичний інструктаж, самоосвіта. Ці форми набули значущості основних базових засад організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти.

Визначено основні напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти: контрольна-аналітична діяльність; методична підтримка; методичне забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти; підвищення кваліфікації педагогічних працівників; інноваційна діяльність.

Основний зміст третього розділу дисертації висвітлено в таких публікаціях авторки: [267 – 269; 270 – 273].

ВИСНОВКИ

Дослідження розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) дало підстави для таких висновків:

1. Аналіз історіографії обраної проблеми засвідчив відсутність цілісного й системного дослідження розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах в 20 – 30-ті рр. ХХ ст. На основі аналізу джерел дослідження виокремлено чотири джерельних групи: 1) джерела нормативно-правового характеру; 2) педагогічна преса; 3) дидактичні джерела; 4) інтерпретаційні джерела. Шляхом теоретичного аналізу системи джерел з'ясовано взаємозумовлені та взаємозалежні нормативно-правові та науково-методичні положення, що визначали завдання, зміст, форми методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Аналіз теоретичних джерел засвідчив розроблення науково-методичних засад організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах на базі осмислення змісту та різних напрямів дошкільного виховання.

2. З'ясовано передумови розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах у досліджуваний період: суспільно-політичні (усвідомлення державою важливості періоду дошкільного дитинства; розроблення правової та нормативної бази); соціально-економічні (збільшення чисельності дошкільних закладів; інтенсифікація перебудови суспільно-економічного життя); педагогічні (організація системи фахової підготовки; активізація діяльності педагогічних товариств; інтенсивний розвиток наукової думки в галузі дошкільної освіти; створення теоретично-методичних порад для «дитячих садівниць»; розроблення програм занять для дитячого садка; популяризація «передового» педагогічного досвіду та ін.).

3. Розкрито генезу та розроблено періодизацію розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах

України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). На основі визначених критеріїв (освітня політика держави щодо розвитку суспільного дошкільного виховання, соціально-економічні умови розвитку суспільства, нормативно-правова база організації та функціонування дошкільних навчальних закладів, програмно-методичне забезпечення системи суспільного дошкільного виховання) виділено три етапи та визначено тенденції кожного з них:

I етап (1920 – 1923) – пошуковий, що характеризувався актуалізацією проблеми розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – орієнтація дошкільного виховання на змінний характер потреб суспільства; реформування дошкільного виховання; здійснення професійної підготовки вихователів; *негативні* – заідеологізованість освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах; відірваність теоретичної підготовки вихователів від практичної у закладах вищої освіти.

На I етапі значущими стали результати теоретичних напрацювань у галузі дошкільного виховання для якісного перетворення на рівні змісту та організації методичної роботи в дошкільних закладах. Основними формами методичної роботи були курси, семінари, конференції, комісії, діяльність яких визначалася нормативними документами, хоча саме поняття «методична робота» не використовувалось у широкому педагогічному обігу. Ускладнювали розвиток змісту та організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах суперечності між необхідністю методичної роботи та недосконалими засобами вирішення поточних методичних завдань.

II етап (1924 – 1929) – новаційний, що характеризувався формуванням організаційно-змістових засад методичної роботи. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – побудова освітнього середовища на новаційних підходах; актуалізація проблеми підвищення професійної майстерності вихователів; *негативні* – відсутність налагодженої

взаємодії між керівними органами влади та практиками в галузі дошкільного виховання; недостатність кваліфікованих педагогів.

Виявлено пріоритетні напрями дослідження проблем методичної роботи: вивчення закономірностей розвитку дітей; обґрунтування змісту, методів, планування та обліку роботи; розроблення методичних листів щодо організації роботи з дітьми та методичної роботи; перехід до планової програмно-методичної роботи в дошкільних закладах; вивчення «передового» педагогічного досвіду; просвітницька діяльність досвідних, показових та зразкових дитячих садків.

III етап (1930 – 1938) – системоутворювальний, що характеризувався активним розвитком методичної роботи в дошкільних навчальних закладах. Визначено тенденції розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах цього етапу: *позитивні* – трансформація ідейно-політичного виховання в громадянське; реформування системи підготовки педагогічних кадрів; радикальні перетворення в системі дошкільної освіти (уніфікація, розширення мережі закладів дошкільного виховання, орієнтація на якість дошкільного виховання та методичної роботи); переосмислення цілей та змісту дошкільного виховання (розроблення програмно-методичних матеріалів); *негативні* – недостатність кваліфікованого управлінського супроводу реалізації завдань методичної роботи; предметно-центричний підхід до реалізації змісту дошкільного виховання; орієнтація методичної роботи на «масового» педагогічного працівника (виключення індивідуального підходу для самореалізації педагогів).

Ознакою якісних перетворень у системі дошкільного виховання на III етапі стало розроблення основних концептуальних засад методичної роботи. Створені програми для дошкільних закладів набували вагомості державних документів. Методична робота ставала системоутворювальним компонентом професійного зростання педагога.

4. Схарактеризовано практичну реалізацію організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. відповідно до запропонованої періодизації.

На першому, пошуковому, етапі (1920 – 1923) пріоритетом діяльності інспектур соціального виховання було здійснення контролю за виконанням політичних рішень партійних органів та директив, виховного процесу, організації та забезпечення діяльності дошкільних навчальних закладів. Створення на цьому етапі досвідних станцій сприяло осмисленню науковцями та педагогами важливості методичної роботи. Однак організація методичної роботи в дошкільних навчальних закладах результативністю не відзначалася.

На другому, новаційному, етапі (1924 – 1929) базисною основою методичної роботи були науково-методичні розробки та діяльність зразкових, показових і досвідних дитячих садків. Визначено основні напрями методичної роботи: планування та облік роботи в закладі, вивчення колективу дітей, аналіз організації роботи з дітьми. Відсутність цілісної концепції практичної реалізації організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах виокремила проблему оптимізації «педагогічної техніки» вихователів.

На третьому, системоутворювальному, етапі (1930 – 1938) склалася досить чітка система методичної роботи в зразкових, показових і досвідних дитячих садках. На основі теоретичного аналізу досвіду діяльності дошкільних закладів обґрунтовано завдання методичної роботи, спрямовані на формування компетентного педагога, який знає особливості розвитку дитини, засоби впливу на неї та може грамотно втілювати свої знання в практику роботи. Реалізація цих завдань у «масових» дитячих закладах відбувалася шляхом спроб і помилок, тому дієвістю не відзначалася.

5. Визначено основні напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти: контроль-аналітична діяльність (моніторинг освітнього процесу в закладі дошкільної освіти; визначення якісних і кількісних показників результативності роботи педагогів та ін.);

методична підтримка (надання дієвої методичної допомоги працівникам закладів дошкільної освіти різних категорій; наставництво, консультації та ін.); методичне забезпечення освітнього процесу закладу дошкільної освіти (вивчення, аналіз та узагальнення сучасних наукових досліджень проблем дошкільної освіти, кращого педагогічного досвіду та ін.); підвищення кваліфікації педагогічних працівників; інноваційна діяльність (створення умов для впровадження інноваційних технологій з урахуванням рівня фахової майстерності та ін.).

Виконана дисертація не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Доцільним є подальше вивчення різних напрямів методичної роботи на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти України; у контексті порівняння педагогічних ідей методичного супроводу закладу дошкільної освіти в різних країнах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абромсон А. За піднесення якості роботи. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 1 – 2. С. 36 – 38.
2. Адаменко О. В. Методологія формування джерельної бази історико-педагогічного дослідження. *Педагогічний дискурс*: 2013. Вип. 15. С. 10–13.
3. Адміністративний поділ Української РСР. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 23.11.2020).
4. Альберт Ц. Основні принципи побудови нових програм дитячого садка. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1934. № 2. С. 5 – 10.
5. Антипін Є. Б. Ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець ХІХ–30-ті роки ХХ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2017. 22 с.
6. Апрелева І. В. Реалізація принципу доступності до суспільного дошкільного виховання в Україні (20–30-ті роки ХХ ст.) дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Дрогобич, 2016. 221 с.
7. Арнаутов В. А. Всесоюзное методическое совещание в Москве (27-29 марта 1924 г.). *Шлях освіти*. 1924. №4 – 5. С. 207 – 211.
8. Аронова Р. На шляху до зразкової установи. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 21 – 24.
9. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: навч. посіб. Київ: Либідь, 2006. 424 с.
10. Астряб О., Панченко Н. Математика в іграх дошкільника. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 1 – 2. С. 55 – 56.
11. Бабанский Ю. К. Методическая работа в школе: организация и управление. Москва: Педагогика, 1970. 185с.
12. Бабанский Ю. К., Поташник М. М. Оптимизация педагогического процесса (в вопросах и ответах). Київ: Радян. шк., 1984. 287 с.

13. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. 2021. URL: <https://ezavdnz.m CFR.ua/book?bid=37876>
14. Батлина Л. В. Становление и развитие общественного дошкольного воспитания в УССР (1917 – 1941): автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.01. Киев, 1983. 19 с.
15. Белая К. Ю. Методическая работа в ДОУ: анализ, планирование, формы и методы. Москва: ТЦ Сфера, 2005. 96 с.
16. Бенцион Я. С. Проблемы совершенствования методической работы с педагогическими кадрами в условиях перехода к всеобщему среднему образованию: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Алма-Ата, 1975. 24 с.
17. Березівська Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2009. 505+366 с.
18. Березівська Л. Д. Основоположні засади історико-педагогічних досліджень: теорія і методологія. *Шлях освіти*. 2010. № 1. С. 37 – 42.
19. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. Київ: Університет, 2011. 320 с.
20. Бондар О. В. Становлення і розвиток системи дошкільного виховання в УССР (1919– 1933 рр.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Харків, 2005. 219с.
21. Борщ П., Соловей С. Огляд зразкових дитячих садів харківської області. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 24 – 31.
22. Буровцева М. Робота дошкільних методичних кабінетів. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 11. С. 27 – 33.
23. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Бусел. Київ: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
24. Венгловська О. Розвиток ідей суспільного дошкільного виховання в теоретико-практичній спадщині О. Дорошенко (20-ті рр. ХХ ст.). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. Наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. № 2 (43). 2012. С. 185 – 191.

25. Виноградова Н. Форми і методи роботи зразкового дитячого садка з масовими дошкільними установами. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1934. № 9. С. 5 – 19.
26. Витрикуш С. Інтерактивна ділова гра «Прес-конференція». *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. №5. С. 58 – 65.
27. Від редакції. *Дошкольное воспитание*. 1913. № 1. С. 2.
28. Від редакції. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 1. С. 4.
29. Віленська Г. Вінницька обласна конференція дошкільних працівників. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 2. С. 5 – 7.
30. Віленська Г. З матеріалів огляду зразкових дитячих садів Вінниччини. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 36 – 39.
31. Волобуєв П. О. Дошкільна установа в світлі політехнізму. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 3. С. 4–10.
32. Волобуєв П. О. Політехнічне виховання в дошкільній установі. Харків: Рад. школа. 1932. 63 с.
33. Воровка М. І. Класифікація джерельної бази як етап історико-педагогічного дослідження. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 1 (7). С. 9–12.
34. Всеукраїнське радіо-посилання для дошкільників. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 9. С. 72.
35. Гавриш Н., Желанова В. Зрозуміти іншого, щоб наблизитись до себе. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 6. С.7 – 13.
36. Галяпа М. Портфоліо як засіб самовдосконалення педагога. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 1. С. 22 – 27.
37. Гаращенко Л. В. Розвиток ідеї здоров'язбереження у фізичному вихованні дітей в дошкільних закладах України (друга половина ХХ – поч. ХХІ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2014. 20 с.
38. Гарбуз Т. Про навчання грамоти в дошкільних установах. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 8. С. 15 – 18.
39. Гендрихівська А. 10 років дошкільництва на Україні. *Радянська освіта*. 1928. № 2. С. 33 – 38.

40. Гендрихівська А. Масове готування дошкільних робітників. Харків: Рад. школа, 1931. 40 с.
41. Гендрихівська А. П'ятнадцять років дошкільного виховання на Україні. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 10. С. 12 – 23.
42. Гендрихівська А. Про дошкільний похід. *Радянська освіта*. 1930. № 1. С. 35 – 37.
43. Гендрихівська А. Серед книжок дошкільництва. *Шлях освіти*. 1928. № 5 – 6. С. 230 – 234.
44. Гендрихівська А. З другої Всеукраїнської дошкільної курсконференції. *Радянська освіта*. 1928. № 11. с. 33 – 54.
45. Гендрихівська А. За підвищення кваліфікації дошкільного робітника. *Радянська освіта*. 1931. № 1. С. 19 – 21.
46. Головка О. В. Історія створення та організація діяльності короткотермінових курсів підготовки фахівців для дошкільних закладів в УСРР у 20-х роках. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2011. Вип. 2. С. 71 – 76.
47. Гольдберг Ш. А., Рапопорт И. Г. В помощь работнику дошкольной педконсультации. Методическое письмо. Москва–Иваново-Вознесенск. 1930. 47 с.
48. Горова О. Структура та зміст методичної роботи дошкільних установ (З досвіду роботи в Харкові). *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 3. С. 32 – 33.
49. Горова О. Як організувати детколектив у дошкільних установах. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 1 – 2. С. 46 – 48
50. Готування дошкільних працівників для літніх майданів (Посібник для організаторів та лекторів короткотермінових курсів). Харків: Народний учитель. 1930. 43 с.
51. Групові форми методичної роботи з педагогами в сучасному дошкільному закладі / за заг. ред. К. Крутій. Запоріжжя: ЛПДС, 2004. 144 с.

52. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки. Київ: А.П.Н., 2002. 224 с.
53. Гупан Н. М. Актуальні проблеми методології історико-педагогічних досліджень. *Рідна школа*. 2013. № 4 – 5. С. 53–56.
54. Даниленко Л. І. Теоретико-методичні засади управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2005. 42 с.
55. Декларація Народного комісаріату освіти УСРР «Про соціальне виховання дітей». *Вісник Наркомпросу УСРР*. 1920. № 1. С. 9 – 11.
56. Джус О. В. Творча спадщина С. Русової періоду еміграції: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Івано-Франківськ, 2001. 2005 с.
57. Дінер. Виставка з питань дошкільного виховання в Луганську. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1934. № 11. С. 76.
58. Дічек Н. П. До питання періодизації педагогічних феноменів. *Педагогічні науки*. 2005. Вип. 40. С. 65–72.
59. Діяльність Наркомата освіти УСРР за 1924 – 1925 рр. Харків: ДВУ, 1926. 162 с.
60. Дорошенко О. Дитячий садок: poradnik для керівників дошкільного виховання. Київ, 1922. 217 с.
61. Дорошенко О. До питання про підготовку дошкільних робітників. *Шлях освіти*. 1926. № 3. С. 9 – 14.
62. Дорошенко О. Організація дитячого колективу в ранньому дитинстві. *Радянська освіта*. 1923. № 2. С. 12 – 27.
63. Дорошенко О. Сучасний дитячий садок. *Шлях освіти*. 1925. №7 – 8. С. 41 – 50.
64. Дошкільне виховання по виробничих селищах Донбасу. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1933. № 6. С. 1–9.
65. Дошкільне виховання. Матеріали до poradnika. Харків: Державне видавництво України. Вип. 1. 1928. 122 с.

66. Дошкольное строительство: рабочая книга по организации дошкольного воспитания в РСФСР / под ред. М. М. Виленской. Москва: Работник просвещения. 1929. 199с.
67. Дралуок Я., Гриненко Л. SWOT-аналіз як інструмент стратегічного планування методичної роботи. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 4. С. 10 – 15.
68. Енциклопедія освіти. АПН України / гол. ред. В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
69. Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1995. 237 с.
70. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917 – 1941 рр.): дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2010. 246 с.
71. Жерносек І. П. Організація науково-методичної роботи в школі. Харків: Основа, 2006. 128 с.
72. Жерносек І. П., Колібабчук В. З. Організація відділом освіти науково-методичної роботи в районі: навч.-метод. посіб. Київ, 2001. 104с.
73. Жерносек І. П. Науково-методична робота в загальноосвітній школі: навч.-метод. посіб. Київ: ІЗМН, 1998. 160 с.
74. Зайченко І. В. Історія педагогіки: навч. посіб. Т. 2. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Київ: Слово, 2008. 1032 с.
75. Зайченко І. В. Деяко про дослідження проблем дошкільної освіти в сучасній українській педагогічній науці. *Історико-педагогічний альманах*. 2010. № 2. С. 55–58.
76. Закон України «Про дошкільну освіту». Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2628-14> (дата звернення: 14.03.2020).
77. Закон України «Про освіту» Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 14.03.2020).
78. Залужний О. Найхарактерніші риси радянської педагогіки. *Шлях освіти*. 1929. № 10. С.43 – 48.

79. Залужний О. Педагогічні передумови політехнізму в дошкільному вікові. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 3. С. 13 – 16.
80. Залужний О. Реакція вибору в дітей перед дошкільного віку в умовах природного експерименту. *Український вісник рефлексології та експериментальної педагогіки*. 1926. № 2. С. 138 – 149.
81. Затонський В. Піднесення якості роботи в дитсадках. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1937. №2. С. 25 – 35.
82. Зоріна. Підсумки конференції та завдання дошкільної секції РОБОС. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 4 – 5. С. 7–12.
83. Зуболевицька С. Дошкільне виховання 1933 році. *Комуністична освіта*. 1933. № 1. С.56 – 58.
84. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність – мистецтво навчальної і виховної дії. *Гуманітарні науки*. 2002. № 1. С. 6–14.
85. Іваницька К., Ковач Л. Що робиться на місцях. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 6. С. 41 – 43.
86. Іванюк Г. І. Підходи до відбору джерельної бази дослідження соціально-педагогічних засад розвитку сільської школи в Україні (друга половина 50-х – 90-ті рр. ХХ ст.). *Педагогічний дискурс: зб. наук. праць*. Вип. 15. Хмельницький: ХГПА, 2013. С. 271 – 278.
87. Іванюк Г. І. Диференційований підхід до періодизації соціально-педагогічних засад розвитку сільської школи України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 10. С. 113–123.
88. Інститут педагогіки: погляд через роки (До 75-річчя від дня заснування Українського науково-дослідного Інституту педагогіки). Київ: Педагогічна думка, 2002. 216 с.
89. Інструкція до виховної роботи в дитячих яслах на осінньо-зимовий час. Харків: Харківський обласний відділ охорони здоров'я, 1935. 15 с.
90. Інструкція про організацію і ведення дитячих садків. *Пролетарська освіта*. 1920. Ч. 2. С. 62 – 65.

91. К. Ж. Про раціоналізацію інспекторської роботи. *Радянська освіта*. 1930. № 1. С. 52 – 58.
92. К.Ц. Про нараду дошкільних працівників зразкових дошкільних дитсадків. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1936. № 12 . С. 50 – 53.
93. Каган Ц. Зразкові дошкільні установи. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 4. С. 5 – 12.
94. Каган Ц. Про Всеукраїнську нараду у справі дошкільного виховання. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 1. С. 7 – 13.
95. Кіндрат І. Інтерактивні методи в системі підвищення фахової майстерності педагогів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 6. С. 18 – 27.
96. Кірдан О. Л. Джерельна база дослідження проблеми управління закладами вищої освіти України (1991–2017). *Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991– 2017)*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару з історії освіти. (Київ, 2018 р.). Київ: ДНПБ, 2018. С. 14 – 15.
97. Коваленко А. Інтерактивні форми роботи з педагогами в міжквартальній період. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 11. С. 18 – 21.
98. Коваленко А. Розвиваємо мовлення вихователів: методичний турнір. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. №11. С. 22 – 26.
99. Коваленко О., Кирилова І. Методичний супровід педагогів як засіб підвищення якості сенсорно-пізнавального розвитку дітей у ЗДО. *Молодий вчений*. 2020. № 7(83). С. 35– 39.
100. Кодекс законів о народном просвещении УССР. Харьков. 1922. 79 с.
101. Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. Т. 1. Київ: ДПВ, 1976. 685 с.
102. Кондратенко М. Виставки як метод пропаганди комвиховання. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 6. С. 27 – 33.

103. Кондратець І. На шляху самопізнання: рефлексивні тренінги для педагогів. *Палітра педагога*. 2013. № 6. С. 22 – 26.
104. Кондратець І. Професійна рефлексія вихователя-методиста як інструмент корекції взаємодії з педагогами. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 10. С. 39 – 50.
105. Кондратець І. Самоменеджмент – ключ до успіху. Рефлексивна програма професійного антивигорання. *Дошкільне виховання*. 2016. № 11. С. 23 – 25.
106. Корнєєва О. Л. Організація методичної роботи з вихователями дошкільних навчальних закладів: дис... канд. пед. наук: 13.00.08. Слов'янськ, 2012. 307с.
107. Красногорская Л. И. Очерки развития дошкольного воспитания. М.: Учпедгиз, 1938. 111 с.
108. Критика і бібліографія. *Дошкольное воспитание*. 1913. № 4. С. 252 – 254.
109. Крутії К. Виставки – інструмент створення іміджу дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 1. С. 51– 56.
110. Кузьменко У. Вказівки щодо організації та змісту методичного керівництва дитячими садками. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1937. № 10. С. 22 – 28.
111. Культурне будівництво в Українській РСР (1917 – 1941 рр.): зб. документів. Т.1. Київ: ДПВ, 1969. 620 с.
112. Лакштанова Ц. Із спогадів про розвиток дошкільної справи в Києві. *За комуністичне виховання дошкільника*. № 1. 1937. С. 24 – 39.
113. Левіт М. Облік роботи в дошкільних закладах. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 7. С. 4 – 15.
114. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо організації діяльності закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти у 2019/2020 навчальному році» від 02.07.19 року № 1/9-419. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-diyalnosti-zakladiv->

osviti-sho-zabezpechuyut-zdobuttya-doshkilnoyi-osviti-u-20192020-navchalnomu-roci (дата звернення: 15.03.2020).

115. Лівшина С., Герценштейн В. До питання про політехнічне виховання дітей переддошкільного віку. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 3. С. 21 – 23.

116. Лівшина С., Герценштейн В. Організація діяльності дітей дошкільного віку. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 1 – 2. С. 4 – 10.

117. Лісогор В., Чеська В. Шлях нашого дитячого садка до зразкового. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 39 – 41.

118. Літіченко О. Д. Ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі (50 – 80-ті роки. ХХ століття): дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. Київ, 2018. 274с.

119. Літіченко О. Д. Педагогічна преса як джерельна база історико-педагогічно дослідження. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки*: матер. IV щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 берез. 2014 р.) Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 46 – 51.

120. Лобода С. М. Ідея творення вітчизняної трудової школи в контексті розвитку української педагогічної журналістики (1920 – 1930-ті рр.). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2012. Вип. 26 (79). С. 45 – 53.

121. Лозинська С. В. Формування елементарних трудових навичок у дітей дошкільного віку в Україні (1918 – 1939 рр.): дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Дрогобич, 2014. 287 с.

122. Лубенец Н. Народный детский сад. *Дошкольное воспитание*. – 1911. № 4. С. 222 – 232.

123. Лубенец Н. Народный детский сад. *Дошкольное воспитание*. – 1911. № 5. С. 413 – 424.

124. Лубенец Н. Фребель и Монтессори. *Дошкольное воспитание*. 1914. № 8. С. 549 – 570.

125. Лукашенко П. Дошкільне виховання на новому етапі. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 4 – 5. С. 1 – 7.
126. Майданенко С.В. Організація методичної роботи в педагогічному училищі в умовах реалізації ступеневої професійної освіти вчителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кривий Ріг, 2007. 207 с.
127. Малая Р. Зразкові дошкільні установи кийвської області. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 8 – 18.
128. Манилюк Ю.С., Тищук Л.І. Керівник, майстер, творець: складові професійного успіху: навч.-метод. посібник. Житомир: ПП «Рута», 2013. 156 с.
129. Масові форми методичної роботи з педагогами в сучасному дошкільному навчальному закладі / за заг. ред. К. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2004. 128 с.
130. Математика в іграх дошкільника. Харків: Рад. школа. 1931. 68с.
131. Матеріали методичної конференції робітників дитячих садків на транспорті України / за ред. Л. Ващенко-Захаренко. Харків, 1927. 39 с.
132. Меленець Л. І. Розвиток дошкільних закладів у сільській місцевості України (1945 – 1991 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2014. 20 с.
133. Меркулова К. Педагогічні консультації. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 4 – 5. С. 32–35.
134. Методические письма по дошкольному воспитанию. Москва: Работник просвещения, 1926 – 1930.
135. Методичний лист. ч.5 Перепідготовка дошкільних робітників. Київ: Київська Краєва Досвідна Педологічна станція. 1925. 18 с.
136. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки та практика його в будинках дитини. Київ – Харків – Полтава: ДВУ, 1921. 69 с.
137. Морозова Н. Управление методической работой в дошкольном образовательном учреждении на диагностической основе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Москва, 2003. 253 с.

138. Морозова Н. Увімкнемося до Сталінської естафети! *За комуністичне виховання дошкільників*. 1932. № 9. С.18 – 25.
139. Морозова Н. Досвідні установи соцвиху на Україні. *Шлях освіти*. 1925. № 9. С. 134 – 140.
140. Наказ № 167 Народного Комісаріату освіти УРСР тов. Затонського В. П., від 12.09.1937 р. «Про проведення осінніх конференцій по дошкільному вихованню». *За комуністичне виховання дошкільника*. 1937. № 9. С. 17.
141. Наказ Міністерства освіти та науки України «Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів» від 01.06.2013 р. № 665. Освіта ua. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/37302/> (дата звернення: 02.04.2020).
142. Наказ міністерства освіти та науки України «Про затвердження примірною Положення про методичний кабінет закладу дошкільної освіти» від 16.04.2018 р. № 372. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-metodichnij-kabinet-zakladu-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення: 15.03.2020).
143. Нариси історії українського шкільництва (1905–1933): навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Заповіт, 1996. 304 с.
144. Нетреба Г. Піднести вище дошкільну роботу. *Комуністична освіта*. 1933. № 1. С.73 – 78.
145. Никишина И. Диагностическая и методическая работа в дошкольных образовательных учреждениях. Волгоград: Учитель, 2007. 156 с.
146. Нікітова Р. П. З кийвської конференції дошкільних працівників. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 1 – 2. С. 54 – 55.
147. Омеляненко Н. Вихователю-методисту до нового навчального року: тримаємо руку на пульсі: [шпаргалка для вихователя-методиста]. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. № 8. С. 20 – 23.
148. Организация массовой методической работы по дошкольному воспитанию. Москва: Учпедгиз, 1932. 32 с.

149. Організація господарства в дошкільних закладах. Харків: Рад. школа, 1934. 34с.
150. Освіта в Україні: норматив. база / упоряд. Є. Пашутинський. Київ: КНТ, 2007. 520 с.
151. Павленко В. І. Організація науково-методичної роботи в школах сільської місцевості: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2007. 21 с.
152. Панасенко Е. А. Концепція історико-педагогічного дослідження: методологічний аналіз. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2016. №25. С. 11–15.
153. Панасенко Е.А. Історико-педагогічне дослідження: обґрунтування системи методологічних підходів. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2018. №3. С. 6 – 13.
154. Панченко Н. Дошкільне виховання на другу п'ятирічку (1933 – 1937). *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932р. № 8 – 9. С. 94 – 99.
155. Пасіка Т. Школа й дошкільне виховання на Україні за 15 років. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 10. С.1 – 6.
156. Петерсен М. План занятій в детском саду. *Дошкольное воспитание*. 1914. № 1. С. 28 – 40.
157. Петраківська Ю. Від примітиву до зразкового. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 18 – 21.
158. Петренко О. Б. До проблеми класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 536–542.
159. Піднесемо зразкові установи на належну височінь. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 3 – 8.
160. Платохіна Н. Імідж вихователя-методиста дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 11. С.40 – 50.
161. Погорелова Л. Методична робота як складова післядипломної педагогічної освіти. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 11. С. 5 – 10.

162. Подольська С., Штарк Ц. Огляд зразкових дитячих садів одеської області. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С.31 – 36.
163. Половіна О., Савінова Н. Методичний тиждень, або Лайфхаки методичного супроводу педагогів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 12. С. 4 – 12.
164. Положение о заведующем детским садом. Москва: УЧПЕДГИЗ, 1935. 7с.
165. Положение о районном дошкольном инструкторе НКП РСФСР. Москва: УЧПЕДГИЗ. 1935. 8 с.
166. Поляківська Б., Губенко Т. Піднесімо справу дошкільного виховання на нову височінь. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1938. № 4. С. 21 – 26.
167. Пономаренко Т. О. Теорія і методика формування управлінської культури керівників дошкільної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Луганськ, 2013. 440 с.
168. Попиченко С. С. Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кінець ХІХ – поч. ХХ ст.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Умань, 1998. 197 с.
169. Попів О. Український науково-дослідний інститут педагогіки в Харкові. *Шлях освіти*. 1929. № 8 – 9. С. 130 – 138.
170. Попів О. П'ять років. *Радянська школа*. 1929. № 11. С. 27 – 40.
171. Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання. Вип. 1. Київ, 1918. 175 с.
172. Порадник по соціальному вихованню дітей. 2-ге вид. Харків: НКО, 1923. 559 с.
173. Порадник по соціальному вихованню. 4-те вид, переробл. Харків: Держ. вид-во України, 1925. 271 с.
174. Порадник по соціальному вихованню. Харків: Всеукраїнське державне видавництво. 1921. 134 с.
175. Порадник соціального виховання. Київ: НКО УСРР, 1927. 152 с.
176. Посібник для вихователя дитячого садка. Статут дитячого садка. Київ: Рад. школа, 1939. 100с.

177. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» від 21 серпня 2019 року № 800. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF> (дата звернення: 15.03.2020).
178. Про Всеукраїнську нараду в справі дошкільного виховання. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 1 . С. 7.
179. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення: 11.04.2020).
180. Про затвердження зразкових дитсадків Київської, Харківської і Дніпропетровської областей. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 45 – 46.
181. Про III обласну конференцію працівників дошкільних установ Дніпропетровської області. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1937. №5. С.64 – 68.
182. Про планування педагогічної роботи в дитячих садках. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1937. № 8. С. 10 – 14.
183. Про проведення обласних і районних конференцій по дошкільному вихованню. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 1. С. 6 – 7.
184. Про реорганізацію мережі і системи педагогічної освіти. Постанова РНК УРСР від 11.08.1930 р. *Бюлетень НКО УСРР*. 1930. № 40. С. 633
185. Про реорганізацію системи педагогічної освіти. *Бюлетень НКО УСРР*. 1930. № 41. С. 638.
186. Про соціальне виховання дітей. *Збірник декретів, постанов, наказів та розпоряджень по Народному Комісаріату освіти УРСР*. Вип. 1. Харків: Вид. НКО УСРР, 1920. С. 26 – 28.
187. Програма для дошкільних закладів. Харків: Рад. школа, 1932. 152 с.

188. Програми громадсько-політичного виховання в дошкільних закладах. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 3. С. 13–24.
189. Програми та внутрішній розпорядок дитячого садка / за ред. О. Дорошенко. Харків: Рад. школа, 1935. 96 с.
190. Проект програм для дошкільних закладів (знайомство з виробництвом й набуття політехнічних навичок та вмінь). *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 1–2. С. 10–32.
191. Проект програми з математичної грамоти для дошкільних установ. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 5. С. 33–39.
192. Проект програми з фізичного виховання в дитячому садку. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 5. С. 20–33.
193. Проект програми знань з природознавства. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 4. С. 12 – 19.
194. Прушицкая Р. Дошкольное воспитание и современность. изд 2-е. Москва: Работник просвещения. 1923. 39 с.
195. Пшеврацька О. В. Психолого-педагогічні засади організації суспільного дошкільного виховання в працях С. Ф. Русової: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 Київ, 2002. 85 с.
196. Рабінович Х. Про зразкові дитячі садки системи Вукопромсоюзкас. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 7. С. 41 – 45.
197. Радіо-бригада одеського методкому. Радіопересилання для дошкільнят. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 3. С. 37 – 38.
198. Реалізація постанови ЦК ВКП(б) від 4 липня 1936 року. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1937. № 7. С. 3 – 9.
199. Резолюции по докладам Третьего Всероссийского сезда по дошкольному воспитанию (15 – 21 октября 1924 г.). Москва: Издание госмастерской педагогического театра Главсоцвоса, 1924. 30 с.
200. Резолюція засідання сесії (15 – 20 лютого 1931 р.) Українського науково-дослідного інституту педагогіки. *Радянська освіта*. 1931. № 5. С. 33 – 38.

201. Резолюція зборів працівників дошкільних установ Харкова. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1932. № 5. С. 51 – 52.
202. Робота дошкільної установи влітку (старша група). Харків: Рад. школа. 1933, 32 с.
203. Романюк І. Формулюємо завдання на новий рік. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 4. С. 4 – 9.
204. Роменець В. А., Маноха І. П. Історія психології ХХ століття: навч. посіб. Київ: Либідь, 1998. 992 с.
205. Русова С. Ф. Нові методи дошкільного виховання. Прага: Сіяч, 1927. 112 с.
206. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. Львів, Краків, Париж: Просвіта, 1993. 125 с.
207. Русова С. Ф. Націоналізація дошкільного виховання. *Світло*. 1913. № 5. с. 15 – 22.
208. Русова С.Ф. Дитячий Сад на національному ґрунті. *Світло*. 1910. Кн. 3. С. 33 – 36.
209. Савінова Н. В. Організація та планування діяльності методичної служби. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 1. С. 26 – 28.
210. Садиба та устаткування літнього дошкільного майданчика. Харків: Харківський обласний дошкільний методичний кабінет, 1935. 17 с.
211. Сараєва О. В. Педагогічна преса 20 – 30-х рр. ХХ ст. як джерело вивчення історії дитячого колективу. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 622–626.
212. Саяпіна С. А. Розвиток вітчизняної дошкільної педагогіки як науки (1960 р. – початок ХХІ століття): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Слов'янськ, 2017. 603 с.
213. Сватовська Е. До стану дошкільного виховання в Луганській окрузі. *Радянська школа*. 1929. № 4 – 5. С. 108 – 112.
214. Святенко О. Секрети оперативного управління для вихователя-методиста. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 1. С. 11 – 23.

215. Сирова Ю. В. Організаційно-педагогічні засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (друга половина ХХ століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2017. 253 с.
216. Сиротич Н. Працюємо над розвитком голосу: тренінг для вихователів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. №3. С. 35 – 41.
217. Сімуні В. За більшовицьку реалізації постанови уряду. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1937. № 5. С.3 – 14.
218. Січкара А. Д. Розвиток ідей діяльнісного підходу у дошкільному вихованні України в кінці ХІХ – перша третина ХХ століття): дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2015. 266 с
219. Слободянюк Т. Становлення та розвиток професійної підготовки фахівців з дошкільного виховання в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 2000. 25 с.
220. Соколянський І. Деякі з основних питань радянської педагогіки. *Радянська освіта*. 1928. № 12. С. 6 – 12.
221. Соколянський І. Особливості організації колективу дітей з вадами фізичного розвитку. *Український вісник рефлексології та експериментальної педагогіки*. 1925. № 4. С. 56 – 67.
222. Соловей С. Як скласти річний план в дошкільній установі. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1933. № 8. С. 21 – 27.
223. Стаєнна О. Узагальнюйте педагогічний досвід без помилок. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 3. С.7 – 13.
224. Степанова Т. М. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець ХІХ – ХХ ст.): монографія. Київ: ВД «Слово», 2011. 424 с.
225. Сухомлинська О. В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми. *Історія педагогіки у структурі професійної підготовки вчителя*. Серія соціально-педагогічна: зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т. 2002. Вип. 3, т. 1. С. 7–15.

226. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру. *Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. Частина 1.* Харків: ОВС, 2002. С. 37 – 54.
227. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ: А.П.Н., 2003. 67 с.
228. Тарнопольська Г. Робота районного методиста. *За комуністичне виховання дошкільника.* 1937. № 10. С. 28 – 34.
229. Тихеева Е. И. Организация детского сада и детского дома. Москва: Мир, 1923. 143 с.
230. Третий Всероссийский съезд по дошкольному воспитанию / под ред. М. Виленської, С. Моложавого. Москва, 1925. 509 с.
231. Туженкова Ю. Методична форма роботи з підвищення фахової майстерності вихователів. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2014. № 8. С. 46 – 53.
232. Указания к организации и содержанию методического руководства детскими садми. Воронеж: Воронежский областной отдел народного образования, 1937. 31 с.
233. Улюкаева И. Г. Становление и развитие дошкольного педагогического образования в Украине (1905 – 1941): дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Киев, 1993. 190 с.
234. Улюкаєва І. Історія дошкільної педагогіки: підручник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2016. 424 с.
235. Улюкаєва І. Київські педагогічні товариства: 105-та річниця з часу заснування. *Дошкільне виховання.* 2012. № 2. С. 30 – 32.
236. Уманська В. Н. На допомогу молодим кадрам. *За комуністичне виховання дошкільника.* 1933. № 6. С.55 – 59.
237. Уманська Є. Робота зразкового дитсадка з працівниками масових дитячих садків. *За комуністичне виховання дошкільника.* 1936. № 11 . С. 63 – 72.

238. Устава про раду дошкільної установи *За комуністичне виховання дошкільника*. 1933. № 1. С. 50 – 52.
239. Ухвала ЦК ВКП(б) «Про школу і завдання дошкільного виховання» від 23.04.1934 р. *За комуніст. виховання дошкільника*. 1934. № 7. С. 1 – 4.
240. Фроленкова Н. О. Науково-методичне забезпечення змісту дошкільної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Івано-Франківськ, 2016. 22 с.
241. Холл С. Педагогія детского сада / под ред. Л. Зеленко. Москва: Гос. изд-во, 1920. 93 с.
242. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. спец. «Дошкільне виховання» / за заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища шк., 2004. 511 с.
243. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження : монографія. Харків: Панов А. М., 2017. 237с.
244. Хриков Є. Теоретичні засади аналізу впливу педагогічної преси на педагогічну практику. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини Київ: Міленіум, 2006. Вип. 17. С. 61–71.
245. Чередниченко В. Дитяча хата: poradnik організації і керування установ дитячого виховання. Ч. 1. Харків – Полтава: Всеукр. держ. вид-во, 1921. 68 с.
246. Швайка Л. А. Методична робота в ДНЗ. Харків: Основа, 2017. 304 с.
247. Шинкар Т. Ю. Дефінітивний аналіз організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Збірник наукових праць «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2020. Вип. 32. Том 1. С. 4 – 12.
248. Шинкар Т. Ю. Історичні передумови розвитку методичної роботи в освітніх установах України для дітей 3 – 7 років. *Рідна мова*. 2015. № 23. С. 49 – 53.

249. Шинкар Т. Ю. Методична робота в закладах дошкільної освіти: нормативно-правові аспекти. *Збірник наукових праць «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2020. Вип. 28. Том 1. С. 252 – 258.
250. Шинкар Т. Ю. Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20-30-ті роки ХХ століття. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. № 4(48). С. 176 – 183.
251. Шинкар Т. Ю. Організація дошкільної освіти в Україні: методичний супровід. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa, 2020. 38 (2020) nr 1 – 2*. Р. 207 – 211.
252. Шинкар Т. Ю. Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20 – 30-ті роки ХХ століття. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матер. II Міжнародної наук.-практ. конф. (Суми, 26 – 27 берез. 2015 р.). Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. С. 185 – 189.
253. Шинкар Т. Ю., Беленька Г. В. Дошкільна освіта України в 30-ті рр. ХХ ст: зразкова дошкільна установа як центр методичної роботи. *Народна освіта*. 2019. Вип. 3(39). [URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5948](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5948)
254. Шинкар Т. Ю., Беленька Г. В., Коваленко О. В. Якість дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС: параметри виміру та методичний супровід. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 2020. № 72. Т. 1. С. 33 – 39.
255. Шинкар Т. Ю. Керівництво методичною роботою в дитячих садках України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. Вип. 27. С. 45 – 49.
256. Шинкар Т. Ю. До питання вивчення проблеми розвитку методичної роботи в дитячих садках України у 20–30-ті роки ХХ ст. *Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики*: матер. Всеукр. наук.-практ.

конф. (Київ, 11 квіт. 2014 р.). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 356 – 362.

257. Шинкар Т. Ю. Розвиток змісту та форм організації методичної роботи в дитячих садках України у 20–30-ті рр. ХХ ст. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки*: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 27 берез. 2014 р.). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 73 – 78.

258. Шинкар Т. Ю. Характеристика дошкільних закладів України в 20-х рр. ХХ ст. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2015. № 4. С. 308 – 312.

259. Шинкар Т. Ю., Літченко О. Д. Дошкільне виховання в Україні: особливості становлення і розвитку у 20–80-ті рр. ХХ ст. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки*: матер. V щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 берез. 2015 р.) Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. С. 35 – 43.

260. Шинкар Т. Ю. Джерельна база дослідження організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України в 20 – 30-ті рр. ХХ ст. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій*: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти. (Київ, 21 жовт. 2020 р.). Київ: ДНПБ, 2020. С. 44 – 46.

261. Шинкар Т. Ю. Особливості змісту методичної роботи в системі дошкільного виховання України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, VII (84). Issue: 207. Budapest, 2019. P. 43 – 47.

262. Шинкар Т. Ю., Літченко О. Д. Методичний супровід здійснення трудового виховання дітей дошкільного віку: історичний аспект. *International periodic scientific journal*. 2020. 5 (13). URL: <https://www.modscires.pro/index.php/msr/issue/view>

263. Штарк Ц. Організація та зміст роботи зразкової дошкільної установи. Харків: Рад. школа, 1934. 20 с.

264. Штарк Ц. Робота інструктора-методиста. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1935. № 2 . С. 40 – 51.
265. Яковенко О. Перші кроки політехнізації дошкільних закладів. *За комуністичне виховання дошкільника*. 1931. № 4 – 5. С. 24 – 30.
266. Янко О. В. Організаційно-педагогічні умови управління якістю роботи сучасного дошкільного навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06. Луганськ, 2009. 22 с.
267. Яновская Э. Детский сад в свете пролетарской идеологии. *Путь просвещения*. 1923. № 9 – 10. С. 1 – 26.
268. Яновська Е. III Всесоюзна конференція в справі дошкільного виховання. *Шлях освіти*. 1926. № 4 – 5. С. 183 – 188.
269. Яновська Е. Про дошкільне виховання Лист 1. *Радянська освіта*. №3. 1925. С. 26 – 30.
270. Яновська Е., Панченко Н., Рабинович Х. Дошкільне виховання. Харків: Книгоспілка, 1927. 187 с.
271. Янопольська М. Математичні ігри та приладдя в дитячому садку. Харків: Рад. школа. 1933. 87с.
272. Яценко В. В. Проблема підготовки кадрів для дошкільної освіти в історії вітчизняної педагогічної думки (початок ХХ століття – 1941 р.): дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Хмельницький, 2014. 204 с.
273. Shynkar T., Bieliienka A., Kovalenko O. ICT as a tool for improving the quality of methodical work in the first link of the system of education. ICTERI-2020: 16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial Applications (oktober 06 – 10, 2020, Khakkiv, Ukraine (online), 2020. P. 334 – 341.

Центральний державний історичний архів України, м. Київ

Ф. 442. Канцелярії Київського, Подільського, та Волинського генерал-губернатора

оп. 663

274. Спр. 5. О разрешении выставок разным лицам в городах Юго-Западного края (Устав Киевского общества народных детских садов), 50 л.

Ф. 707. Канцелярії попечителя Київського учбового округу ЦДІАК України
оп. 150

275. Спр. 41. Об учреждении в городе Киеве общества народных детских садов, 70 л.

оп. 163

276. Спр. 9. О Фребелевском педагогическом институте при Киевском Фребелевском обществе (1913), 20 л.

оп. 196

277. Спр. 4а. Устав Киевского Фребелевского общества для содействия делу воспитания, 336 л.

**Центральний державний архів вищих органів влади
та управління України**

Ф. 166. Міністерство народної освіти УСРР (Народний комісаріат освіти УСРР) 1917–1988 рр.

оп. 1

278. Спр. 170. Бюлетені організаційно-інструкторського відділу Наркомосу УСРР. 133 арк.

279. Спр. 195. Протоколи, виписки із протоколів засідань колегії відділу соціального виховання і підвідділу дошкільного виховання. 98 арк.

280. Спр. 196. Інструкція Наркомосу УСРР про організацію постійних і пересувних бібліотек в губернських містах України. Опросні листи делегатів з'їзду дошкільного виховання про стан дошкільного виховання на місцях. 68 арк.

281. Спр. 198. Інструкція відділу дошкільного виховання Наркомосу УСРР про організацію роботи дитячих установ і дитячих садків, майданчиків, клубів. Примірний кошторис видатків на устаткування дитячого садка. Мандати і

посвідчення співробітників дитячих установ та список дитсадків м. Києва. 162 арк.

282. Спр. 199. Матеріали про організацію дошкільного виховання на Україні (положення, інструкції, доповідні записки, програми курсів). 17 січня – 23 червня 1919 р. 84 арк.

283. Спр. 201. Матеріали про роботу підвідділу дошкільного виховання Київської губнаросвіти (протоколи, звіти, плани, кошториси видатків, відомості про дитячі установи). 201 арк.

284. Спр. 921. Положення, інструкції та циркуляри Наркомосу УСРР про схему організації її відділів та їх функцій, про облік культкультосвітніх робітників, порядок прийому до вузів та звернення Наркомосу до всіх працівників освіти. 160 арк.

285. Спр. 933. Організаційно-інструкторський відділ. Накази, обіжники, інструкції та розпорядження Наркомосу УСРР про підготовку робітників освіти, організацію дитячих будинків, агітаційно-лекційних пунктів, облік культробітників тощо. 168 арк.

286. Спр. 938. Організаційно-інструкторський відділ. Звіт Волинського губерньського відділу народної освіти про його роботу за 1920 – листопад 1921 років і матеріали до нього. 70 арк.

287. Спр. 939. Організаційно-інструкторський відділ. Звіт Донецького губерньського відділу народної освіти про його роботу за серпень 1920 – липень 1921 років і матеріали до нього. 254 арк.

288. Спр. 955. Декларація Наркоморосу від 1.VII.20 р. Положення, постанови, обіжники, схеми, штати та інші матеріали Наркомосу про організацію дитячих будинків, інститутів, дитячих інспекцій, проведення літа, шкільних компаній та ін. 70 арк.

оп.2.

289. Спр. 539. Матеріали про організацію дошкільного виховання на Україні (постанови, положення, інструкції, стенограми засідань Всеросійського з'їзду по дошкільному вихованню, протоколи, плани, програми, доповіді). 158 арк.

290. Спр. 1621. Матеріали про організацію соціального виховання дітей і підлітків на Україні (постанови, положення, циркуляри, інструкції. 252 арк.

291. Спр. 1673. Матеріали про стан соціального виховання дітей та підвищення кваліфікації педагогів дитячих установ соціального виховання на Україні (протоколи, циркуляри, положення, доповіді, плани, відомості, акти, списки літератури). 421 арк.

оп. 3

292. Спр. 876. Тимчасове положення Наркомосу УСРР про дитячі установи соціального виховання УСРР, статистичні відомості про кількість дитячих і політосвітніх установ на Україні, кількість установ охорони материнства і дитинства, їх штати та відомості про дітей прибувших у 1921 – 1922 рр. із голодуючих губерній на Україну. 149 арк.

оп. 4.

293. Спр. 399. Матеріали про стан та роботу науково-педагогічних і методичних комітетів при відділах народної освіти України (протоколи, циркуляри, звіти доповіді, доповідні записки, плани, статистичні відомості, таблиці). 823 арк.

оп. 6.

294. Спр. 281. Матеріали про стан і розвиток соціально-виховної роботи на Україні (тези доповідей, доповідна та пояснююча записки, план роботи соцвиху на січень – березень 1926 року, штати, кошториси, мережа установ соцвиху на 1926/27 рік). 129 арк.

оп. 7.

295. Спр. 1. Звіт про діяльність Наркомосу УРСР в 1923 – 26 рр. та матеріали до нього. грудень 1926 року. 141 арк.

296. Спр. 976. Статистичні відомості та листування з губвідділами народної освіти про кількість дитячих установ. 76 арк.

оп. 9

297. Спр. 1336. Листування з міськими та районними відділеннями народної освіти України про методичну роботу в галузі дошкільного виховання. 93 арк.

оп. 10.

298. Спр. 491. Матеріали про стан та перспективи дошкільного виховання на Україні, методично-програмну роботу по дошкільному вихованню та організацію педагогічного процесу в установах дошкільного виховання (проекти постанов, тези доповідей, методичні листи, рецензії, листування). 305 арк.

299. Спр. 1319. Програми, тези доповідей та відомості типового обладнання дошкільних установ. Липень 1932. 198 арк.

оп. 15.

300. Спр. 2188. Міністерство освіти УРСР. Відділ дошкільного виховання. Довідка про історію дошкільного виховання в Українській РСР за 40 років радянської влади, 100 арк.

Ф. 2201.

оп. 2.

301. Спр. 523. Регламент дитячих садків. Бланки, відомості про дошкільне виховання, 6 арк.

Державний архів м. Києва

Ф. 346. Товариство шкільної освіти

оп. 1

302. Спр. 7. Расписание лекций факультета «Социального воспитания» на осенний семестр 1923 г. для III курса. Список преподавателей основного курса ВИНО. 20 л.

303. Спр. 22. Учебные программы расписания лекций с указанием фамилий преподавателей. 89 л.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Періодизація розвитку організаційно-змістових засад методичної роботи
в дошкільних навчальних закладах України
(20 – 30-ті роки ХХ століття)**

Межі та назва етапу	Характеристика етапу
1	2
<p align="center">1920 – 1923 пошуковий <i>(актуалізація проблеми розвитку методичної роботи в дошкільних закладах)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - виокремлення української системи суспільного дошкільного виховання; - поняття «методична робота» не використовувалось у широкому педагогічному обігу, а було лише прописане в назвах інструкційних листів, рекомендаціях, положеннях, виданих НКО УСРР; - методичне керівництво дошкільних навчальних закладів здійснювалось централізовано через декларації, положення, постанови, схеми, інструкції НКО; - керівництво методичною роботою здійснювалось через Центральний комітет Соціального виховання, науково-педагогічний та організаційно-інструкторський відділи НКО; - освітній процес у дошкільних закладах здійснювався на засадах комуністичної моралі, основним засобом виховання визначено працю; - педагоги дошкільних закладів керуються працями українських фундаторів дошкільної педагогіки (А. Гендрихівська, О. Дорошенко, С. Русова, І. Соколянський, В. Чередниченко, Е. Яновська та ін); - педагогічні зарубіжні теорії Вентцеля, М. Монтесорі, Ж-Ж. Руссо, Ф. Фребеля та ін. слугували основою засобів педагогічного інструментарію виконання завдань комуністичного виховання; - започаткування діяльності центральних та опорних дитячих садків як осередків методичної роботи

1	2
<p>1924 – 1930 новаційний (формування організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних закладах)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - поняття «методична робота» входить в обіг системи дошкільного виховання; - закладено методологічні основи комуністичного виховання дітей дошкільного віку на принципах «ідеологічно марксівської педагогіки», яка заперечувала принцип «вільного виховання»; - діти дошкільного віку визначались активними учасниками політичного й соціального життя країни, що відображалось у змісті та методах виховання; - поширення й поглиблення науково-методологічної і навчально-методичної роботи; - в освітньому процесі дошкільних навчальних закладів акцентовано увагу на плануванні та обліку роботи; - закладено основи програмно-методичного забезпечення дошкільного виховання; - розуміння керівними органами держави потреби в поширенні мережі дошкільних закладів та центральних дошкільних закладів як осередків методичної роботи
<p>1930 – 1938 системоутворювальний (активний розвиток методичної роботи в дошкільних закладах)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - уніфікація системи освіти УСРР; - увагу держави зосереджено на розширенні мережі дошкільних навчальних закладів та підвищення їхньої якості роботи; - створено мережу обласних та міських кабінетів дошкільного виховання; - активний розвиток системи підготовки кваліфікаційних педагогічних кадрів; - закладено теоретичні засади розвитку методичної роботи в галузі суспільного дошкільного виховання; - розробка та впровадження програмно-методичного забезпечення педагогічного процесу дошкільних навчальних закладів; - розвиток соцзмагань і ударництва серед дошкільних працівників; - визначення посадових обов'язків у дошкільних навчальних закладах щодо здійснення методичної роботи; - започаткування роботи «кущових методичних об'єднань»

Додаток Б**Про затвердження зразкових дитсадків Київської, Харківської і
Дніпропетровської областей****Наказ № 631 заступника Народного комісаріату освіти УСРР
тов. Хвилі від 9/VI 1935 р. (подано мовою оригіналу) [180, с. 45 – 46]**

Розглянувши матеріали 8 дитсадків Київської області, 9 дитсадків Харківської області і 9 дитсадків Дніпропетровської області – наказую:

I. ПО КИЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.

Затвердити зразковими такі дитячі садки:

1. Дитсадок КЧЗ. Зав.затвердити тов.Петраківську.
2. Дитсадок № 40 (при школі ім. С.С. Каменєва). Зав. дитсадка тов. Пшепишняк.
3. Дитсадок № 67. Зав. дитсадка тов. Ціціліані.
4. Дитсадок деревообробної фабрики в м Черкасах. Зав. дитсадка тов. Пригоровську.
5. Дитсадок при заводі ім. Сталіна в м. Житомирі. РайВНО м. Житомира протягом 10 днів забезпечити дитсадок кваліфікованою завідувачкою і подати на затвердження до НКО.

Затвердити зразковими умовно:

1. Дитсадок при заводі «Більшовик» (Київ). Зав. дитсадка тов. Каневську – затвердити.
2. Дитсадок № 46 промстрахкаси (Київ). Зав. дитсадка тов. Ямпольську – затвердити.
3. Дитсадок промстрахкаси (м. Черкаси). Зав. дитсадка тов. Розеноер – затвердити.

II. ПО ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.

Затвердити зразковими такі дитячі садки:

1. Обласний дитсадок № 13 (м. Харків). Зав. дитсадка тов. Яковенко.
2. Дитсадок № 8 (м. Харків). Зав. дитсадка тов. Островську.
3. Дитсадок ХТЗ № 116. Зав. дитсадка тов. Турянську.
4. Дитсадок залізничників № 72. Зав. дитсадка тов. Годину.

5. Дитсадок (Харківського гарнізона) № 13. Зав. дитсадка тов. Зеленську.

6. Дитсадок промстрахкаси № 60 (Харків). Зав. дитсадка тов. Зобіну.

7. Дитсадок № 11 диткомбінату Червоної Баварії. Зав. дитсадка. тов. Коновалову.

8. Дитсадок № 2 (м. Кременчуг). Зав. дитсадка тов. Ласкіну.

9. Дитсадок № 2 (м. Полтава). Зав. дитсадка тов. Савельєву.

Затвердити зразковими умовно:

1. Дитсадок № 155 м. Харків. Зав. дитсадка тов. Шкільнікову.

ІІІ. ПО ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.

1. Дитсадок № 31. Зав. дитсадка тов. Кисільову.

2. Дитсадок № 17. Зав. дитсадка тов. Глухеньку.

3. Дитсадок № 2 Дніпрокомбінату. Зав. дитсадка тов. Кравець.

4. Дитсадок № 3 УЧХ (м. Запоріжжя). Зав. дитсадка тов. Каплан.

5. Дитсадок Златополіського району (нацмен). Зав. дитсадка тов. Дудчину.

Затвердити зразковими умовно:

1. Дитсадок № 37 (м. Дніпропетровськ). Зав. дитсадка тов. Геранко - затвердити.

2. Дитсадок ім. 8 березня (м. Мелітополь). Зав. дитсадка тов. Поляцьку – затвердити.

3. Дитсадок залізничників (м. Синельниково). Зав. дитсадка тов. Юрман – затвердити.

4. Дитсадок м. Кам'янське, райВНО протягом 10 день забезпечити дитсадок кваліфікованою завідувачкою і подати на затвердження до НКО.

Завідувачок зразкових дитсадків призначати і звільняти лише за погодженням з НКО.

Заступник Наркома Освіти УСРР Хвиля.

**Затверджено Заст.
Наркома тов. Карпенко
від 16-XI 1932 року**

УСТАВА ПРО РАДУ ДОШКІЛЬНОЇ УСТАНОВИ

(подано мовою оригіналу) [238, с. 50 – 52]

I. Засади

1. Щоб притягти широку громадськість до справи дошкільного виховання організовується при дошкільних установах ради.

2. Завдання ради дошкільної установи:

а) сприяти запровадженню в життя постанов партії та уряду про дошкільне виховання.

б) здійснювати громадський контроль над роботою дошкільної установи.

в) організувати матеріальну базу, приміщення, ремонт, вишукати устаткування, допомогти й налагодити фінансово-господарський стан, організувати нормальне харчування.

г) мобілізувати батьків та широку громадськість на боротьбу за загальне дошкільне виховання, за підвищення якості роботи дошкільних установ, за правильну постанову громадсько-педагогічної роботи дошкільної установи, за створення санітарно-гігієнічних умов, потрібних для нормальної роботи дошкільної установи.

II. Структура і організація роботи ради

3. Склад дошкільної ради установи поновлюється щороку з початку навчального року.

4. До складу ради входять: а) зав. дошкільною установою; б) один педагог від групи; в) один представник від техперсоналу; г) зав. господарством; ґ) лікар, що обслуговує установу; д) представники від батьків, що виділяються на батьківських зборах, по 2 особи від групи в 3-групній

установі та по одній особі від більших дошкільних установ; е) представники від партосередку, комсомолу, профорганізації, адміністрації того виробництва, що його обслуговує дошкільна установа; є) від житлоспілки; ж) від культурно-побутової кооперації; з) від ради школи з якої має зв'язок дошкільна установа; и) піонер-ватажок; і) від переддошкільної ближчого виробництва; ї) від шефської організації і від місцевого осередку ДД та УЧХ.

Увага! Головою ради є завідувач установи.

Якщо зав. установи не погоджується з постановою ради, питання передається на розгляд відділові народної освіти.

5. Дошкільна рада працює за планом, що пов'язується з річним виробничим планом установи й деталізується щоквартально.

Засідання пленуму ради відбувається не менше як один раз на місяць.

6. Рада дає звіт про свою роботу на батьківських зборах один раз на квартал на підприємстві, що його обслуговує установа, правлінні культурно-побутової кооперації, коли дошкільна установа є в її системі тощо.

Річний звіт про роботу ради дошкільна установа подає до відділу народної освіти разом з річним звітом зав. установи про роботу дошкільної установи.

III. Зміст і методи роботи

I. Рада дошкільної установи поділяється на дві секції:

1) громадсько-педагогічну; 2) організаційно-господарську.

Функції громадсько-педагогічної секції

а) Сприяти організаціям району в проведенні загального дошкільного виховання.

б) Проводити організаційно-роз'яснювальну роботу серед батьків, людности району, робітничої громадкості.

в) Мобілізувати людність до участі у розгортанні та зміцненні культурно-побутової кооперації.

г) Збирати кошти по фонду загального дошкільного виховання, заходами, що проводять центральні організації, а також улаштуванням кіносеансів, концертів, вистав тощо.

д) Обслуговувати неорганізованих дітей-дошкільників провадячи екскурсії, прогулянки, дит. свята, організуючі диткімнати, майдани тощо.

ж) Брати участь в розробленні та запровадженні заходів для оздоровлення дитинства в дошкільній установі та в родині.

з) Брати участь в розробленні та запровадженні заходів для забезпечення правильного комуністичного виховання дитини, налагодження зв'язку з піонерорганізацією, школою, громадськими організаціями.

к) Запроваджувати політехнізації в дошкільній установі, зміцнювати зв'язок з виробництвом, брати участь у проробленні договору, в опрацюванні питань устаткування дошкільної установи, що проводяться на завдання відділу народної освіти.

л) Брати участь в організації соцзмагання та ударництва в дитустановах серед колективу дітей та дорослих.

м) Допомогати в педагогічній роботі, чергуючі в групах.

Увага! Члени ради можуть відвідувати заняття в дошкільних установах – допомагати керівникам в роботі за їх вказівками. Якщо вони мають зауваження, то не можуть їх робити під час занять, а переносять на обговорення громадсько-педагогічної секції.

н) Брати участь в обслідуванні родини дітей, в боротьбі за новий побут проти забобонів, лайки, пияцтва, биття дітей тощо, в санітарно-освітній пропаганді та консультації, щоб оздоровити побут дитини в родині, в організації педконсультацій для батьків, в боротьбі за здорове дозвілля дітей в родині (куточок дитини, прогулянки, екскурсія до природи та ін.). Притягти батьків до роботи на лікпунктах, школах підвищеного типу, в гуртках добровільних товариств та дошкільних курсах та брати участь у вербуванні активу до роботи в дошкільних установах.

Функції організаційно-господарської секції.

1. Пристосувати роботи дошкільної установи до вимог виробництва: здовжений день, організація інтернатної групи, вечірні кімнати та інші заходи для запровадження безперервки.

2. Брати участь в оздоровчій роботі (організація денного сну дітей, заходи до поліпшення харчування, участь у запровадженні повітряного режиму, організація систематичного медобслуговування дошкільної установи лікарем, запровадженням профілактичних заходів у боротьбі з заразливими хворобами, вивіз дітей на дачу, санаторій і т. ін.).

3. Організувати постачання дітям одягу та взуття, допомагати матеріально-незабезпеченим дітям.

4. Брати участь в організації постачання матеріалів потрібних для гри та праці.

5. Брати участь в проведенні ремонту приміщення, устаткуванні його та в ремонті інвентаря.

6. Допомагати скласти кошторис, грошову та матеріальну звітність.

7. Збирати кошти батьків та вишукувати додаткові кошти, звертаючись у справі відрахувань до різних організацій, організуючи вистави, концерти, тощо.

Всіма коштами ради порядкує зав. дитустанови в погодженні з радою садка, що має право контролювати затрачення цих коштів.

Секції організуються на 1 рік. Збираються вони не менше як один раз на місяць. Секції працюють за пляном, що затверджує рада дошкільної установи.

Секції дають звіт за свою роботу не менше як один раз на квартал та періодично ставлять доповіді про свою роботу на загальних батьківських зборах.

Щоб зміцнити зв'язок з організаціями, якими дошкільна установа зв'язана, а також посилити відповідальних представників, виділених від цих організацій до ради дошкільної установи, зазначені представники повинні

періодично ставити доповіді в своїх організаціях про свою роботу в дошкільній установі та про роботу дитсадка в цілому.

Щоб залучити батьків, громадськість та утворити міцний актив навколо дошкільної установи, поруч постійних секцій можуть бути утворені бригади тимчасового характеру для проведення окремих завдань.

Про проведення обласних і районних конференцій по дошкільному вихованню

Наказ заступника Наркома освіти тов. Хайта від 23 грудня 1934 р.

(подано мовою оригіналу) [183, с. 6 – 7]

З січня 1935 року всі дошкільні установи повинні перейти на роботу за новими програмами. Відділи народної освіти мусять довести нові програми до кожної дошкільної установи, до кожного окремого робітника. Щоб здійснювати нові програми в роботі з дітьми і таким чином піднести якість роботи дошкільних установ, кожен дошкільний педагог повинен вивчати нові програми, засвоїти їх.

Щоб допомогти дошкільним працівникам опанувати нові програми, НКО пропонує всім обл. та райВНО провести 3-денні конференції по дошкільному вихованню, проробивши на них такі питання:

1. Чергові завдання дошкільного виховання та підготовка до літньої кампанії.

2. Принципи побудови нових програм та організації роботи за ними.

Першу доповідь на обласних та районних конференціях мусять зробити завідуючий відділом народної освіти на основі конкретного матеріалу області. Району.

Друга доповідь мусять бути побудована на основі матеріалів, що їх НКО подав до обласних відділів народної освіти (під час Всеукраїнської наради по дошкільному вихованню), а саме:

а) про принципи побудови нових програм для дитсадків;

б) про організацію роботи за новими програмами;

в) зразки планування роботи в дошкільній установі.

Учасники обласних конференцій є дошкільні інспектори, обласні та районні методисти, дошкільний методик, які після обласної конференції мусять провести, за завданнями облнародної освіти районні конференції дошкільних робітників.

Учасниками районних конференцій є завідувачі та педагоги дитсадків.

Обласні конференції треба провести до 10/1-35 р., районні – протягом січня 1935 року.

Для районів з малорозвиненою сіттю дитсадків доцільно організувати міжрайонні конференції. В районах, де є велика міська сіть дитсадків, конференції можна скликати для робітників міських і сільських дитсадків.

На час проведення конференції всі дошкільні педагоги звільняються від безпосередньої роботи в установі (не більше, як на два дні), а по дитсадках працюють в цей час чергові вихователі за допомогою матерів дітей.

Пропоную всім облВНО негайно приступити до підготовчої роботи по проведенню конференції, а саме: скласти календарний план проведення конференції в районах, точно визначити пункти проведення їх, дати вказівки районам про підготовчу роботу до конференції.

Київському і Харківському УНДІП'ам, всім педагогічним Інститутам та досвідно-педагогічним станціям взяти активну участь у проведенні конференцій через виїзди з доповідями на місця.

Дошкільному відділу НКО мобілізувати 10 чол. висококваліфікованих методистів та наукових робітників Києва і Харкова для проведення обласних та районних конференцій.

Заступник Наркома Освіти УСРР Хаїт.

К.Ц.

Наказ № 1670**Народного комісара освіти УРСР тов. Затонського В.П.****від 21.IX.1937 р.****Про проведення осінніх конференцій по дошкільному вихованню***(подано мовою оригіналу) [140, с. 17]*

Для підведення підсумків роботи по дошкільному вихованню за минулий рік та накреслення завдань на наступний рік, а також для обговорення питань організації виховної роботи в дитячому садку, провести по всіх містах і районах УРСР в термін 15-25 жовтня 1937 року триденні конференції дошкільних працівників всіх дитячих садків як системи НКО, так і господарських наркоматів.

На цих конференціях проробити такі питання:

1. Підсумки роботи дитячих садків за минулий рік і завдання на наступний рік.
2. Про організацію виховної роботи в дитячих садках.
3. Про організацію методичного керівництва дитсадками та заходи по підвищенню кваліфікації.

Зобов'язую всі обласні, міські і районні відділи народ освіти негайно розгорнути підготовку до проведення цих конференцій і забезпечити активну участь всіх дошкільних працівників цих конференцій. Не пізніше 1 жовтня затвердити календар проведення районних конференцій та склад доповідачів.

Райони з невеликою кількістю дитячих садків об'єднати для проведення міжрайонних конференцій.

Зобов'язую всі облВНО забезпечити своїх представників на міжрайонні конференції.

Зобов'язую відділ дошкільного виховання НКО надіслати до всіх обласних, міських і районних відділів народ освіти не пізніше 10 жовтня проекти програм дитячих садків.

Для здійснення контролю й допомоги в підготовці і проведенні осінніх

конференцій по дошкільному вихованню, відділу дошкільного виховання забезпечити виїзд на конференції інспекторів, а також залучити для цього кваліфікаційні сили міста.

Планово-фінансовому відділу НКО забезпечити кошти для цієї мети.

Зобов'язую всі облВНО підсумки роботи по дошкільному вихованню за минулий рік та матеріали проведення конференцій надіслати до НКО не пізніше 15 листопада ц.р.

Народний Комісар Освіти УРСР В. Затонський

Додаток Ж

**Облік роботи зразкового дитсадка № 5 з працівниками масових
дитсадків**

(подано мовою оригіналу) [237, с. 71 – 72]

Показові заняття			Відкриті дні	Консультації
Для методистів завпедів	Для масових працівн. і завідувачок	Для техперсоналу		
14/XII – 8 чол. 13/I – 6 чол.	10/XII – 8 чол. 20/I – 6 чол. 25/I – 8 чол. 31/I – 8 чол.	10/XII – 8 чол. 10/I – 8 чол. техпрацівників і 1 методист	4/XII – 6 чол. 28/XI – 18 * 6/XII – 12 * 20/XII – 8 * 8/I – 4 * 28/I – 10 *	16/XII – 5 чол. 4/I – 8 * 13/I – 4 * 26/I – 16 *

Відвідування дитсадків	Доповіді на конференціях			Робота в метод- комі	Робота в метод- кабінеті
	Районних	Кущових	Міських		
21/I Уманська Скасовська Полторак відвідали дитсадок № 15 9/XII Уманська відвідала дитсадок № 15 і т.д.	21/XI Уманська проробила з завідувач- ками загально- річний план роботи дитсадка на 1936 р. 9/XII Скасовська і Полторак розробили доповідь про підготовку педагога до роботи і т.д.	9/I Лашкарьова на кущових зборах демонстру- вала устаткування зимового майданчика нашого дитсадка: лопати для снігу, штампи, санки і т.д.	31/X Уманська зробила звіт про оздоров- ну компанію	17/XI Тукова проробила загально- річний план роботи дитсадка	13/XII семінар по роботі з матеріалом 13/I семінар по плануванню

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема тих, що входять до міжнародних наукометричних баз:

1. Шинкар Т. Ю. Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20 – 30-ті рр. ХХ ст. *Науковий журнал «Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології»*. 2015. № 4(48). С. 176 – 183.

2. Шинкар Т. Ю. Характеристика дошкільних закладів України в 20-х рр. ХХ ст. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2015. № 4. С. 308 – 312.

3. Шинкар Т. Ю., Беленька Г. В. Дошкільна освіта України в 30-ті рр. ХХ ст: зразкова дошкільна установа як центр методичної роботи. *Народна освіта*. 2019. Вип. 3(39). [URL:https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5948](https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5948) (електронне видання)

4. Шинкар Т. Ю. Методична робота в закладах дошкільної освіти: нормативно-правові аспекти. *Збірник наукових праць «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2020. Вип. 28. Том 1. С. 252 – 258.

5. Шинкар Т. Ю. Дефінітивний аналіз організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Збірник наукових праць «Актуальні питання гуманітарних наук»*. 2020. Вип. 32. Том 1. С. 4 – 12.

6. Шинкар Т. Ю. Керівництво методичною роботою в дитячих садках України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. Вип. 27. С. 45 – 49.

7. Шинкар Т. Ю., Беленька Г. В., Коваленко О. В. Якість дошкільної освіти в Україні та країнах ЄС: параметри виміру та методичний супровід. *Збірник наукових праць «Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах»*. 2020. № 72. Т. 1. С. 33 – 39.

Статті в зарубіжних наукових виданнях:

8. Шинкар Т. Ю. Історичні передумови розвитку методичної роботи в освітніх установах України для дітей 3 – 7 років. *Рідна мова*. 2015. № 23. С. 49 – 53.

9. Шинкар Т. Ю. Особливості змісту методичної роботи в системі дошкільного виховання України (20 – 30-ті рр. ХХ ст.). *Science and Education a New Dimension: Pedagogy and Psychology*, VII (84). Issue: 207. Budapest, 2019. P. 43 – 47.

10. Шинкар Т. Ю. Організація дошкільної освіти в Україні: методичний супровід. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa, 2020. 38 (2020) nr 1 – 2*. P. 207 – 211.

11. Shynkar T., Bielienka A., Kovalenko O. ICT as a tool for improving the quality of methodical work in the first link of the system of education. ICTERI-2020: 16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial Applications (oktober 06 – 10, 2020, Kharkiv, Ukraine (online), 2020. P. 334 – 341 (*Scopus*).

12. Шинкар Т. Ю., Літіченко О. Д. Методичний супровід здійснення трудового виховання дітей дошкільного віку: історичний аспект. *International periodic scientific journal*. 2020. 5 (13). URL: <https://www.modscires.pro/index.php/msr/issue/view> (електронне видання)

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

13. Шинкар Т. Ю. Розвиток змісту та форм організації методичної роботи в дитячих садках України у 20 – 30-ті рр. ХХ ст. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 27 берез. 2014 р.)*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 73 – 78.

14. Шинкар Т. Ю. До питання вивчення проблеми розвитку методичної роботи в дитячих садках України у 20 – 30-ті роки ХХ ст. *Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики: матер. Всеукр. наук.-практ.*

конф. (Київ, 11 квіт. 2014 р.). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. С. 356 – 362.

15. Шинкар Т. Ю. Методична робота в системі дошкільного виховання України в 20 – 30-ті роки ХХ століття. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матер. II Міжнародної наук.-практ. конф. (Суми, 26 – 27 берез. 2015 р.). Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. С. 185 – 189.

16. Шинкар Т. Ю., Літіченко О. Д. Дошкільне виховання в Україні: особливості становлення і розвитку у 20 – 80-ті рр. ХХ ст. *Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки*: матер. V щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 27 берез. 2015 р.) Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. С. 35 – 43.

17. Шинкар Т. Ю. Методичний супровід дошкільної освіти. *Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи*: матер. VI Міжнародної наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 12 – 18 трав. 2020 р.). Запоріжжя: КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», 2020. URL: https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip41.html (електронне видання).

18. Шинкар Т. Ю. Джерельна база дослідження організаційно-змістових засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України в 20 – 30-ті рр. ХХ ст. *Дослідницькі підходи до історико-педагогічних розвідок: від традицій до новацій*: зб. матеріалів V Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти. (Київ, 21 жовт. 2020 р.). Київ: ДНПБ, 2020. С. 44 – 46.

Апробація результатів дослідження відбувалася шляхом обговорення на наукових, науково-теоретичних та науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2015), «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (Запоріжжя, 2020), ICTERI-2020: 16th International Conference on ICT in Research, Education and Industrial

Applications (Харків, 2020 (online); *Всеукраїнських* – «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2014), «Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики» (Київ, 2014), «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (Київ, 2015), «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (Ніжин, 2015), «Зростаюча особистість у смислоціннісних обрисах» (Київ, 2019); Всеукраїнський педагогічний онлайн-форум «Нові вектори програми «Дитина» (Київ, 2020).

Результати роботи над дослідженням та основні положення дисертаційної роботи обговорювалися й отримали схвальну оцінку на засіданнях кафедри дошкільної освіти, Вченої ради Педагогічного інституту, наукових конференціях, методологічних семінарах Київського університету імені Бориса Грінченка (упродовж 2013 – 2020).

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ,
Україна, 04053, тел./факс: +380 44 272-19-02
e-mail: kubg@kubg.edu.ua, www.kubg.edu.ua

BORYS GRINCHENKO
KYIV UNIVERSITY

18/2 Bulvarno-Kudriavska St., Kyiv,
Ukraine, 04053, tel./fax: +380 44 272-19-02
e-mail: kubg@kubg.edu.ua, www.kubg.edu.ua

12.11.2020 № *63-16*

На № _____ від _____

АКТ

**про впровадження результатів дисертації
Шинкар Тетяни Юрївни
на тему «Організаційно-змістові засади методичної роботи
в дошкільних навчальних закладах (20 – 30-ті роки ХХ століття)»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

З 2013 року на базі Київського університету імені Бориса Грінченка здійснювалась апробація дисертації Т.Ю. Шинкар на тему «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах (20 – 30-ті роки ХХ століття)». Матеріали дисертації Т.Ю. Шинкар були впроваджені в освітній процес Педагогічного інституту Університету Грінченка, зокрема у викладання навчальних дисциплін: «Організація та керівництво методичною роботою в дошкільній освіті» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта, ОКР «Спеціаліст» (2016); «Освітній менеджмент в галузі дошкільної освіти: Управління освітнім процесом» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта другого (магістерського) рівня (2019). Теоретичні положення і основні висновки дисертації Т.Ю. Шинкар є важливими з огляду на формування у здобувачів вищої освіти знань про генезу методичної роботи в закладах дошкільної освіти, розвитку науково-педагогічного мислення, здатності до аналізу і об'єктивної оцінки історико-педагогічних феноменів, розширення змісту їх пошуково-дослідницької діяльності.

Матеріали наукового дослідження пройшли апробацію на Всеукраїнських та Міжнародних конференціях, організовані та проведені в Університеті Грінченка, а саме: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (2014, 2015), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики» (2014), Міжнародній науково-практичній

конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (2020) та ін.

У рамках третього розділу дисертації здобувачкою було визначено напрями вдосконалення методичної роботи в сучасних закладах дошкільної освіти України. За результатами дослідження підготовлено статтю (у співавторстві) на тему «ICT as a tool for improving the quality of methodical work in the first link of the system of education», що було представлено на XVI Міжнародній конференції «ICTERI-2020: ICT in Research, Education and Industrial Applications» (2020), матеріали якої включено до міжнародної наукометричної бази Scopus.

Результати дослідження Т.Ю. Шинкар отримали високу оцінку при обговоренні та були затверджені на засіданні кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка і рекомендовані до подальшого впровадження (протокол № 3 від 07 жовтня 2020 р.).

Акт виданий для подання до спеціалізованої вченої ради.

Проректор з наукової роботи

Н.М. Віннікова

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЗАПОРІЗЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

вул. Незалежної України, 57-А, м. Запоріжжя, 69035, тел./факс 061 222 25 84
zoippo.zp.ua@gmail.com, код ЄДРПОУ 02136146

10.12.2020 № 342

ДОВІДКА

про впровадження та апробацію матеріалів
дисертаційного дослідження Шинкар Тетяни Юріївни
з теми «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних
навчальних закладах (20-30-ті роки ХХ століття)»
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Апробація та впровадження матеріалів дисертаційного дослідження Т.Ю. Шинкар з теми «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах (20 – 30-ті роки ХХ століття)» здійснювалися у Комунальному закладі «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради упродовж 2020 р. на курсах підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти під час викладання навчальних дисциплін професійного спрямування за категорією «Вихователь-методист закладу дошкільної освіти».

Матеріали дисертаційного дослідження були апробовані на лекційних і семінарських заняттях, присвячених питанням історико-педагогічних передумов розвитку змісту і форм організації методичної роботи в закладах дошкільної освіти та організаційно-змістових засад методичної роботи як історико-педагогічної проблеми.

Історично-аналітичний і порівняльний аналіз діяльності методичних кабінетів дошкільних навчальних закладів минулого сторіччя викликали інтерес у практиків і отримали схвальний відгук.

Результати впровадження положень дисертації Т. Ю. Шинкар у практику роботи Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради обговорено і схвалено на засіданні кафедри дошкільної освіти (протокол №10 від 16.11.2020 р.).

Проректор з наукової роботи
та міжнародної діяльності

Тетяна ГУРА

УКРАЇНА
 МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
 ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
 КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
 «ВІННИЦЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
 вул. Грушевського, 13, м. Вінниця, 21050, тел. 55-65-60
 E-mail: bil@mail.vinnica.ua

10.11.2020 № 01/21-526а

На № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження та апробацію матеріалів
 дисертаційного дослідження Шинкар Тетяни Юрївни
 з теми «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних
 навчальних закладах (20 – 30-ті роки ХХ століття)»
 зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Впродовж 2019–2020 років на базі КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» була здійснена апробація та впровадження результатів дисертації Т. Ю. Шинкар «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах (20 – 30-ті роки ХХ століття)».

Матеріали дисертаційного дослідження були запропоновані у вигляді лекцій слухачам курсів підвищення кваліфікації за темами: «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах: історичний аспект», «Внесок українських учених у розвиток змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах», «Сучасні підходи до впровадження кращого досвіду методичної роботи в закладі дошкільної освіти». Висвітлені теми збагатили знання курсистів про значення методичної роботи в історико-педагогічному розвитку дошкільного виховання, розкрили внесок науковців і практиків які сприяли налагодженню системи навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку у 20-30-х роках ХХ століття, поглибили, систематизували знання про сучасні підходи до організації і керівництва процесом підвищення рівня педагогічної майстерності у вихователів, засади методичного супроводу у дошкільній освіті.

На основі ретроспективного аналізу, Шинкар Т. Ю. розглянуто кращий практичний досвід і теоретичний напрацювання з методичної роботи, висвітлено організаційно-змістові засади методичної роботи у 20-30-х роках ХХ століття, проведено паралель з сучасним розвитком методичної роботи, що

викликало значний інтерес, дискусії та обговорення основних висвітлених положень лекцій серед слухачів. Розглянуто сучасні підходи до методичної роботи в закладі дошкільної освіти, отримали високу оцінку практиків, сприяли підвищення їх фахового рівня через ознайомлення з інноваціями у організації методичної роботи в закладі дошкільної освіти.

Результати впровадження матеріалів дисертації Т. Ю. Шинкар у практику роботи КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти» обговорено, схвалено і рекомендовано до подальшого впровадження на засіданні кафедри психології від 10.11.2020, протокол № 13.

Завідувач кафедри психології
доктор психологічних наук, доцент

Л. О. Матохнюк

Ректор КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»,
доктор історичних наук, професор

С. І. Дровозюк

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

10014, м. Житомир, вул. Михайлівська, 15, тел./факс +38 0412 473689, e-mail zippo@ukrpost.ua, <http://www.zippo.net.ua>

№ 07 - 448 від 09.11.20р.

ДОВІДКА

**про впровадження та апробацію матеріалів
дисертаційного дослідження Шинкар Тетяни Юрївни
з теми «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних
навчальних закладах (20 – 30-ті роки ХХ століття)»
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження Тетяни Юрївни Шинкар «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах (20 – 30-ті роки ХХ століття)» здійснювалися Комунальному закладі «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Житомирської обласної ради» 2019–2020 рр.

Запропоновані лекції з тем:

1. «Організаційно-змістові засади методичної роботи в дошкільних навчальних закладах як історико-педагогічна проблема»,
2. «Історико-педагогічні передумови розвитку змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах»,
3. «Реалізація змісту і форм організації методичної роботи в практиці суспільного дошкільного виховання України в 20 – 30-ті роки ХХ століття».

Тематика лекцій містила інформацію про етапи розвитку змісту і форм організації методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України в означених хронологічних межах та аналогії із сучасними напрямками вдосконалення методичної роботи. Аналітичний і порівняльний аналіз

діяльності й пріоритетних напрямів методичних служб, методичних форм взаємодії з педагогами в історичному контексті здобули позитивну оцінку практиків; сприяли розширенню професійного світогляду, підвищенню фахового рівня, й можливості визначати ефективні моделі функціонування методичних кабінетів закладів дошкільної освіти.

Результати впровадження положень дисертації Т. Ю. Шинкар у практику роботи КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР обговорено і схвалено на засіданні кафедри психології від 29 жовтня 2020 року, протокол №10.

Секретар:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології:

Кльоц Л.А.

Завідувачка кафедри психології:
кандидат психологічних наук, доцент

Бойко І.І.